

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

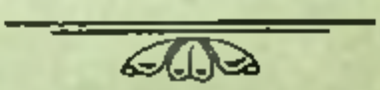
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

ADELA XENOPOL

URAGAN

ROMAN ISTORIC

1913—1918

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

6 - SEP 2012

ADELA XENOPOL

Nr. 856
1931 Mai ziua 31

URAGAN

6 - SEP 2012

ROMAN

BUCUREȘTI
Tip. „România Nouă" Th. Voinea, Grivița 41
1922

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

21137

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PREFAȚA

In 1913, Iunie în 22, când a sunat mobilizarea, goarna sinistră nu mi-a sugerat ideea de a scrie un roman. Acțiunea și activitatea crescândă, ce se desvăluia zilnic subt ochii tuturora și ai mei, m'au atras însă, așa că pe nesimțite m'a cucerit. Mai întâi am privit ca spectator, tablourile vii, înfățoșate în stil mare, de oarece locuiam în capitală. Din spectator am devenit observator și apoi am trecut la analiză.

Insemnările mele erau răzlețe, totuși le răbogeam cu grije ca: *„să nu se piardă"*, cum spune Herodot, în prefața despre evenimentele la care a luat parte.

După campania din 1913, am rămas surprinsă, constatând că, tot acel fond destrămat dintr'o parte și țesut în alta, s'ar fi pierdut, dacă nu l'aș fi adunat.

1918

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Am început prin a schița câteva înfățoșeri de stradă, în buimăceala mulțimei. Nu eram mulțumită. Era ceva unilateral și voiam o alcătuire de ansamblu. Aveam deci nevoie de un subiect care să corespundă acțiunei unui ansamblu atât de tragic cum se prezintă războiul. Căutam mereu în rezerva subiectelor, când, îmi răsări în minte, unul trăit chiar în acel an; subiect pe care dorisem să'l scriu însă, rămase literă moartă, de oarece în timpul în care s'a petrecut nu'l putusem dramatiza măcar prin o situație originală. Prilejul războiului însă, îmi a nimă deodată subiectul. Îl puteam contopi în frescul epopeei naționale.

Geneza scrierei mele e deci, transformarea socială și sufletească subt impulsul entuziasmului comun și presiunea comandei militare.

La întrebarea ce mi-ar cere lămuriri, anume cum am putut schița tablouri din luptă, de pe front; mărturisesc că însămi nu am asistat, însă mulți luptători și refugiați care citise romanul apărut în 1915, — *Pe urma războiului* —, scriere de care m'am slujit mai în întregime întru alcătuirea acestuia, — mi-au istorisit fiecare: cât pătimise, ce văzuse și auzise, îndemnându-mă să urmez scrierea. Toate acele persoane sunt inteligente și pe al căror cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vânt pun temei. Ele mi-au istorisit episode cu atât relief încât mi s'au proiectat în minte ca văzute.

M'am ajutat mult şi din citirea ziarelor.

Nietzche spune că: *un adevărat talent nu are nevoie să vadă un lucru numai decât cu ochii.*

Până la un punct are dreptate, căci un talent are mai puternică şi mai clară *vizualitatea* şi aceasta e vigoarea talentului însăşi.

Pe ce fond aveam să scriu romanul: politic, militar. Amândouă erau departe de concepţia spiritului meu femeesc. Am ales *fondul social;* pe acesta avea să iasă în relief atât cel politic cât şi cel militar.

Intre cele două stiluri de căpetenie (trecând peste delirul beţici de cuvinte) deci romantica *imagine,* care, după părerea mea nu e decât moştenirea memoriei străbunilor şi clasica *idee* — puterea concepţiei noastre conştiente, am preferat'o pe aceasta ca mai frăţească cugetului unei scrieri serioase.

Imaginea convine mai mult poeziei. E nebuloasă, simbolică prin multiplicitatea interpretărei, e pur vizuală; rezerve moştenite, incrustaţii fosile din care vigoarea conştiinţei cristalizează *viaţa ideei,* clară, profundă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se va găsi în scrierea mea puţină înclinare pentru comparaţie. Mă feresc să nu cad în piezişuri ca atunci când, văzând o rază artificială, spunem, *parcă e naturală*, şi din potrivă când una naturală e prea frumoasă, o găsim *că parcă* e artificială.

Mi s'a obiectat că am ales vechea taină a adulterului.

A eşit din fondul căsătoriei şi al firei omeneşti?.. E veche cât lumea, totul însă devine nou prin interpretare şi pe mine mă interesează mai cu seamă felul cum e tratat subiectul.

Nu mă las luată de curentul modernismului. *Moda* a pătruns cu mare succes, vremelnic, până şi'n literatură. Goana după noutate crează neconteniţe infirmităţi literare. Poezia a ajuns alcătuire de imagini, viaţa ideii de abia licăreşte...

Am adoptat adulterul, fiindcă îl găsesc cel mai ligitim căsătoriei. Această instituţie socială e în veşnic conflict cu firea omenească şi nepăsătoare natura îşi răzbună drepturile, trecând învingătoare peste victimile societăţii.

Biblioteca mea de predilecţie a fost, răsfoiţile marilor cugetători, totuşi mulţimea, acest mare isvor de vieaţă şi focar de fră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mântări sociale, mi-a format cel mai vrednic învățământ. Și poate din această cauză, urmărind viața așa cum se petrece, cu toate dezordinele și pitorescul ei, iar nu ticluită în anume cadre după tipicul romanului convențional, sau al tezei — formă estetică didactică — care convine altor subiecte, numai romanului nu, de oarece romanul e viața însăși și viața nu se petrece în anumite cadre.

Tolstoi spune în prefața scrierei *Sonata Kroitzer*, că: „dacă știa la ce sfârșit îl va duce analiza, poate nu mai începea; ajuns însă la partea finală l'a terminat, după cum se deducea dela sine".

Sunt cam în același caz. În 1916, când a sunat a doua mobilizare și începutul unui război în puterea cuvântului, nu m'am mai întrebat dacă alți scriitori vor aduna cele văzute de noi toți, totuși urmărind cele ce se petreceau, mă întrebam dacă nu voi fi rău primită, spunând drept, așa cum se perindau faptele, dacă nu era mai avantajos scrierei mele să ocolesc și să scot în relief numai părțile favorabile, să nu mă ating de multe, *trecute cu vederea*, ca în protocol.

Am găsit însă înjositor să devin astfel complice cu rău voitori, exploatatori lacomi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care jertfiau totul interesului personal, pe când alții se jertfiau interesului comun.

Deci, nu am cruțat, așa că reconstitui adevărul trist dar aevea, adică scriu istoricește.

Intru cât privește starea sufletească (cu toate teoriile hazardate), rămân constantă marilor psicologi, ca Sienckevici în *Fără Dogme*, Tolstoĭ în *Invierea*, și câți alți care au *exteriorizat* mișcarea fenomenelor *interne:* conflict între nebuloasa instinctelor cu realitatea *lor* inconștientă *nouă*, simțite în chip tainic, și claritatea conștiinței noastre.

Stările sufletești sunt prea mobile, calde și subtile, pentru a se putea fixa științificește, matematicește. Ele nu se pot *fixa* ci numai *constata*.

Psicologia va rămânea de-a pururi de domeniul literar și de resortul geniului; nu se poate adapta îndeletnicirilor *didactice* care au prea subjugat avântul propriu zis al literaturei, distrugând până și armonia ansamblului prin practicarea metodelor, calculate, reci, care convin unei lucrări menite pentru operă de științe, sau studiu de memorizare, însă care nu corespund expunerei unei vieți trăite în complexitatea ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După această legitimă abatere, reintru în mijlocul societăţei noastre în care (ca în multe altele cu rămăşiţe barbare), *dreptatea e împărţită privilegiaţilor*.

Dacă vrei însă să te afirmi, şi'n acelaş timp să nu te *distrugi*, pentru a plăcea protocoliştilor, ai nevoie de paratonerul protecţiei, şi adesea un geniu sărac e ocrotit de o nulitate cu milioane, care se fălcşte cu protejatul său.

Am luptat însă ca prin mine însămi să exist, astfel cum am ajuns toţi din familia mea.

De când m'a emancipat ideia, aveam adesea desbinări cu regretaţii mei fraţi, din cauza perspectivei sociale. Totuşi nu m'am dat învinsă. O constanţă nestrămutată ace leiaşi idei călăuze voi avea-o, de sigur, până la sfârşit.

Nici odată nu m'am putut subordona învinsă ci convinsă, şi nu mă convinge decât realitatea, fapta.

Cel mai mare isvor de bine şi fericire nu mi-a limpezit tinereţea mea, totuşi, strălucitului avânt cu ale lui neîntrecute vraje, îi datoresc adâncirea stărilor sufleteşti.

În nimeni nu poţi citi mai clar ca în tine însăţi, şi chiar dacă citeşti în altul, este că, există telepatia, afinitate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ai nevoie şi de un trecut, pentru a reda ceva viu şi real. Ai nevoie şi de un mediu. Această bază, a fost familia mea, începând cu tatăl meu.

Ni se impută că nu suntem de origină neaoşă română, fiindcă tatăl era de origină irlandez, mama însă era româncă, şi din amestecul acesta a ieşit familia din care fac parte şi din care fiecare membru a servit după puterile sale, ţara.

Iacob Negruţi a voit să se facă ilustru, prin pervertirea originei familiei noastre, exprimându-se în forma cea mai puţin academică, nefiind bazat decât pe invidia şi laşitatea ce'l caracterizează.

Familia noastră nu a rămas câtuşi de puţin lezată; suferc însă până la degradare, cea mai înaltă instituţiune de cultură: *Academia Română*, având un astfel de secretar.

Nu vorbesc aci de mediocritatea sa literară, însă de micimea sufletească faţă de colegul său de scaun academic, de prietenul din tinereţe, de instituţiunea pe care ar trebui să o reprezinte cu cea mai strălucită distincţiune.

Ar fi oare în stare să cugete măcar atât de josnic un secret al Academiei Franceze?

Uragan e mai cu seamă un corp viu cu defecte şi calităţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu m'am putut îngrădi nici într'un scrupul convenţional până şi al sintaxei, din potrivă: am rupt stavilele, şi mi-am lăsat gândul doinaş ca'n neîntrecutele versuri poporale. Am cuprins mulţimea şi spaţiul care se cere unei lucrări în care se oglindeşte suferinţa unui popor întreg, prins în arcana războiului.

Am căutat însă să fiu nepărtinitoare, deoarece, orizontul vederilor sociale nu se poate limita. Asistăm prin noi înşine la atare manifestări, care isbucnind par spontane, totuşi ele de mult se frământ în ascuns pregătindu-şi erupţia.

Romanul meu a fost scris în largul răstimp al războiului: la Bucureşti, la Iaşi, la ţară, şi pe multe mese a stat manuscrisul, la indiscreţia tuturora. Sunt însă convinsă de discreţia acelor persoane pe la care m'a colindat nevoia refugiului.

Cum va fi primit şi interpretat de critice romanul meu?

Iată ce spune André Bellessort, traducătorul scrierei „Legenda lui Gösta Berling", al ilustrei Selma Lagerlöf:

„Scrierea a deconcertat o clipă critica. Aveau în faţă un roman? Un poem? O adunătură de legende? Nu se putea preciza *cărui gen* aparţine. Pe când însă criticii discutau, publicul o aclama".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Arareori îţi este dat să asculţi un adevăr atât de clar. Căci, criticul modern *prea didactic*, are nevoie de o configuraţie tipică, un criteriu, o metodă, pentru a defini. De îndată însă ce întâlneşte ceva de resortul geniului — adică independent — şi care'i răstoarnă sistemele convenţionale, el rămâne dezarmat o clipă, tocmai ca şi mulţimea în faţa unei inovaţii ce'i *minunea* în sâşi. Ii trebuie timp pentru a se deprinde cu noutatea şi adesea, lucrări de mare valoare au fost condamnate de critici contemporani cu *orizont limitat*, de oarece opera nu le prezenta anumite condiţiuni sau metode tipice convenţionale...

Publicul însă o aclamă, fiindcă el apreciază după cum se petrece viaţa însăşi.

Am sfârşit romanul în pragul înfăptuirei României Mari, punctul culminant al aspiraţiunilor noastre naţionale. De atunci s'au petrecut multe evenimente înălţătoare, acestea însă sunt de domeniul istoriei ce-i urmează continuitatea, în menirea-i de a constată consecinţele unei politice bune sau rele.

In acest volum am adunat tot ce mi-a înfăţoşat în ţara noastră, cel mai crâncen război al omenirii, şi al cărui martoră am fost.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu toate că până'n ajunul mobilizărei, articolele mele propovăduiau — în revista mea *Viitorul Românceior* — pacea universală, totuşi când a sunat goarna sinistră, mi-am dat seamă de gravitatea situaţiei. Am lăsat pana şi am rostit mulţimei următoarele versuri:

OSTAŞILOR ROMÂNI

Plecaţi ostaşi ai patriei eterne.
Plecaţi voinici, sub flamură de foc
Intrat-aţi bravi în largele arene,
Carpaţii hora'n jurul vostru joc.

De-o mie de-ani, acoperit de lavă,
De lava grea a hunilor barbari;
Ardeal pierdut, te reînvie'n slavă
Prin baionetă, vitejii seculari.

Carpaţi, miraj ce ne-atrăgea din zare,
S'a 'nfăptuit aeve şi s'aştern,
Subt strânsul zid al oştilor, o zale,
Un zid de viaţă şi de puteri etern.

Plecaţi latini, aşa a fost să fie,
Pe două părţi cu hunii să luptaţi;
Ardealul subt spada voastră 'nvie.
In Dunăre pe hun să înecaţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

Se apropia anul de când urgia războiului bântuia cu furie în Balcani. Bulgari, sârbi şi greci se sălbăteceau tot mai crâncen împotriva turcilor, stârnind o adevărată groază printre ţările învecinate. Presa europeană ridica osanale vitejiei bulgare. Regele lor Ferdinand se exalta mereu în ambiţia măririi; ambiţie întărită prin spiritul diplomaţiei europene, — reclama ce şi-o făcea vărsând milioane peste graniţă. Delirul ţarismului îl legăna între cele două Sofii. Omogtanul pervers avea să-l păcălească pe când se încumeta să ajungă la Sfânta Sofie şi acolo, în vechea capitală a imperiului Bizantin să se încunune „Ţarul tuturor Bulgarilor". Îşi şi porunci veşminte ceremoniale: hlamida, coroana, sceptrul, cu care îmbrăcat, comedia-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nul se fotografiă, pentru consternarea norodului de bâlciu.

Deodată însă, evenimentele schimbă axa şi iată că, eroŭl de odinioară, rămâne un Don Quichotte, iar marele său ministru, vrednic Sanco-Panţa.

Aliaţii lor, întorcând armele, îi învingeau.

Vrajba se iscă atunci când, făcându-se armistiţiu, urmă împărţirea Macedoniei, peste care căzeau corbii flămânzi.

Sârbii rămâneau mai cu nimica, din lăcomia bulgară, care răpeà totul.

Purtarea puţin cavalerească, prefăcu în duşmani pe aliaţii de odinioară. Românii şi ei se ridicară când, cerând întrupărea Cadrilaterului, pentru marele serviciu adus Bulgariei, prin păstrarea neutralităţei, li se răspunse dela Sofia că: României nu i se încuviinţa decât *Silistra* cu o rază de trei kilometri. Totuşi, pornirea României nu fu războinică, ci pacinică.

Nu se putea însă hotări nimic. Partidele politice fierbeau în răsvrătiri potrivnice. Interesul partidului uzurpà dreptul ţărei. Partidele mazilite strigau: „La arme! Războiŭ!". Cârmacii însă aşteptau momentul favorabil.

„*Sosi şi trenul nostru!*", — cum spunea ministrul Titu Maiorescu.

Când însă partidele ajunseră la înţelege-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rea dorită, regele Carol rămase nestrămutat în hotărîrea de a nu displace Austriei şi împăratului Franţ-Iosef, prietenul şi aliatul său.

Trăgăna îndelung. Mulţimea se exaltă, fierbea în învrăjbită nerăbdare. Cruzimea încolţeà în: privire, grai, mişcări... Moldovenii mai cu seamă, manifestau în faţa palatului. Din mulţime câte un îndrăznet, se ridica pe spetele altuia, care se făcea piuă, fluturând ca stindard, deasupra mulţimei, foaia scrisă cu litere uriaşe: *Jos Austria! Sus România!*

Regele, constrâns, iscăli mobilizarea. Voinţa poporului pecetlui actul.

Atunci alt val de exaltare: entuziasmul războinic.

Răsună fioros pela răspântii de strade, goarne şi tobe. Clopotele bisericelor, în cor sinistru, vesteau alarma.

Mişcarea revoluţionară de până atunci, în care domina voinţa şi vieaţa mulţimei, curând se prefăcu într'o mişcare automată, reglementară, fără individualitate, în care domnia ordinul şi supunerea.

Vedeai o gravitate neobişnuită pe faţa tuturor.

In oraş, furnica aceiaşi mişcare, nu însă ca odinioară, pentru a îndeplini interese particulare. In acel moment suprem, moto-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rul era marele sentiment patriotic. Viaţa fiecăruia stă în faţa morţei. Nu se mai aşteptă decât momentul, când, ancora ce'i mai ţinea de ţărmul ţărei, să se ridice.

Registrele de înscriere fură aşezate la *Capşa*, unde de obiceiu haïlaiful gustă dulcele *farniente*.

Înşiraţi pe trotuar, genunchi peste genunci, arătând trecătorului ciorapi străvezii de mătasă, privesc prin monoclu, slobozind fumul parfumat din havana ce se mişcă între degete ce lucesc ca porţelanul. Se recreză...

Când însă sună *ceasul ce mare*, cu a lui crâncenă menire, se înfăptuì minunea. Nu mai erau diferenţe ci asemănări. Năvăleau de bună voie de pretutindeni, şi cei desculţi şi cei cu ciorapi de mătasă. Nu mai pleca la război numai populaţia rurală, ci şi cea urbană.

Zilnic, urgia războiului dispăreà în măreţia patriei. Curând întreaga ţară se mărginea într'un singur val: *frontiera*.

Şiruri numeroase de armată soseau, adunate din tot cuprinsul ţărei, pe când altele, înzestrate cu cele cuvenite, plecau spre Dunăre. Valurile ei de mult nu mai purtau decât încărcări comerciale, când, iat'o gata să treacă pe latele ei spete, vitejii, care în veleat de şapte ceasuri, au durat şi aruncat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

până pe celălalt mal, un pod răsărit ca în basme.

Valurile ei, urîte, glodoase, de vânzoleala vapoarelor, sunt preţioase ca şi braţele muncitorilor, care produc pentru binele obştesc.

Se răbojie veleatul când, toată suflarea avea să se lupte şi să sufere laolaltă, pentru dorita mărire a ţărei. Aveau să lupte cu arme, aveau să lupte cu puterea braţelor, aveau să lupte cu ura trezită prin ideea naţiunei. Avea să primeze puterea — *dreptatea instinctelor* animale —, de oarece, conştiinţa nu se fabrică; de oarece omenirea e încă cârmuită de capitalişti şi de imperialismul cumulului averei, care a redus mulţimea la sclavia ordinului.

Numai suveranitatea poporului conştient şi cârmacii conştiincioşi vor întemeia pacea deapururi, nimicind exploatarea, al cărei sclav e încă. Şi sclavia se accentua zilnic.

In capitală, mulţimea militară covârşea. Se cârduiau pozderie. Pe locuri virane soldaţii aşezau corturi, sprijineau puştile ca mopi, cu vârful baionetei ameninţător.

Pe marginea trotuarului, ca nealtă dată, se odihneau droaie de ţărănci. Una cu prunc la sân, alta cu copilaş de mână: Mame, fete tinere — logodnice sau surori — părinţi, cu pieptul strălucitor, prin decoraţii do-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bândite în războiul dela 1877. veniseră să-şi zică „rămas bun" flăcăilor lor.

O seamă, adunaţi roată, la pământ, stăteau, cu picioarele crucişe, subt umbra arborilor. Sfătuiau tare, nepăsători de lumea oraşului ce se ţesea pe lângă ei. Unii mâncau, alţii cumpărau: bragă rece, covrigi, cofeturi în hârtie, cai de turtă dulce, alviţă de pe tava şi din ulciorul vânzătorilor care-i împresorau.

Dimineaţa, îşi spălau faţa la gurele de apă deschise pe trotuar, îşi făceau cruce, privind spre răsărit—cel mai divin templu. şi cea mai cucernică dumnezeire.—

Cârduri de recruţi se prefăceau zilnic din ţărani în militari.

Sosiau furgoane încărcate stog cu: cizme, haine, chipie, albituri. Altele cu muniţii: puşte, cartuşe — *„bomboane pentru Bulgari"*, cum le' poreclise ţăranii — şi câte alte, care fac parte din echipamentul unui militar războinic.

Automobile sanitare, defilând, cu crucea roşie însângerat, înfiorau trecătorii.

Soldaţi opreau necontenit: trăsuri, căruţe, camioane, şi deshămând luau caii de rechiziţie. Ofiţeri opreau birje şi echipaje, scoborau muşteriul sau proprietarul, se urcau, mânaţi de graba ordinului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Unde se mistuise tinerețul, marele admirator al frumoaselor femei?

Cu sutele, la vremea plimbării, stau în picioare pe trotuar, așteptând trecerea echipajelor, din care frumoasele elegante, în repeziciunea cursei, fulgeră priviri prinse în sbor.

Radiază tinerețea și frumusețea. Se furișează priviri „dela ochii lui la inima ei", și se învăluie în farmecul spectacolului, Calea Victoriei, artera respiratoare a vieței mondene.

Ce se făcuse acea lume de admirație și petrecere?

Ca prin farmec, totul se metamorfoza. Pe strade mișună, mai cu seamă, armată și lumea sosită dela țară. Acolo dorm, pe lângă flăcăii lor. Incăperile cazarmelor nu mai răzbat să'i adăpostească. Și rânduri, rânduri, se cârduiesc gata de plecare: cu plete tunse, cu fața rasă, iar trupul deprins în voia cămășei largă, se resimte strâns deodată în uniforma sleită pe trup. Se apropie, înstrăinați parcă, prin noua înfățoșare. Totuși cu mai aprigă dragoste sărută mâna părinților, gura iubitei, obrazii copilașilor. Inlăcrămate, femei de toate vârstele, cu prunci în cârcă, cu copii de mână, rămân cârduri în urma regimentelor ce pleacă spre necunoscut.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De pe balcoane şi ferestre, sbor flori pe capetele ostaşilor. Strigăte de *ura!*, răsun din pieptul tuturora. Care cum aude a propiându-se falfara, aleargă în preajmă Balcoane, ferestre, uşi, sunt uzite. Umplu trotuarul, se caţără pe oştreţa grilajelor.

După scurgerea lor, lumea potolită se alege în grupuri. Nu se aude vorbindu-se decât de: Bulgari, Sârbi, Greci, Turci, Muntenegreni.

Mai toată lumea umblă pe jos, de oarece mijloacele de comunicaţie sunt împuţinate prin rechiziţia cailor şi automobilelor, arborate cu mici stindarde ce indică oficialitatea. Curând toate echipajele sunt mânate de soldaţi.

Pe la vitrine, atârnă de vânzare, bande albe cu crucea roşie. La ferestrele librăriilor se strânge lumea, ciucure, în faţa hărtei geografice ce arată situaţia învrăjbiţilor, indicată prin drapele minuscule ale naţionalităţilor în luptă.

In toată ţara se dăruie mărinimos. Stăruitor se adun fonduri uimitoare pentru *flotă*, prin iniţiativa d-nelor Ecaterina Gh. Cantacuzino, Adina Emil Costinescu, Elena Gen. Perticari, şi alte fonduri curg pentru *Familia luptătorilor*, iniţiativa d-lui Hagi Tudurache. Dăruiau bogătaşii însă mai de admirat erau slujbaşii, care nu se mai uitau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu ce brumă mai rămân în pungă. O adevărată reacţie. In opt zile se săvârşi mobilizarea a 300.000 oameni, şi care e fără de pereche în analele războaelor.

Pe toate graniţele sosesc zilnic din streinătate studenţi, înrolându-se.

Domneşte peste tot impulsul eroismului.

O lume întreagă în oraşe şi sate, — femeile care ocrotesc vlăstarele viitorului. Femei, care se pregătesc, cu copilandrii lor, — la ţară — să înlocuiască braţele celor plecaţi dela munca câmpului; la oraşe, alături de Cercetaşi, să aline suferinţa celor răniţi şi celor rămaşi fără sprijin.

La ministerul de Industrie şi Comerţ, Neculai Xenopol, înfiinţă cel întâi azil pentru orfanii rămaşi pe urma celor plecaţi, şi, zilnic se transformă în spitale şi azile mai toate localurile instituţiunilor publice.

Sentimentul e la suprafaţă. Ideia morţei emană viaţă. Dragostea mugurea şi acolo unde începuse a se vesteji. Se nimici sfiala convenienţelor sociale. In trăsuri cu coşul ridicat, tineri căsătoriţi se îmbrăţoşcau.

Insăşi grijea morţei topia vieaţa ce căută să consume cât mai multă energie.

Părinţii se întreceau întru pregătirea copiilor, şi cu o putere sufletească demnă de romane, mama aşeza cu mână tremurândă, chibzuind să poată îndopà cu dibăcie cât

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai multe lucruri şi merinde în mica lădiţă reglementară. Şi numai sensibilitatea mamei ştie cu ce ochi a privit cruciuliţa de identitate ce atârnă la gâtul copilului ei. Crucea calvarului şi adesea, cea de pe urmă urmă a vieţei de erou.

Intr'un cuvânt toată lumea se pregătia de jertfă. Toată viaţa sporea sufragiul morţei.

Instinctele care şi-au creiat şi ele, opus celor ale conştienţei, instituţiunile lor negative, de cum se declara războiul, porniau aceste înaintaşe. Biruia tot mai învingător instinctul, şi'n vigoarea sa nimicea conştiinţa, siingura virtute umană, nelăsând decât sentimentul comun între om şi animal: durerea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

Ca prin toate casele, şi la Gioni Paclea se făceau pregătiri de plecare. El era mai gânditor decât colegii săi tineri, de oarece, făcuse campania din 1877 şi deci cunoştea, nu numai entuziasmul patriotic, însă şi mizeria unui război, cu epidemia holerei, — care se şi ivise în Bulgaria Un alt război în care morţii omoară pe cei vii.

Maria Paclea, mondena în vâlva saloanelor, se statornici şi ca- Schimbă tonul din minor în major. Zilele nu mai erau serii de petreceri, ci de ocupaţie. In toată după amiaza mergea la societatea Crucea Roşie, sau la alte doamne, unde se îndeletniciau lucrând pansamente. Activitatea şi responsabilitatea, potoliî o clipă bătăile inimei pentru tânărul Radu Vulpian.

Se şi împliinise 15 ani de când Paclea,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frumos — cum mai stăruie încă —, inteligent, cu studii sevărşite, cucerì fetiţa: naivă, săracă, orfană; vecinic un adaos supărător pe la neamurile ce'i mai rămăsese. Ici soţul, dincolo câte un tânăr, se ameţeau de frumuseţea ei nurlie. Astfel păsuită când de soţii, când de mamele ce vânau zestre, Marie rămase îndelung la pension. Se mărită datorită unei profesoare care era neam cu Paclea.

Maria îşi iubise mult soţul, care-i satisfăcuse toate dorinţele ascunse, înăbuşite cât fusese ferioară şi săracă. Il iubia încă cu tot dinadinsul şi l'ar fi iubit cu aceiaşi potnire dacă situaţia de mondenă nu i-ar fi înlesnit atât contact, sporit şi de viaţa vagabondă, un gen aparte al vieţei militare.

Petrec mai cu seamă între ei. Casa generalului e centrul în jurul căreia se mişcă totul. Ca la cercul militar nu se petrece nicăeri, cu tot protocolul gradelor inferioare, şi galanteria superiorilor, faţă cu cei cu mai puţine trese.

Gioni Paclea, după fiecare avansare fusese permutat şi'n oricare oraş se ducea, îşi găsia pretutindeni garnizoana organizată la fel.

Astăzi într'un oraş, mâine în altul; dintr'un salon în altul, pe nesimţite, Maria deveni o mondenă înconjurată de sateliţi. Insuşi Paclea, pişcat de modernism, privia cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oarecare satisfacție, cum băzâiau *îlirții* pe lângă frumoasa lui soție. Era însă sigur că e numai aparent, o trecere de timp, snobismul în vigoarea saloanelor elegante.

Cu fiecare avansare se înmulțiau și obligațiile; recepții, ceaiuri, zile de primire, vizitele, comitete..., în fine o activitate la care trebuia neapărat să ia parte. Și cu cât se înmulțiau obligațiile care răpiau tot timpul, cu atât relațiile între ei se răreau. La un moment dat și ei, ca mai toate persoanele mondene, nu mai trăiau decât pentru *situația socială*. Viața lor nu mai era trăită, ci, o existență artificială, executată după program.

Pe zi: cutare zi de primire, atâtea vizite, comitet, concert, seara teatru, operă sau bal, iar a doua zi odihnă, până la amiază.

In casa lor tot mai strălucită paradă. Pe ea toalete tot mai scumpe..., și multe femei, pentru a nu clinti aparența, se dădeau la cele mai monstruoase combinații. Altele, ca Maria Paclea, au de unde întâmpina cheltuiala, însă, se resimte în lipsa unei vieți trăite.

Un gol tot mai sarbăd o cuprinse, până când fu captivată de Radu Vulpian.

Doamna Paclea, frumoasa olteancă, fu sese născută în Craiova, însă mai târziu crescută pe malul Dunării, în minunatul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

orășel Turnu-Severin. Numai după moartea singurei mătușe ce avea și care o crescuse, Maria fu internată în București, unde se și mărită.

Cutreerase mai toată țara, și acum se afla iarăși în capitală. Situația era cu totul alta, de oarece se afla în pragul palatului regal, deci avea să țină ison unei lumi: luxoase, pretențioase, fanfaroane, umilitoare. Lume în care regulatorul de căpetenie e brutalitatea averei și situația politică. Lume mai mult izolată de mulțime, prin viața de aparențe obligatoare.

De îndată însă ce sună mobilizarea, pe lângă câteva figuri demne de toată lauda, care lucrează într'una pentru binele obștesc, se ridicase o adevărată pleiadă de mondene, care de care mai entuziaste, — însă pentru scurtă durată, atât cât țăranul fu îmbrăcat în uniformă.

Dintre acestea avea să se desprindă doamna Paclea, care, ca orice femee cu situație înaltă, e tot mai streină de mizeriile mulțimei. Nu văzuse niciodată un sat decât din depărtare. Admirase țărani, însă în pic turile maestrului *Grigorescu*.

Iarna o petrecea în orașe, iar vara, Paclea își lua concediu și voiajau câteva luni în străinătate.

Vorbise o românească împestrițată, însă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cum limba românească devenise *mondenă*, ea căută să şi-o perfecţioneze. S'ar fi simţit însă ruşinată să facă cea mai mică greşală în limbă străină.

Doamna Paclea adoptase toate apucăturile „hailaf". Deşi nu cunoscuse perfect decât limba franceză, având obligaţia palatului şi deci, de stat cu cădelniţa în mână, ea achiziţionă mai întâi germana şi în urmă engleza. Nu i se mai impută nimica. Cunoştea limbile oficiale, cunoştea protocolul, era avută şi astfel devenise autoritate.

Maria Paclea trăise neştiutoare că 'n Bucureşti mai sunt tinere care se ocupă şi de altceva decât petrecere şi lux. Invitată de d-na Clotilda Averescu să facă parte la o serbare dată în folosul Căminului studentelor, ce întemeie, Maria avu prilejul să cunoască un gen de femei care, cu toată importanţa pe care o au în formaţiunea generaţiilor viitoare, ele nu fac parte din pretinsa clită şi chiar sunt desconsiderate din punct de vedere mondial. Ce distincţiune se cuvine unei fiinţe, pe care o plăteşti tu sau Statul, pentru a educă şi instruì copiii...

Impresiile şi conversaţiile pe care le avuse cu câteva dintre acele fiinţe,— fără de arbor genealogic însă cu rădăcini mult mai tari — fură trecătoare şi Maria îşi urmă cursul vieţei. Totuşi, o mică convor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bire, surprinsă pe când scoborà scările acelui Cămin, se întipări adânc, fiindcă o privea de aproape.

Două tinere, care mergeau înaintea ei fără a-i lua seama, își mărturisiau.

— Presupun că mă mărit. O să mă iubească, o lună, un an, mult câțiva ani, și'apoi?... Noi care studiem sufletul omenesc, știm bine că astfel e — pe urmă. Ocupația și studiul ne dă tocmai inversul. E o continuitate care poate rămânea și după ce nu mai existăm. Iată de ce voiesc ca mai întâi să-mi isprăvesc studiile și apoi mă voi gândi la căsătorie.

— Așa e — răspunse tovarășea —, dragostea e un sentiment sublim, însă e ca și vinul. Nu mai poți fi stăpână pe tine. Și noi, care avem nevoie de claritatea minței...

Maria Paclea pășea domol, înaintă capul, pentru a ascultà cele spuse cu atâta răceală

„Cum să se gândiască pe urmă? Aste ființe nu iubeau ca dânsa?.. Ori poate încă nu iubiau cu tot dinadinsul".

O urmăria adesea, inconștient, înțelepciunea acelor tinere, totuși le-ar fi plâns dacă ar fi rămas un fel de automate, care săvârșesc totul în anumite condițiuni.

Maria se găsea mult mai fericită în viața ei, mai cu seamă în acea viață tăi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nuită, petrecută în mica odăiță dintre pomii stufoși dela marginea orașului, în al cărui centru locuia în cel mai desăvârșit aristocratism.

Cu toate că singuri, totuși ocupau o casă mare cu tot confortul modern. Mercurea haihaiul își producea toaletele și pălăriile aduse dela Paris și Londra. In bufetul reprezentat prin *Cașa* sau *Riegler*, răsuna duios arcușul tarafului de lăutari cu vestitul Ciolac în frunte.

Cine nu intră în casa lor! Pe cine nu cunoștea Pacica! Pe toată lumea, afară de cel mai intim în tainele căsătoriei lui.

Colonelul știa că soția lui flecăria cu mai mulți tineri, și când i se întâmpla să trăiască cu el însuși, se întrebă dacă aparența n'ar fi înșelătoare. Ocupat însă, cum era vecinic, nu avea vreme să se intereseze mai amănunțit, așa că, roata se vârtejia atât de puternic încât nu mai vedea decât cercul orbitei.

O lume întreagă aștepta cu întristare mobilizarea, *unul* însă numărà zilele în nerăbdare, de oarece, plecarea lui Paclea îi înlesnea deplină libertate. Avea să se întâlnească îndelung, nu ca atunci, pe furiș, departe, în odăița lor, unde'i aduna iubirea. Cam de mult rămăsese pustie!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „De bună seamă, aşteaptă şi ea plecarea" — îşi zicea Radu.

Aflase cât era de ocupată Maria. Îi aţinea calea cu dorul de a o zări măcar, când trecea cu auto grăbit.

Radu Vulpian îşi făcea regulat orele de serviciu, iar când se întorcea acasă, ochii i se opreau îndelung sorbiţi de portretele ei, singurele pretutindeni. O privia, o simţia trăind în fiinţa lui, prin doruri nebune ce'i trezia înfăţoşarea scumpă. O simţia atât încât i se părea că iese din cadru, că e aevea. Privirea ei aprinsă de fluidul voluptăţei, străbătea până în adânc de suflet. Buzele ei rumene îmbălsămau ca macul. Glasul? Sunet de cristal!

Poeziile curgeau isvor şi d-na Paclea se simţea măgulită, ştiind că versurile isvodesc numai pentru ea. Totuşi, nu era în stare să răspundă cu aceiaşi gingăşie, nemărginirei lui de suflet, cu toată simpatia unei femei tinere, cochete, subt impulsul vieţei. El însă ardea. — „Ah! de ar pleca mai curând, vrajba dintre noi doi" — îşi spunea Radu, aşteptând ceasul dorit când se vor găsi iar singuri.

Radu Vulpian era un tinerel vrăjit cu toate farmecele. Ca statură, potrivit de înalt şi mlădios. Înfăţişarea distinsă până la su-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

perioritate. Fruntea potrivit de lată şi bărbia cam ascuţită, formau un oval senin şi ispititor. Privirea şi surâsul se contopeau într'o armonie cuceritoare. Farmecul sporea prin contrastul părului întunecat şi faţa albă. Mişcările-i erau sprintene, mintea ageră, graiul cald...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Veleatul plecărei se apropia zilnic. De zeci de ori, pe ceas, Colonelul Paclea era chemat la telefon pentru a primi ordine, şi la cazarmă pentru a le executa. Telefonul deveni o adevărată tiranie.

In ajunul zilei de 22 Iunie 1913, când se hotărî mobilizarea, Gioni Paclea îi spuse soţiei sale, cu o duioşie care o mişcă:

— „Duduie dragă, să mă laşi singur câtva. Am de scris rânduri serioase", — şi sărutându'i fruntea, pe ale cărei tâmple se făldurea părul întunecat, trecu în camera bibliotecei.

Aprinse becul lampei de pe biurou, şi cu oarecare sfială se aşeză la scris. Ochii lui mari urmăriau literele ce se formau subt pana tremurândă. Ades ştergea, scria alt cuvânt deasupra. Se oprea privind lăturiş cu pleoape strânse, apoi ochii rămâneau iarăşi în mărimea şi lumina lor profundă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Era singurul focar de expresie, de oarece mustățile și barba, ridicate până pe pomete, îngrădeau ca mască, josul figurei.

Pe nesimțite, Paclea se desprindea de realitate și plutea în neantul zilei de mâne. Inteligența și mijloacele psicologice erau cuprinse în vraja misticismului.

Cu religiozitate își scria testamentul, înainte de a pleca în război. Parcă'și scria sentința. Se afla în starea sufletească a condamnatului, care, cu toate că-l așteaptă călăul dincolo de ușe, totuși speră că-i va sosì iertarea. Iertarea lui era iubirea nemărginită. Va scăpa teafăr? Se va mai întoarce lângă nevasta lui? Va muri?...

Adunat în el însuși, Colonelul nu mai era marele entuziast, cum se arătà între colegi și față de soldați. In acele momente, sufletul desbrăcat de ipocrizie, se limpezea în sentimente sincere, în care se simte oricare ființă în cumpenele mari ale vieței. Instinctul conservărei, se lupta prin înfățișarea groaznicelor amintiri ale războiului din trecut. Parcă auzia bubuitul tunului, șueratul gloanțelor, cântecele vesele ale muzicei militare, excitant menit să exalteze la asalturi și să înăbușe gemătul din care isbucnește victoria. Vedea în explozia obuzelor cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sbuiau stinghere: cap, mână, picioare, şivoae de sânge amestecat cu împroşcări de foc, cu fumul peste care cădeau iarăşi grămadă. Vedea stoluri de corbi, croncănind sinistru, cum se lăsau pe câmp, cernind prin cârdurile lor pete mari şi roşii.

Infiorător spectacol un câmp de luptă, în care adesea doctorii erau siliţi să împuşte pe unii prea nenorociţi... Sărmani Prometei!

De atunci trecuse ani de vieaţă militară platonică. Mulţi generali murise numai în gloria treselor dobândite, multe prin studii însă şi destule prin protecţie.

Straturi de civilizaţie înfundau tot mai adânc exaltarea războinică.

Colonelul, ca mulţi colegi, ducea o vieaţă de artist. Citise mult, şi'l cucerise mai cu seamă celebrul roman: „Armele jos", de Bertha Suttner. Era convins că războiul nu e o necesitate ci o mentalitate, creiată de imperialismul ce râvneşte cucerirea întinderilor mari teritoriale ale proprietăţei, iar nu înălţarea culturală a masselor, prin civilizaţie.

Ajunse a adoptă — în principiu — şi dezarmarea. Totuşi, când sună goarna, el se ridică, gata să intre subt drapel şi să-şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îndeplinească o datorie sacră. Astădată fără de entuziasmul cu care plecase pe când era încă copilandru.

Deşi acum nu mai era avântul, totuşi se cimentase o putere rămasă'n umbră şi care la un moment impus, regăsia frumuseţi în omul-erou: Iubirea nemărginită de neam şi ţară. Maximum al desinteresării prin sacrificiul personal interesului comun...

Şi Paclea pe nesimţite părăsia triste amintiri, cucerit de mărirea ţării lui.

Zilnic situaţia schimba mentalitatea. Se creia un invers. Colonelul retrogradă. Trezia, învia, desvolta puteri ancestrale ce lânceziau de mult.

Nu şovăi însă, şi regulă soarta fiinţei de care fusese iubit şi care nu avea alt sprijin decât căsătoria. Hotărî ca soţia lui să beneficieze de uzufructul averei lui, iar după moartea ei, fondul să revie Casei Oastei.

Testamentul fu scris în două exemplare. Unul pecetluit, îl depuse cu mâna lui, a doua zi, în tribunal, iar copia o păstră într'un plic închis, cu menirea de a fi înmânat nevestei lui la despărţire.

Ordinul sosì, şi cum totul era gata, nu'i mai rămase decât să-şi ia rămas bun.

— Marie! Puia mea! Tu ai fost întâia şi singura mea dragoste! Te-am iubit, Marie,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu pasiunea tinereței, ca pe soție, și acum te iubesc ca pe copilul meu cel mai drag, cel mai scump...

Emoționată, Maria se alipi atât de strâns, strâns cât brațele și mânele lui o alăturau de pieptul și capul lui.

— Acum să'ți mai îndur, Marie, în acest ceas suprem al vieței noastre, ca'n lipsa mea, să stai în casa noastră, cum ai sta într'o biserică, așteptând ca'n fiecare moment să mă aducă rănit, schilod sau mort. Iată și acest plic. Îl vei deschide după plecarea mea.

Spunând acestea, el o mai cuprinse. Maria își trecu brațele în jurul capului căruntmâhnit, și îmbrățișarea cea mai dureroasă îi strânse alături. Când Maria îl mai privi, în adâncimea ochilor lui parcă se lupta o lacrimă biruită. Buza lui tremurând se desprinse de ale ei.

Auto aștepta. Maria îl întovărăși până'n josul scării. El îi mai sărută mâna, pe când ea ascunse subt genele lungi o lacrimă ce tremura, apoi căzu fierbinte pe obrajii reci.

Auto plecă. Paclea se mai uită îndărăt.

Maria rămase împietrită pe scară, privind într'acolo, până când nu'l mai zări, amestecat în vălmășagul trăsurelor și tramvaiului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După câtva, d-na Paclea se întoarse, se urcă printre servitoarele ei întristată. Intră în camera de culcare, se aruncă într'un fotoliu, lângă patul ei. O clipă stătu nemiş cată. Impresia profundă a cuvintelor rostite, îi trezia toată viaţa trecută; situaţia ei umilită, zăpăcită, fără nici o busolă; şi aceia de astăzi, mai mult decât satisfăcătoare. Îşi ridică fruntea; dădu cu ochii de plic. Îl luă. însă se sfia a'l deschide. Parcă-ar fi dorit să ştie ce'cuprinde, totuşi se temea.

„Ce mi-o fi scriind?... Poate a aflat! Dar cum s'ar putea afla, când nu ştim decât noi doi".

Deschise plicul violent şi tresări când citi: *Testamêntul meu.*

Cu ochi mari de surprindere citi.. Rămase stâns de albă, şi rece. Numai inima-i bătea adânc, bătea dureros.

Citise ceva atât de neaşteptat, atât de strein de presupunerile ei!

De ani erau căsătoriţi, totuşi d-na Paclea nu se bucurase de averea soţului ei, decât ca de un mijloc şi nici de cum un scop. Era cuprinsă de o emoţie necunoscută ei până atunci.

Era părere de rău, milă, mustrare de cuget...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cuvintele rostite cu atâta duioşie la despărţire şi apoi acel testament!...

O durea, sufereal... Sbucni într'un plâns nebun, copilăresc. Suspina ca nici odată'n vieaţă. Se aruncă cu faţa între perinele moi ce'i afundau capul tot mai adânc, pe când tresălta în suspine dureroasă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

A doua zi, când se deșteptă, Gioni era departe. Unde pornise? Nu știa nimeni decât el singur și Statul-Major dela care primise ordinul.

D-na Paclea se trezise subt o impresie neobișnuită. O durea capul, era buimacă. Atât se zăpăcise încât nu mai știa gândl. Parcă visa într'una, și cu toată încordarea de a se trezi, visa mereu. Radu de abea se mai ivea printre gânduri risipite, însă, ca o mustrare. Îi părea rău de pasul îndrăzneț pe care'l făcuse. O durea cruzimea ei și bunătatea lui Gioni.

Cu ochii încă tulburi, ea totuși săvârși rânduiala gospodăriei. Sună. Servitoarea, tăcută, se apropie ca o umbră, aducându-i ceaiul; și cum plecă îndărăt spre ușă, se opri ca să răspundă la întrebare.

— Da, coniță, baia este gata — și Profira se uită pe furiș în ochii plânși.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Când ar vedea-o domnul, cum sufere de plecarea lui", — își zicea Profira, care-i înțelegea suferința, de oarece și ea se despărțise de Costache, ordonanța, care plecase.

Maria bău ciaiul, se ridică și din două mișcări fu în picioare, lângă patul ei albastru și înhorbotat. Dintr'o întorsătură își ridică podoaba părului, înodându-l pe creștet. Trecu prin viță un mic pumnal cu mânerul scânteietor de pietre scumpe, în timpce Profira tupilată, îi trecea câte un pantof roșu de atlaz în piciorușele de zină.

Ai fi crezut că purtă un halat, dacă nu s'ar fi prevăzut frumusețea corpului ei alb prin străveziul cămășei de noapte înhorbotată și albă, o spumă.

Se scăldă în baia parfumată, apoi Profira o pieptănă, pe când d-na Paclea, cu toate că se uita în oglindă, totuși nu se privea, atât era de îngândurată.

Profira îi aduse mai multe halate, și Maria alese pe cel mai sadea, făptuit din borangic cu ciabace artistice.

Ca'n toate diminețele, își făcu inspecția cuvenită peste tot, supraveghind curățenia. Luă socoteala, apoi o trecu în catastiful zilnic. Un caet legat artistic, cu creion de argint atârnat de o panglică verde. Un poet

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sărac, — Radu chiar —, şi-ar fi scris versurile pe acest odor.

Maria era preocupată şi cu întocmirea gospodăriei altfel, cum o cerea situaţia, de oarece, ordonanţele care umpleau toate serviciile, fură mobilizaţi şi ei. Deci, bucătarul fu înlocuit cu o femee, feciorii prin alte femei; în fine o adevărată izbândă feminină care însă o costă cam scump, fiind acum silită să plătiască lefuri scumpe.

Maria Paclea numai cu astă ocazie îşi dădu seamă cât de mare economie săvârşiau ordonanţele în casa militară, şi se gândi cu milă, că pentru toată munca lor de salahori, nu primiau decât 5 *parale* pe zi; solda unui soldat, şi pentru care lucra ca'n ocnă, pe la unii militari, ba de multe ori şi maltrataţi.

La Colonelul Paclea, ca'n cele mai multe gospodării de militari, ordonanţa era privită ca fiinţă iar nu rob. În fiecare lună aveau bacşiş, totuşi era departe de lefurile pe care le plătea acuma.

După ce'şi rândui totul, ca se urcă iarăşi în catul de sus. Telefonă în mai multe direcţiuni, poruncind ca să îndeplinească lipsurile din merindele ce dăduse soţului ei la plecare.

Se vestiau iarăşi fanfare. Plecau alte şiruri de armată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria se apropie de fereastră. Se uită lung după rândurile de ostaşi, cărora li se striga *ura!* din toate piepturile, pe când soldaţii priviau spre cer.

D-na Paclea crezu că acea mişcare era pornită din credinţă către Dumnezeu. Un sunet cunoscut însă o făcu să ridice şi ea fruntea şi ochii rămaseră aţintiţi pe *aeroplanul lui Vlaicu*.

Privirea ei apuse acolo, urmărind cum plutea un geniu al României, şi cum se ducea cu oştirile să plutească deasupra ţărişoarei ce se alipia iarăşi vechiului trunchiu.

Vlaicu plutea alunecând tot mai departe, tot mai sus. Ca şi Ciocârlia, parcă ar fi născuit să iasă din atmosfera noastră şi să se tot ducă până la soare. Se pierdu în zări, pe când oştirile treceau mereu.

Maria se lăsă pe un scaun. Luă un jurnal, îl deschise, însă rămase cu el pe braţe. Gândul ei răpit, citia aiurea. Citia în însăşi fiinţa ei, slove netălmăcite, al căror înţeles nu'l putea pătrunde. Sufletul ei ştia o limbă pe care ea n'o învăţase. Peste câtva, Radu răsbătu să-i cucerească gândul. „Ce s'a făcut?... Cum aş mai puteà urma? Ar fi o crimă în astfel de momente. Atunci! Era o distracţie; un fel de a fi a tuturora... Acuma?...".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se auzi discret bătând în uşă. D-na Paclea învoi intrarea şi Profira, cu aceiaşi sfială, înaintă, aducând pe tava mică de argint, un plic.

— Aşteaptă cineva răspuns?

— Nu coniţă. A adus'o un comisionar şi îndată a şi plecat.

Maria rămase cu scrisoarea în degete. Inima-i bătea cu putere. Mâna-i tremură când desfăcu plicul.

„După amiază, în sfârşit te voi vedea.
Radu".

Ochii ei, mari de emoţie, fugeau necontenit, recitind singura frază, şi cu cât o citea cu atât se zăpăcea mai încâlcit.

Singura frază citită şi recitită stârnise prin insistenţă o reacţie. Instinctele întunecau dreapta judecată de până mai adineaorea. Amintirea trezea doruri nebune şi o apropie iarăşi de el. Se înfipse nestrămutat. In tot sufletul Mariei nu mai era decât Radu.

De când nu'l mai văzuse!.. Simţea că-i era cu neputinţă să mai prelungească această tortură. Dorul o strângea dureros în ghiara-i sălbatecă, totuşi conştiinţa se lupta încă. „Voi fi oare atât de păcătoasă să-i calc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cea mai sfântă dorință a lui Gion, poate, cea cea de pe urmă?".

Se simți într'o fierbințeală neobișnuită. Se ridică pășind fără de rost. Mișcare automată, părea o mașină purtată de căldura aburilor.

Se aruncă la o fereastră, o deschise, apoi la celelalte, și pe toate. Nu era de ajuns, păși spre ușa ce dădea în salon, apoi la toate ușile, și le deschise. Avea nevoe mai mult de spațiu decât de aer. Umbla dintr'o cameră în alta, fără de nici un scop. În mintea ei parcă se topeau toate gândurile în dor și mustrare de cuget. Tresări când Profira se arătă în fața ei, poftind'o la masă.

D-na Paclea păși tăcută, scoborînd treptele, pe când Profira necăjită de praful ce intra ca un fum în casa de abea curățită, alerga închizând ferestrele, lăsând storul pe unde bătea soarele; închise ușile și se scoborî și ea în sofragerie.

Maria sta în capul mesei. Femeia care servise eșise, și d-na Paclea mânca fără de nici o conștiință. Ar fi mâncat tot ce i-ar fi pus dinainte, ori n'ar fi mâncat nimic. Era ceva automatic, o obișnuință pe care o exagera distracția.

Se auzi soneria.

Profira, care o servea, se opri brusc, când stăpâna ei tresări, scăpând furculița și privi cu ochi mari către ușe. Se ridică

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

păşind în urma Profirei, care se îndrumase spre antret, îngăimând zăpăcită: „Dacă o fi... spune că... In fine oricui, spune că am plecat cu Gioni...".

Se opri în pragul sofrageriei, trase uşa atât cât putea zări, prin crăpătura ce'şi potrivi ochilor. Privea cu toată fiinţa ei.

„Dacă ar fi el!... L'aş zări măcar... Totuşi nu mă voi mişca de aci" — şoptea ca parcă poruncindu-şi voinţei.

Profira înaintă prin antretul mare, deschise uşa, şi dădu de factorul postal, care-i înmână o telegramă

Servitoarea iscălea, pe când d-na Paclea văzându-l — încă cu bătăi de inimă pripite — deschise larg uşa şi făcu un pas, întinzând mâna spre Profira, care deschise telegrama:

„Mai stau poate două zile în Corabia. Vino să te mai văd înainte de a trece Dunărea. GIONI".

— Fă-mi curând bagajul.

— Plecaţi conită?

— Da. Mă chiamă Gioni. Se află la Corabia. Intreabă repede gara, la telefon, să răspundă la ce ore sunt trenuri pentru Corabia. Ah!... dar... nu... Nu mai întrebă...

— De geaba — spuse d-na Paclea, oprind servitoarea, când îşi aduse aminte că nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai era disponibil nici un tren pentru călători, fiind toate, atât cele de persoane cât şi cele de marfă, ocupate de armata mobilizată.

— Plec în automobil. Telefonează şoferului. Spunei că trebue să plecăm la Corabia.

O altă servitoare, care ascultă, alergă în bibliotecă, unde se afla telefonul, pe când d-na Paclea suia iute scările şi împreună cu Profira îşi pregăti un mic bagaj. Se şi gătì de drum cu o rochie anume, fumuriu deschis, la fel cu haina şi voalul gros. Îşi ascunse ochii subt ochelarii mari şi privindu-se în oglindă, gândi cu satisfacţie: „Chiar dacă îl întâlnesc, nu mă poate recunoaşte".

Plecă mulţumită, nefiind silită să-l mintă, cum plănuise, şi nici să-l primească, cu toate că îl dorea din toată iubirea.

Sirena automobilului se auzea din depărtare şi după pulsaţiile repezi, părea că aleargă grăbit.

Când vesti la scară, Maria se şi scoborî, urmată de Profira, care-i purta elegantul sac de drum.

D-na Paclea se urcă repede. Peste puţin timp automobilul pătrundea printre lume şi mişcarea stradei. Maria nu privea nicăeri. Cu toate că era atât de ascunsă, totuşi îşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plecă ochii, privind fără a vedea micul săculeţ dela picioarele ei.

Peste câtva, sirena se auzea tot mai rar, apoi nu se mai auzi de loc. Mergea cu o repeziciune ameţitoare. Maria se resimţi şi ridică capul.

Eşise din oraş şi acum mergea ca săgeata, lăsând în urmă un nor de praf. D-na Paclea privi în urmă. Se mai zăreau în depărtare cupole argintii, strălucind în bătaia soarelui. Mariei îi sopti gândul: „Radu e pe acolo".

Fluieratul unui tren îi abătu privirea. Două maşini arborate cu stindardul ţărei, alunecau lin, ducând spre hotar un tren neobişnuit de lung, ticsit ciucure, de soldaţi, căţăraţi şi pe acoperiş şi pe treptele vagoanelor. Trenul viu ce răsuna de cântece vitejeşti, se micşora cu depărtarea şi Maria căzu iarăşi în gânduri. Un amestec de jale şi fericire o cuprinse. Se pierdea într'un haos. „Pe care'l iubea?... Pe unul mai de demult .. pe celălalt... mai de aproape. Gioni era obişnuinţa, amintirile... Radu poezia, avântul nestatornic. „Iubirea, tinereţea, veşnica mişcare, subt care vibrează toate coardele simţirei. Iubirea şi căsătoria nu pot duce îndelung împreună. Iubirea e numai libertate, pe când căsătoria stavilă".

Astfel cugetă d-na Paclea, când şoferul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îi atrase atenţia şi Maria ridică ochii... Aeroplanul lui Vlaicu plutea în aceiaşi direcţie, şi ea privi îndelung sborul de vultur.

Mai târziu iarăşi fu răpită din gânduri ce-o abăteau mereu, când şoferul spuse: „Ne apropiem de Corabia, trecem Oltul".

Maria era mişcată, trecând peste valurile Oltului; cu toate că de mult nu mai văzuse Oltenia. După câtva iarăşi se afundă în gânduri. Vocea şoferului o deşteptă, şi ea rămase atentă.

In depărtare, mulţimea oştilor vestea că acolo se afla Corabia. Sute de mii de oameni peste care plutea ochiul şi ghiceai că sfârşitul e acolo, în fundul orizontului, unde aeroplanele se mişcau puţin săltate dela pământ, ca nişte păseri uriaşe, gata să sboare în boarea luminei roşietice în fundul căreia apunea soarele.

Intinsul câmpiei se mişca ca o mare de vieaţă.

Vibrau sute de mii de voci, contopindu se într'un murmur lugubru, întrecut ades de glasuri aramice.

Mii de cai nechezau în alte depărtări Pe acolo se afla cavaleria. Din alte părţi ajungeau mugetele vitelor cornute; cirezi întregi, menite să urmeze pentru hrana oştirei.

In tot acest haos, se aflau unii lângă alţii: învăţaţi, cârciumari, poeţi, rândaşi, ingineri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

doctori, boeri, slugi..., în fine suflarea unei țări întregi era strânsă în aceiași atmosferă de patriotism.

Pe marginea șoselei, stăteau în repaos puștile, așezate șirag de snopi, cât vedeai în pierderea zărei.

Soldații deveneau iarăși oameni, căutându-și de mizeriile lor. Unii ajunși cu trenuri din depărtările țării, alții sosiți pe jos mai de aproape. O seamă tineri, sănătoși, cuprinși de entuziasmul inconștient, înjurau, privind malul bulgăresc dincolo de Dunăre. Jucând hora și brâul, așteptau voioși să treacă valurile.

Alții obosiți, mai în vârstă, minați de boli ce mocneau ascunse, și care începeau să iasă la iveală prin oboseală, — stăteau mâhniți și descurajați... Alții, fricoși, printre rezerviști, erau plictisiți de a se găsi deodată într'un alt sistem de viață, atât fizică cât și sufletească.

O aglomerație atât de omogenă ca mișcare fizică și atât de eterogenă ca mișcare sufletească.

Cei mai mulți se descălțau, și privindu-și cu jale picioarele pline de bășici pe talpă, — bășici de infanterist —, le înfășcau în cârpe, potrivind să le ferească de rosăturile cizmei.

Alții se desbrăcau, uscându-și cămașa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Unii din cei sosiți pe jos: palizi, căzuți de oboseală, dormeau trântiți la pământ, pe când sanitarii ridicau pe cei bolnavi, trimițându-i îndărăt la spitalele din orașe.

Pe șosea, chesoane și tunuri, într'o grămădeală nemai pomenită, urneau din greu, trase de câte șase cai, și se înșirau lanț unele după altele, cu soldați și ofițeri pe laturi.

Toată această oștire, călări și pedeștri, de îndată ce pornesc în marș, nu mai ține pasul disciplinat, ci fiecare merge în voia lui, cu bagajul ostășesc de 40 kilograme, pe o căldură tropicală.

Era un adevărat, vălmășag de oameni și de glasuri. Un pohoi ce se scurgea zilnic din țară spre Dunăre, și după fiecare regiment, urma ambulanța.

Aceștia erau îmbrăcați fiecare cu ce pornise de acasă, și aveau înfățișarea unor ciocli subt praful ce-i acoperea. Ei duceau cu dânșii câte un sac, drugi pentru ridicat și așezat rănitul, feliuare și unelte pentru groapă. Erau lugubri, urmați de preotul regimentului în trăsură de rechiziție.

Acestui grup nu'i lipsea decât glasul morței: *clopotul*, pe care avea să-l înlocuiască *glasul tunului*.

După ei se înșirau sute de furgoane, încărcate, unele cu bagajul ofițerilor — ra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

niţe uşoare —, altele cu merinde, muniţii şi'n urmă cirezile.

Infiora convoiul ce ducea, pe unii de voe pe alţii de nevoe, să moară printre străini, între duşmani.

In preajma acestui măreţ şi înfiorător spectacol, automobilul se opri.

Gioni Paclea cunoscu din depărtare sunetul sirenei lor şi ieşi din mulţime întru întâmpinarea soţiei lui. Se urcă şi amândoi intrară în Corabia, încrucişându-se cu automobilele statului-major, în care se încărcase maeştrii cârmaci: generalisimul, generalii Averescu, Hârjeu..., cari ieşeau din oraşelul aşezat pe malul Dunărei.

D-na Paclea privi cu drag ostrovul încărcat cu salcii pletoase; ostrov ce desbina pohoiul apei. Dincolo, era malul bulgăresc. Fiorosul necunoscut începea de acolo.

Pentru unii malul potrivnic era duşmanul, pentru alţii inamicul, pentru cei întristaţi însă, umanitatea ce se întindea peste toată omenirea.

In acele câteva zile, până la plecarea lui Gioni, soţia lui nu avu altă privelişte decât trecerea necontenită a armatei peste Dunăre.

Mii de oameni treceau atât de strânşi unul de altul încât păreau că trec Dunărea cu piciorul. Pe aceste punţi durate pe plute,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

treceau brazde vristate de culorile uniformelor: Roşiori, Vânători, Dorobanţi, Cavalerie, Artilerie cu tunuri grele.

Fiecare însă, oricât de curagios în aparenţă, trecând podul simţea fiorul morţei. Simţea cum se desprinde de ai lui. Rămâneau tot mai în urmă cei dragi... ţara lui.

Dincolo nu mai era ţara lor, pe al cărui pământ călcau trainic şi cu încredere. Pe acolo, tot pasul era măsurat de grije. Fiecare se gândea la moarte neştiind când îl va întâmpina.

Cei mai mulţi treceau în răcoarea nopţei, şi'n tăcerea lugubră nu se auzea decât vuetul surd al acelor sute de mii de cizme, ce păreau că răsuna un singur pas gigantic.

Puntea peste Dunăre, era pentru mulţi, uşa infernului, pe care Dante citi:

Per me si va nella citta dolente
Per me si va nell' eterno dolore
Per me si va tra la perdula gente.

Pe când parte din armată trecea Dunărea, alte oştiri erau mai fericite, trecuseră în Cadrilater, intraseră în Silistra în uralele populaţiei

Locuitorii ieşeau înainte, privind ca pe mântuitorii lor, armata cu generalul Culcer escortat de colegi, toţi călări.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Generalul citi *ordinul de zi* populației ce adusese armele ce aveau, depunându-le pe piață și ascultând cuvintele calde prin care li se făcea cunoscut că atât Silistra cât și întreg Cadrilaterul, intrau *din acea zi* sub stăpânirea României.

Peste vechiul Dârstor a lui Mircea-Vodă; în Silistra, strălucea iarăși după atâtea veacuri, — ca un curcubeu de pace — stindardul țărei. Și strănepoții celor ce lupta seră alături cu marii domni pământeni, ieșeau cu brațele deschise să-și îmbrățișeze frații, să-și deslege limba, vorbind fără de sfială frumosul grai strămoșesc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V.

După plecarea soțului ei, d-na Paclea se reîntoarse acasă și, cum puse piciorul în prag, ceru scrisorile sosite.

Profira, sărutându-i mâna, spuse:

— Bine ați sosit, coniță! — apoi adause: V'a căutat mai în toate zilele un domnișor dela Crucea Roșie — așa mi-a spus — și v'a lăsat scrisoarea asta — sfârși ea, scoțând din buzunarul șorțului alb, plicul.

— E dela Radu... In fine... Cum s'ar fi putut să nu găsesc!...

Rupse plicul cu o nerăbdare copilărească, și citi:

Hélas! Eri am fost după cum te vestisem, însă nu m'am ales decât cu bătăile inimei. Pe când așteptam să se deschidă ușa și să te văd, în fine... Deziluzie!... Apăru servitoarea și cu grai hursuz îmi vesti că... plecaseși la Corabia... Iarăși dor... iarăși pustiu în jurul meu!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fie-ți milă, iubit-o, și vestește-mă de îndată ce vei sosi. Cât de fericit voi păși pragul casei tale și când în cuibul tău te voi desfăta în nemărginita mea iubire. Câtă fericire cuprinde libertatea!

Citind rândurile, ca rămase în mijlocul antreului. Obrajii i se împurpurase, ochii i se înveșeliară. Emoția dulce o fermecă iarăși.

Zăpăcită, Maria se urni, apoi se opri privind în juru-i, ca și cum ar fi voit să se orienteze. Văzu scara și porni a se urcă, însă nu avu răbdare să ajungă ș'apoi... ci dezdoli iarăși scrisoarea, urcând tot mai agale, cu ochii sorbiți de scrisul lui.

Din urmă, cineva se suia repede, pe când d-na Paclea era în antreul de sus.

Profira o ajunse, aducând un plic. Cunoscu scrisul d-nei Colonel Serea. Citi:

„Am hotărît ca Duminică, tot grupul femeesc al regimentului nostru, să plecăm la Constanța și de acolo, cu vaporul până în fața Balcicului. Suntem nerăbdătoare să vedem măcar din depărtare, țărișoara noastră recucerită. Te aștept la mine, ori venim cu auto să te luăm?

Maria se simți fericită de această poftire ce se brodea atât de nimerit situației gingașe. Cu toată dragostea pe care o simțea pentru Radu, era hotărîtă să cumpănească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu'l mai întâlnească. Totuşi, paralel cu porunca înţeleaptă ce'şi impunea, simţea cum dorul trecea peste toate, nimicind în atotputernicia lui.

D-na Paclea căută să se oţelească, însă, negăsind nici un sprijin altul, era mulţumită să pribegească fugarnică, pentru a nu fi prinsă de robul atât de tiran.

Imbrăcată cum se afla, se scoborî iarăşi. Se urcă în auto şi porni să vestească ea însăşi primirea acelei invitaţii.

Căldurea era în toiul ei, aşa că, d-na Serea primea în zăvoiul răcoros al grădinei.

D-na Serea, împreună cu colegele, stă în umbra răcoroasă, primind telegrame dela soţii lor, şi citind jurnale deja cenzurate.

Auto intră şi se opri la scară.

Toate doamnele se ridicară, urmând de departe pe Florica Serea. Păşeau întru întâmpinarea d-nei Paclea, care se şi îndruma către grădină.

— Doamnă Serea, mă iartă dacă viu în astfel de îmbrăcăminte. Picasem dela Corabia când ţi-am primit vestea, aşa că m'am grăbit să viu însămi să-ţi mulţumesc. Deci pe mâine — sfârşi Maria, strângând iarăşi mâna pe care o ţinea încă într'ale ei.

— Doamnă Paclea, să lăsăm ceremonialul la o parte. Prietenește, stai şi prânzeşte cu noi. Cum numai o iveală?... Acum când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

suntem burlace, am hotărît ca doamnele din cârdul nostru, să vie în toate zilele la mine la masă. Astfel ne vom petrece aşteptarea împreună, pe când soţii noştri luptă împreună.

— Primesc cu plăcere — răspunse d-na Paclea, simţind gingăşia situaţiei — însă dă-mi voe să alerg până acasă, pentru a mă primeni de aste haine prăfuite.

— D-nă Paclea nici de atât nu e nevoe După cum vezi şi noi ne-am îmbrăcat cu ce avem mai ponosit. Oare e momentul să ne mai gândim la lucruri uşuratece, când pe acolo... cine ştie!...

— Mă supun... Ai dreptate. Totuşi nu găseşti că sunt prea acoperită de praf?...

— Du-te în sala de bae, iute; te întovărăşeşte camerista să-ţi ajute să te speli. Scoate-ţi mantaua şi vino între noi.

Maria privi grupul depărtat. Toate erau în bluze de burangic străvezii, cum purta şi ea.

Maria iar repetă: „Mă supun!", şi urmată de femeia din casă, se apropie de auto, spuse şoferului să plece acasă, apoi intră urmată de Soltana, în luxoasa casă în stil românesc. Antreul era împodobit cu scoarţe, ţesături, broderii artistice, olărie, lucrate în vastele ateliere, minuni ale industriei româneşti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria, ajutată de Soltana, se curăța, pe când în grădină colegele oprite în ceață la o distanță, fără a fi văzute, eșiră în calea d-nei Serea și împreună se îndrumau spre pavilionul unde se prânzea de obiceiu. Masa era așezată cu zece tacâmuri și, d-na Serea însăși mai adăugă unul.

Un copilandru, îmbrăcat în port țărănesc, se apropiè cu tava pe care stăteau pline paharele cu țuică și farfurioarele, una încărcată cu bucățele de pâne mici ca nafora, alta cu măsline.

Doamnele se serveau fără a lua seama câtă importanță dădea băiatul serviciului la care intrase de curând.

D-na Nerva, văzându-l țanțoș și grav, atrase atenția d-nei Deleanu. Zâmbeau încă privindu-l însă fură răpite de cuvintele d-nei maior Voinea, care spuse cu voiciune:

— Maria Paclea e o femee extraordinară. Colonelul e deja cam brumat, ea în toată puterea tinereții, cu toate acestea e foarte corectă. Are flirt ce e drept... dar cine nu are?...

— Toate femeile cum se cade, rosti înțepat d-na colonel Deleanu.

— Tu tot răutăcioasă, Lio... Nu poți trăi până când nu-ți întinzi țăpii ca ariciul, — aruncă d-na Serea.

— Când aud așa ceva... Să-mi fie iertat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— E curios cum unele femei se înrăutățesc îmbătrânind, — surâse pășind spre scaunul ce ocupase, d-na căpitan Zelescu, o blondă foarte curtată.

— Dumneta crezi că e răutate, când nu admiți ca o femee care-și iubește soțul, să fie vecinic înconjurată de o droae de flirți?...

— E o distracție, d-nă Deleanu... Flirtul e tot ce poate fi mai nevinovat. Privește la d-na Paclea. Mai împresurată decât ea!... Cu toate astea...

— Privesc, însă rămân ca Toma necredinciosul... Ce vrei, constat că la noi flirtul e în conflict de interpretare. Sunt cuvinte care în alte limbi au înțeles echivoc...

— D-nă Deleanu, când ai cuget curat, cum poți gândì că altul ar putea face rău? Probabil însă, că linia noastră de conduită oscilează. Ce vrei, mentalitatea se schimbă. Se poate chiar să ai dreptate, totuși de d-na Paclea cred că nu poți bănui. Ai auzit ceva?...

— Nimic... Insă, cum spunea colonela mai adineaorea, sunt răutăcioasă.

— Cu toate astea nu slăbești, Lio... Presupun că tu faci cură de răutate cu intenție, — spuse șăgalnic d-na Serea.

— Absolut!... De când m'am îngrășat, Georges mă iubește mai mult.

— Domnul Deleanu are gustul oriental.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lî place femeia grasă, iar nu de-al de noi slabe, — făcu d-na Zelescu.

— Poţi fi subţire, fără a fi nici grasa, nici slabă, bunăoară — şi se întrerupse Zoe Rozin, alunecându-şi degetele strălucitoare de inelate pe pieptul şi talia d-nei Nerva.

Ele deşărtau al doilea păhăruţ de ţuică, când d-na Paclea apărù, limpezită din haina largă şi oblu. Părea un fluture scăpat din crisalidă. Păşea sprintenă şi graţios; cu prindea potrivit în pas îngustimea rochiei până pe gleznele rotunde ce se prevedeau prin ciorapul subţire, conturat de pantofi ce păreau turnaţi pe picioruşe sculpturale.

Prin străvezia bluză de burangic se prevedea frumuseţea bustului şi braţelor răsfăţate din dantela pieptarului scobit, ce-i ascundea numai corsetul. Rochia moale de mătasă se lipea de formele statuare sub paşii grăbiţi.

Maria Paclea se apropiè de frumoasa grădină cu crengile pomilor lăsate spre pământ, încărcate de fructe coapte, şi atâtea culori a măgeau printre frunzele arborilor, câte se izvodeau în straturi, izvodite şi ele prin cărări galbene de nisip.

Maria se apropiè cerându-şi iertare pentru zăbava pe care o pricinuise. Strânse mâna tuturora şi luă păhărelul, mulţumind doamnei Serea, care i-l înmână.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce plăcut e să stai la masă afară şi mai cu seamă în zăvoiul unei atât de frumoase grădini — spuse d-na Paclea pe când se aşezau în jurul mesei.

Pe aleia din fund se apropiau două servitoare, ducând farfurii încărcate.

— Dar copiii unde sunt?— întrebă Maria.

— Când am mosafiri, copiii stau la o parte, cu madama. Sunt pe-acolo, îi vei vedea după masă. Sunt deja mărişori şi cum noi vorbim despre multe, mă împac cu mine însămi, îndepărtându-i, evitând astfel, desvoltarea curiozităţei înainte ca acest instinct să fie prevenit prin judecată. *Qui ne connáis pas le pourquoi des enfants!*

— D-na Serea tălmăceşte fraza în franţuzeşte, pentru a-i dai mai mult brio acelui *pourquoi*. Eu l'aş pune în capul frazei mele pentru a o întreba despre bona *germană*.

— Da, Lenuţo, eu nu fac politică cu servitorii. E foarte devotată.

— Cum e germană?... — se miră alta.

— Dar. Şi ce crimă?

— Cu toate acestea, acum sunt la modă englezele.

— Eu am engleză — întrerupse cu oarecare vanitate d-na maior Voinea —, însă ce să vă spun, sunt foarte nemulţumită. Un fel de nebună. Mitică spune în glumă, că trebue să fie o sufragetă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Răutăciosul — spuse d-na Harneau— totuşi nici mie nu-mi plac. La ai mei am să-mi aduc o germană; sunt mai cuviincioase; spun, ba încă la fiecare frază: *Gnëdige.*

D-na Deleanu zâmbì, îşi atinse vecina cu piciorul, apoi spuse:

— Dacă n'am fi colege, nu mi-ar fi îndemână între voi surioarelor. Închipuiţi-vă că, copiii mei au fost crescuţi de o bătrânică de casă. Credeţi-mă, am ţinut mai mult să cresc cetăţeni români, decât decor pentru palat şi saloane. Iată nenorocirea noastră: educaţia cosmopolită. De cum încep copiii a gânguri, cea întâi grije a mamelor din societatea *înaltă,* este de a izola copilul, nu de exemple rele, însă de tot ce-i românesc. Îi aruncă în braţele unei streine, aşa că mă credeţi, am ajuns să avem o generaţie extraordinară de renegaţi. Un fel de parodie a românismului, prin slugărnicia de a ne adapta imediat la tot sistemul de vieaţă a naţionalităţilor ce se aliază cu curtea regală.

— Şi anume ce rău găseşti, ca şi noi româncele să vorbim mai multe limbi?...

— Doamnă Stefani, dumneta rupi firul de unde-ţi convine. Dacă ar fi numai atât; dar priveşte ce epidemie s'a lăţit în toate straturele societăţei noastre! Această cangrenă a guvernantelor mănâncă zilnic toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sentimentele naţionale. Intrebi dumneta un copil să-ţi spue o poveste românească, habar nu are. Da ia întreabă-l de câte snoave streine şi atât de'n afară de firea vieţei noastre, să vezi câte ştiu!...

— Are dreptate d-na Dcleanu, — spuse d-na Nerva. Eu îmi cresc copilaşii singură, împreună cu soacrele noastre. Nu m'am lansat în apucăturile hailaifului. Se aude că principele Carol se însoară cu o rusoaică. Să ne aşteptăm. Avem să fim *a la russe*. Să mai vezi ce invazie de rusoaice, căci de sigur va fi *de modă* şi limba rusească şi creşterea rusească şi...

Toate râdeau cu voe bună, pe când d-na Nerva urma:

— Nu, zău, e de gândit ce cale greşită apucăm cu toatele, luate în duiumu înstrăinărei... Ar trebui să ne abatem din calea greşită şi să creăm o adevărată burghezime. La noi se vorbeşte de democratizarea aristocraţiei, pe când în realitate se aristocratizează burghezimea. Şi măcar dacă li s'ar lua ce au bun şi care nu li se poate contesta, — educaţia.

— Cum burghezimea nu are educaţie? — făcu d-na Stefani indignată.

— Are ceiace numim *savoir vivre*, însă rar se găsesc cu educaţie sufletească.

— Aşi făcu d-na Stefani, — doar cine'i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai poate deosebi, și mă crede că adevărate sentimente umanitare de educație se găsesc în acești oameni, care caută nu să lase în întuneric o lume de cerșetori, pentru a-i protejă cu *înalta lor ocrotire*, ci să ridice demnitatea de om umilită tocmai prin vechile instituții aristocratice.

Deodată expresia figurelor se schimbă, când maiorul Oltea intră călare, primit cu expresivul: Aa!!

Mișcarea și schimbarea tonului o interesă și pe Maria, care privi într'acolo.

— Ce plăcut e, să-ți ai bărbatul la lorturi, doamnă Oltea.

— Da. Jilava e aproape Emil trage adesea câte o raită în oraș — răspundea ea — pe când cu toatele se ridicară, înaintând în curte și împrejmuindu-l, călare cum rămase.

— Vești bune? întrebă d-na Serea?

— Astăzi s'a ocupat tot Cadrilaterul, — rosti solemn Oltea, cu chipiul în mână.

— Ura...a...a! strigau femeile și copiii. care alergaseră și ei.

— S'a nemerit — spuse d-na Serea. Pe mâine am hotărît o plimbare până la Constanța și de acolo până în fața Balcicului.

— Veți privi deja țărmul românesc. La revedere. Alerg, căci am un ordin. Trecând pe aci, nu m'am putut oprì de a vă vestì o atât de mare bucurie... D-nă Serea, vă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mulțumesc pentru amabila ospitalitate pe care o dați soției mele.

Și dând pinteni calului, cum încet se îndepărtase de lângă grup, ieși ca săgeata și dispăru. Câtva se mai auziră copitele, pe când doamnele se întorceau în răcoarele crângului, urmându-și cina.

După prânz, tinerele se recreiau plimbându-se prin aleele tufoase. Vorbeau despre noutatea jurnalelor de modă, de pălării, și unele își exprimau părerea de rău că nu'și pot purtà nouile toalete; totuși se mângâiau că mobilizarea nu va dura mult și că vor putea îmbrăcà rochiile elegante.

Cele mai serioase rămaseră în jurul mesei; fumau, sorbeau cafea neagră, ascultând pe d-na Stefani care urma:

— Cât de bine și în voe petrecem între noi, și când îmi închipui că mâine suntem invitate să lucrăm la palat!...

— Bine Marto! Ești extraordinară, — întrerupse Aura Storian. Ești poate singura femee între noi, care...

— Nu sunt militară și nu-mi place atmosfera care micșorează. Palatul îmi face impresia acelor oglinzi umoristice. Unele te arată uriaș de mărit, altele pitit ca liliputanii.

Zâmbi și ea pe când colegele râdeau, privind-o cu înțeles.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

D-na Stefani deveni iarăşi serioasă:

— Aşa el Ce e făcut cu temei nu se mai poate desface. Nu uitaţi că mi-am făcut educaţia pe malul lacului Leman. Că întâiul meu soţ a fost jurnalist; că acel om inteligent era înfocat republican, şi că tinereţea mea s'a cimentat în astfel de idee, având cel mai vrednic exemplu de valoarea republicei, trăind în Elveţia... Mă credeţi, când mă duc la palat şi încep cu protocolul, îmi aduc aminte de anii copilăriei mele, când mama mă ducea la biserică, mă închina la toate icoanele, mă silea să sărut mâna la toţi popii şi dascălii, şi să cred în câte năluce şi superstiţii. Şi, cu toate acestea, sunt silită să merg la palat de oarece, curtea regală a devenit indispensabilă oricărei societăţi de binefacere prin patronagiu.

— Mă rog — întrerupse d-na Zanoau — cu'n gest, cum ar fi recomandat-o —, colega e *libre penseur*, şi după câte auziţi şi re-rub-li-ca-nă.

— Doar şi regele şi regina sunt republicani, — insistă d-na Stefani.

— Cum? Au nebunit?

— Tu crezi că oamenii nebunesc când sunt republicani? Tocmai ca persoane înţelepte, înţeleg rostul democraţiilor viitoare. Sunt republicani *în principiu*... Acum înce-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pem noi a fi mai regaliști decât regii însăși, — sfârși Marta Stefani.

— Al... In principiu! Apoi, draga mea, *una e să vorbești de moarte și alta e să mori*, spune proverbul italian. Tu, Marto, ești convinsă, ești revoluționară în puterea cuvântului. In fine, femee cu idei noui.

— Da, Zăneasco, cu idei noi, însă într'o lume veche, putredă de veche.

— Se poate... Lumea e veche de când lumea, și totul se va învechi cu lumea. Noi ținem la tradiție. O națiune nu poate există fără de tradițiile sale care o caracterizează. Suntem fericite astfel cum ne aflăm. Ne place să ne îndulcim din noutăți însă cu economie.

— Fiecare cu părerea sa. Cât despre mine, nu sunt naționalistă, ci patriotă. Naționalismul duce la barbarie, sălbătecie, prin cenzură nedreaptă; pe când patriotismul cuprinde umanitatea și e accesibil adevăratei, largei evoluțiuni. Fericire și armonie nu vor fi, decât, când lutul ăsta pe care trăim, se va scutura de toate frontierele trase de interesele marilor exploatatori, și când umanitatea și frăția va nimici toate distanțele între indivizi.

— Totuși mai e cale lungă, până vom ajunge la ideile ce propagi, — spuse Maria Paclea. Prin cât de vastă cultură morală și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

intelectuală a masselor, nu s'ar putea realiza! Mai avem încă mult de luptat ca naţionalişti, mai cu seamă noi... Mi se pare că ne-am prea abătut în discuţie. Era vorba să lucrăm.

— Uite harnică! spuse d-na Serea.

— Lucrăm aci sau în casă?

— In casă, d-nă Nerva. Avem de croit cămăşi şi halate, şi acolo sunt maşina de cusut, masa. Şi apoi ia priviţi la cer!...

— A! Iar o să plouă. Ce vară uricioasă, — şi când mă gândesc la ai noştri! Merg prin ploae, dorm în ploae, mănâncă în ploae, — spunea d-na Deleanu.

Şi în mulţi dintre acei ochi ce se uitau la norul în care se brăzdau serpuiri de aur, străluceau lacrime.

— Acuma duc ei vieaţa aspră de soldat. Oare când se va isprăvi cu urgia războiului? — rosti d-na Nerva..

— Cine ştie — şopti cu desnădejde Florica Serea. Acuma, mă crede, le-am dat toate pe una singură. Mă tem mai mult de holeră decât de război.

Toate tăcură. Grijea le abătea pe când urcau treptele pridvorului. In antreul spaţios era răcoare. Fiecare se aşeză la locul ei de lucru. Unele croiau, altele înseilau, coseau la maşină, când d-na Nerva, apropiindu-se de o mică bibliotecă, scoase un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

volum legat în piele albă cu pervaz argintiu, și spuse: „Nu credeți că e momentul să ni-l apropiem pe Alexandri?".

— Să fie bine venit la claca noastră, — spuse d-na Serea, și murmurul vocilor se stânse deodată, când d-na Nerva, maiastră în citire, începu:

PENEȘ CURCANUL

Plecat-am nouă din Vaslui
Și cu sergentul zece,
Și nu-i era zău, nimănui
In piept inima rece.
Voios ca șoimul cel ușor
Ce sboară de pe munte,
Aveam chiar pene la picior
Și aveam și pene în frunte.

. . . . . .

Sfârșitul fu primit cu murmur de entuziasm. Mâinele erau prea ocupate pentru a aplauda.

D-na Deleanu, care toată vremea trăsese cu ochiul, nu se putu opri, șoptind vecinei, tăinuit:

— Acum aș putea jura și eu, că dintre noi toate, d-na Paclea își iubește mai mult soțul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vecina privì către Maria, cum rămăsese pe gânduri, cu lucrul pe genunchi.

Când ieşiră dela clacă, era târziu, şi cum erau silite să umble pe jos, ele se alesără cârd, încotro le era drumul. D-na Paclea plecă cu d-na Nerva.

Era aproape miezul nopţei, când Maria stânse becul şi rămase cu ea însăşi. Cu toate că era târziu, totuşi nu o prindea somnul. O luptă tirană se încinse între voinţă şi ispita dorului. Cu toată voinţa ce, conştient se ridica, totuşi nu putea învinge, sau măcar îmblânzi puterea instinctelor.

„La ce sfârşit!... Cu bună seamă că Radu mă iubeşte mai mult... Nu m'aş divorţă nici odată pentru el... şi acum?... Aşi putea fi atât de criminală... Gioni!... Nu mi-a dat el toată fericirea în care mă aflu astăzi? Fericirea.. — mai repetă ea zăpăcindu-se. Dar oare fără de Radu...".

Dorul răsbătea iarăşi, învingător, şi atunci, parcă-i venea să se îmbrace, parcă s'ar fi dus pe jos până la casa lui...

„Nu aş intrà însă l'aş vedea poate... Şi apoi — îşi zise ea îndârjit, pentru a întări curajul —, dacă m'aş întâlni cu el?... Ce-ar fi!... Cum, nici să'l mai văd!... Nici să nu-i mai vorbesc nici odată!...".

Îşi luă perinuţa şi o strânse lângă obraz. Dorea iarăşi să o cuprindă braţele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

desmierdătoare, să simtă pe gură lipindu-se caldele buze, să-i audă şoapta.

„Ce frumos suna graiul lui Radu... Pare că trece vântul în crâng prin frunziş. Gioni?.. are graiul aspru parcă suflă vântul prin frunze uscate...".

Maria, biruită, se hotărî ca, la întoarcerea din Constanţa să-l primească... „Să vorbim ca doi prieteni, acasă la mine".

Acasă?... Parcă'şi auzea dragostea suspinând în odăiţa dintre mălini.

Prietenie? Dar Eminescu a spus: *Amorul care isprăveşte cu prietenie nu a fost amor.*

„Şi amorul meu cu Radu nu poate sfârşi cu prietenie... Nu... nu pot să-i fiu prietenă... Voi să-i fiu aceiaşi iubită, adorată".

Astfel, împăcată cu ea însăşi, adormi în braţele ce tot mai aeve o cuprindeau în dulce desmierdare. Simţea cum tot mai calde se topeau buzele lui pe gura ei însetată. Auzea tot mai clar graiul ce şoptea ca adierea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

Doamna Paclea, reîntorcându-se dela Constanţa, lăsă pela casele lor colegele cu care călătorise împreună, şi astfel zăbovi drumul mai îndelung, oprită şi de o cunoştinţă care ştia de unde vine; deci o întrebă „cum e pe-acolo".

— Numai în Algeria am admirat asemănătoare frumuseţi — spunea d-na Paclea. — Noi suntem deprinşi cu peisajul muntelui păduratic, supra îmbelşugat în coloritul variat al sezonului. Pe coasta de argint şi care *e a noastră,* peisajul are ceva clasic, superioritatea nudului prin simplicitatea liniilor. Dela Constanţa, te duce hăt departe un brâu de stânci întunecate ce se termină prin cupola capului Caliacra. Dincolo de acest sombru contur se deschide un alt golf, acesta însă e cu zările dealurilor albe, parcă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ar fi ninse, parcă ar fi de marmoră. Acolo se ridică în amfiteatru viitoarea noastră Nisă: Balcicul. La poalele stâncelor ca de argint, se oglindesc în albăstrimea mării, sate şi orăşele amijite din verdele grădinelor. Un adevărat rai pământesc din depărtare.

Fiecare sosită schiţa, la rândul ei, curioşilor ce întrebau, mai acelaş peisaj, cu sporul sau scăderea talentului personal.

D-na Paclea ajunse acasă târziu. Silueta Profirei, de departe, parcă-i spunea că o aşteaptă o veste.

Maria sosea obosită după atâta ocol, pentru a nu fi prinsă. Nu se dăduse de bună voe, însă, simţea cum cade. Era învinsă. Îl dorea mai puternic ca oricând. Suferea, răcnea în ea însăşi.

„Cât e de pustie casa fără de Gioni!... De ce nu-mi simt şi sufletul tot atât de pustiu de Radul".

Se tânguia, se văită, simţea cum totul plânge în fiinţa ei. Se simţea mai strânsă în prada dorului ce nu avea alt liman decât braţele lui, de când persoanele cu care era până mai adineaorea o părăseau pe rând.

Profira îi înmână scrisoarea. Maria citi cu bătăi repezi de inimă:

„Scumpa mea, sunt martirizat de atâta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tăcere cât și de lipsa ființei tale. In toate zilele merg să cerșesc vești dela tine, și în toate zilele mă întorc mai îndurerat. Poate mâine va fi ziua mântuirei. Poate mâine voi avea norocul să te văd, să te aud, să te cuprind în brațele mele, odorul fericirei mele, și cu nesațul nemărginitei iubiri, să-mi topesc tot sufletul lângă ființa ta. După amiază mă îndrum către tine, de oarece dimineața sunt foarte ocupat prin înlocuirea unor colegi plecați în Balcani. Sper că astădată pot să-ți spun la revedere, dar... ce sunt aceste cuvinte seci pe lângă dorul întâlnirei noastre.

„Radu".

Citind rândurile, Maria se află în sfiala unei întâi întâlniri. Totuși dorul o zorea. Ii era cu neputință să mai rabde.

„Ei și?... ce crimă!... Am să mă întâlnesc aci la mine. Avem să vorbim...".

D-na Paclea se înputernicea și era sigură că dorința lui Gioni va fi ispășită, că va fi cuminte cum se cădea în acele triste momente. Totuși și dorul cerea partea lui, măcar de mângâere, dacă nu de satisfacție.

Acea noapte fu un iad de grea încercare. Dorul sbucnea ca o flacără, mistuind năprasnic totul în puterea lui.

A doua zi se trezi târziu. Era aproape vremea prânzului de amiază și Maria, pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vind ceasul, simţi o nespusă mulţumire: „Nu mai am mult de suferit, de aşteptat!".

Cu cât ceasurile înaintau, cu atât d-na Paclea se zăpăcea mai mult.

După dejun, se îmbrăcă cu cea mai frumoasă rochie de interior, albă de burangic îndantelată de mreaja ajururilor. Părul ei ondulat era stăpânit — ca de obiceiu — pe frunte de un cerc de aur, cercuri pe amândouă braţele şi o singură boabă de mărgăritar atârna pe un lănţişor ce-i inela gâtul.

D-na Paclea se privea adesea în oglindă. Era fericită că şi Radu o va vedea cum e la dânsa acasă. Scăpărà de nerăbdare. —„Oare la ce oră anume va sosi?...".

Trecu în salonaş. Stolurele erau lăsate şi lumina se cernea discret numai prin dantela ce le termina. Verdele deschis al pereţilor era înflorit cu crisanteme albe, şi din aceiaşi mătasă şi mobila. In lumina amiezii, culoarea părea mai palidă, bronzul mai stins.

D-na Paclea se afundă în perinele moi ale unui fotoliu. Privea tablourile ei, iscălite de maeştri celebri, era atentă însă la viaţa ce vibra afară.

Deodată ochii se deschid mari, sângele pieri depe faţă. Maria se ridicà, făcù un pas, apoi se trase iarăşi îndărăt, rămânând neclintită ca o strajă... Sunase la scară.

Era întâia dată când Radu intra în casa ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Profira vestì că domnul dela Crucea Roşie dorea să-i vorbească

— Să intre — îngăimă d-na Paclea — şi rămase în loc, cu ochii aţintiţi într'acolo de unde se şi auzeau paşii lui.

Uşa se deschise şi în ochii ei ca şi'n întreaga-i simţire nu mai era decât Radu.

Cu privirea învăpăiată, cu un surâs dureros, Radu, palid ca şi Maria, se apropia. Uşa se închise.

Radu o cuprinse şi cu pasiune o sărută înăbuşit de nenumărate ori: pe ochi, pe buze, pe umeri, pe când Maria se zăpăcea tot mai cucerită, în delirul acelei netălmăcite senzaţii

— Acum eşti numai a mea Marie! Suntem alături, fără de nici o sfială.. O, dacă nu s'ar mai întoarce!

— Răutăciosule — şopti ea păşind dusă de după mijloc.

Se aşezară pe canapea

— Răutate nu, însă cruzime. E singura fiinţă care aş vrea să o văd dispărând dintre noi, şi dacă nu s'ar putea altfel, fie şi din lume. Nu doreşti şi tu să fim singuri?... şopti el cuprinzând-o şi alipindu-şi capul pe pieptul ei cald de voluptate.

Era momentul suprem când graiul nu mai are ce spune, când totul se simte fără a se putea tălmăci... Radu îşi deslipea câte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o clipă brațele, pentru a putea strânge iarăși lângă el ființa adorată, inima ce bătea atât de vorbitor sub obrazul, sub buzele lui.

— Fă-mi și mie partea acestei fericiri Să-mi plec fruntea pe umărul tău — șopti Maria.

Nu mai gândeau, nu mai vorbeau — iubeau.

— Marie, când mă gândesc că o să se reîntoarcă...

— Ne va alunga în odăița noastră, în cuibul fericirei noastre, — șopti ea pe când un tăiuș fi brăzdă gândirea—Cum poți gândi cu atâta cruzime, tu care ești numai iubire, Raducule?

— Iubirea e și voluptate Marioara mea, și voluptatea cuprinde multă cruzime. Tu nu mă iubești cu același pasiune cu câtă te îndrăgesc. Tu nu ai fi în stare să faci nici un sacrificiu pentru iubirea noastră.

— Nici unul care ar scădea-o.

— Totuși iubirea ta nu-i sinceră, Mario. Numai eu te îndrăgesc cu cel mai desăvârșit amor, — și Radu îi cuprinse într'o îndelungă sărutare gura.

Ființele lor vibrau subt cutremurul acelui neînțeles, care trăește în noi viața nemărginirei.

La scară sună.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ei tresărire, şi cu o expresie de contrarietate se priviră zăpăciţi.

— N'ai prevenit să nu primească!...

— Cum era s'o fac... S'ar fi presupus ceva — îngăimă Maria — pe când se desprindeau unul de altul, privindu-se îndureraţi.

Se ridicară zăpăciţi.

— Vino'n astă seară la *noi acasă;* aci parcă am fi într'o biserică. Acolo nu ne desparte nimeni.

— Ai spus cuvântul — şopti ea pe când în mintea ei fulgeră amintirea cuvintelor lui Gioni la plecare.

Erau în picioare faţă'n faţă.

Profira vesti: d-na Soldini.

Radu îi sărută mâna, şoptindu-i: *în astă-seară,* — pe când se auzea foşnetul mătăsei, sub paşii greoi ai voluminoasei mosafire, care urca scara.

Era încă în antreu, când răspunse amabilului salut a lui Radu Vulpian, care eşia, furişat o clipă de privirea ageră a experientei femei.

Maria îşi potrivea părul în oglindă când d-na Soldini umplu deschizătura uşei cu magistrala ei persoană.

— Bine te-am găsit, d-nă Paclea. In sfârşit Mercurea asta eşti acasă.

Maria avu o expresie de surprindere şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

contrarietate. Uitase că'n acea zi era Miercuri. Nu era pregătită cu nimic.

Zăpăceala ei cât şi expresia ciudată a figurei, surprinse mosafira, pe când se îmbrăţişau, gândind rău în acelaş timp una de alta, cum li se întâmplă adesea femeilor mondene.

— Ai primit vre-o veste prin tinerelul care eşia de aci?

— Da! — răspunse Maria, simţind că s'ar da de gol... Vine dela Corabia — urmă ea — şi mi-a spus că ai noştri sunt deja departe în Bulgaria...

— Ce situaţie tristă — spuse d-na Soldini, oprindu-se o clipă ca o subliniere, apoi urmă — să nu ştii unde se aflu.

— D-nă Soldini, nu se poate ştî nimic. Primesc telegrame, aflu că e sănătos, însă nu ştiu de unde. Cărţile poştale, anume militare, port ştampila regimentului, fără de nici o altă lămurire. Scrisori închise nu primeşte nimeni, de oarece toate sunt cenzurate şi apoi trimise.

Pe când d-na Paclea vorbea, d-na Soldini o privea. Atât expresia cât şi zăpăceala îi spuneau că după acest război se va declara ceva...

La scară sună iarăşi, fără însă ca d-na Paclea să mai simtă vre-o emoţie. Alte doamne intrară, pe când Maria îi făcu semn

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Profirei. Ea înțelese. Pe dată alergă la telefon și vesti casa Riegler să trimită ce le lipsea pentru ceaiul tradițional salonnelor.

In salon lumea se înmulțea, pe când d-na Soldini spuse:

— Acuma începem a petrece cu totul oriental. Iată-ne numai între femei. Mă credeți, dacă tot astfel e cu feminismul, apoi lipsă....

— Sunt asemănări însă și diferențe — spunea d-na Pangal — asemănări ca grupare însă nu și ca expresie, de oarece femeile orientale sunt cârduri de roabe, pe când feministele legiuni de revoluționare și inteligenți superioare.

— Orice mi-ai spune, d-na Pangal, găsesc că e groaznică o societate numai de femei.

— Și de ce nu găsești tot atât de groaznică o societate numai de bărbați.

— O societate unde sunt numai bărbați e ceva sălbatec: *Camera*, *Senatul*, armata — spuse ea cu ironie, subliniind cele dintâi — apoi adause: o societate numai de femei e tristă..., să ne privim!...

— O idee, d-nă Soldini. Nedeprinderea joacă cel mai mare rol în toate începuturile — insistă d-na Pangal, pe când voluminoasa doamnă, deschizând un evantail de fildiș roz încrustat cu aur, protestă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Monăstire! e monăstire, draga mea. Nu e vorba că şi pe acolo sunt măicuţe *care îşi aleg câte un călugăraş smerit*...

D-na Paclea se înroşi îşi strămută atenţia către d-na Sandu, care spunea vecinei că ea nu-şi are în război numai soţul, ci şi băiatul şi fratele.

— Patria recunoscătoare! — spuse tare d-na Paclea, după care repetă cele spuse, pentru a da o altă îndrumare conversaţiei.

— Da! Patria e recunoscătoare tuturor acelora care merg să moară, fără a se gândi la cei vii care rămân pe urma lor, — zise d-na Pangal cu ton doctoral.

— E uşor de vorbit eroic dela distanţă... Eu însă tremur ca frunza, când mă gândesc că ar putea fi adevărate toate cruzimele ce se svonesc — rostea cu graiul în lacrime d-na Bujor, de abea măritată.

— E fapt — adause d-na Pangal. Monstruozităţile bulgare au ajuns la culme. Bărbatul meu îmi scrie prin cineva — mister — că la prizonierii bulgari, le-au găsit în sânmâini de copilaşi tăiate şi la întrebare, au răspuns că: le tăiase acele mânuţe copiilor greci şi turci, pentru a le avea ca talisman purtător de noroc în război.

— Vai ce grozăvie! — răcni d-na Bujor şi, palidă, căzu pe spetează scaunului.

— Cum se repetă sălbăticia hună! — spuse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

d-na Pangal... Husarii unguri ai lui Dampère își împodobeau căciulile cu mânuțe de copii tăiate, în războiul de 30 ani.

— Vă rog luați alt subiect. Toate dintre noi suntem femei de militari, — spuse d-na Soldini... Militarii ca și doctorii, vorbesc de cruzime și moarte cu indiferență.

— Da, doamnă, cu indiferența cu care își desvălesc pieptul în fața morței, — rostea d-na Pangal, pe când d-na Soldini schimbă tonul.

— Aud că femeile bulgare, chiar fericite, își trimit soții la luptă. Se zice că ar fi atât de mojici, încât ele sărmanele ar fi fericite să rămână singure.

— Isbânda feministă! — spuse d-na Paclea.

Toate zâmbiră cu înțeles, pe când servitoarele aduceau pe tave, înghețată și băuturi răcoritoare.

— Să eșim pe terasă; a apus soarele — zise d-na Paclea.

Servitoarele deschideau largi ușile, pe unde năvălea lumina palidă; femeile eșiră pe terasă.

Soarele asfințise deapururi în atmosfera-i de fumină, lăsând lutul planetei învăluit în beznă.

Cerul era încă o boare de aur ce scălda

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

orașul și da clădirelor ceva poetic ca de basm.

Ele admirau împreună, când clădirile ca de marmoră, când cerul — o cupolă de aur.

— Frumos e apusul în București, — spunea d-na Soldini, așezându-se la una dintre mesuțele ce împrăștiau pe terasă servitoarele și lângă care se așezau doamnele după simpatie.

— Frumos — răspunse d-na Pangal — fiindcă nu avem clădiri prea mari și avem multe grădini, așa că e destul spațiu pentru jocul luminei în feeria apusului.

Așezate câte două, vorbeau animat de diferite subiecte.

Maria Paclea se furișe o clipă. Trecu în camera ei de culcare și căzu pe un fotoliu, obosită de toată încordarea pe care o făcuse, și de emoția ce o stăpânea încă.

Radu îi spusese, *la revedere în căsuța noastră*. Inima-i răcnea, murea după acea întâlnire; totuși mai găsea încă putere, puterea de a-și mări tot mai mult încercarea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII

Dela fereastra unei căsuțe depărtate de centru, Radu privea și el, când frumosul apus în cer de aur, când pomii și florile grădinei, când mormintele de peste drum, în jurul bisericei, ce pe acolo domină casele din jurul ei, nu era tupilată de clădiri mult mai înalte ca în centrul orașului. Lume — mai cu seamă femei, — intrau pentru a se ruga, îndurând sănătate celor duși în război.

Radu privea la toate ce-i stăteau sau treceau pe dinaintea ochilor, însă, totul se topea într'un fel de umbră. In lumina gândului nu era decât Maria, Maria a cărei ființă îi cucerea cuget și simțire. Totuși parcă se lăsase o negură, parcă nu o mai vedea pe Maria atât de aevea ca odinioară.

De când păsise pragul căsei ei, Radu se descurajase. Simțea cum i se prăbușește

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

perspectiva viitorului. Începu să-şi simtă situaţia, începea să se vadă. Până mai adineaorea nu simţea decât dragostea, acum îl străbătea grija.

„Cum să îndrăznesc să-i cer să se despartă, ei care trăeşte în lux princiar, pe când eu nu dispun decât de 300 lei lunar, leafa. Dacă ar fi ea bogată, să ducă înainte vieaţa în care e deprinsă, sau dacă ar avea instrucţia cuvenită pentru a'şi câştiga existenţa".

Maria i-a spus — privitor la mica lor odăiţă — „că se măritase săracă".

„De ce nu am îndrăznit să o întreb, dacă nu s'ar mulţumi cu o vieaţă simplă, în care toată comoara ar fi sufletească!.. Aş ofili de sigur gingăşia situaţiei noastre, gingăşie care mă jeneză atât de puternic dar tăcut.

Nici nu-i trece prin minte! Poate s'ar năruì totul în faţa sărăciei...

„De sigur, poruirile noastre nu bat acelaş drum. Dacă m'ar iubì şi ea cu aceiaşi sinceritate, mi-ar fi propus ea. Întâlnirile noastre sunt atât de repezi încât nu o cunosc decât ca frumuseţe fizică şi voluptate. Inteligenţa ei de abea licăreşte în clipe. Profit ce e drept, de tot farmecul fiinţei ei, fără a avea nici o responsabilitate. Ar fi idealul altuia ca mine. Eu însă mă simt legat pentru o vieaţă conjugală, liniştită... Ce sunt

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aceste clipe fulgerătoare, pe lângă dorința mea de a o vedea, de a o asculta, de a o urmări în toate amănunțimele vieței. Când doarme, când se trezește...

„Dimineața, veselă, se răcorește 'n apă, își piaptănă frumusețea părului și, una câte una, hăinuțele ascund frumusețea corpului, ce străbate prin molătatea lor,... când își vede de gospodărie, când citește, când degetele frumoase lucrează ..' Și seara când, obosită își aruncă hainele, și'n străveziul cămășei de noapte, mi-ar sta alături o viață întreagă... Toate aceste nimicuri atât de însemnate în viața intimă, îmi lipsesc cu desăvârșire.

„Astfel cum e nu poate dura. E un capriciu pe care mi-l poate curma altul. De sigur, acesta va fi sfârșitul. Totuși, mi-e dragă, dragă, atât de dragă!... Parcă i-aș spune totul când nu e lângă mine, și cum totul dispare, mutește, de cum o văd... Numai când mă gândesc și parcă mă lovește asprimea cuvintelor. Cum aș putea să-i spun. Ce trecere bruscă!...

„— Nu mă iubești, fiindcă refuzi de a-mi împărți sărăcia! Dacă m'ai iubi te-ai căsători cu mine!...".

„Și apoi aspectul vieței mele! Ce pot eu face pentru ea?... Cât mă doare! Sunt pătruns de o grije nețălmăcită. Poate mai bine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

era să nu mă duc la ea acasă... Ţinuta, graiul, îngândurarea..., adâncimi sufleteşti viforoase; cu toate că inimioara-i bătea puternic sub culcuşul drăgăstos pe care-mi alipisem fruntea".

Radu oftă şi rămase trist. Nu se temuse atât de Paclea când prezenţa lui era ca o vrajbă între ei, cum se înfiora de când dispăruse dintre ei.

„Ce s'o fi petrecut între ea şi el la despărţire?... S'ar putea ca adevărata ei iubire să fi fost şi să fie dânsul; pe când eu o trecere de timp, un capriciu, o necesitate a tinereţei ei... Dacă ar fi astfel... pe când eu o iubesc cu toată simţirea, cu toată fiinţa mea".

Şi gândul, sub impresia îndoelnică, parcă nu mai putea răsbate înainte; se opri şi cu încetul prinse aşi reaminti întâia lor întâlnire, atunci când o văzu pentru întâia oară, în salonul d-nei Nerva. Sfiala lui de a vorbi şi apoi acel avânt, când ochii lor începură a se înţelege, când strângerea şi sărutul mânei tălmăceau atâtea dorinţe...

Prima lor întâlnire, eşind de acolo, pe o ploae torenţială... Maria se urcase într'o birje, şi cum el cerşea un locuşor, ea îl luă alături, şi cum conducea el birjarul, ei se treziră la mica căsuţă... O! acea întâi întâlnire. Timiditatea ei feciorească, ruşinată de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dragostea ce-i întrecea voința, trezind o viață nouă...

Radu tresări neplăcut din gânduri. Nu cugetase niciodată la cele trecute, atât era de cuprins de ziua de mâine și de fericirea ei.

„De ce să reconstitue trecutul?... Să fie preludiul inconștient al sfârșitului?... Deja amintirea!".

Cât de fericit fusese până mai adineaore, când zilele curgeau line ca iubirea, și cum singura grije a necunoscutului ascuns în mintea ei, schimbase totul în suferințe.

Scria versuri desperate, nebune... Mintea lui făurea mii de gânduri într'o clipă și în nerăbdarea-i să pice mai curând seara, ar fi dorit să se afunde în haos cât mai repede lumina soarelui, pentru a vedea răsărind steluța lui, care lumina la fereastra căsuței de sub plopii fără soți...

— Răbdare, răbdare, liniștește-te! — își spunea el, stând ca'n contemplație.

Se făcu noapte. Radu Vulpian plecă spre căsuță. Pășea repede, și o rană se deschidea, cugetând că nu va avea parte decât de aceste câteva clipe răpite soțului ei.

Se apropie, însă nu se vede zarea celei mai strălucitoare lumini. Fereastra e întunecată. Ajuns, trage cu putere varga de fier și aude'n depărtare sunând clopoțelul. Femeia care-i închiriase camera, își apro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pie paşii, deschise uşa rămânând locului cu o lumânare aprinsă în mână. Mutește intrară în odăiţa curată ca o chilie şi în care se încuibase mirodenia floarei de muşcată, *brise bize*, cu care erau iezite zăbrelele ferestrelor. Aprinse lampa, ştergându-şi mereu ochii.

— Ai vre-o supărare, cucoană Săftică?

— Cum de nu domnişorule!... Astăzi mi-a plecat cel de pe urmă băiat în război, adică la moarte, — şi oftă din adânc.

— Să nu ai grijă. Nu are să fie război. Oştile noastre s'au dus tocmai pentru a pune capăt războiului.

— Crezi?... — strigă bătrâna cu ochii mari, cu buza tremurândă.

— Oare de ce întârzie duduia?...

— De... ştiu şi eu!... Nu cumva i-a plecat şi ei cineva în drumul morţei?

— Acela-i drumul vitejiei, cucoană Săftică, — şi privind-o cum furişea o lacrimă, îi spuse:

— Te rog dă drumul la fereastră, mirodenia florilor e prea tare.

Safta trase în sus un mic zăvor, şi dând brânci ferestrei aerul intră mai cald ca'n odae însă mai proaspăt.

— Ia spune-mi, domnule, e măritată, văduvă, fată mare?... N'am putut-o zări de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fel, niciodată. Vine ca o cadână... Aşa voal gros!

— E o cadână — murmură el îngândurat, şi scoase ceasul din jiletcă.

Privì şi se neliniştì... Deja nouă ceasuri!

— Să-ţi dau cu cărţile, ori să-ţi fac o cafeluţă şi să-ţi ghicesc în drojdii, aşa cum îi fac şi duduei ascunse, până ce vii dumneta.

— Dacă vrei, fă cafea, însă fără să-mi ghiceşti.

Femeea, pregătind cafeaua urmă:

— Şi de ce te fereşti, domnişorule, doar vei fi ştiind şi dumneta că, Anica cărturăreasa dela Iaşi, i-a prevestit lui Cuza că va fi *Domnitor*, şi îndată ce s'a ridicat în scaun, Vodă Cuza nu a uitat, ci i-a cumpărat Anicăi o casă pe Socola, în care mai trăeşte şi azi.

— Da de domni mai prevesteşte?

— Ei ce vorbeşti dumneta! Unde se mai află un Cuza-Vodă, boerule?

Radu surâse, privind femeca cu care vorbea cu plăcere, până când auzea degetul cel drag bătând pe din afară, în geamul ascuns de pavăza storului.

Erau zece. Radu băuse cafeaua şi Maria tot nu se arăta.

„S'o fi întâmplat ceva. Mai totdeauna ea era cea dintâi sosită. Am să-i ies înainte“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— îşi zise Radu, simţind că nu mai e în stare să stea locului aşteptând-o.

— Mă duc întru întâmpinarea ei, cucoană Saftă, — şi Vulpian porni privind cu luare aminte la siluetele de femei ce întâlnea în drum.

Dela o cale se urcă în singura birje rătăcită pe acolo, şi tot drumul era numai ochi, privind în toate trăsurele cu care se încrucişa.

Se scoboară şi dă drumul birjei în apropierea casei ei. Din depărtare îl surprinde bezna. Se apropie, sună odată, aşteptă, apoi sună iarăşi, mai îndelung, şi aşteptă. Nu-i răspunde decât tăcerea.

„A plecat iar şi cu toate slugele?... Poate ştiind-o singură o fi luat-o vre-o prietenă să prânzească... Va sosì mai târziu. Voi aştepta-o".

Şi Radu Vulpian, fără să-şi dea seama, începu să se plimbe dealungul casei ei.

— Ce s'o fi plimbând ăsta aşa sistematic! — spuse un ins care se oprise pentru a pune la cale cu tovarăşul său, mai multe gheşefturi în aprovizionarea armatei.

— Mon cher, dacă vom lucra bine şi *intiligent* ne facem oameni..

— Aşa-i bre — spuse celălalt, trecându-şi braţul prieteneşte pe spatele tovarăşului său.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe urmă putem spune preotului *mă* şi preotesei *fă*, cum zice românul.

Vulpian auzi şi fu surprins, văzând că atrage atenţia şi că se ascundea tocmai ca struţul. Privi în juru-i. La colţul stradei o berărie. Se îndrumă, se aşeză, porunceşte o bere, furişând necontenite priviri într'acolo, la casa-ei, doar va zări lumină, va vedea o mişcare. Nimic.

In apropiere un gramofon răguşeşte frumosul glas a lui Carusso.

Lumea trece îmbulzindu-se. Ades i se svâcneşte inima, când o trăsură sau o siluetă de femee se pare că se opresc *acolo*. Dela o vreme lumea începe a se rări, şi Radu tresare când chelnerul oprit în faţa lui spuse:

— Domnule, fiind ceasul *unu*, închidem.

— Cum? E aşa târziu?...

Radu scoase ceasul. Era prea adevărat, trecuse de unu.

„I s'a întâmplat ceva!... Dacă e acasă?"...

Şi Vulpian se apropie iarăşi. Parc'ar fi voit să dărâme case, pentru a putea afla ce se petrece între acele ziduri tăinuite. Nu cu puţină sfială sună, aşteaptă însă zadarnic,

„Poate e stricată soneria" — se mângâia el. „Ce pot face mai mult?... Să bat cu pumnii în uşă... Să răcnesc pentru a fi auzit"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— se întrebă el printre dinții încleștați, strângându-și pumnii cu putere.

Mâhnit, face câțiva pași, doar va zări îndărăt o fâșie de lumină... Nimic. Beznă și tăcere.

Simte că-l scacă un gol. Mintea de abea mai licărește.

„Să fie oare sfârșitul?"....

Picioarele i slăbesc. Se urcă într'o birje, spune adresa și se uită îndărăt, la casa ei întunecată ca sufletul lui, până ce nu o mai văzu. Trăsura coti, Radu își întoarse capul, privea în jos. Grija necunoscutului stingea dorul. Radu nu mai iubea ci suferea, nu mai dorea ci cugeta.

„Trecutul să fie deja în agonie, pe când trăește încă atât de viu în ființa mea?

„Trecut! Dar fiecare zi nu e moartă, prin somnul ce o desbină din viața noastră. Și toate zilele nu se adun ele în somnul etern!".

Dela fereastră, Maria îl pândise, îl urmărise, suferise cu el alături. Ardeau în mijlocul aceleiași flacări. Cu inima zdrobită de voința cu care se stăpânise, totuși măgulită, surprinzându-l, ea se trase dela geam și pe bâjbâite, ajutată numai de becul din stradă, ce-i cernea o zare în odaia, Maria ajunse la pat și căzu pe pernă încreținde fruntea și strângând cu putere brațele pe piept.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dimineața când Profira intră, Maria așteptă scrisoarea pe care o zări pe tavă alături de ceașca cu ceaiu.

„Te-am așteptat nu numai la ceasul obișnuit, dar la toate ceasurile până în zori, și de durerea nevenirei tale simt încă pustiul pe care-l lasă un dor adânc. Te aștept și în astăseară, și dacă nu vei veni va fi semnul cel mai înțeles că viața meu e de prisos. Mă vei încredința că dragostea ta adevărată a fost și este soțul tău, iar eu o trecere de timp, o necesitate ponte... Dacă nu aș fi în stare să săvârșesc nici o crimă pe seama altei ființe, voi face-o însă pe însăși ființa mea. Voi fi dușmanul, victima și ucigașul. Nu crede că sunt amenințări în scop de adeverire, cele ce citești, Mario. O iubire atât de nemărginită nu-și mai poate afla loc, în largul lumei întregi, fără de tine. Numai tu ești iubirea. Numai lângă tine simt nespusul farmec al vieței. Cât sunt lângă tine trăesc, cum mă despart se desparte și viața-mi, te caută, te urmărește, pe când lutul așteaptă îndurerat și-i reînvie viața.

In aste ceasuri sunt un biet lut, viața mea îți soarbe privirea pe filele scrise pe care le ții în mănuțele tale. Prin asociație de idei îmi răsar în minte două cuplete atât de potrivite, scrise de o femeie, și care sună:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fluturi cu aripi crestate
Ca de măestrita pană,
Din otravă'şi trage hrană
Praful ce pe-aripi se bate.

Şi pe fila ce-ţi scriu ţie,
Stau otrăvitoare gânduri
Aşezate rânduri, rânduri,
Din durerea ce-mi dai mie.

„De sigur te vei gândi mai curând la un fluture, frumos colorat, decât la simţirea mea. Dar vieaţa mea ţine de o clipire a genelor tale, de o şoaptă a buzelor tale...
La revedere sau... 'Adio".

Maria isprăvind citirea, sărută rândurile şoptindu-şi:

„Ce fericită existenţă să te ştii atâta de iubită! Are dreptate. Şi cu cred că iubirea mea are multe piezişuri, poate devia ca acuma, pe când el rămâne acelaş.

„Îl ghicesc, vrea să mă supue prin tablouri dramatice".

Citi iarăşi scrisoarea, o strânse la piept şi închizând ochii, se trânti pe perne.

Inima ei striga: iubire, dorul o punea ca pe jăratic. Buzele-i ardeau după farmecul sărutului şi în amintire toată fiinţa ei îl cerea, în nespusa-i sete de iubire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Telefonul zingănea mereu.

Maria se ridică și se apropie.

— Alo! cine-i?

— D-na Serea!... Bună ziua d-na Paclea! Să fii gata până la amiază, căci viu să te iau. Vom dejuna împreună, apoi mergem la Crucea Roșie; e zor mare.

— Cu plăcere, scumpă doamnă, voi fi gata. Eram în pat când te-ai vestit.

— Și dumneta?

Răsună un hohot de râs, după care urmă:

— Și eu stam la aparat în mare negligé, cu toate astea ne putem întreține în convorbiri galante. Chiar mai adineaorea vorbeam cu curtenitorul Pârvu. Parcă se frângea în două la celălalt capăt, într'o frazare palatină, pe care eu o ascultam în cămașa de noapte... și cine știe dacă nu și el...

Maria zâmbi, făgădui, mulțumi, și închizând telefonul se simți mulțumită. Iată o zi de ocupație în care avea să se abată iarăși, să se liniștească prin obligația la care trebuia să fie cu luare aminte.

Se întoarse târziu acasă, adormi într'un târziu și se trezi iarăși cu durere de cap și nervoasă.

„Cu bună seamă, astănoapte Radu a încercat telepatia, și o fi concentrat toată energia-gândirei asupra mea. Ce vis aevea! In ce strigăte desperate îmi rostea: adio!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

S'a înfăptuit poate şi impresia scrisorei lui de eri".

Şi iarăşi, d-na Paclea se întreba dacă astă jertfă merită să o numim caracter.

„Cuprinde vre-o vrednicie tot ce îndeplinesc numai pentru ochii lumei, şi respectul dorinţei soţului meu?... Totuşi mă găsesc şi eu întreagă în astă dorinţă. Cine mă împiedică să urmez; decât, conştiinţa".

Discret se auzi bătând la uşe, cu toate că Maria nu sunase încă servitoarea.

Profira intră, arătându-i o scrisoare.

D-na Paclea întinse mâna şi cu grăbire o citea, pe când Profira se apropia de fereastră, ridicând storurile pe rând.

„Fiinţă adorată, mâine, când vei citi aceste rânduri, pe care însumi le voi pune la cutie, nenorocita mea fiinţă, deja, nu se va mai gândi la tine şi deci la nimeni pe lume.

„Iar mă sperie" — îşi şopti Maria, şi urmă:

„Purtarea ta m'a încredinţat că nu ai iubit decât pe soţul tău. Pe urma plecărei lui nu te-am mai simţit a mea ca odinioară. Erai acelaş chip frumos şi drăgălaş, însă alt suflet: îngândurat, mâhnit, îngrijat, înstrăinat. Acuma, presupusul meu e şi mai întărit prin indiferenţa... sau abaterea ta. Nu ai mai venit şi nici nu va mai fi ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

voe. Nu mi-ai scris și nici nu vei mai avea cui scrie... Alții înainte de a și răpune viața, ucid ființa iubită. Simt însă că mi-ar fi cu neputință. Eu să ridic arma asupra capului tău iubit!

„E patetic! — Las' că te știu. Să mă facă să alerg și apoi să-mi strige *bau!*, de după ușă".

Totuși o lacrimă-i orbi o clipă vederea. Era gingașa amintire a unei asemeni întâlniri.

„Simt că nu mai pot trăi fără tine. — Nu mă mai pot împăcà cu mine însumi.

„Se zice că, arabii, când pleacă la vânătoare de fiare sălbatice, ei din depărtare pun urechea la pământ și astfel știu cu ce sălbătecie au de luptat. Eu, scumpa mea, în atâtea rânduri mi-am lipit capul pe sânul tău, am ascultat bătăile inimei, totuși nu am ghicit și iată-mă răpus.

„Îți mai strig: mi-e cu neputință să-mi schimb iubirea în amintire... cenușe! Te vroi să-mi rămâi vie, tot atât de vie și în ceasul morței.

„Amintirea rămâe-ți ție, cu toată puterea mustrărei de cuget...

Radu".

D-na Paclea se simți sguduită de emoție și aiurită încă, spuse Profirei, care tăcut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trăgând-o cu coada ochiului, scotea albituri curate din rafturile dantelate și parfumate.

— Dă-mi repede hârtia de scris și cerneala.

Se gândea: „Să-i scriu să vie sărmanul... Am să-l dojenesc. Ce înseamnă astfel de scrisori!... Cu greu o să mă despart și să mă desbăr de el... Cum să-i spun cauza?... L'aș atinge dureros".

— E dela dom' colonel? — întrebă Profira cu sfială, pe când cauta cele cerute. Ceva rău din război?... Pe acolo mor oamenii care de glonțu dușmanului, care de holeră, pe aci mor de dragoste.

— Ce vrei să spui, Profiră?

— Imi spunea mai adineaorea, sergentul de stradă, că astănoapte s'a împușcat un tânăr, Vulpian...

— Ce?! răcni Maria cu glas sălbatec, sărind din pat.

Profira, speriată de figura stăpânei ei, se trase brusc pe spete, privind'o nedumerită, apoi încredințată că era o rudă, ea urmă:

— Coniță dragă, nu te speria, el mi-a istorisit de mai multe, și a pomenit mai multe nume. Eu oi fi înțeles greșit numele.

Maria rămase în picioare. Ochii parcă-i eșiau din orbite privind în vag. Fața-i era chip de ceară, buzele vinete tremurau. In

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

femeia care până acum se jertfise pentru situația socială, sbucnea deodată sinceritatea iubirei în toată puterea tinereței.

— Oprește-mi o trăsură, — rosti ea cu grai răspicat.

Profira, spunându-i necontenit cuvinte întăritoare, deschise fereastra și cu'n semn, opri un automobil ce staționa în răspântia stradelor.

Incepu să-i ajute să se îmbrace. Era grăbită. Profira vedea din mișcările mânelor ce-i tremurau. Ii aruncă pe umeri o mantilie, pe cap o pălăric, și confuză, speriată, mută, se urcă lângă ea.

— Adresa? spuse șoferul.

Maria rămase o clipă nedumerită. Își trecu mâna pe frunte, apoi cu o voce slabă, spuse adresa Profirei, care o repetă șoferului.

Trecătorii care cunoșteau pe d-na Paclea, rămâneau intrigați de înfățișarea ei suspectă.

Se opriră. D-na Paclea tresări, ridică fruntea, privi, însă nevăzând nimic funebru, se liniști o clipă. Intrebă pe sergentul de stradă, care se afla în fața acelei case, și el grăbit se apropie, răspunzând:

— Mortul se află la biserica din apropiere — și cu mâna arătă spre turnurile ce se vedeau.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria se cutremură. Nu auzi decât cuvântul *mortul*. Mortul răsuna în auz, vibra în toată fiinţa ei; mortul, mortul!

Se apropiau. Din depărtare se vedea cernită uşa bisericei, şi lumea care intra şi eşia.

Se oprì. Profira o ajută; se scoborî cu fruntea plecată, cu ploapele lăsate. Urcă anevoios cele câteva trepte de piatră, intră până în uşe, însă se opreşte, sprijinindu-se cu mâna de pervaz şi capul se lăsă pe mână.

Nu îndrăzneşte să-l vadă deodată. Caută să se deprindă cu atmosfera lugubră, ce exala tămâe şi'n care licăreau galbene lumini de făclii.

Furişează priviri la patratul de plante printre care străbate para făcliilor.

Ajunge până la ea tot mai mult miros de tămâe, ajunge şi glasul sinistru al preotului, care citeşte la capul mortului.

Deodată însă, Maria porneşte repede cu ochii aţintiţi într'acolo. Se opreşte, pronunţă ceva neînţeles într'un gemăt înăbuşit, mai face un pas, şovăeşte şi cade cu faţa pe frumosul ei mort.

Lumea privind-o, se înduioşă fără a o cunoaşte.

„De sigur, din familie" — se şopteşte.

O singură fiinţă din norodul adunat, ră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mase încremenită. D-na Deleanu trecând, intră şi ea. Se deslușea tăinuta enigmă. O înduioşă până la lacrimi. Pricepea starea sufletească a acestei tinere femei, în jurul durerei căreia dispăruse totul, rămânând numai sinceritatea iubirei ei.

D-na Deleanu justifică prezența d-nei Paclea... El nu luase în seamă nimic decât puterea morței, în potriva ei, şi Maria murea de bună voe față de societate, pentru cadavrul aceluia care o adorase.

Până în seară toată lumea aflase taina acelei morți, care ar fi rămas neştiută, dacă natura nu şi-ar fi redobândit drepturile ei firești în nespusa-i nepăsare de cele ce a hotărît societatea şi convenienţele ei.

Împrăştiindu-se vestea, fiecare o comenta după inteligență, instrucție, educație sau ignoranță.

Maria Paclea însă nu se mai gândea la cele ce se petreceau în afară. Ca şi păianjănul îşi torcea firul din însuşi ființa ei.

In jurul d-nei Paclea se pregătea o furtună care avea să o acopere pentru totdeauna; ea însă nu o vedea; nu o auzea, închisă în zidul casei, şi în zidul ființei ei.

Momentul inconştient, când exaltarea săvârşi cruda lovitură soțului ei, trecu, şi Maria desmeticindu-se, îl aştepta pe Gioni, ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un copil care avea să-şi plângă, în braţele unui prieten, greşala şi durerea ei.

Maria se împietrise, nu lăcrămase o singură picătură, totuşi, toate lacrimile plângeau înlăuntrul fiinţei ei... O mustra cugetul. O urmărea ca o nălucă.

De când îl privise pe Radu mort, nu şi-l mai putea înfăţişa decât mort. Viul murise odată cu iubirea, şi acum mortul rămăsese o icoană neştearsă. Nu-l iubise atât în dragostea lor, cât îl iubea acum în mustrarea ei de cuget. Clătinându-se pe jilţ, repeta adesa: „Întâia oară când l'am văzut dormind, şi să fie somnul veciei!"...

D-na Paclea pierduse noţiunea realităţei, trăia într'un deapururea vis.

Singura fiinţă care-i mai abătea gândul era Gioni.

Neştiutoare de cele ce se petrecuse, d-na Paclea nu-şi dădea seama de cât scandal provocase sinceritatea ei, în lumea mondenă. Femeile mai cu seamă o sfâşiau. Ele nu o judecau ca stare sufletească ci ca situaţie socială

Adunate, nu încetau de a o nimici.

— E o femeie pierdută. Cine crezi că ar mai primi-o în casă. Cine i-ar mai întinde mâna — spunea d-na Zănescu.

— De sigur că e pierdută. Dacă era inteligentă, făcea şi ea ca multe alte; îşi păs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tra şi situaţia socială. Auzi să se arunce peste el în raclă, în faţa tuturora!

— Am auzit că şi-a tăiat tot părul şi l'a pus în raclă! Aşa neobrăzare! S'a făcut de râs... E culmea! — se înfurie alta şi mai adause cu'n gest: Vă aduceţi aminte? Avea dreptate d-na Deleanu.

— Da, răspunse Florica Serea. Lia a observat că în sufletul acestei femei se petrecea ceva adânc de dramatic, şi de când a fost faţă la trista privelişte, nu mai sufere ca o astfel de fiinţă să fie criticată. Dacă voiţi, să o plângem, însă vă rog să nu o mai criticăm. Gândiţi-vă mai omeneşte, cu suflet de femei serioase, nu cu uşurătate de cochete. Gândiţi-vă la gravitatea faptului. *O fiinţă care moare pentru tine.*

Iată scăderea femeei *soţie*. Un bărbat nu se compromite decât în afaceri băneşti sau acte sociale; femeia e compromisă de îndată ce e sinceră în situaţia ei. Dacă ar fi pe aceiaşi cumpănă de egalitate, desigur nu ar avea morală aparte, şi nu s'ar observa aceste micimi exagerate prin faptul că *soţul* e singurul ei piedestal social".

Toate tăcuse. Părea că se reculeg, pe când d-na Serea îşi zise: „Tot e bine când se găseşte câte o fiinţă care cugetă pentru altele".

Bărbaţii, în acele momente de încercare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și enervare patriotică, trecuseră repede și ușor peste acest *scandal public*, având în vedere evenimentele politice ce se perindau zilnic.

Spiritele erau adunate în jurul zilelor mari, care se luminau pentru întâia dată în capitală.

Țara dobândise puternic prestigiu în fața marilor puteri, prin pacea pe care o impusese armata română în Balcani, și atunci, pentru întâia oară în viața politică română Bucureștiul devenise centrul ales în care delegații puterilor răsvrătite aveau să se înțeleagă și să încheie pacea atât de dorită.

In acest răstimp hotărîtor, bietele victime ale războiului nu încetau de a muri, care de gloanțe, care de holera ce-i culca cu miile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VIII

In vastul palat al ministerului de Externe, şedinţă solemnă pentru încheerea păcei dintre: Grecia, Serbia, Bulgaria şi Muntenegru fu deschisă subt preşedinţia primului-ministru Titu Maiorescu. El se impuse dela prima frază, cerând armistiţiu, căci spunea: *când se discută pacea, tunul nu trebue să răsune.*

Propunerea sa fu primită, aşa că, imediat telegrame sburau în toate direcţiunile; în unele părţi pentru a vesti ce se hotărîse, în altele pentru a oprì crâncenul măcel

Acţiunea militară se oprisc, holera însă istovea. Sbucnise şi printre români, în corpul al doilea de armată, oprit în pragul Sofiei Multe zile, trista veste fu înlăturată prin cenzură, însă cum epidemia începuse a bântul cu furie, se ceru ajutorul ambulanţelor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un moment fu o adevărată confuzie, până ce echipele pregătite pentru răniți, fură prefăcute pentru holerici. Și au fost de admirat femeile din societatea bucureșteană, cum nu au dat îndărăt în fața groaznicei epidemii, ci, inoculându-se au pornit și așezat lazarete la Turnu-Măgurele, Zimnicea și Corabia în preajma drumului pe unde aveau să se reîntoarcă armatele în țară.

Mulți au rămas în Bulgaria subt cruci.

Ca și sentinela din Pompea se împietriră la postul lor, de oarece nu primiseră ordin să'l părăsească.

Un soldat murind întrebă:

— Incotro e Argeșul?

— Intr'acolo — răspunse superiorul care'l îngrijea —, făcând un gest în aer.

— *Vă rog, întoarce-ți-mă să mor cu fața înspre Argeșul meu,* — au fost cele de pe urmă cuvinte.

Fu prea încercat avântul marilor patrioți, care prin jertfa ființei trecătoare, sporea întinderea țărei eterne.

Pe când în Balcani mureau de toate neamurile cu miile, în București se discuta mereu. Trecuse vre-o zece zile, totuși delegații nu se putea înțelege asupra noilor hotare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Turcia europeană dispărea reînviind Grecia, care după atâtea veacuri își recucerea vlăstarele născute și crescute de ea din adâncimea veacurilor. Serbii își îndoise teritoriul, Muntenegrul venise și el la parte, pe când Bulgarii, printr'o îndărătnicie ce le ținea loc de inteligență, nu voiau să primească condițiunile națiunilor învingătoare.

Pe când în interiorul ministerului se încinsese titanică luptă intelectuală, unii pentru a'și apără cât cucerise, alții pentru a mai căpăta din ce pierduse; afară, pe vasta piață Victoriei, lumea nerăbdătoare furnica, așteptând dorita știre.

Unii mai potoliți își făceau tabieturile prin cafenele și berării.

— Mă rog — spunea unul — sugându-și depe mustățile stufoase, berea,... dumnealor petreceau!...

— Să nu uităm ce-a spus poetul:

L'amour et le collique sont tout deux des canailles.

L'un vous déchire le coeur, l'autre les entrailles".

Și pe când armata avea *les entrailles déchirée*, compania *lirico-comică* — pe ternen — avea le coeur e-țe-te-ra, ețetera...

Glasul fu acoperit de o voce ce striga.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toți priviră la insul roș la față cu ochii tulburi de mânie.

— D'apoi ce-i cu aprovizionarea! Domnilor, i-aș trage 'n țeapă până la unul. Vorba lui Eminescu: *„Unde ești tu Țepeș, doamne!"*.

— Taci, nene Costache, nu zi vorbă mare, că riști să ne tragă în țepe ei pe noi. Doar ei sunt bogați, mă, au cu ce-și plătì reclama; au cu ce unge ușorul care scârție De-alde noi, bieți pârliți de funcționari, cinstiți, care întindem lefușoara, de ne crapă cizmele și ni se lustruesc coatele... De-al de noi să-i tragem în țeapă?! *„Privește și taci!"*, iată deviza celui sărac și cinstit, în țara noastră... Să vedeți cum o să se facă mușama.

— Eu, domnilor — sbieră unul — pe mușamale le-aș împușcà.

— Așa e adause vecinul, căutând să-și nimicească ca și ceilalți, zâmbetul crestat de indignarea *mușamalelor*, pe când insul adăuga cu brio:

— Când te gândești că pe bietul țăran, l'au luat, i-au luat calul; căruța, boul, vaca... și cu toate acestea n'a zis nimica.

— Nici mort de holeră n'a zis nimic, — mai răcnì insul, pe când vecinul ridi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cându-şi mâna la ureche ca pavăză, îi şopti enervat:

— Nu poţi să taci brè. Ce, ai mâncărime de limbă. Şi ce sbieri aşa parcă am fi surzi!...

Unul ridicat la o masă mai departe, rămase cu buzele întredeschise, cu vorba gata, hursuz, de oarece sgomotul îi întrerupsese fraza tocmai când era mai politică. Acum sfiit, nu mai ştia cum să înceapă, găsi însă că era prea important ceia ce-i venise în minte în urmă. Deci, deşertă halba de bere şi începu:

— Domnilor, discuţia noastră parcă are friguri, acum fiori, acum fierbinţeală. Râsul şi seriozitatea mai că se succed. Profit de un moment de seriozitate, pentru a vă atrage atenţiunea că: poporul nostru a dat şi acum dovadă de noblęţa sentimentelor ce-l caracterizează. Au răspuns 94 la sută, ceiace nu s'a văzut nici în războiul Franco-German la 70, când francezii au răspuns cu 73 iar germanii cu 77. Poporul nostru a alergat întreg la glasul alarmei; a îndurat laolaltă toate mizeriile fără a cere nici o răsplată, pe când jidanii...

— Israeliţii, domnule! Deprinde-te să fii parlamentar, — strigă o voce.

— Fie, domnule! — urmă insul. — Israeliţii, care nu au făcut decât biciclistică,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

automobil și mai cu seamă aprovizionare, au și început a sbiera să li se dea drepturi. Se cunoaște nobleța sentimentelor și interesul meschin.

— Și de ce ar fi meschin, — dreptul omului. In Franța nu au ovreii drepturi? Civilizația recunoaște ființă iar nu naționalitatea — răcnì iar vocea.

— Nu compara dumneta Franța — se ridică altul — cu coloniile ei în care ar încăpea toată România cu jidani cu tot, cu țara noastră atât de limitată încât, nici femeilor nu li se poate da drepturi, fiindcă cererea e mai mare decât oferta.

— O idee!.. Mai bine li s'ar da drepturi femeilor, mamelor acestora vitezi, care fac cinste țărei. Ce să vă spun, eu sunt sigur că țara ar merge mai bine. Femeia poate încă nu e atât de inteligentă, adică inițiată, însă desigur are mai multă claritate, cinste și echilibru, și tocmai acestea sunt calitățile de bază, atât în casa fiecăruia ca și în țara tuturora.

— Ce spui, prea sfinte! — zise unul privind chipul impunător și cărunt... O să vezi, femeile vor rămânea tot umilite în robia vechilor tradiții antideluviane, pe când ovreilor o să li se dea drepturi.

— Facem revoluție! — răcnì un glas

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răguşit, pe când un singur nume rostit, făcù tăcere şi capetele se întorceau într'acolo.

— Cuza-Vodă!... doar a întemeiat în şapte ani, prin el însuşi, cu Mihail Cogălniceanu, România actuală, şi viitoare...

— Ce sunt şapte ani de domnie pe lângă cincizeci de ani de domnie, — se ridică un glas în ton oratoric, căruia urmă expresia ceea mai simplă ca ton şi frazare:

— Aşa mulţi bătrâni mor la optzeci de ani...

In acelaş timp un murmur ce creştea atrase atenţia. Se distingeau strigăte de: ura! ura!, — ca într'un singur glas.

— Cu bună seamă, s'a încheiat pacea, — spune unul, pe când toţi năpusteau buluc în uşă, eşind pe trotuar.

Din depărtare se apropia alaiul care umpluse tot latul stradei, lungindu-se cât zarea. Stindardul înainte mergător; strigătele de: *Trăiască pacea!* — liniştea spiritele satisfăcute.

In urma lor sbucneau alte urale în preajma automobilelor delegaţilor.

Frunţile distinse se descopereau pentru a mulţumi populaţiei şi mulţi printre lacrimi priveau fruntaşii care adusese pacea şi liniştea.

Treceau în uralele mulţimei: Titu Ma-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iorescu, Take Ionescu, Alexandru Marghiloman, General Coandă, Venizelos, Panas (Grecia), Passici, Ristici (Serbia), Vucotici (Muntenegru), Tonceff (Bulgaria).

Bucureştiul era iarăşi într'o mare mişcare de izbândă. Lumea se liniştea, aşteptând reîntoarcerea trupelor din Bulgaria.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IX

Colonelul Serea, sosit în concediu, îi spuse soției sale de hotărîrea lui Paclea; hotărîre impusă prin legea militară și deci căreia trebuia să urmeze divorțul.

— Ar fi mai demn și pentru ea, să-i părăsească casa. Cum plec poimâne, dacă vrei, poți s'o găzduești la noi, până ce se vor limpezi lucrurile. Cine știe! S'ar putea împăcà și trăi *maritalement*, pe urmă. Oficial însă el e obligat să se despartă, după un scandal public.

Florica Serea îl ascultà și lăcrămà de mila acelei ființe mândre, care ajunsese umilită până și în gândul fiecăruia.

După plecarea soțului ei, d-na Serea cu multă chibzuință îi propuse d-nei Paclea să se strămute pentru câtva la ea.

—La noi e grădină, și apoi am fi necontenit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

împreună; acum viu să te văd pe apucate.

Maria Paclea primì. Avea atât de puţină voinţă, încât, dacă ar fi luat'o de mână, s'ar fi tot dus fără a întrebà unde, simţind alături o fiinţă prielnică.

Oriunde ar fi dus'o, fie pe ţărmul mării, fie în pădure, sau închisă în taiñiţe; pentru ea lumea din afară nu mai exista; toată conştiinţa ei era lăuntric absorbită.

După dureroasa criză, d-na Paclea rămăsese într'o melancolie care semăna cu somnolenţa. Gândea... dormea... visa?...

Dispăruse din lumea în care se petrec urgii subt autoritatea averilor şi al luxului; idila ei petrecută în sinceritate se justifica prin urmările ei. Totuşi, Măria Paclea era femeie pierdută, femeie de arătat cu degetul, femeia pe care nu ar mai fi primit-o nimeni în saloanele mondiale. Ii rămăsese însă şi ei câteva prietene, care nu o părăsiră, în vieaţa ei retrasă şi îndurerată.

Intr'o zi însă, se petrecù o mare reacţie în fiinţa ei. Primì o scrisoare dela Gionì Paclea prin care o vestea că a sosit în Bucureşti şi că dorind să o întâlnească, va merge la d-na Serea.

Mintea ei începu a se însenină. Ca un flux năvăleau o sumă de sentimente opuse: „De ce m'ar dispreţuì Gioni, când celălalt e mort; când nu i-am călcat cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vântul; când singura mea mângâere e numai scumpa lui tovărăşie?".

Maria se amăgea în iluzii, pe când colonelul reîntorcându-se, găsea totul în casa lui, afară de acel *tot* pentru care trăise însă care murise din viaţa lui.

Mai mult în vârstă cum era, dorurile se topeau în amintire. Amintiri, însă, care nu mai biciuiau viaţa ca'n tinereţe, împingând către fiinţa iubită. Acum amintirile rămâneau dosarul memoriei.

Paclea cugeta, o judecă, căută să erte avântului tinereţei... O învinovăţea că'l înşelase; se simţea lovit în mândria lui. Totuşi nu putea trece cu uşurătate. Cugetă cu oarecare părere de rău la nemărginirea ce se petrecuse în sufletul acelui tinerel. —„Cât a trebuit s'o iubească pentru a'şi curma viaţa!..." — şi sufleteşte o îndreptăţea pe Maria. —„Cum ar fi putut rămânea rece, într'o situaţie atât de dramatică, o fire ca a ei. Totuşi mă înşela de mult, vicleana", — îşi zicea el lovit, ş'apoi iar îi era milă ca de un copil care a greşit şi se găsea îndatorat să n'o lase în mizerie, săracă cum era prin ea, şi deprinsă acum în bogăţia averei lui.

Cu tot costul, se oţeli s'o mai vadă. Simţea că-i era dor fiinţei lui de dânsa, totuşi portretele ei răspândite prin cameră parcă-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

erau streine. N'o mai simţea decât ca o durere. Tot trecutul se turnase în sfârşitul vieţei lor.

Gioni Paclea căută să se întărească împotriva umilinţei. Se simţea pe deplin ostaş. Cucerirea la care luase parte încălzise avânturi viitoare. Căută să se distreze şi să-şi abată gândul, pe când lovitura sângera.

Gioni se hotărî să-i dea Mariei toată mobila, pentru liniştea lui. — „Nu voi mai fi stăpânit de amintiri, prin prezenţa trecutului, şi-mi voi urmă vieaţa de soldat".

Pe când Gioni Paclea, cu oarecare emoţie se pregătea să meargă să o vadă, după cum o şi vestise, Maria îşi amăgea încrederea. Era sigură că se va stârni o furtună, cu toate acestea, credea că va fi vremelnică şi că Gioni — trecând peste astă singură greşală — ei vor duce împreună vieaţa lor de nestinsă prietenie.

D-na Paclea îl aşteptă cu toată dragostea ce simţea pentru Gioni. O afecţie frăţească şi care nu scăzuse câtuşi de puţin, alături de pasiunea în ale cărei flacări se mistuise toată tinereţea şi viitorul ei.

De când primise ştirea, Maria nu mai părea abătută, ci atentă. Îl aştepta în tot minutul şi sune de sgomote înşelătoare făceau mai uşoară emoţia care-i reda vieaţa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iluzici. Totuşi, toate gândurile ei nu puteau sbura înainte ca altădată, ci se vârtejeau într'o orbită limitată, fără de nici un spor altul decât oboseala — melancolia.

Pe când d-na Paclea stătea ca'n totdeauna afundată în jilţul ei, liniştită în aparenţă, la Florica Serea sosise d-na Stefani, care-i trecu pragul cu o veste ce cutremura.

— Inchipueşte-ţi că a murit Vlaicu. A căzut cu aeroplanul între Câmpina şi Băicoi.

— Sărmanul, ce nenorocire! — jălea d-na Serea, şi amândouă îşi svântară lacrime din gene. Tăcură câtva.

— Au căzut mulţi din cer, — spuse d-na Serea.

— Da, moartea li se aseamănă, însă e o diferenţă de merit. Vlaicu şi-a inventat aeroplanul, a fost nu numai pilot, ci şi om de ştiinţă, şi mai mult, un geniu, fiindcă a creat ceva.

— Aşa — răspunse d-na Stefani — în cerul nostru vor sbura alte multe aeroplane, însă nu va mai fi aeroplanul lui Vlaicu. Nu'ţi faci idee ce tristeţe e în oraş Cred că dela telegraf s'a împrăştiat vestea, de oarece jurnalele nu au apărut pe când toată lumea a aflat. E un doliu sufletesc şi se va răspândi peste toată ţara, până peste munţi, ca sborul său.

— Era transilvănean?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da, era de peste munți. Uite — spuse ca trecându-și mâna pe frunte, — cum i-ar fi bănuit amintirii; puteam să te părăsesc, fără ați spune că am venit să-mi iau rămas bun.

— Unde pleci?

— Mă duc să îngrijesc holericii...

— Te admir — spuse d-na Serea, apoi adause: — Iți dai seama în ce grozăvie te avânți?

— Nu mă mai gândesc, de oarece femei deprinse cu totul altfel ca mine, s'au dus și-i caută. Sărmanele cer ajutoare, sunt alarmate. Servitorii fug, așa că ele singure sunt: bucătărese, infirmiere, spălătorese..

— Cum, ele?

— Da, ele au spălat *rufele* holericilor.

— Dacă o fi adevărat, mari suflete, ce să spun, — strigă d-na Serea, sbucnind în lacrimi și cu ochii încă înecați, adause:

— Și principesa Maria și fiicele ei s'au inoculat în acest scop.

— Am auzit, era publicat în toate jurnalele. Ele însă s'au inoculat în scop de a vizita holericii. Act de prezență oficială.

— Marto, începi să fii cam prea nedreaptă. Iți întunecă conștiința ideile tale antidinastice.

— Eu antidinastică? Nici nu visez. Tocmai că-i admir și găsesc că își fac datoria

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în chipul cel mai demn. Nu am nimic împotriva persoanelor, ci mă ridic împotriva acestor instituţiuni păgâne de barbare pentru secolul luminei şi al ştiinţei pozitive, care ne lărgeşte orizontul cunoştinţelor. Cum vrei tu să mai ţină aste jucării într'o minte desăvârşită?

Diogen a exprimat'o în chipul ce mai magistral, unui rege care venind la el, în întrebă de „ce-ar avea nevoe":

— *Piei din lumina mea*, — a răspuns Diogen din fundul butoiului în care locuia.

— Nimeni nu-ţi tăgăduieşte inteligenţa şi cultura superioară, însă începi a fi stranie.

— Se prea poate. Incep a deveni eu, indestructibilă de toate micimele ce mă înconjur şi care ar dori să mă aibă ca ele. Incep a fi alta ca toată lumea. Incep a trăi în viitor. Trăesc *pentru* voi, nu însă *cu* voi.

— Toate sunt bune, Marto, însă şi tu începi a nu mai avea nimic sacru. Naţionalitate, religie, tradiţie, armată...

— Da, sunt împotriva tuturor instituţiunilor negative create de-o lume care a trăit de mult şi menţinute de o clică interesată în cauză, impunând-o unei lumi — constrânsă de împrejurări, — însă cu aspiraţiuni diametral opuse.

Deci mă adun în mine însămi, fiindcă doresc să mă simt că exist. De îndată ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

te lași cârmuit de câte crezuri toate și împărțit în câte direcțiuni toate, nu-ți mai apartii. Iți pierzi individualitatea.

— Ești egoismul încarnat, Marto.

— Egoistă, se poate, însă tu stai acasă, pe când eu plec să caut nenorociții holerici, de care fuge atâta lume îngrozită.

— Adevărat, e un amestec curios de sentimente.

— Nici unul, sau o singură virtute care mă călăuzește: conștiința Doresc să contribui și eu cu ceva umanității, în acest ceas de grea cumpănă.

— O idee! Dacă ai ademeni-o și pe Maria Paclea... Sărmana!. Am luat-o la mine, pentru a-i înlătura, ei, umilința, și soțului ei mâhnirea de a o găsi acasă la el. Il așteaptă. I-a scris că dorește s'o vadă. Maria crede că se vor împăca,- eu însă sunt sigură că, Paclea vine numai pentru ca să-i reguleze situația. A!... exclamă — și d-na Serea rămase atentă.

Un auto se oprì la scară.

Poate că e chiar el. Mai stai, căci această întâlnire va hotărì totul. Mă duc să văd,—și d-na Serea eși, însă repede reintră: „E Colonelul!", — apoi dispărù pe altă ușă și spuse tare: — „Marie dragă, a venit d-l Paclea... Treci în salon", — și iarăși d-na Serea dispărù din ușe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria tresări și se ridică fără de sine. O cuprinse un tremur, o zăpăceală. Palidă și șovăind, ea păşea cu greu, privind în jos. Prin uşile deschise, Paclea o vedea târându-şi mersul şi se înfiorà de înfăţişarea ei. Durerea era zugrăvită pe chipul topit, şi îmbătrânit.

Văzând-o cu câtă greutate înaintează şi cum păşea pragul, Paclea fără a cuvântà nimic, înaintă în preajma ei, şi-i îndemână un fotoliu. Maria căzù ca o greutate. Câtva stătură tăcuţi.

Paclea o privea cum rămăsese cu capul plecat.

— Mario — rostì el cu emoţie — căsătoria noastră sufletească s'a desfăcut mai de mult, şi acuma rămâne să ne divorţăm. Chiar dacă aş vrea să-ţi iert greşala, legile noastre militare mă obligă să te părăsesc, — şi cu o voce ce părea că se stinge, adaúse — *după un scandal public.*

Maria tăcea, se topea de ruşine, nu îndrăznea să-l privească în faţă, pe când el urmă:

— Nu mă aşteptam să te pot privì vreodată atâta de streină pe cât te văd în acest trist moment. Simt că slabele mele iluzii pe care mi le făceam venind spre tine, le-a topit surprinzător întâlnirea... Mă întreb, Mario, ce viaţă ar mai fi între noi... Cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

te-aș mai numi, când pe draga mea soție o numcam Puia mea, scumpa mea, duduia mea... Cum aș sta lângă tine, când genunchii și brațele mele ar fi goale de ființa ta, și cum aș mai putea cuprinde în brațe o mizerabilă, — sfârși el cu asprime.

Urmă o tăcere adâncă, tăcere în jurul lor, nu însă și'n ființa lor.

— Greșala nu e a mea, Gioni, ci a ta... In el ți-am iubit anii tăi cei tineri... A murit!

Colonelul se cutremură de durerea exprimată în acele două cuvinte, și de gingășia întâei fraze, — totuși nu încetă de a-i bănui.

— Da, a murit, Mario, și nu-ți voi putea erta niciodată, că în acele zile de tristă încercare, pentru care te jurasem, deși nu-mi închipuiam decât că flecărești cu tineri, și totuși n'aș fi voit să urmezi nici acele glume... Cât eram de înșelat de realitatea care râdea de mine în ascuns și care mă batjocorea, pe când eu mă închinam ca la o icoană, la tine.

Cuvânt de cuvânt, Maria simțea ca niște vergi dureroase, care-i sângerau simțirea, — și ridicând fruntea brăzdată de o cută între ochii înlăcrămați, rostì:

— Jur că n'a fost nimica între noi. Dacă m'aș fi plecat dorinței lui n'ar fi avut pentru ce murì. Nu-ți mint, era amantul meu... pe atunci când eram mondenă.. Pe urmă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

am fost pătrunsă de gravitatea situaţiei tale; am voit să curm şi am învins. Rupsesem toate relaţiile... era sfârşitul. Imi părea rău văzând că aprinsesem o atât de învăpăiată pasiune, fără a'mi da seama, şi nu mi-a fost dat să-mi dau seama decât prin consecinţa hotărîrei mele... Dela plecarea ta, totul a fost sfârşit.

— Aşa e, Mario, totul s'a sfârşit. Simţim prin noi înşine că ne-ar fi o grea sarcină, vieaţa împreună, oricâtă bunăvoinţă ar fi din amândouă părţile. Poate era mai bine să ne fi întâlnit peste câţiva ani. Acuma suntem prea impresionaţi. Am hotărît însă să-ţi dau toate lucrurile... Cine ştie... poate-ţi vor alină amintirea prin amintirile care mă despart de ele.

— Gioni fii îndurător! Iţi jur, în casa noastră n'a călcat decât o singură dată, şi atunci pentru a vorbi împreună. Dacă 'ţi pare însă că e o crimă şi aceasta, poţi arde totul, sau dă-mi salonaşul. Cât despre celelalte sunt numai amintirea ta.

— Mario, am mai hotărît să-ţi servesc o pensie, pe care vei primi-o şi după moartea mea, dela „Casa Oastei", unde-mi las toată averea. "Rămas bun, Mario. Dela tine îmi întorc ochii iarăşi pe stindard."

Emoţionată, Maria îi întinse mâna: „Iţi mulţumesc!".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Gioni atinse mâna, fără a i-o săruta, şi dispăru.

Când se urcă în auto, o lacrimă se sbătea în pleoapele lui, ca la plecarea în război. Acuma însă căzù fierbinte pe obrajii reci. Colonelul se grăbì să treacă batista ce părea şi mai albă, alături de paloarea obrazului.

Rămasă singură, Maria căzù ca sdrobită în fotoliu. O lovise nemîndurat indiferenţa şi generozitatea lui. Până mai adineaorea, mai trăia cineva în trista ei vieaţă, acuma însă, toţi cei dragi erau morţi.

Maria rămase în adâncă oboseală.

D-na Serea auzind plecarea autoului, îi spuse d-nei Stefani: „Acum e momentul. Trebue numai decât să schimbe felul vieţei. Rămânând astfel poate nebuni" — şi se îndrumă către Maria. Ciocni la uşe. Nici un răspuns. Speriată deschise cu iuţeală. Maria, abătută, stă cu capul plecat.

— Maria dragă!...

— D-na Paclea ridică fruntea — şi văzând-o pe Florica Serea, spuse cu voce stinsă: *„Totul s'a sfârşit!"*.

D-na Serea o sărută pe frunte, se aşeză lângă ea, îi luă mâna rece între ale ei, spunându-i cu blândeţe: „Vieaţa are multe faze prin care ne încearcă, totuşi, nu numai iubirea ne este chemarea. Dincolo a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

venit d-na Stefani. Pleacă să îngrijească nenorociții bolnavi de holeră...

— Sărmanii — rostì Maria — şi după o scurtă tăcere adause: — Acum când nu mai am pe nimeni pe lume şi de când port doi morți în mine, parcă aş vrea să-mi trec, câte zile voi mai avea, numai lângă cei care sufăr. Da, voesc să îngrijesc suferințe mari. Vroi să-i îngrijesc pe toți acei urgisiți de soartă şi de oameni. Numai cu ei mă voi reculege. Plec şi eu, şi cât de curând. Să trecem dincolo, să vorbesc însămi cu d-l Serea, — şi ridicându-se şoptì: „Suferința lângă suferinzi".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

X

Pacea se statornicì impusă de voinţa guvernului român, şi armatele războite începeau a se desprinde de graniţa Bulgariei, înspre centrul ţărilor lor.

Serbări strălucite se dădeau în toate porturile Greciei, în toate oraşele Serbiei, marea noastră aliată dela chiagul ţărei înseşi.

Pasici şi Ristici nu părăsiră ţara înainte de a merge la Curtea-de-Argeş, la mormântul *Doamnei Despina*, fiica lui Lazăr voivodul Serbiei, şi soţia celui întâi domn — Radu Negru.

Se ştie că, datorită mărinimiei Doamnei Despina, care-şi vându juvaerele, minunata Curte-de-Argeş fu isprăvită.

Multe amintiri vrednice reînviau, altele se înfiripau din faptele prezentului prin armata română, condusă de generalii Bogdan şi Mustaţă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O singură amintire tristă rămânea: cei pierduţi cât şi cei care sufereau încă prin lazaretele dela Corabia, Turnu-Măgurele şi Zimnicea.

Mulţi scăpase cu vieaţă; mulţi zăceau încă, pe când armata se descompunea iar, prefăcând soldatul în om liber.

Voinicii se împrăştiau iarăşi pela vetrele lor.

Dela Dunăre ei trecură numai pe subt arcuri de triumf, acoperiţi de flori, şi sărbătoriţi prin strigăte de „ura!". Ca în toate oraşele, şi'n Bucureşti, armata fu primită cu acelaş entuziasm, ca la plecare. Lumea se năsădea pe trotuare, balcoane, ferestre, împodobite cu stindarde. Florile cădeau ploae pe capetele soldaţilor cari se plecau, le culegeau de subt paşii lor şi înfigându-le în chipie, păşeau mândri printre uralele, ce răsunau din depărtarea de unde veneau şi până'n depărtarea în care se afundau.

Printre privitori vedeai câte unul ştergându-şi o lacrimă, cu gândul la cei rămaşi subt pământul Bulgariei, la cei care mai zăceau în lazarete.

— Ce zi de bucurie, pe lângă ziua de eri, — spunea un bătrân altui bătrân.

— Vorbeşti de înmormântarea lui Vlaicu? — Ce rău îmi pare că nu am putut-o privi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ai pierdut mult.. Ceva care nu se mai poate repeta, — şi cu jale adăuse: — Mai cu seamă pentru bătrâni ca noi, şi ca noi de bătrân urma carul încărcat de coroane, tatăl lui Vlaicu, în port de sat, doborît de mâhnire, şi după el un alt car care purta aeroplanul sfărâmat. Părea o pasere cu aripa lovită, iar pe deasupra convoiului sburau toate aeroplanele noastre, din care cădeau flori. Parcă ploua cu flori. Astfel a fost dus Vlaicu până la cimitir.

— Sărmanul! A făcut sborul lui Icar.

Şi amândoi svântară o lacrimă, pe când armata trecea mereu în sunetul goarnelor, muzicelor şi uralele mulţimei.

A doua zi, locurile virane erau iarăşi pline de soldaţi care se prefăceau în ţărani. Ei îşi lepădau criselida, sburând ca fluturii spre lanurile înflorite, spre vetrele lor. Mulţi erau întovărăşiţi de femeile, copiii şi bătrânii lor, ce le eşiseră întru întâmpinare. Îşi lăsau arma şi luau în braţe copilaşii cu care se tot duceau sărutându-i cu nesaţ şi urmaţi de cârduri vesele care primeau odraslele lor tefere.

Ici şi colo, câte o femeie mergea cu capul plecat, trăgându-şi broboada pe ochi, alţii soseau pentru a-şi lua îndărăt caii rechiziţionaţi, şi pe cari, ducându-i de dârlog, îi desmierda şi săruta ca pe vechi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prieteni. Câte un câne credincios, sburdă nebun, alergând în faţa stăpânului.

In depărtare, lanurile întinse, cu spic auriu, şi câmpia fânului înflorit cu milioane de culori, le zorea picioarele şi le furnica braţele.

Colo fumegă satul, pe când sătenii le eşiau înainte întrecuţi de ceata copiilor, care păreau că sbor într'un picior subt goana nebună.

In braţele largi deschise se aruncau soţi, copii bătrâni.

Alţi săteni nevăzându-i pe ai lor, ridicau braţele privind cerul şi'n hohote de plâns şi suspine intrau în căminul lor.

După o noapte de odihnă, din zori, pe când de abea se îmbujorà răsăritul, vitejii de eri se împrăştiau prin jilăveala lanurilor, unii la coasă alţii la secere.

Cu piepturile goale, în care intră sănătatea aerului parfumat şi răcoros, ei munceau cu râvnă pentru roada ţărei lor, după ce mai sporise la întinderea şi înălţarea ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XI

Campania din 1913 se terminase, holera însă bântuia cu furie.

Mobilizarea armatei române fu năprasnică, brâncită de împrejurări, așa că, răul nu se putù întâmpina din vreme, prin inoculare.

Mulți soldați mai zăceau încă în lazarete, unde, o seamă de femei din societate urmau cu vrednicie datoria de care se legaseră, îngrijind cucernic nenorociții.

Printre câteva doamne, întârziase și Maria Paclea. Oboseala o abătuse. Suferința care o îndurera zilnic se sădea tot mai simțit pe trăsăturile ei. Tovarășele — binevoitoare — o sfătuise în mai multe rânduri să se lase. Maria însă, cu toate că zilnic se simțea tot mai istovită, urmă înainte și a stăruit până la sfârșit.

In șirul strajei, la căpătâiul suferinzilor,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe care nu-i mai putea scăpă, d-na Paclea măsluise simbolul tuturor îmbirilor. Unii murise pe braţele ei, chemând'o *mamă;* alţii cuprinşi de fiorii morţei se îngrămădeau la sânul ei, îngânând numele iubitei — şi Maria suferea laolaltă cu ei, mai îndelung decât cei care o părăseau pe rând.

Când nu mai rămase nici un holeric în lazaret: unii însănătoşiţi, alţii rămaşi pe aproape, subt crucele albe, tot personalul sanitar se pregătì de plecare.

Femeile îşi lepădau broboada albă, ce le ascundea faţa, „triste cadâne".

Porunca era dată, aşa că, după eşirea personalului se dădu foc lazaretului, cu tot ce se aflà înlăuntru. Din depărtare, ceata privì ijsprava focului cum curăţea de istov.

Curând focul ce mocnea încă începù să clipească viu ici şi colo. Fumul ţâşnea printre scânduri, lua foc întreaga clădire, luau foc şi corturile stinghere. Văpaia se învoltà scorburind găuri largi pe unde se grămădeau tot mai îndesate şerpuiri.

Sbucnea aur viu de pretutindeni, pornea în pohoi învrăjbit dealungul streşinei.

Curând clădirea dispărù subt acoperiş de flăcări ce ridicau vârfuri violete şi roşii. Fumul le pitula, jucându-şi spiralele pe cer albastru.

Focul mânca mereu clădirea, care isto-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vită, căzù pe brânci în morman de jăratec. Se pitulă şi fumul, ca un zăbranic cernit, peste altarul păgân pe care se jertfise atâtea scumpe vieţi.

Colegii, dogoriţi parcă de para durerii în care trăise, porneau cu ochii într'acolo.

Arsese focul, cenuşa fierbinte însă se aşează pe sufletul lor.

Parte se îndrumau spre gară; o seamă spre automobile.

D-na Marta Ştefani poftì pe Maria să-i fie tovarăşi şi curând auto, în repeziciunea săgetei vâjâie spre Bucureşti.

— Acum când ne-am isprăvit trista chemare, să ne căutăm şi de sănătatea noastră. Suntem într'un hal!...

— Eu?... Pentru ce şi pentru cine. Tu, da: Soţul, copilaşii.

— Pentru prietenele tale, care te iubesc, Mario; faptele bune pe care le poţi răspândì în jurul tău. Nu te-ai încredinţat de cât folos poate fi o vieaţă ca a ta?

— A, o vieaţă ca a mea!... Crede-mă, Marto, nu am altă dorinţă decât să sufăr. Trăesc numai pentru ca să pot suferì.

— Tu începi să urmezi auto-torturile din monăstirile medievale. Bigoţii care trăind în vremuri când păgânismul murise de mult, se schinjuiau de bunăvoe, cum o fac încă Carmeliţii, pentru a cumpeni suferinţele în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

durate de martirii creştinătăţei... Vom mai vorbi. Deocamdată suntem impresionate, obosite. In ochii noştri moartea e încă trează. Trist spectacol!...

— Adânc de trist. Mai îndelung trist pentru mine. Tu ai să te înviorezi curând. Ajungi acasă. Te aşteaptă lumea, dragostei, inimi calde, braţe deschise. Eu?... Nici nu ştiu unde mă îndrum anume. Florica Serea mi-a scris adresa nouei mele locuinţe. Merg în bobote. Unde-i casa mea?...

Ce rău îmi pare de Lia!

— Ce i s'a întâmplat? — făcu Marta privind-o cu pleoape dilatate.

— Nimic de spaimă. Pe Deleanu l'a avansat şi permutat la Silistra. E departe de mine. Doamne, Marto, ce caleidoscop şi cu vieaţa noastră nomadă. Ne adunăm, ne împrăştiem, pentru a ne combină cu alte chipuri noui. Vieaţă de pururea mişcare. A, da ce visez!... Ce vorbesc!... Doar nu mai fac parte, nu mai sunt soţie de militar, nu mai sunt d-na Paclea. Şi cât mă doare acest gând!... Mă doare cu atât mai stăruitor cu cât îi simt suferinţa lui Gioni. Dacă i-ar fi rămas în urma mea măcar amintire prietenească!

— Speră, Mario — spuse d-na Stefani lăsându-şi apăsat mâna deasupra mânei ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria simți o dulce emoție subt calda desmierdare...

Marta urmă:

— De îndată ce va trece întâiul ropot, se va însănina și fruntea lui Paclea. Sunt încredințată că o trainică prietenie vă așteaptă până la sfârșit.

— Câtă alinare picuri pe rana sufletului meu! Cât aș dorî să mă erte; însă, să simt eu că m'a ertat. Înțelegi Marto?

— De sigur că te înțeleg. Și cred că'n înțelepciunea lui, Paclea te-a și ertat, însă, simți și tu, e un moment greoi și pentru situația lui. Eu una, ce să-ți spun, nu i-aș îndura ertare. E ceva înjositor pentru o femeie modernă.

— Care-i acea femeie? Nu suntem noi, elita mondenă.

— Nu, Marie. Aceste femei au rămas fosile, resturile unei societăți, a unei mentalități care se transformă zilnic. Femeia viitorului e femeia care simte crescând în idealul ei acelcași drepturi și aceleași îndatoriri.

Să vorbim ca două prietene, cum suntem... Fost'a el tovarășul constant al vieței tale conjugale? Nu el, neglijându-te, ți-a mijlocit pasul?

— In anii din urmă...

— De ce te-a luat, Marie!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Fiindcă mă iubea, mă adora şi... cine poate şti când îi se va curma firul!...

— Slab argument Era mult mai în vârstă decât tine şi deci, fatal trebuia să ajungeţi la acest desnodământ. Dela sine rămânea în urma ta.

— Tu crezi că dragostea e calcul? De sigur, Marto, că tu n'ai iubit în puterea cuvântului *iubire*.

— Se prea poate Am fost de trei ori măritată, însă, ce e drept, prin înclinare. Întâia oară m'au convins părinţii, a doua oară m'a cucerit inteligenţa, şi iată-mă, eu feministă convinsă, am îndurat trei infierări, suprimându-mi familia mea.

— Dacă aveai copii cu toţi bărbaţii tai Marto?

— Ca multe alte, aveam copiii mei, înstrăinaţi unul de altul prin nume. Dacă baza ar fi matriarcatul, copiii ar rămânea cu aceiaşi familie, a mamei. Şi e atât de logic! Doar numai mama cunoaşte secretul maternităţei. Însăşi cea mai mare figură a creştinătăţei o confirmă. Isus Hristos are mamă, tatăl e floare de crin.

— Ai haz, Marto — spuse Maria zâmbind. Tot veselă şi plină de vieaţă. Cred că contribue mult şi atavismul, mama ta franceză temperată...

— D'apoi bunica mea, engleză calmă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Se justifică temperamentul. Tatăl meu român, mama italiană. Tu Marto, te apropii de femeia viitorului: calmă, cultă, superioară, stăpână pe voința ta. In de-al de mine va răzbi pururea profunditatea sentimentului.

Nu, nu sunt eu *Nora*. Eu găsesc că nu suntem vinovați nici unul, nici altul, și din acest înțeles doresc să mă recăsătoresc sufletește cu Gioni.

— De sigur că nu sunteți vinovați... Vinovat e acel perpetu conflict între natura omenească și convențele create de societate și iat-o, în măreția ei, cum își răsbună natura, trecând nepăsătoare peste victimele societății. Victime ca tine constrânse de legile în care ne-au încătușat bărbații. Ei trăesc în acord cu natura omenească, noi după pravila societății. Din această vină femeia a și degenerat, pe când bărbatul a evoluat.

— De sigur, ai dreptate Marto, însă ești silită să constați că firei noastră constrânsă de situații sociale, i-au deschis isvoare sublime în lupte sufletești. Animalul pe care e absolută stăpână natura, ce poate năzui mai mult decât procrearea.

— E singura parte pe care ne-o acordă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bărbaţii, şi pe care voim s'o stăpânim prin altă interpretare.

Copilul e al nostru legitim şi cerem toate drepturile pentru a-l creşte, a-l educă, a-l ocroti, subt numele nostru. Nu voim ca menirea noastră să fie numai naşterea copilului, ci şi întreaga lui fiinţă să simtă superioritatea mamei lui, dobândită prin numele ei. Deci trebue să ne conducă mintea iar nu instinctele

Eu una mă dezbăr mereu, şi dacă doresc să nu ne subordonăm, aceasta nu înseamnă să caut a face din partea creatoare o simplă prostituţie. Departe de mine! Insă, nici să cad în robia sentimentului. Înţeleptul grec a preconizat *mijlociul* ca linie de conduită, şi de sigur că echilibrul e păstrat prin părţi egale între bine şi rău. Eu lupt să rămân de sine stătătoare. Iată cheia bolţei feminismului.

— Nu zic ba, Marto. Vă admir! Eu însă încheg altă plăzmuire. Fericesc egoismul atletic care se poate stăpâni, împietrì în favoarea lui. Eu... ce să-ţi spun, sunt prea vie, trăesc, vibrez, ard, mă pierd în mulţime, pentru a trăì în fiecare simţire, sprijinind-o, întărind-o.

Durerea mi-a crisitalizat conştiinţa. Mă credé, e evanghelia mea. La baza oricărei isprăvi de seamă e sentimentul. Observă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cât de uşor săvârşeşti orice, dacă e pornit din dragoste, şi cât de greoae e aceiaşi pornire săvârşită cu desgust.

Puterea mea morală e însăşi slăbiciunea. Am sacrificat totul pentru clipele neîntrecutei iubiri. Iubirea absolută. Marto, cât de înălţătoare sunt sufleteşte, toate scăderile ce ne micşorează, în faţa convenienţelor sociale.

— Şi acum, Mario?...

— Acum, Marto, nu mă mai pot desbără de versul neîntrecutei poete: *Quand j'abordais, c'etait après un grand naufrage où j'avais tous perdu!*

Caut ţărmul. Am să fac imposibilul pentru ca zi cu zi să mi-l întovărăşesc iarăşi pe Gioni.

— Mi se pare că, dorinţa ce te neliniştеşte e însăşi iubirea. Il iubeşti, Măriuca mea... Vinovatul, între voi, e şi societatea coruptă. Ai fost luată de vârtej.

— Nu-mi pot singură lămuri, ce se petrece, ce simţ... Parcă aş fi streină de mine însămi.

Închipueşte-ţi că nu aveam pe nimeni de aproape când m'am măritat. Bănuesc că răsfăţările lui duioase au revărsat iubiri diferite: soţ, tată, frate, prieten şi... simţ că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

una dintre acestea a rămas vie. Mă simt îngemănată de ființa lui.

Eram atât de tânără, și Gioni era foarte frumos! Numele lui de familie mi-era displăcut să mă cheme d-na Paclea! Pe urmă-l găseam cel mai frumos.

Cât de minunat îl prindea uniforma de roșiori.

— A uniforma! Eu nu am fost victimă militară, cum sunt cele mai multe fetițe. Din potrivă, mi-a displăcut, și am dovedit-o. Georges — iată, în curând se împlinesc zece ani de când l'am pierdut!... Ce om inteligent! Sărmanul! Nu putea să sufere militarii, din alt punct de vedere: Cazarma și neomenia celor mai mulți față de recruți și soldați.

Rămasă văduvă, am avut mai multe partide, însă tot pentru civil m'am hotărît.

— Eu din potrivă, în întâiul meu pas am fost admiratoarea uniformei. E foarte decorativă. Se apropie mai mult de gustul femeei: culori, fir, felurite uniforme. Pe cei civili, pe la baluri, îi confunzi cu feciorii...

— Dacă nu sunt în livrea, Mario, ș'atunci uniforma?!...

Maria zâmbi, spunând:

— Ș'atunci nu se pot confunda.

— Vorbeam de aspect, Marie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ele vorbeau, apoi după îndelungă tăcere reluau firul, pe când auto şi intrase în Bucureşti. Sirena mută până atunci, începù a mugì. Auto îşi făcea loc, cotind printre echipaje şi lume

Gânditoare cum stăteau ele, deodată se priviră cu surprindere când, şoferul întrebă adresa.

D-na Paclea o spuse.

Se aflau în acea stradă, aproape de casă. Becurile electrice ardeau pretutindeni. Auto intră într'o curte, cotì la scara ce ridică câteva trepte subt evantaiul marchizei de sticlă colorată.

Maria privea surprinsă. — „Aici să fie locuinţa mea?". Pe când d-na Stefani spuse:

— Iartă, nu mai pot zăbovì scoborându-mă la tine. Ard de dorul puişorilor mei. La revedere.

— La revedere — şoptì Maria.

Se îmbrăţişau încă când scara se lumină deodată.

„Da, aci mi-e casa" — şoptì Maria când văzù pe Profira, care deschise uşa şi se grăbì să-i sărute mâna.

— Bine aţi venit, cuconiţa mea, — şopti ea; trecând'o între ale ei din braţele d-nei Stefani, care o mai sărută cu drag.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Auto dispărù cu glasul simpatic: La revedere!

—Nu ştiu dacă-i va plăcea coniţei cum am aşezat lucrurile, după cum a dorit d-na Serea. Voi preface după cum o crede că e mai frumos, cuconiţa mea.

„Pentru aceasta ar trebuì să-mi prefac şi sufletul“ — se gândì stăpâna, pe când Profira urmă:

— Casa e bună, nouă, plină de lumină, şi cu tot dichisul noilor clădiri.

— Bine — şopti Maria, privind ca'n deşert, când Profira deschizând uşa în faţa lor să umplu deodată de lumină.

— Eu, coniţă, mă întorc la scară să aduc bagajul, — şi dispăru.

Rămasă singură, Maria cam sfiită intră în cameră, unde recunoscù mobila din salonaş. Deodată păşì repede, cu pleoapele dilatate, cu ochii aţintiţi, şi se oprì brusc în faţa fotografiei lui Radu.

Simţì o dureroasă fericire când, ochii ei deprinşi să privească numai spasme şi torturi, regăseau chipul atât de corect şi drag.

O dedublare se desbina. Vieaţa de odinioară resfrântă în amintire, pe când inima sângera de clipele prezente.

Insetată de fiinţa lui, ridică fotografia dintre flori, o sărută cucernic, privì înde-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lung până ce n'o mai văzu de lacrime ce nă-văleau.

Căzù pe canapea. Fotografia alunecă şi se oprì jos, pe poala rochiei, ca el însăşi odinioară, îngenunchiat lângă ea.

Cât suferisel... De mult însă nu mai plânsese. Parcă-i prica ropotul de lacrimi.

Profira intră, rămase o clipă pe prag, se mâhnì, clătină din cap cu desnădejde, se apropie nesimţit, ridică fotografia, o aşeză iar între florile parfumate, se plecă, îngenunchie alături şi şoptì atingându-i mâna cu o sărutare şi o lacrimă.

— Coniţa mea, ridică-ţi faţa să te privesc. Nici nu te-am văzut încă bine. Haideţi din colo în sofragerie. Am gătit ceva uşor: jamba, ouă şi compot de caise.

— Mai curând m'aş culca. Mă simţ moartă de oboseală,

Şi d-na Paclea se ridică. Păşeau împreună.

— Aţi cam slăbit, coniţa mea, da de acum înainte am să vă îngrijesc ca pe un copil.

Mângâiată de glasul duios şi blajin, Maria intrase în sofragerie.

Totul era aşezat cu îngrijire, şi d-na Paclea, în delicate amănunţimi, simţea dra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gostea tovarășei ei. Ca răsplată, îi mângâie obrazul și o sărută.

Profira se împurpură subt dulcea emoție și privind mâna pe care o sărută de multe ori în șir, se miră:

— Oare de ce vi s'au stricat așa rău mănușițele? Erau albe ca spuma, moi ca bumbacul și unghiile pe care le polciam în fiecare dimineață!...

— Ei, draga mea, pe acolo nu am fost femeie de paradă. Am dat mână de ajutor la orice a trebuit. Am gătit, am spălat rufe...

— Dumneavoastră?!... — rostì Profira și făcând un pas îndărăt o privì înspăimântată. — Cum?.. Nu erau servitoare?

— Mai mult lipseau. Fugeau de groaza holerei și am făcut de toate. Nu sufeream decât, când, pentru unii toată munca noastră era zadarnică.

Maria se apropiè de masă, și Profira care din fericire nu era învestită cu interesul științific al subiectului, simți că era momentul să lase stomacul să mistue în ticnă.

— Conița mea, să vedeți ce am mai adunat de când ne-am mutat aci. Avem curte mare, și am mai cumpărat paseri. Ouăle astea sunt dela găinușele noastre. Avem și trei cățeluși dela Topsi. Toată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ziulica sburdă. Nu le mai ajunge curtea. D'apoi pisoii Balanei, se grapănă până sus în pomi. O să vă distreze. Nu e așa, coniță că nu am făcut rău?

— Ce rău poate face un suflet bun ca tine.

— Mâine aveți să vedeți totul. Cred că o să vă placă. Am împăcat și bucătăreasa. O vestesc de dimineață.

— Bine ai făcut — se sili să îngâne d-na Paclea, pentru a face plăcere Profirei, care credea că: paseri, căței și pisoi, ar putea alină o suferință.

De abia gustă din toate cele așezate în fața ei, apoi ducând cu sete, la buzele-i arse, paharul brumat de răceală, spuse:

— Profiră, fă-mi patul. Nu mă mai pot ține pe picioare.

— Indată, — rostì camerista, și ieșì.

Rămasă singură, Maria se lăsă în spetеaza scaunului, privind la toate lucrurile ei. Adesea priveau numai ochii, fără tovărășia gândului răpit.

Desrobită de ocupația ce-o atintise zi și noapte, schimbând de mediu, și găsindu-se în toate amintirile, firul din trecut reîncepu a se toarce.

Acum nu mai era suferința altora pe care avea s'o aline, ci, nealintata ei durere ce rînvia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când Profira reintră, d-na Paclea se ridică şi trecură în camera de culcare.

Aceleaşi două paturi alături! „Celălalt pentru cine?... Pentru mustrarea de cuget!".

Atâtea luni trecute printre nenorociţi! Maria nu-şi mai dădu seamă de rostul fiinţei ei. Îşi făcea sumara toaletă, pe dibuite. Se spăla, se pieptăna, îşi împletea coade ca şcolăriţe, le aşeza pe creştet, apoi dispărea toată în haina albă de unde nu i se vedeau decât ochii, ca la cadâne.

Maria nu se mai privise în oglindă, şi acum când se apropie de lavoar, fără de voe îşi aruncă ochii. Tresări însă, făcu un pas îndărăt, apoi se apropie de oglindă şi deschizând ochi mari îngropaţi în orbite vinete spuse:

„Cum am slăbit!...". Apoi cu răsgândire adause: „E bine!".

— Da, de ce era să vă îngrăşaţi, coniţă? Nici nu v'aţi hrănit cum se cade, şi nedormită, ba încă aţi şi muncit mai dehai ca una de-al de noi... Ia să vedeţi, peste câteva zile nu mai mult, o să vă faceţi grăsulie şi frumoasă ca odinioară. Indată am să telefonez d-lui doctor Buicliu.

— Nu, nu vroi!... — rostl Maria cu autoritate.

Profira tresări, tăcu şi ascultă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să nu mă superi, Profiră. Nu vroi să mă caut. Nu.

Camerista nu mai adause nimic şi, cum isprăvise cu pregătirea de culcare, o acoperi cu plapoma roză şi înhorbotată. Îi sărută mâna şoptindu-i: „Noapte bună, coniţă. Uite, am aprins candela în faţa icoanelor. Mâine e Duminică". Şi Profira întoarse becul, lăsând camera în amujie lumină ce prefăcea, poetizând aspectul, şi dând licăriri de viaţă figurelor îmbrăcate în argint, subt care ardea, câte un grăunte, para candelei.

— Unde ţi-e camera ta?

— Chiar aci, numai decât. Priviţi, ies pe uşa secretă.

— Poţi lăsă uşa deschisă?...

— Cum să nu pot! Sunt acì ca şi cum aş dormì cu matale, — şi Profira deschise uşa mică şi plină de lumina ce se revărsa alături.

Maria Paclea, înfundată în perine parfumate de levenţică, privea icoanele, şoptindu-şi:

„Ce-mi mai puteţi ajuta voi miei! Minunele voastre nu mai sunt din orbita lumei mele. Icoana lui Vlahuţă e puternic de adevărată. Icoana mea sfântă stă dincolo între flori. Icoana mea sfântă stă săditâ în suflet între amintiri duioase"...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Neîntrecuta poezie a oarbei Berta Galeron de Callona, se înfăptuia. Maria nu găsea în vis partea reală pe care o pierduse poeta oarbă, ci partea sufletească de care era însetată.

In clipe, se spiritualiză, trăind puterea neînvinsă a trecutului.

Maria putea spune cu poeta: *Mon chauchemar commence a la realité.*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

Ferestre inundate de aer şi lumină sunt deschise în minunatul umbriş al parcului Cişmigiu, străjuit de arbori aleşi şi seculari, cărărit cu măestrie printre straturi îmbălsămate de aroma florilor, pe lângă bolţi umbrite de curpenele trandafirilor, — o voluptate ce-şi întrece culorile în bătaia soarelui—răcorit de opalul lacului ce se întinde înărginit de verdele pajiştei înfiptă de coloane negre — trunchi falnici — deasupra cărora crengile se împleticesc la olaltă în desimea crângului. Ici plopul îşi ridică strâns ramuri cu frunza uşoară, parcă le-ar feri gingăşia de bradul ce se îngrădeşte cu ţăpi eraldici. Colo falnicul stejar întinde ramuri, cuceritor de cât mai larg spaţiu în juru-i, pe când salcii buriticii de verzi, şi răchiţi argintii îşi închină lacului podoaba frunzelor lungi şi subţiri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mesteacănul, ca un buchet de mireasă, se învoltă deasupra trunchiului alb, pe când ulmul se ascunde în frunze până la rădăcină. Dintre arbori scunzi, câte un brăduț vânăt crește la umbra frasinului secular, ce întinde streșine umbroase peste bănci — un mozaic de culori — lumea se adăpostește.

Câteva stane înviu iluștrii din trecut. Singură stana lui Kisselef, înfăptuitorul acestei minunate grădine, acum 90 de ani, lipsește.

Pe vraja luminată a lacului, plutesc în două lebede, cu aripe crețe, încordând mândre semeția gâtului, pe când sus, crângul foește subt sborul cântătorilor sosiți de peste mări și țări.

Pe lângă poezia naturei ce se revărsa în biroul lui Gioni Paclea, mai străbate, în surdina depărtărei, vuetul stradei: sirene, talanca tramvaiului electric, tropotul cailor, bâzâitul aeroplanelor ce se vârtejesc deasupra orașului, și acel murmur neclămurit din care țâșnește strigătul vânzătorilor de jurnale.

Gioni Paclea, rezemat în jilțul îndemânatec, fumează privind, în speranța că va trece presupusa Marie. O caută dealungul aleelor pe unde se alungă droae de copii, pe subt umbra copacilor unde se adăpostesc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

femei citind, altele lucrând; pe lângă iazul unde tineretul sburdalnic aluneca vesel în găoacea luntrei.

Il atrag toate siluetele ce apar. De multe ori inima-i spune: „E Maria!", — ochii însă dezamăgesc.

Gioni Paclea o aşteaptă să treacă. Aşteaptă liniştit, cu tot cortejul amintirei şi remuşcărei din care conştiinţa răzbate învingătoare.

Paclea dorea să o vadă, totuşi ferea întâlnirea. Câtva amiji iluzia că poate, într'adins, trecuse, *atunci;* zi cu zi însă se încredinţă că trecerea ei nu fusese decât întâmplătoare. Silueta însă rămase. Umbra din „Hamlet" striga: *Aduţi aminte!*

Colonelul se învinovăţea. Parcă ar fi dorit să fugă de el însuşi faţă de acea mustrare. Vorbea singur, vorbea cu gândul lui.

„Oare, acum când Maria a pierdut totul, vieaţa noastră de până *atunci* nu merită ea nici o jertfă? A greşit, însă, nu i-am îndemânat însumi prilejul? A greşit... însă ispita i-a impus'o; neglijenţa mea. Şi atunci?.. Ş'acum când din vieaţa mea, din vieaţa ei nu a mai rămas nimic pătimaş, oare nu e o datorie sacră să ne apropiem, ertându-ne unul altuia nesocotinţa?...

Da, vrăjmaşul cel mai nemilos, e lupta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sufletească. Cât aş dorì să o schimb pe o luptă eroică!"...

Gioni Paclea privì iarăşi harta murală; harta ţărei. Atârna ca o icoană deasupra biuroului. Colonelul privea forma de crai nou ce 'ncovoia ţara liberă, şi apoi conturul întregului cuprins cu părţile răpite, prin care se rotunjea *globul lumei româneşti*. „Cum va eşi din valurile ce încep să o ameninţe din toate părţile, şi de al căror vifor se cutremura omenirea întreagă?".

Paclea rămase gânditor.

Un vraf de cărţi legate'n piele, stau aşezate'n picioare. Teancuri de imprimate şi jurnale împrăştiate pe latul spaţiu a biuroului. Paclea mai privì în grădină de unde adia răcoare şi, pe când reîncepea citirea unei reviste militare, ordonanţa intră aducând un plic.

— Cine l'a adus?

— O cocoană... N'a cerut să vă vorbească.

Soldatul eşi.

Colonelul rămase cu plicul în degete, neîndrăznind să-l desfacă, de frică că va găsì fotografia şi propunerea de căsătorie. Plicul era cam mare; trădà ceva matrimonial.

Paclea era plictisit de sumedenia stărostoaelor care curgeau zilnic. Unele cu fo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tografia şi cifra globală ce i se oferea „ca zestre", altele cu fotografia şi cifra ce i se cerea ca...

Cu toate măsurile luate împotriva acestei calamităţi, totuşi cu iscusinţa *reclamei*, ele ştiau sume de căi pentru a ajunge la obiectivul dorit.

Paclea îndoi, plicul cedă, deci nu era fotografie. Il deschise şi dădù de un manuscript. Scrisoare necunoscută, însă, de femeie. O clipă gândul se abătù spre Maria. Simţi emoţia unei prevestiri. Confuz şi nerăbdător, începu citirea:

„Pe suprafaţa pământului vecinic neclintită, mişcările războinice schimbă necontenit harta geografică. O ţară sporeşte alta se micşorează prin hotare trase cu râuri de sânge şi cetăţi de cadavre.

„Erupţia din Balcani s'a potolit. Din Turcia dislocată se mări cea mai legitimă *Grecia*, în vechi frontiere, stăpânind: provincii, oraşe şi insule născute şi crescute de ea din adânc de veacuri. Bulgaria, focarul răzvrătirei, s'a tras până la marea Egee, Serbia s'a coborât până la Monastir, Montenegrul şi-a mai sporit o crâmpee micului stat, iar România, ca răsplată păcei ce a dus în Balcani cu oştile sale, şi-a anexat Cadrilaterul, parte legitimă ce i se cuvenea încă dela războiul din 1877.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„In Bucureşti o mişcare nebună. Veselia saturnală şi munca titanică se amestec laolaltă în marea serbare a anexării vechilor ţinuturi româneşti.

„Deodată însă, ca din senin, se aprinse o scântcie; scânteie dela care avea să se aţâţe vrajba celui mai pustiitor foc din câte pomeneşte istoria omenirei.

„In ziua de 15/28 Iunie 1914, presa vestì asasinarea arhiducelui Franţ Ferdinand, moştenitorul tronului Austriei şi al soţiei sale, în Serajevo, de către un student sârb.

„Marele eveniment îşi făcù reacţia în public, după care spiritul mulţimei se liniştì.

„In cercurile diplomatice însă, se aşteptà o catastrofă care şi devenì cataclism mondial.

„Nu mult după asasinat, în ziua de 15/28 Iulie, Austro-Ungaria mobilizà, declarând războiu Serbiei. Octogenarul împărat (se zice), nu putù erta ofensa făcută familiei lui prin asasinarea nepotului. Demnitatea, prestigiului a fost origina acelui ultimat trimis Serbiei şi la care indirect a contribuit Tisza.

„Se urzì în complot cu al doilea monarh, Kaizerul, care moştenise odată cu sceptrul şi ura împotriva Franţei, pe care o viza. El exagerà pretextul, şi cei doi Neroni ai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

veacului al XX-lea, începură a preface minele de fier în tunuri şi ghiulele, cetăţenii în ostaşi. Totul deveni atletic, ca o zale. Ordinul înlocuia orice justiţie.

„Ca şi Don Quichotte, Kaizerul striga mulţimei: „Sabia mea e lege. Voinţa mea e cod".

„Austria şi Germania se transformă în vaste cazărmi, iar poporul — turme, turme ce se jertfesc, ca'n Evul Mediu voinţei suveranului, care — pentru cei slabi cu duhul reprezintă patria.

„Peste puţine zile Serbia fu atacată. Franţa intervenì pe cale diplomatică, pe când Germania propunea neutralei Belgii — „aur sau plumb".

„Astfel, ceru învoirea să treacă pe teritoriul ei. Şi Belgia nu deschise punga aurului, ci deschise pieptul gloanţelor care aveau să-i ciuruiască trupul pe care-l aruncă pe pragul Franţei ameninţată.

„Curând Belgia e călcată în picioare, sfărâmată până la carne vie. Trecuse peste cadavrul ei, sbirii imperiali. Işi făcură punte din Ea, care se aruncă ca o pavăză.

„Ca şi Anglia, unde serviciul voluntar e mărturia liniei de conduită pacifică, Franţa şi ea fu surprinsă nepregătită, ceiace încumetă mai vânjos inamicul.

„Germania ameninţa Rusia, voind să-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

paralizeze acţiunea, însă cum marele colos dela Nord nu i se supunea, Germania subt presiunea militarismului, şi încredinţată de neutralitatea Angliei, somă Rusia, şi de frică de a nu fi întrecută, declară război.

„Rusia, protectoarea tuturor slavilor, din a căror massă compactă voia să-şi facă un puternic scut în beneficiul imperialismului său, ameninţă Austria pentru ruşinosul ultimat trimis Serbiei şi, declară război.

„Anglia garantase neutralitatea Belgiei. Deci avea ca datorie de onoare apărarea micei ţărişoare.

„Dacă am fi lăsat să fie violată Belgia — spuse Lloyd George — *ecoul ruşinei noastre ar fi fost pe veci purtat din veac în veac*".

„In conflictul marilor puteri, toate ţările începuse a se pregăti de război, de frica vecinului, care l'ar fi putut surprinde şi astfel, cu toate că'n realitate lumea lupta împotriva războiului, totuşi se înarmau cu înverşunare împotriva necunoscutului. Şi iată că pe nesimţite omenirea întreagă se exalta în aceiaşi simfonie: *Războiul.*

„Zilnic se iscau complicaţii şi'n câteva săptămâni, se declară conflagraţia europeană, în care intră: Anglia, apoi Italia, aliata intereselor economice ale Germaniei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

până atunci când, vocea sângelui răzbi prăbuşind interese de ordin secundar.

„Înţelegerea căpătă tot mai mulţi şi mari afluenţi, pe când Germaniei zilnic îi sleiau puterile. Înregistra surprize dureroase. Începuse, convinsă că, curând avea să domnească lumea subt deviza absolută: „Deuch uber ales".

„Se bizuiau autocraţii pe pregătirea militară timp de 40 de ani. Deci, păşiră în preajma victoriei fulgerătoare. Se mai bizuiau pe aparenta neînţelegere politică internă în Franţa, pe nepregătirea ei militară cât şi a Rusiei aliata Franţei. Sperase neutralitatea Angliei, concursul Belgiei şi al Italiei, cât şi o agresiune Chino-Japoneză în Extremul-Orient, împotrivă imperiului rusesc.

„Cât despre România, nici umbră de îndoială, de oarecare era subt mâna de fier a regelui Carol I, un Hohenzollern.

„Aşteptările însă sosiră sub altă formă şi'n toată fierberea, bietele ţări mici, prinse în mreaja zonei de război, erau cele mai dezorientate. Nici una însă nu se găsea în nenorocita situaţie geografică ca România, gata să fie sfâşiată între doi tigri.

„Câţiva diplomaţi români pierdură busola. Rolul guvernului se dezechilibrase. Nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se mai putea asigura ordinea în interiorul țării și nici siguranța în exterior.

„Se cutremura tot iusul dela un capăt la celălalt de țară. Moldovenii înspăimântați de colosul rusesc, care-și adunase trupe dealungul Prutului, fugeau bezmetici, care încotro, pe când cei duși la băi — stațiuni mai toate aflate în apropierea frontierei Austriei — auzind vești strigătoare, plecau în panică ca vai de ei: tren, auto, trăsuri, căruțe, care cu boi, călări, pe jos... era o adevărată exaltare în dezordinea și zăpăceala stârnită prin groaza războiului.

„Autoritățile informate, căutau să liniștească. Jurnalele însă alarmau, așa că cei care se aflau pe frontiera Austriei se așteptau să fie călcați de nemți, iar moldovenii să fie cotropiți de armata rusească, care-și aștepta ultimatul la granița Prutului.

„Periferia țării se îngrămădea la centru. Lumea, care plecase timp de săptămâni, rânduri, rânduri, se îmbulzea deodată, așa că, orice fel de vagon servea de azil. Nu se mai râvnea clasă, ci locul.

„Peroanele gărilor erau clădite cu cirezi de bagaje, lăsate în voia întâmplărei, dacă vor putea fi transportate. Fiecare ins nu căuta decât să poată scăpa persoana și familia.

„Bucureștiul era în fierbere. Toate țările

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

își declarase război, așa că, streinii erau chemați sub drapelul lor.

„In fața consulatelor, strada era iezită de streini, care-și așteptau pasportul. Cu inima strânsă de jale, vedeai la legațiunea austro-ungară, români: bucovineni și ardeleni, ducându-se să lupte și ei sub un steag strein; să moară pentru întărirea dușmanului și nimicirea elementului român. Și, nu puteau face altfel, aveau familiile și avutul acolo. Răsbunarea ar fi căzut pe ei ca trăsnetul.

„O seamă care aveau copii la studii, în străinătate, năvăleau pentru a le telegrafia să se întoarcă, căci zilnic mai toate granițele se închideau. In urmă, singur Constantinopol rămase poartă, pe care se mai putea ajunge în țară, înconjurând pe mări și îndurând mizerii.

„Bogătași mureau de foame, cu cecuri de mii de lei, de oarece băncile nu mai plăteau. Singur aurul circula în valoare reală.

„Acest cataclism european părea săvârșit, cum o mână dibace ar scoate o singură piatră din centrul de gravitate al clădirei și peste care se prăbușește apoi întregul trup.

„In România se uitase cruzimile bulgare din 1913. Ce fuse sălbăticia lor pe lângă urgia „culturei“ imperialismului german:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zepelinul, Taubele, Gaze asfixiante, Cartuşe Dum-Dum, Sârme electrice, Baionete în spirală, Gloanţe otrăvite, Minele...

„Am putea vrednic asemăna cultura imperiului german cu Echidna care a născut cele mai grozave monstruozităţi: Cerber, Hidra din Lerna, Chimera, Sfinxul, Dragomul, Gorgona şi Leul din Nemea.

„In sfârşit toate timpurile au avut celebrităţile lor, doar chiar în vremea noastră Torero (Toreadorul) în Spania, e o celebritate — bineînţeles locală. Kaizerul deveni şi el celebru intervertind cultul puterei, în sensul „sănătate" preconizat de Nietsche, şi transformat de Kaizer în sensul puterei armate. Răspândi doctrina pervertită de oarece fi slujea cauza militarismului.

„Omul trebue să fie mai întâi o putere fizică, un supra-om" — şi iată că înţelepciunea evanghelică, care propovăduesţe umanitatea, e zdrobită, şi bietul popor german redus, adoptă păgânismul războiului nou, caracterizat prin forme de luptă cuirasată.

„Ţările mici, mazilite, tupilate, acoperite de fluxul războiului, aşteptau în suferinţe sancţiunea Angliei care voia ca, nu numai ţările mari să poată trăi independent ci şi cele mici să poată fi de sine stătă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toare, de oarece s'a dovedit că întinderea teritorială nu crează valori morale şi economice. Sunt ţări mici, minuscule, ca Elveţia care au ajuns la o superioritate atât de vrednică, încât s'au impus celor mari.

„Aşteptau sancţiunea Angliei, de oarece principiul naţionalităţilor şi dezarmarea erau chestiuni vitale.

„Pe români, care visau de veacuri unitatea lor, impulsiv, îi atrăgea. Totuşi, prin politica nehotărîtă şi pe care încă nu o putea înţelege situaţia geografică a ţărei, dădea vad la o adevărată dezechilibrare.

„Ruşii cereau ajutor, nemţii cereau ajutor, iar românii ameninţaţi se sbăteau, fără a putea să se mişte.

„Opinia publică se împărţi în două tabere distincte: francofili şi germanofili. Unii cereau revendicări în Austria, ceilalţi în Rusia, şi de aci corupţia desăvârşită prin bani din partea Germaniei.

„Kaizerul nu cruţă nici un mijloc prin care putea denatura totul în favoarea lui. Şi cu toate că Franţa nu a uzat nici măcar de simpatia vădită ce vibra în tot poporul, totuşi Banul Mărăcina răsări în fiecare român.

„Acesta era altfel de *ban*, nu ca acel coruptibil, ce umplea buzunarele spionilor şi trădătorilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„La un moment dat însă, cumpăna părea că cedează. Se așeză greoi regele Carol I-iu. El nu ezită o clipă, când Franz-Iosef, prietenul și aliatul său politic, îi ceru ajutorul. Ba avù și curajul să înfrunte opinia publică și cerù mobilizarea.

„Vestea produse o mișcare răsvrătitoare.

„Auziai: — „Cum, noi să mergem laolaltă cu ungurul? Noi, care de veacuri luptăm ca să-i răpunem! Mai curând jos regele! Jos dinastia!".

„Un murmur de indignare și revoltă se împânzea în toată țara. Situația era grea, când, Ionel Brătianu și Emil Costinescu opun gravei alternative, soluția: *Neutralitate armată pentru paza frontierei și vremelnică atât cât nu va atinge interesele vitale ale țării.*

„Propunerea fu primită cu entuziasm, nu atât ca neutralitate, ci fiindcă ferea țara de a fi trasă în partea Germaniei de către regele Carol. Astfel și regele nu putù merge împotriva curentului și un fel de liniște ridică deocamdată grija.

„Luarea aminte sbură acum peste granită. In Franța, criza procesului socialist era în agonie. Moartea eminentului Jaures dramatiza umanitatea. El intră cu drapelul alb al păcei în ministerul de externe, pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a cere să se intervină în favoarea păcei universale. Eşind însă, asasinul îi prefăcù stindardul în roş, prin însăşi sângele lui Jaurès

„Făcù mare impresie în toată ţara, moartea unui om desăvârşit. Făceau impresie toate veştile, rele sau bune, sosite din Franţa şi Italia. Se manifesta la ambasadă. Din valuri de oameni se alegeau grupuri. Parcă se pregătea sbucnirea unei apăsări. Centru ţărei fierbe de grije şi emoţie, pe când vechea Europă arde în flăcări.

„Arde fără a da nici o rază de lumină. Arde ca un vulcan, întunecând tot mai orbitor în fumul greoi al patimei nebune.

Noapte Albă".

„Noapte albă!... Iată-mă în umilitură. Să ghicesc...

Gândul şovăia între Maria şi necunoscută, de oarece pe Puia nu o cunoştea înzestrată cu acest talent. O ştia inteligentă, citită, pătrunsă de suferinţe, trecută prin multe peripeţii ale vieţei, însă, nici când nu-i zăpsise darul de a aşterne pe hârtie comori sufleteşti.

Totuşi îi plăcea s'o găsească pe Maria în acele pagini ce trăiau în jurul ţărei.

„Când cineva are la îndemână tot mate-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rialul, curând poate să-l prefacă în artă. Ş'apoi războiul e un moment favorabil oricărei inteligenţe. Oricine poate deveni istoric, ba încă de întâiul ordin, luând parte la evenimente".

Câteva amintiri întăreau convingerea. „După moartea d-nei Adina Olănescu, nu s'a găsit un caet cu *gândiri* de o distincţiune rară?... Poate, şi Maria — fie din modestie — nu mi-a mărturisit că se ocupă. Chiar şi acuma mi le trimite sub altă icoană".

Ar fi dorit să fie Puia lui. Cu părere de rău s'ar fi îndepărtat de ea pentru o streină. „Cine ştie ce femeie, aprinsă după situaţia mea, încearcă să mă ademenească prin această mreajă intelectuală, sub al cărei farmec mă şi simt. Totuşi, ce-aş putea săvârşi pentru altă femeie care ar fi scris aceste minunate pagini. De sigur i-aş adresa felicitările mele pentru talent şi mulţumire pentru atenţie. Aci bineînţeles nu s'ar potrivi: buchet şi bomboane".

După răsgândire şi câteva fumuri de ţigară, Paclea trăgea trista concluzie: „Nu ştiu dacă o fi ea, însă nestrămutat e, că mi-e dragă, singura mea dragoste. Tot ea se înfige în tot ce mă atinge de aproape".

Gioni Paclea aprinse altă havană, privi în grădină. Nu mai era nimeni. Amurgul buimăcea strălucirea culorilor, şi varietatea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neîntrecută a verdelui din crâng se umbrea sub bolți întunecate. Oglinda lacului se aburea. Ciripitul revărsà psalmodia serei.

„Când va mai trece, eu, poate, nu voi mai fi aci".

Primise ordin de supravegherea lucrărei unei linii de tranșee pe frontiera Ungariei, unde, se concentra mare parte din armată. Se prevenea eventuala defensivă.

Lui Gioni Paclea îi părea rău că nu i-a căzut acest manuscript mai de timpuriu, *dacă* era al Mariei, și'l găsea bine sosit în ceasul plecărei, *dacă* era o necunóscută.

Distrat, sorbind fumul țigărei parfumat, nu simți când, una dintre ordonanțe, un biet recrut de abea slujit, de abea palmuit și bătut în alte gospodării de militar, intră. Tresări însă în strigătul solemn: — „Să trăiți dom' colonel! Să pui în cufăr și cizmele astea?".

Paclea întoarse capul și privi cizmele de lac pe care Stan le ținea stângaciu. Atârnaŭ de urechi ca o pereche de găini ce-ar fi dus la piață. Zâmbi și spuse cu blândețe:

— Nu, băete. Cizmele astea sunt pentru unifroma de mare ținută. Așează în cufăr din cele cu tureatcă, bune pentru drumuri grele.

Și pe când colonelul se lăsă iarăși în spetează moale a jilțului, ordonanța, stri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gând: „Să trăiţi!" — îşi lipì reglementar călcâele, se rotì dintr'o bucată şi eşi ţanţoş în pas militar.

Paclea iarăşi zâmbì. Ii simţise mişcările după regularitatea paşilor. Privì furişat după el. Ghicea că mare proces e în acest biet cap de recrut sosit din înfundătura munţilor.

„Oare ce-o să facă?" — îşi zicea, când Stan intră iarăşi, şi iarăşi rostì triumfal: *„Să trăiţi!"*.

— Ce este băete? Nu mă lua bre, aşa cu asalt; doar aci nu eşti la cazarmă ci în casa mea. Vorbeşte-mi ca oricărui stăpân.

— Să trăiţi, dom' colonel — spuse Stan mai potolit — n'am slujit niciodată.

Paclea simţì situaţia acestui mic proprietar, liber, cu demnitatea strivită; transformat deodată în sclavul cel mai umilit. Supus nu numai ordinului superiorilor lui, însă întregei familii, ş'ades brutalizat şi de servitorii plătiţi ai multor militari. Brutalizaţi de însăşi patria lor, ale cărei interese le apără: la câmp, pe front, şi care totuşi îl înjugă prin legi să îndure cele mai săvârşite umilinţe.

Paclea observa, deducea, totuşi în acele momente de criză patriotică materialul moral, era potrivit unui civil. O pagină *nu fapt*,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în îndatoririle vieței de militar, mai cu seamă în acel ceas.

Induioșat îi spuse: — Dacă vrei, spune-mi, domnule colonel, însă blând, fără să mai adaogi, *să trăiți!*... Ei și acuma când ne-am înțeles, spune ce dorești?

Stan se înroși și zăpăcit începù cu grai sfiit:

— Dom' colonel, câte rânduri de haine și primenceli să așez în *cuțărel?* — El accentuă ultimul cuvânt, ceiace îl lumină pe Paclea.

— Stai băete, merg și eu. E cam grea sarcina pe care ți-am dat-o.

Colonelul simțea numai după roșeața feței și sfiala vocei ce-i tremura, cum a fost cinstit pe la alți camarazi — (camarazi de arme nu și de creștere).

Trecând în camera de alături, Gioni Paclea văzu ce făcuse. Nu-și putù oprì zâmbetul, după cum altul din tabără — Moș Teacă — nu s'ar fi putut oprì de-al lua în palme, pumni și picioare, când văzù scos și înșirat pe mobile tot ce găsise ca: haine, albituri, cizme, chipie... Teancuri stăteau păturite în jurul unui mic cufăr reglementar și puțin încăpător.

Colonelul nu'i bănui nepriceperea recrutului ci și văzù greșeala de-a fi poruncit un ordin pentru care nu putea avea cunoș-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tinţă şi pricepere unul venit din creerii munţilor, şi care poate nici nu văzuse din toate acele scule. Astfel, în loc să-i cârpească palme reglementare şi reglementar să-i sbiere: Dobitocule! unde vrei să încapă tot ce-ai pregătit? — Gioni se alătură de fiecare teanc, alegând şi bănuindu-şi nechibzuinţa.

„Cât s'o fi chinuit fără a pricepe ceiace trebuia să-i fi lămurit dela început".

— Acuma, pune tot ce-a rămas de prisos, la locul de unde le-ai luat. Nu am nevoe decât de atâta. Pregăteşte-ţi şi tu raniţa. Mi se pare că în curând n'o să le mai purtaţi pe spete. Veţi merge sprinteni cu raniţa ca şi bagajul nostru, în căruţă.

— Chiar pomană, dom' colonel. Cei ce-o colindat as-vară în ţara bulgariului, îşi blăstămau ciasul. Zîceau că, paică-şi purtau osânda'n spete. Zîceau că, paică duceau un mort în spete.. Ce putere să mai ai când eşti încărcat cu aşa povoară?..

Colonelul nu-i răspunse, însă apreciè judecata dreaptă şi sănătoasă. El reintră în birou, zicându-şi: „Cât poate cântări acest biet corp, ca să poată opintì pe spete 40 chilograme. Totuşi e silit să poarte aceiuşi povară ca şi atletul. Iată cazuri neprevăzute în generalizări şi de aci dezechilibrul degenerare şi discordie".

Paçlea se aşează. Pe biurou lumina

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

amiiia cernută prin ceaprazuri de mărgele verzi ce împrejmuiă lampa, potolind plăcut lumina.

Pe biurou, manuscriptul era răsfoit, aşa cum îl isprăvise de citit. Colonelul se simţi atras să-l mai citească odată.

Alături, Stan isprăvise de aşezat în micul cufăr. Rânduise la loc totul şi acuma, aşteptându-şi tovarăşul care se dusese să aducă prânzul dela restaurant, stă pe întunerec, privind focul ce aţâţase, gata pentru a încălzi bucatele.

Cât de departe sbură gândul şi câtă viaţă trezeal... Ce avea el de împărţit cu sgomotul de care urla strada! Se apropiase de satul lui, grădiniţa lui, plină de flori şi de legume, umbrite de copaci răsădiţi de atâtea neamuri din tată în fiu. Pe prispa casei albe cu brâe vinete, o vedea pe Soltana lui, cu ochii plânşi, cu faţa dogorită de arşiţa soarelui, alăptând pruncul. Copii mărunţei, ca ulcelele, cu părul împletit cu gâti roşii din frunte, se joacă în cămeşuţă şi cu picioruşe goale. Parcă s'ar apropia să-i sărute. Soltana îl privi cu ochi tulburi, şi deodată vedenia se înecă într'un şuvoi de lacrime. „Cine ştie cât munceşte în casă şi la câmp, şi cât sufere de dorul meu! Şi cine mai ştie dacă mi-o fi dat de Dumnezeu să-mi mai văd: copiii, femeia,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căsuța, juncunașii, căluțul, ogorul... O, Doamne, fie-ți milă de vieața noastră!" — și Stan făcându-și cruce urmă a se tângui, a se căină ca unui prieten, privind focul ce se aprindea tot mai luminos.

„Aci nu mai am: nici tată, nici mamă, nici nevastă, nici copii, nici casă, nici nimica. Parcă le-a ars focul pe toate. Până și ce-i pe mine nu-i al meu. Nu mai sunt decât, singur, gol, rob. Doamne, ferește-și pe dușmani de-așa soartă".

Stan își făcu iar cruce și cu mâneca cămășei își șterse ochii plânși. Clătină din cap cu desnădejde.

„Ce putere am eu?... De mâine plecăm. Plec pe marginea țărei, unde se prăbușește prăpastia, unde o să întâmpinăm cu stavila piepturilor noastre urgia dușmanului"...

Parcă-i sângera inima. Parcă-i ardeau luminele ochilor. Parcă de pe marginea prăpastiei ce era gata să-l înghită; se mai uită odată într'acolo!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

În zăvoiul frunoasei grădini, Florica Serea, cu'n covor de flori la picioare și sub umbrarul tufos al nucului, încărcat de fructe, stă afundată în jilțul de trestie capitonat. Împletește ciorapi pentru armată. Degetele fine, îngrijite, parcă se luptă cu firul și acelele groase. Din când în când — ca o desmierdare — își aruncă ochii spre copilași.

Steliana, mai mare, stă în alt jilț, cu fața plecată și ascunsă de bucle în a căror negreață tremură o funtă roșie. Plecată spre genunchii ridicați de un scăunel ce-i saltă piciorușele, Steliana citește răpită de farmec — *Michel Strogoff*. Mircea, mijlociul, se aține subt micul aeroplan, ce-i vâjâie deasupra capului, pe când gemenele Viorica și Sanda se joacă cu păpușile, într'un zăvoi de brazi. Alături de ele, guvernanta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

franceză împleteşte la ciorapul ce face pereche cu al d-nei Serea. Ea vorbeşte necontenit cu fetiţele, care deprinse până mai adineaorea numai cu limba germană, se resimt în greutatea de a trece la alte sunete, la alt sistem de frazare. Vocea ei muzicală se luptă să întunece limba duşmanelor lor.

D-ra Blanck, intrată de curând, avea şi ea importanţa ei în oportunismul hailaifului, obligat de etichetă faţă de curtea regală.

Busola curentului politic schimbase rostul. *Freulein* rămăsese în umbră şi franceza simboliza acuma simpatia către înţelegere în casele ce dictau tonul.

In grădină era linişte parcă nici aerul nu se mişca.

Un sgomot de copite şi ţâşnirea fulgerătoare a dulăului Ali, de lângă Florica, îi îndreptă privirea într'acolo.

Soţul ei călare, intra în curte. Ali sărea în preajmă cât calul.

Serea o zări, şi la pas se apropie de dulcele ei zâmbet.

Ordonanţa care sărise şi el ca şi Ali, se apropie de calul frumos care sforăia, aruncând fum pe nări şi spume prin pori. Il luă de dârlogi pe când Serea descălecând rămase o clipă privindu-şi calul iubit ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se trăgea îndârjit, încordându-şi grumazul. Pietrele smălţuite scăpărau în jocul copitelor.

Copiii care dincotro alergau strigând: „tată!". Se îngrămădeau să fie *el* mai curând sărutat. Pe fetiţele mici le lua pe rând de subsiori şi ridicându-le mai sus decât înalta lui statură, le scobora sărutându-le guriţa rumenă ca fraga.

In cârd se apropiau de soţia lui. Ii sărută mâna şi gura. Se aruncă în fotoliul de alături; potrivi chipiul de roşior pe căpuşorul Sandei de nu-i mai vedea decât guriţa ce râdea.

Altă ordonanţă sta drept mai departe. Colonelul se ridică, îşi descinse sabia; i-o dădu. Ridică chipiul de pe căpuşorul de heruvim şi-l înmână ordonanţei. Luă pe amândoi genunchii fetiţele blonde ca spicul.

Steliana îşi reîncepu citirea. Guvernanta se aşeză în apropierea ei, împletind pe când Mircea — ca'n totdeauna — se folosea de câtă vreme ordonanţa plimba calul înainte de-al intra în grajd, pentru a încăleca pe falnicul Decebal.

— Nu m'a căutat nimeni, Florico?

— Nu Ionel. La mine a fost Marta Ştefani. Sosea dela Sinaia. Inchipueşte-ţi că regele e atât de greu bolnav încât regina nu mai acordă audienţă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mi se pare că rămânem fără de regele Carol.

— Vai ce nenorocire ar fi, tocmai acuma!

— Mi-ar părea rău pentru regele nostru, pentru superioritatea lui morală, cât despre politica lui — în împrejurările actuale — e o adevărată nenorocire.

— Atunci: mort au roi! Mais après?... Ionel dragă, odată cu cuvintele rostite parcă am simţit inferioritatea de a ne bizui pe un singur om.

— Cea mai mare nenorocire, fetiţo. Şi mi se pare că conflictul o să se agraveze. Teribilă situaţie. Să primeneşti totul *à nouveau*, după o politică germană încarnată de 40 ani, cu o lume întreagă de nemţi în ţara ta... *E pur si muove!* Nu cunosc încă modalitatea, totuşi simpatia pentru Franţa covârşeşte. Nu mai poate fi oprită de presiunea germană. Sare şi supapa regală. Cred că moartea regelui ar veni la timp. Spunea d-na Ştefani că e grav?

— Foarte grav, Ionel. Se şoptea că D-rul Mamulea nu prea dă speranţe. Marta se dusese pentru a face cunoscut reginei îndeplinirea misiunei lor la Turnu-Măgurele. Cu ea s'a întors şi Maria Paclea. Am să trec s'o văd.

Ionel, oare nu i-am putea împăca? Marta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spune că Maria, — poate ca o descărcare a conştiinţei — însă, doreşte să se împace.

— Adică să trăiască cu el maritalement. Maria e despărţită formal, şi în condiţii în care nu se mai poate reface la noi militarii. Legile noastre nu îngăduesc circumstanţe atenuante. Nu pot fi însă împiedecaţi de a-şi urma vieaţa, în umbră. Am observat şi eu că Paclea caută să aducă vorba de ea. Parc'ar vrea să ne atingă pulsul.

— Vorbeşte de Maria? E un semn bun. Şi tu?

— Eu, şiret Florico. Trec uşor. Simţ însă cum ar dorl să-mi ghicească părerea. I-am spus atât că, doctorul Cantacuzin s'ar fi pronunţat că ar putea să devie ftizică.

— Şi?...

— Gioni a devenit palid şi a rămas gânditor.

— Şi e adevărat că doctorul a spus...

— Aşl Ceva însă m'a frapat şi mai mult. L'am întrebat pentru ce mai poartă veriga, şi mi-a răspuns că i s'ar părea că-i lipseşte braţul când nu ar mai avea-o.

— Ce coincidenţă bizară. Imi aduc aminte că i-am pus şi eu aceiaşi întrebare Mariei. Nici pe mine nu mă împacă veriga în degetul ei.

— Şi?... — făcù Serea curios.

— Maria mi-a răspuns că, veriga va

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sta în degetul ei, până când numai dela sine va cădea de pe falangă. Ei se iubesc. Nu sunt despărțiți sufletește. Iar revin. Dacă i-am împăcà!... Măcar ar suferì împreună, pe când acuma, în parte, e mai dureros.

— Ce să-ți spun, Florico, mi-e greu să-mi închipuesc urmarea unei căsnicii în astfel de condițiuni.

— Cu toate acestea, eu cred că ei se iubesc, Ionel

— Și eu sunt chiar convins că *ei cred* că se iubesc. Râzi?... Nu e așa?

— Vorbești așa de ironic...

— Nu se poate mai adevărat. Și unul și altul *cred* că se iubesc, și ar fi în stare să se chinuiască restul vieței pentru reciproce închipuiri. O adevărată nenorocire cu căsătoriile astea *coup de foudre* și după care se găsesc vecinic *à contre temps*. Nu râde Florică. Vorbesc serios. E o vârstă când bărbatul se înșeală. I se pare că iubește. E criza vârstei. O agonie pe care caută s'o prelungească prin orice mijloace. Il vezi că trece dela cea mai rafinată la cea mai inocentă. Naivitatea și inocența sunt factori, sau, mai bine zis motori puternici și puncte, punctel...

Deci, lui Paclea i-a eșit în cale, în astfel de momente, un demon ispititor și cu care nu-și putea ajunge la scop decât prin în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cidentul matrimonial. Şi, a făcut *un coup de tête* fără a se gândi la consecinţe.

— Aşa e Ionel. In trăsături generale, bărbatul trăieşte în prezent, femeia prin iluzii în viitor. Şi poate că totul ar avea alt rost dacă vieaţa bărbatului nu ar începe cu prostituarea ci cu iubirea.

— Aşa e. Inceputul şi obişnuinţa crează continuitate.

— Ionel, să sperăm că poate datorită obişnuinţei, Paclii se vor împăca.

— Vezi tu, e un moment al iubirei, pe urmă rămâne vieaţa, care merge până la capăt, şi pe urmă, e o amăgire. Senzualitatea topită încearcă înşelătoare porniri senilitate. Paclea e în această fază.

Şi cum stăteau adâncind idei şi sentimente, deodată îi oprì un murmur ce creştea din depărtare. Se deslușea strigăte entuziaste de: „ur-a..a.a!".

— Manifestaţia „Federaţiei Unioniste". Toate societăţile din capitală, şi'n toată ţara acelaş sentiment Alarma latinităţei îşi chiamă latinii, — spuse Serea.

Impulsiv se ridicase ca'n faţa unui act suprem.

Sonora confuzie—strigăţe de „ur..a..a..a!" şi glasuri de aramă, întonând pe rând *Deşteaptă-te române* şi *Marseilleza*, adunau în jurul alaiului toată lumea din cale şi care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sporea puhoiul. Râuri deveneau mare de capete. Glasuri răsunau ca dintr'un singur piept oţelit uraganul luptei pentru dreptatea cauzei.

Fruntaşii alaiului, cu capul descoperit şi mândru, erau înainte mergători subt stindardele Înţelegerei. Se ţineau lanţ de mână: Nicu Filipescu, Take Ionescu, părintele Lucaci, Octavian Goga, Delavrancea, N. Xenopol, Dissescu, Titulescu, Istrate, Z. Bârsan şi întreaga pleiadă a intelectualităţei din capitală.

Mulţimea entuziastă trecù umplând largul stradei şi cu depărtarea, sgomotul se topì ca un ecou.

Familia Serea — în jurul căreia se adunase întreg personalul serviciului—înaintase până aproape de poartă, pentru a salutá triumfalul cortej.

Serea, luându-şi soţia de după talie, plecă iarăşi spre jilţurile din umbră.

— Oare cu cine va merge ţara, Ionel?

— Sfinxul şi guvernul Brătianu, faţă de manifestarea ce am văzut. Incă nu se deseneazá nimic clár.

— Oare a cui va fi victoria?

— Generalul Nocghi, a spus, pe când luptau japoneziii împotriva ruşilor că: *victoria é a aceluia care poate îndura sufe-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rințele războiului, o oță *mai mult ca adversarul său.*

— Și?...

— Și!... Intrebarea curiozității feminine. Nici nu am început și tu vrei să cunoști finalul. Sunt în joc puterile de rezistență.

Incetinel ei înaintau, privind teancul de jurnale pe care soldatul punea pe măsuța din grădină, pe când factorul grăbit eșia pentru a și împărți povara.

— Acum nu mai aleg nimica cu jurnalele din Paris. Privește. Ne sosesc în teanc săptămâna întreagă deodată.

— Frunzerește și tu din toate câte ceva! In ceasul ăsta măreț de trist tuturora, sunt articole care ating sublimul. Pare că tot omul e purificat prin ideea idealului național și acel umanitar al latinității.

D-na Serea, așezată la locul ei, reluă împletitul ciorapului pe când colonelul citea tare, răsfoind când: „Le Temps", „Figaro", „Jurnal des Debats".

— A, iată ceva interesant:

„Sur le peron d'un gare. Une mère conduisant son fils qui partait pour la guerre. — Enfant si tu perdais et les jembes et les bras souvaient toi que tu as des dents".

— Vaĭ ce încarnată răsbunare! Sărmanii francezi luptă cu înverșunare. Cu astfel de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ură'n suflet, de sigur vor fi biruitori, — spuse Florica.

— Mai iată ceva, urmă Serea:

„Mère je vais à Berlin, que voudrais tu que je t'apporte?

— *Rien mon fils, par ta il n'y a que de la camelote. Apporte moi ta peau"*.

— Şi asta e expresivă — spuse ea pe când Serea după câtva exclamă cu vioiciune:

— Ascultă ceva într'adevăr demn de sufletul francezei. E reprodus dintr'o revistă şi scris de o femeie:

„On ne pensé qu'au but a attendre et l'immensité du sacrifice ne touche personne, qu'importe le sang versé puisqu'on a, et qu'on aura raison".

Şi mai departe:

„Les plus glorieux espoir ne valent pas celle âpres certitude. Aucune illusion avec cela, pas même d'enthousiasme aux bonnes nouvelles. Une volonté tendre vers ce but lointain splendide et douloureux. Voila l'état d'âme de tous".

— Ce pagină eroică. E de un stoicism care nu seamănă cu vârtejul zilelor trecute în Paris. E de necontestat că războiul te face să devii serios — spunea d-na Serea pe când el urma:

— Auzi că germanii rechiziţionează

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toate clopotele, pentru a le preface în ghiulele şi gloanţe. Ce-o fi zicând papa Leon al X-lea de acest sacrilegiu, comis de Kaizerul, cu care merge mână'n mână, căci imperialismul e cheia bolţei bisericeşti.

— Bisericoasă nu prea sunt. Cred însă că clerul nu a răsbătut să aşeze divinitatea în locul unde i se cuvine... Nu-i este dat să stea nici în biserică, nici în clopot, ci în însăşi fiinţa omenească.

— Scumpa mea, înţeleapta mea, — şi Serea se plecă şi sărută degetele ce se odihneau pe urma vânjoaselor andrele.

— Aşa-i — urmă Serea. — Din catedrala din Louvain nu a mai rămas decât un nume. Biblioteca, una dintre cele mai vechi şi mai bogate, să fie arsă pe piaţă! Chiar operă pagână! Aminteşte barbarii faţă de Biblioteca din Alexandria. Cine-ar uita aceste sacrilegii ar merita să fie lapidat. Trebue o memorie titanică iar nu mişelească uitare peste tot ce e trecut.

— Vorbeşti ca militar, Ionel dragă. Doar omenirea se regenerează, — se primeneşte prin idei noui. Să rămânem tot la cuvintele scripturei: *„Părinţii mănâncă agurida şi dinţii fiilor se vor sterpezi?!"*.

Serea, citind în gând, îi strânse blând cu înţeles mâna ce rămăsese în mâna lui. Citi iar tare:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Kaizerului i se raportă despre mulțimea soldaților căzuți în săptămâna curentă. — *„E și!“ — răspunde el — „Așt număr mi-l poate înlocui într'o singură noapte, poporul meu!“.*

— Autocratismul în cea mai vie expresie. Pe când Republica franceză cruță trupele jertfind timpul, imperialismul german jertfește trupele și cruță timpul. — Serea mai citi:

„Elveția, pentru ași păstră neutralitatea, se oferă să caute toți răniții țărilor beligerante, ceiace o preface într'un imens spital și azil al refugiaților“.

— Înțelepții... Și când îți închipui că țara lor întrupează trei naționalități diferite, care totuși se înțeleg atât de înțelept.

— Elveția, scumpa mea, e sâmburele din care va răsări Europa viitoare. Patriotism iar nu naționalism. Umanitate iar nu autoritate oarbă — spunea el, pe când în depărtare suna adunarea pentru cină.

D-na Serea se ridică. Colonelul o îmbrățișă în umbra ispititoare.

— Oare cum ar putea să se iște neînțelegere între soți, când și-ar alege tovarășe blândă și înțeleaptă cum ești tu, Florico?

D-na Serea se alipi duios, când brațul deodată o cuprinse emoționat.

— Mai iată o zi câștigată pentru ai mei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cine știe dacă mâine vom mai prânzi împreună...: — și desmierdător sărută fruntea ce se pleca pentru a ascunde lacrime ce biruiau geana.

După ei, copiii alergau nebunateci, eșind din afundate alee, cu Ali ce sburda în preajma lor.

Prin crâng și amiigea amurgul, pe când camerele se luminau pe rând.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

În societatea statornică a oraşului, se primeşte necontenit societatea nomadă militară.

Dintre familiile cu care se împrietenise Maria Paclea, nu se mai aflau decât câteva.

Deşi nu mai făcea parte din viaţa militară, totuşi împrejurarea, aşezând-o într'un cartier lăturalnic, se găsea cuprinsă între figuri necunoscute.

De doi ani de când în apus bântuia războiul, *Crucea Roşie* lucra pe capete la pregătirile necesare unui eventual război.

Invitaţiile nu mai aveau de scop flirtul, luxul şi petrecerea, ci sporirea lucrului serios.

In saloanele mondene, nu mai ajungea lâna şi pânza, pentru câte femei erau doritoare să ajute.

Când se întorcea seara, ca reacreaţie,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria, înainte de a-şi începe singura ei distracţie: citirea, privea peste drum de casa ei, la două clădiri atât de nepotrivite ca vecinătate. E soarta oraşelor în formaţiune. O clădire vastă, luxoasă, un mic palat, alături de tupilată căsuţă în stil vechiu, fără de nici o trăsătură arhitecturală.

Seara totul era luminat, şi prin străveziul dantelei, d-na Paclea privea în cinematograful viu de mişcări.

Două contraste în care Maria îşi vedea însăşi vieaţa ei nimicită. In casa mică se petrecea vieaţa de care nu se bucurase, şi'n casa mare vieaţa ce dusese. Sgomotul şi deşărtăciunile vanităţei ţin loc de realitate.

Pe acolo trecuse ea, lume în al cărui vârtej se macină vlaga tineretului şi se spulberă orice dor de muncă, copleşit de trândăvia momentului.

Acolo e marele haos în care se descompune şi mucezeşte societatea. Nopţi albe, zile întunecate. Programul: banchete, lux, desfrâu, toalete, beţii, lăutari, joc de cărţi... şi lumea atrasă ca prin farmec, se păcălea ca şi insectele care ard în para lumânărei sau a lampei înşelate de instinctul creat de raza soarelui.

Jurnale cu coloane rezervate pentru dări de seamă din saloanele d-lui şi d-nei Y. Z...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ades escroci deghizaţi, spioni fini, însă care corespund gustului estetic.

Oameni care se prezintă bine şi'n taina vieţei cărora li se dă educaţia practică. Pentru tinere: Să fii dată dracului, şi să ştii să *te'nvârteşti*. Pentru tineri: Goana după milioane fără de nici un scrupul... Şi din aceste cuiburi de infecţie morală, însă sprijiniţi pe puterea materială se adap cârdurile partidelor politice. Azi deputat, mâine ministru. Minunile capitalei!...

Pe d-na Paclea însă, o interesa viaţa de ocupaţie şi muncă a micilor funcţionari din căsuţa tupilată.

Dimineaţa amândoi eşiau ca două pasări din cuib. Erau institutori. Îi adună prânzul, după care eşiau iarăşi, aşa că viaţa de familie se petrecea numai seara, în jurul unui copilaş care trecea din braţe 'n braţe.

Ce frumos roman citea d-na Paclea, urmărind această viaţă!

Inainte de plecare, tânăra grăbită să-şi rânduiască gospodăria, seara să mai lucreze câte ceva pe apucate, pe când soţul ei citea tare, sau scria, după ce-şi adormeau copilaşul.

Câtă diferenţă între acele două feluri de viaţă şi câtă înjosire ca notele artistice să fie năbuşite de sgomotul unui butoi deşert ce se rostogoleşte pe pietriş...

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Telefonul sbârnâi. Maria se apropie.

— Alo! Cine-i?...

— Bună-ziua, Mariel Aci e Adina... O nouă corvoadă. Bieţii serbi, călcaţi de austrieci, fug la noi. In Turnu-Severin a năvălit un popor întreg. Şe telefonează că sunt într'o mizerie de nedescris. Femei de societate ca cerşetoare, goale, flămânde, fără cămin. Primăria şi Prefectura caută să-i adăpostească, să-i hrănească, apelează însă la noi să le trimetem haine

Copiii mor de frig, mamele îşi rup hainele de pe ele pentru a-i încălzi. Adă şi tu ceva: rufărie: botine, rochii, ai de prisos. Orice, va prinde bine acestor nenorociţi.

— Sărmanii serbi! Trimit numai decât. La revedere.

D-na Paclea grăbită sună, şi cu ajutorul Profirei începù să desfunde cufere în care nu mai căutase de mult.

Amintiri scumpe o făceau să privească mai îndelung o rochie. O aruncă însă. „La ce bun amintirea când fiinţa lipseşte"...

— Da, şi cele de catifea şi cele de mătasă — porunci d-na Paclea protestărei cameristei, care le dăduse la o parte bombănind:

— La ce-ar putea slujì aceste toalete unor astfel de nenorocite!...

— Nu mai e vorba de lux, Profiro, ci de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îmbrăcăminte și căldură... Înțelege odată!

Profira nu mai adause nimic și isprăvi pachetele. Le așeză în cufere și le expedie cu auto ce aștepta.

Telefonul sbârnăi iarăși. În același timp și soneria dela intrare.

Maria păși în camera de culcare, Profira alergă la scară. Reintră cu o cartă de vizită.

— Ai poftit să intre?

— Încă nu. Știu că nu primiți pe nimeni străin, și cum nu l'am văzut nici odată...

— Poftește-l îndată și pregătește de ceai. E doctorul cu care lucrez la spital — spunea ea pe când Profira eși repede.

„Ce-o fi dorind colegul" se întrebă d-na Paclea, privindu-se în oglindă și netezind fire din valurile ce-i cădeau despărțite de cărarea subțire. Se privi și de profil. Conciul era corect pe ceafa goală.

Un profil antic. În totul o Tanagră în rochia de pânză albă ce se lipea moale pe forma statuară.

Maria trecea prin ușile deschise.

Doctorul văzând'o subt un nou aspect roși în reacția surprinderei. Păși repede către ea.

O cunoscuse numai în uniforma surorei de caritate, cum se prezenta la cursul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de preparație pe care-l preda d-rul Cristea.

O prindea de minune, însă câtă diferență! Îi ascundea comorile ce se resfățau acum în toată corectitudinea lor. Frumusețea părului, gâtul, pieptul, brațele ce se prevedeau prin mreaja finei broderii în ciabace!

— Doctorul! făcu ea — Ce plăcută surpriză!... și Maria întinse mâna mică ce parcă se ascunse subt mustața și barba mică blondă.

— Desigur surpriza. După trei luni de când ne cunoaștem, de când serviciul ne-a îndemânat o intimitate atât de plăcută!...

Totuși e o sfială. Nu e așa?...

Copii deprinși să-l vadă numai la catedră pe dom' profesor, sunt aiuriți când îl întâlnesc și subt alt aspect. Vă rog mai e și omul la umbra domnului profesor — spuse el cu'n gest galant.

— E adevărat doctore. Nu mai semeni cu cel dela spital: serios, sever, grav, ba încă și'n mare ținută, cu decorații!

Doctorul se privi surprins:— Se impune o explicație.

Sosesc dela întâmpinarea generalului Pau care trece în Rusia.

— I s'a făcut primire frumoasă?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—Extraordinară!... Cel întâi general francez care se opreşte la noi în momentul suprem.

Era impunător. Auto ce-i ducea păreau bărci plutitoare în marea de lume năsădită pe stradă. Fâlfâiau semeţ drapelul nostru şi acel francez.

Străluceau coifurile de aramă, şi săbiile jandarmilor călări. Vibra aerul de aclamaţii. Balcoane, ferestre, clopotniţe, acoperăminte pomi, totul era ciucure din lumea care se căţără pretutindeni strigând în cor de mii de voci: *Trăiască Franţa, Trăiască generalul Joffre, Trăiască Viviani, Trăiască înţelegerea. Ura-a-a Pau.*

Bătrânelul avea ochii în lacrime şi purta cu el cel mai strălucit stindard.

Mâneca ce se sbătea în vânt goală de braţul pe care l'a perdut în războiul din 1870.

Mariei i se umpluse ochii de lacrimi

Ce minunat istoriseşti doctore!

— Desigur, — spuse el glumeţ — la vreme de nevoe sunt şi literat. Am mulţi tovarăşi cari cred însă, că literatura lor e de nevoe...

— Eşti glumeţ. Mă dispui bine.

— Doar la spital fac curs, şi la curs auditorul poate să râdă chiar şi de profesor. Profesorul însă nu. Ba încă i se impune să-şi închipue că e savant.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acolo vă învăţ să îngrijiţi răni pe urma armelor, aci privesc o armă care sădeşte răni sufleteşti...

— Răni sufleteşti!... repetă Maria plecând fruntea, pe când Cristea era tot mai răpit de frumuseţea acelui cap în toate mişcările graţioase.

Maria curmă tăcerea.

Şi ce vânt te abate doctore. Nu'mi vine să cred că numai dorinţa de a mă vedea...

— A!... vânt e prea puţin. Mă aduce o furtună, un uragan. Ceva irezistibil.

(Profira intră aducând tava cu tot dichisul, luxos, pentru ceai).

— Mă sperii doctore.

— Deci fac impresie.

— In tot cazul nu de uragan.

— Atunci. Să mă explic mai poetic. Viu aşa, ca un zefir să mă îmbăt de frumuseţea şi parfumul florilor...

— Florile! Ce frumoasă podoabă şi-a făcut natura. Totdeauna sunt înconjurată de plante şi flori, cum vezi.

E singurul meu lux. Găsesc că dau viaţă camerei, şi măcar de atâta viaţă să se bucure apartamentul meu.

— Frumoase stane sunt totdeauna împresurate de flori.

— Adevărat stană, *împietrită* doctore.

— Am anunţat că sunt şi literat, însă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căruia nu-i place pateticul. Sunt un vesel epicurian în viața intimă.

Am de întâmpinat destul dramc și tragedii la spital, îmi place să le las acolo și aci să fim persoane de societate.

Totuși doctore, cândva am fost foarte bolnavă, așa că, mă resimt acuma.

Cândva!... Mai toate [illegible] sunt bolnave, și răul nu e prov[illegible] petrecerea petrece-lor care duc în o viață superficială, artificială, [illegible]. Numai munca echilibrează și duce la o viață sănătoasă și conștientă.

E prea adevărat acuma [illegible] însă e ceva neobișnuit și care a căzut deodată *après coup*. Nu a fost echilibrul constant între muncă și petrecere. Ai trecut brusc dela un exces la altul și te obosești.

— A dacă-ar fi numai oboseala!

Chiar astăzi am citit ceva în care am găsit deviza dela Bruge: *Plus est en toi même.*

— Cunosc faimoasa deviză, să-i înțeleg interpretarea, însă ești tânără și...

— Tânără da, însă, deja am un trecut...

— Știu totul d-nă Paclea. Crezi că numai d-ta ești în ăst caz?

— Știu că nu mi s'a întâmplat numai mie, și că au mai fost mii și mii de cazuri înaintea mea; totuși cazul meu e trăit de mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă atinge ceea ce-mi mărturiseşti. Eu însumi am trecut printr'o astfel de nenorocire.

— Cineva a murit din pricina dumitale?!

— Da, a murit — spuse el cu vocea stinsă a culpabilului şi plecând cucernic fruntea, pe când inventă idila.

A murit şi pentru mine o fiinţă...

— Dacă nu e indiscret!... spuse ea cu'n accent nervos.

Dar'că-mi eşti mai simpatic aflând că suferim aceiaşi pierdere.

— La mine *a fost*. E mult de atunci.

— Ei şi!... Mai poţi uita ceva atât de trist?

— De uitat nu, însă, viaţa ocupată, responsabilitatea pe care-o am, slăbesc durerea şi cu încetul rămâne o tristă amintire, *într'o altă viaţă*. Viaţa de toate zilele.

Oricât s'ar spune şi s'ar cântă, viaţa îşi urmează cursul. Ce poate fi mai scump şi mai dureros decât pierderea unui copil, totuşi părinţii urmează viaţa şi au alţi copii...

Trece un timp, timpul despărţirilor şi reintrăm iarăşi în...

— Egoism doctore!

— Egoism da, însă fiziologic, adică *necesitatea;* stăpânirea sau prelungirea e boală şi aceasta e capitolul moral al femeei.

Bărbatul prin libertatea vieţei o poate înlătura, femeia însă reţinută de obligaţiile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sociale e adesea supusă ca suferința să se prefacă în boală.

— In acest caz, sunt bolnavă.

— Te rog să nu mă iei decât astfel cum sunt. Vorbesc ca doctor.

Starea nervoasă e datorită în mare parte și izolărei, și culturei suferinții cărei te-ai dedicat și care se capitalizează, necontenit. Dacă-ai duce altă viață, viață de mișcare, de voință de uitare de sine...

— Oare cum aș putea fi mai ocupată. Sunt supra ocupată doctore

— Aceasta nu e muncă ci pedeapsă. Trebuie constituție de fier să poți suferi spitalul cu aerul de iodoform. Ai nevoe de altă muncă, o muncă pe care să o săvârșești cu plăcere. Mai curând sporturi în aer liber. Exercițiul fizic sporește energia cheltuită. Recomand: tenis-crochet-bicicletă, în fine toate sporturile care-au făcut vigoarea poporului englez. Asquith, în zile de cea mai încordată ocupație — tocmai atunci anunță partea de tenis.

In Anglia aceste sporturi nu se interpretează ca distracție, ci o nevoe a organismului. Iată ce ți-ar trebui, căci, astfel cum urmezi îți prepari o boală incurabilă și ce păcat!...

O clipă tăcu privind'o cu compătimire, și-i

surprinse prin nervozitatea degetelor ce şerpuiau necontenit lanţul ceasornicului.

— Trebue să-ţi refaci viaţa...

— Şi cum ţi-ai refăcut viaţa doctore? întrebă ea îndurerată.

— Am studiat mult, mai mult decât îmi trebuia. Am abuzat de sporturi, şi dela o vreme am urmat cursul vieţei aşa cum îl cere natura omenească. Are atâtea alte farmece şi frumuseţe studiul şi ocupaţia...sfârşi doctorul şi iarăşi liniştit sorbi din ceaşcă. Vedea că-i reuşeşte. Indepărtase orice presupus, al intenţiilor tăinuite.

— Ai dreptate până la un punct.

Viaţa se preface; o simt în mine. însumi. Eram deprimată, pierdută, şi cu toate că brută, totuşi acestei ocupaţii şi mai cu seamă obligaţiei mi-am revenit mult.—Ea urmă cu oare-şi care îndoială pe care căuta să o biruie.— S'ar putea să-mi priiască tenisul. Inainte de nenorocirile mele urmam zilnic partia şi mă simţeam perfect de bine. Acuma par'că nu mă pot închipui, jucând tenis...

— Vezi ce bine am ghicit?

Cum spuneam mai adineauri. Era distracţie. Te invit la Tenis-parti, al nostru. Câţiva doctori urmăm numai din punct de vedere al satisfacţiei musculare. Nu e păcat să-ţi pierzi frumuseţea răpitoare?...

— Frumoasă sunt, însă şi nenorocită. Sunt

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bolnavă. Ai dreptate. Mi-e zdruncinat moralul. Ce vrei, simt că port un mort în mine..., şi Maria cu ochii în lacrimi, cuprinse de sfârşire, se lăsă moale cu ceafa pe speteaza canapelei

Doctorul o privea uimit.

Grav se ridică de pe scaun, se aşeză lângă ea, îi luă mâna netezind'o desmierdător.

O privea în ochi adunându-şi fluidul în puterele albastre.

D-na Paclea se simţea atrasă.

O reacţie îi împurpură obrazii şi fruntea. şi pe când doctorul indiferent. turnând ciai, puse zahăr, învârti repede linguriţa, ea tăcută privea mişcările precise şi mâna frumoasă.

Doctorul cu gingăşie apropie ciaşca de gura Mariei. Ea deslipi buze rumene, prinse marginea ceştei, şi subt ochii ce căutau să impue voinţă, sorbi mai de multe ori.

— Aşă — O să-ţi facă bine — şi doctorul aşeză iarăşi pe pătratul brodat artistic, ciaşca. Îi atinse frumuseţea gurei umede cu şerveţelul.

— Ca pe copii doctore? Eşti bun, mulţumesc.

— Am mai spus, şi, repet. Viaţa pe care-o duci sporeşte răul.

Cristea simţi că era momentul să intervie o romanţă fără de cuvinte, şi cum sta ală-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

turi, privind'o duios, o cuprinse în vigoarea brațului ca pe-un copil răsfățat.

Reazămă capul pe umărul meu. Sunt încercat de suferințe, și ca doctor serios, îți tăinuesc, că, ai nevoe de afecție.

D-na Paclea iarăși ca atrasă, se lăsă pe umăr. Ii învălui tăcerea. Maria cu ochii întredeschiși vedea clipe ce înviorau, pe când doctorul fericit de libertatea ce-i îndemâna branșa lui, profită în favoarea cauzei tăinuite.

Totuși se resimțea și căută să înăduşe reacția ce-l tortura lângă femee pe care o adora.

Simțea ceva din eroismul atletic. Avea de cucerit cu multă stăruință o ființă, și par'că se temea ca răbdarea ce se impunea să nu ajungă la rezultatul liniștei și indiferenței. I se întâmplase; așa că doctorul Cristea dorea să obție curând satisfacția. Dorea din puternică iubire să cucerească dulcea povară, pe care ar fi dorit să nu se mai ridice de pe umărul lui.

„Desigur că ar fi fecuită dacă ar putea simți ceeace simt eu în aste clipe."

— Maria spuse. O clipă am trăit, însă aiurea.

— Pe doctor nu-l interesează decât atât *că ai trăit*. Scopul e ajuns.

In depărtarea camerelor se auzi huruit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de oeşte sparte, soneria dela antret şi schiowălăul mai multor căţeluşi.

Alergau care'n cotro cu urechile ciulite şi câte'un picioruş cotonog ridicat şi dus de cele trei picioare, îndurerat cum scăpase de sub talpa Profirei, care zăpăcită, îndurerată şi ea la auzul disperat, ridica piciorul de pe o lăbuţă, călcând însă pe alta cum se adunau ţâncii în jurul ei, îndată ce auzeau ronţănitul zaharului.

— A, vine cineva. Fac loc altei vizite, spuse doctorul enervat de singurul sunet ce-l interesa pe când Maria se gândea cu necaz la cele sparte şi la durerea căţeluşilor.

— Sperând că o să-mi urmezi sfatul, îmi prepar fericirea.

Sunt încredinţat că o să-mi fac o glorie, cea mai scumpă mie, însănătoşindu-te—şi doctorul apăsă iar mâna mică şi rece pe buzele lui calde.

— Profira se arată zăpăcită. Anunţă cu oare-şi care sfială — coniţa Marta.

Doctorul eşi salutând necunoscuta pe când d-na Ştefani, hâtră între ale vieţei, rămase nedumerită. Mai întâi de înfăţişarea Profirei care, ca ne-altădată o lăsă să aştepte în antreu apoi de insul necunoscut, în ţinută de gală, şi apoi intrând, de înfăţoşarea Mariei.

— Credeam că ai băut ceaiul. Am noroc. Da cine era domnul, în mare ţinută?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Al tu nu-l cunoşti! E doctorul Cristea dela spitalul Brâncovenesc.

— Dar *marea lui finuţă*, Mariel...

— Ce e drept, cam comică pentru o simplă vizită. Fusese întru întâmpinarea generalului Pau, şi cum trecea pe la mine, şi cum are puţin timp de risipit, a întrat aşa cum se află, îngrijat de starea sănătăţei mele prin lipsă de câteva zile dela spital.

— Crede-mă O clipă mi-am zis că a venit să te ceară în căsătorie, în gustul înaltelor tradiţii — sfârşi d-na Ştefani fâldurind un zâmbet în colţul gurei expresive.

— Eşti ironică Marta.

— Cum nu s'a gândit că la tine poate întâlni lume, ori poate — spuse ea presupuelnic — nici nu şi-a mai amintit de *gală* în care se afla când ţi-a văzut casa.

— Aş Marto! E om serios. Am stat împreună îndelung. Eram singuri. Ar fi putut să-mi cadă în genunchi... Nu, nici nu se gândeşte şi din astă cauză mi-e simpatic.

— Mario, tu crezi că oamenii serioşi şi mai cu seamă savanţii se mai aruncă la pământ cu buchet de flori în mână?...

Ei nu se ţin de astfel de nerozii.

Profira intră aducând ciai proaspăt şi schimbă ceştele.

— Se poate — urmă d-na Paclea — e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

psihiastru şi, crede că morţii pot învia. Marto. Vrea să încerce cu mine!

— I'aş fi recunoscătoare — spunea d-na Stefani pe când prietena adause:

— „Cred că mai curând ar învia morţii decât inima mea iubirei. Şi văzând lipsa ce era strigă:

Profiro mai adă cozonac.

— Indată răspunse femeea, zăpăcită de fericire.

In ascuns privise, şi era din ce în ce mai intrigată, văzând pe acel domn care venea pentru întâia oară, şi deodată — chiar minune conita în braţele lui, cu capul lăsat pe umărul lui. Ce-o mai fi şi asta?!..

Atunci se produse momentul psichologic. Călcă peste căţeluşi — scăpă tava din mână — şi acum culegea hărburile, desmierda şi săruta lăbuţa fiecărui îndurerat ce geme tremurând încă, în poala ei cum îi adunase pe toţi, pe când Topsi sprijinită în două labe pe genunchii ei; îi ajuta netezindu-le părul cu desmierdarea limbei subt care se potoleau gemătele în surdină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

Sinaia, oazul Bucureştiului, e încă însufleţită cutoatecă toamna începe a brumă pălind crângul. Pădurile verzi laolaltă adineauri, se alcg deosebit în acelaş desiş. Ici pete mari aramii, colo roşie, dincolo galbene. Fagul şi despoiat se ridică îmbregit filigram d'argint, pe când frigurosul brad se învăleşte tot mai strâns în cojoc iernatec. Cântătorii codrilor au plecat peste mări şi ţări, şi stăpâni rămas'a numai lumea corbilor. Ca şi vântul ei spulberă zilnic frunzişul veşted, când, se lasă sau se ridică în stoluri de pe păduri tărcate.

Vile ascunse prin desişuri rămân tot mai văzute, îşi întrec frumuseţea stilului românesc; în scoborâş până pe malul viforoasei Prahova; în suiş până subt brâul întunecat de brazi, zăvoi ce se dungeşte pe coama dealului Furnica, peste care răsar aşchiate,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

uriaşe stânci cenuşii, cu creste brumate de ninsori, care de care mai fantastic durate.

Orăşelul alcătuit numai din vile, e aşezat linie dreaptă în vale; pe dealuri însă se caţără vilele, pe coamă sosită, amije din zăvoi, se înşir pe muche de deal prăpăstios, şi par jucării pe lângă uriaşii munţi ce strălucesc-mozaic în lumina soarelui.

Frumuseţea naturei fură privirea celor ce zăbăvesc încă în fermecătorul cuib de vară. Ochii se alungă hăt departe, fugari, pe crestele Carpaţilor, pe când suflet şi gând se lasă duios, ca doina frăţească, dincolo de fălnicia munţilor în cuibul şoimilor din Transilvania.

Pe acolo bântue vijelie. Copiii de 18 ani sunt aruncaţi în foc de către unguri. Văduve, mame şi surori plâng soarta, soarta vitregă, căci, zilnic se pierde vlaga, vânată de arcuri săgetătoare.

Gemătul şi durerea străbat Carpaţii. Sbuciumul de dincolo urlă, ca leoaica fără a putea înfige ghiare pe prada care-i istoveşte puii.

Cel mai lovit şi mustrat de cuget în acel ceas de grea cumpănă, se tupila umilit, ascuns între ziduri măreţe, ziduri mai tari ca cetatea Carpaţilor, şi cel tăinuit mai puternic în voinţă, decât un neam întreg prins ca o corabie între gheţari.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Oare cât de atotputernică poate fi dumnezeirea celui ce crede, când un singur om poate ţinea în loc avântul unui popor întreg.

Regele Carol I nu trecu Carpaţii, îi zburase însă buzduganul care făcea praf şi pulbere, printre fraţii, cărora nu le întinsese mâna de ajutor la timp.

Cu câtă trezire de suflet aşteptase Ardealul să le vină vestea înfrăţirei armelor prin fâlfâirea stindardului, prin îmbulzirea unui popor întreg ce-s'ar fi năpustit în cele şapte trecători ale Carpaţilor şi le-ar fi trecut pragul desrobindu-i.

Tot ce era cuget şi inimă se aţintea către România liberă, atunci pe când ruşii cuceriseră Bucovina. Transilvania era încă cu ţărâna ţărei lor subt picioare, cu armele ascunse, îngropate în pământul strămoşesc, de veacuri strămoşesc.

Speranţe se încuibau tot mai dătătoare de viaţă în sânul în care clocotea ura seculară. Ură de neam trufaş, înjosit, lovit, schingiuit, ură care avea să isbucnească ca vulcanul, avea să înece ca potopul, avea să urle, să răstoarne, să cutremure şi să facă una cu pământul, ca prăpastia unui uragan.

In inima lor sângerândă învia Simeon Bărbuţ-Horia-Cloşca-Crişan-Avram Iancu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oţelindule încordarea, îmbărbătându-i de urgia sângelui lor vărsat de veacuri.

Aşteptau... şi au aşteptat aşteptare târzie, zădarnică, la umbra sfântă a lui Mihai Viteazul.

Parcă totul se sfârşi. Dincolo de munţi, urgia şi potopul înăduşă orice dorinţe, striveşc orice mişcare, înecă orice strigat.

Se descarcă fulger şi trăsnet pe Transilvania, ea cea mai încercată în idealul naţional.

Satele rămân tot mai pustii. Ţăranii, care de obiceiu erau maziliţi din oraşele locuite mai cu seamă de unguri, acum năvălesc se îmbulzesc brânciţi, împinşi pieirei de autorităţile maghiare, pentru a fi recrutaţi rânduri, turme, întreţinând focul războiului cu jertfa fiinţei lor. Astfel lumea neaoşe a satelor, ca ne-altă dată, umple oraşele, pe când la vatra satului tânjesc moşnegi, femei, copii. Curg râuri de lacrime. Părăele din munţii ce odinioară îşi amestecau murmurul cu cântecile de dor ale flăcăilor, se amestecă acuma cu sângele şi geamătul lor.

Voinţa regelui Carol I rămase în picioare, deşi Ardealul căzu pradă.

Capacitatea politică nu mai avea altă putere decât să se închine zidurilor palatului şi să aştepte ordine prin singurul om pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mit de rege și care era ambasadorul Valdhausen. Între toți, românii pe placul regelui era unul singur *Petre Carp*.

Convins prin situația geografică a țărei, strâmtorată pe atunci între două mari imperii, crezând'o amenințată să dispară ca stat independent în conflictul dintre germani și slavi, în alternativa temporară el se pronunță de partea Germaniei.

A ne avânta cu imperiul rusesc, ne-am fi riscat—după părerea lui Petre Carp,— în încredere, ca Proserpina care aruncându-se în brațele lui Pluton fu dusă în Iad.

Consiliile de coroană improvizate fără drept constituțional nu se mai țineau.

Și cu toate că regele hotărât nu mai primea pe nimeni, totuși, cortegiul oficial, supus protocolului, sta neclintit în Sinaia și zilnic pornea pelerinajul la Castelul Peleș.

Mulți nerăbdători, enervați, de crima ce-și impuneau înăduşind patriotismul, unei situații gingașe, se întrebau „cât va dura", de oarece în acele momente supreme ale vieței sale, regele, hotărî și rămase târzie vreme la Castelul Peleș, reținând diplomații.

Mândru cum era se feri de a se expune prea de aproape la manifestările latinității care îl țineau.

Buletinul medical înregistra tot mai primejdioasă boala regelui. Populația ne-încre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zătoare lua ca pretext politic hotărârea regelui de a nu primi pe nimeni, în acele zile de criză morală a țării și a lui.

In vânzoleala ce frământa, *Înțelegerea* începu a impune simțitor prin noul ambasador al Franței, Saint-Aulaire. Se și svonise că în curând regele va fi silit să încălească abdicarea sau mobilizarea alături de Înțelegere.

Pe când în țară se încinse luptă titanică între francofili și germanofili, regele Carol I-iu între zidurile castelului Peleș, era zguduit și el de conștiința ce-l tortura. Țara lui natală de care se despărțise ca spațiu și țara adoptivă pe care nu o putuse alipi sufletește Germaniei, cu tot șirul celor 47 ani de domnie.

Il durea adânc văzând că, silit de împrejurări — pe cari nu le mai putea nici schimba rostul, nici dosi — era nevoit să se descopere tot mai străin.

Munca lui de aproape o jumătate de veac se prăbușea. Lucrase cu înțelepciune și pricepere la îngemănarea acestor două țări. Contractă chiar, mai toate datoriile în Germania și care se urcau la suma de un miliard opt sute de mii.

Armata română însăși îi era închinată, pregătită ca auxiliară, căci deși se aducea în țară numai industrie germană, totuși

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

materialul de război — ce se pregătea de atâţi ani în Germania lipsea. Soldatul român nu dispunea decât de vechiturile ce avea, bune pentru instrucţia ce li se da, rămânând ca la vreme de război, Germania să le pună arme în mână, şi să le spună: „urmaţi-ne".

„Evenimentele însă răsturnară planul conceput, voinţa poporului deveni ea suverană. Vrăşmaşii Germaniei supăra terenul, şi iată că deodată regele se găsi cu armata sa fără de arsenalul rămas în Germania, şi silit de noua situţie să devie inamicul ţărei lui, să-şi calce cuvântul de onoare pe care îl dăduse, bazat pe voinţa sa care reprezenta poporul şi acum i se vedea...

Jale dureros de ruşinoasă, să se vadă el Cezarul, izolat în ţară în care înrădăcinase şi adânci sentimente. Furtuna îl surprinse în mijlocul valurilor nepregătit. Pierduse busola, pierduse totul.

Era prea în vârstă şi de caracter pentru a putea şovăi, şi regina Elisabeta germană şi ea nu putea avea altă linie de conduită decât să se plece, supusă regelui cum l'a respectat toată viaţa.

Amândoi vedeau că ziua mântuirei sosise. Făţarnicul zăbranic căzu. Regele, regina cât şi poporul se deşteptau la glasul sângelui. Prăpastia se deschidea. Era mai puternică decât oricare altă ispită şi de aci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

drama sufletească de care era tot mai încins poporul şi mai copleşit regele.

Situaţia se agrava zilnic. Telegrame curgeau la Castelul Peleş, venite dela Viena şi Berlin, de unde i se cerea regelui Carol intrarea în acţiune, interesându-se cu grije de sănătatea suveranului României.

Simţeam de departe fiorii prăbuşirei politicei germane în România prin moartea regelui Carol.

Bătrânul monarh, sguduit de greaua situaţie se simţea mai grav bolnav şi lumea diplomaţiei ţintuită la Sinaia, pornea zilnic în trăsuri şi auto, să se înscrie în registrele regale.

Diplomatul Valdhausen îndura groaza zilei de mâne, pe când românii cei de acord cu latinitatea, vedeau apropierea fericită a idealului naţional.

Fiecare în parte ducea o lume de speranţe sau de grije.

Totuşi pelerinajul se făceà zilnic laolaltă pe lângă castelul Peleş, ca odinioară israeliţii pe subt zidul templului lui Solomon.

In codri desmea brazilor pare tot mai cernită. Apa Peleşului şopteşte basme triste. Marele şalcu, durat de Contele Nouille, şi aşezat fantastic pe o muche de deal înconjurat de dantele balcoanelor de stejar, şi întreaga poetică clădire cuibărită în de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

siș de codri, străjuiți de creste argintii, pare pustie.

Iarna, parcă înghcață totul cu depărtata ei suflare ce se tot apropie.

Pe când lumea se sbătea afară, regele Carol veghiat de regina Elisabeta și d-rul Mamulea, murea zdrobit de însuși conștiința lui. Înțelegea dureros că lui i se datorește urgia ce se abate pe Transilvania, o simțea căzând asupra-i ca un zid ce se dărîmă, și subt care mori înădușit.

Stâncile din fața ferestrei lui i se par grămade de cadavre — pădurile negre, de brad, cernitul țărei, petele frunzișului roș. lacuri de sânge, iar corbii iernatici ce se vârtejesc deasupra Castelului, parcă duc în plisc carnea cadavrelor din Transilvania

Mustrarea de cuget îl îndepărta de țara lui, pentru care jertfise totul, și acum dorea să fie și mai departe pentru a scăpa de conștiința care-l tortura.

Cum putea el fiul atâtor generații aristocrate să se abată și să ridice spada împotriva mormintelor străbune? Mai curând moartea.

Și în ziua de 27 Septembrie 1914 năprasnic tutulora, se răspândi vestea că regele Carol I a murit.

Cel întâi glas oficial care vesti sfârșitul suveranului României, fu clopotul mânăs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tirei Sinaia, și după el, în toată țara răsună sonor singurul clopot al catedralelor.

A doua zi toate femeile din jurul curței regale, se cerniră.

Lumea politică era în cea mai mare fierbere. Răsuna din public. A murit la timp. Era să fie omorât. In alt grup: „Le roi est mort, vive le roi!".

Alții șopteau tăinuit: „Qui voulez vous qu'il fisse contre trois?".

„Il mourut."

Adăuga unul ironic: — „Mai știu eu. Cu împărații nemți poți avea cele mai extraordinare surprize. Ai citit *Les Burgraves* de Victor Hugo?

— Nu.

— Citește pentru ca să te convingi de ce-i capabil un împărat german. Moare ca pe scenă, pentru public, apoi între culise învie, se travestește în cerșetor, Spioncază până în cele mai adânci cute. Invie iar, se sue pe tron și domnește. Farsori nu glume. Să sperăm însă că al nostru nu va mai învia.

— Christos n'a înviat, nu s'a suit la dreapta tatălui ca să judece vii și morții?...

— Aci situația se schimbă, poprul va judeca.

— A la bonheur!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mortul regal fu dus cu alaiul cuvenit şi aşezat în palatul din Bucureşti pe aşternut de purpur subt straja stindardelor, în parfumul florilor ce se ridicau movile.

La căpătâi, pe o perină roşie, strălucea coroana regală.

Patru generali cu sabia scoasă din teacă, stăteau cucernic, neclintiţi ca stane în patru colţuri ale catafalcului acoperit de flori.

Regele: cărunt, slăbit şi îmbătrânit părea că doarme în mijlocul celui de pe urmă alai, scăldat în purpur, lumină, flori, aur şi pietre scumpe.

O singură umbră. Regina Elisabeta cernită plângea la căpătâiul soţului iubit.

Peste câteva zile corpurile legiuitoare şi ministerul Brătianu proclamară de rege al României pe Ferdinand I şi principesa Maria ajunse să-şi îndeplinească visul ce-o fermeca de mulţi ani.

In testamentul său, regele Carol arată dorinţa de a fi înmormântat la *Curtea de Argeş* şi la picioarele strălucitului Neagoe Basarab.

Un alt alai şi mai strălucit petrecu corpul regelui Carol până la Curtea de Argeş.

Şi fu inundată de lume mânăstirea ce se ridică, ca un guvern pe tipsia pajiştei verde, între dealuri împădurite, lângă pârâul Argeş.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aurul şi mozaicul culorilor farmecă frumuseţea *stilului bizantin-arab*, ca şi'n dantela pietrei săpate, ce scoboară în arabescuri viaţa culorilor pe tot trupul neîntrecut de artistic.

Ceremonia se termină prin salve de puşti şi detunătura tunurilor în depărtare.

Coruri cântau cucernic, sonor clopotul jălea tânguios, pe când lumea iezită mişuna — furnicar de negreaţă — pe pajiştea verde în jurul podoabei Munteniei ce râdea în lumina culorilor.

Mulţimea venită di ntoată ţara, urna pe rege până la groapă. Veteranii de la 77 plângeau.

Il urmă ca un val puternic până când fu aşezat în fundul criptei. Spera latinitatea că după această rezistenţa înlăturată, rostul ţărei se va primeni.

Trăsuri şi auto nu dovedeau cerinţele pentru a transporta mulţimea în apropiatul oraşel Argeş, unde aşteptau trenurile menite să înapoeze lumea în Bucureşti.

Printre mulţimea ce o luase — la sănătoasa — câteva femei: institutoare, scriitoare, jurnaliste, se îndrumau şi ele pe jos.

Adunate în grup, cleveteau pe urma suveranului mort. Işi răcoreau năduful de-al cărui pasiune scăpase ţara.

— Noroc că a murit. Aşa neamţ oţelit!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Politica lui a fost o zale. Numai moartea a ştiut'o străbate.

— Morţii nu se judecă d-nă Blăniţă.

— Nu se judecă la juraţi şi la tribunal d-nă Şulţ—adause ea cu'n surâs provocător şi privirea pe când urma.

Doar la egiptieni tocmai judecata de pe urmă, judecata poporului forma sentinţa vieţei Faraonului. Oare de ce nu ne-ar fi dat să judecăm pe regele Carol şi să vedem dacă merită să fie înmormântat la *Curtea de Argeş*, piramida dinastiei Basarabilor, care-au întemeiat această ţară şi pentru mărirea ei şi fericirea tuturora a domnit cinci veacuri.

— Doar numai puşi în cumpănă, regele s'ar ridica mai sus — adause cu înţeles, d-na Suru, arătându-i şiragul frumos al dinţilor d-nei Şulţ, pe când d-na Blăniţa urma cu îndârjire.

Surioarelor vă aduceţi aminte cu câtă greutate a iscălit regele decretul de mobilizare în 1913?... Cât a ţinut în loc pornirea tuturora, şi'acuma, cu câtă grabă revoltătoare a vroit să decreteze mobilizarea de îndată ce Frantz Ioseph i-a cerut ajutorul. Vezi, acuma erau interese germane în joc. Ca un trăsnet l'a lovit când a văzut că ţara respinge să moară *pour le roi de Prusse*.

— Aveţi multă ironie în cuvintele d-tră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

d-nă Blăniţa. Se ştie însă că majestatea sa regele îşi dăduse cuvântul *de onoare* că, *niciodată* nu va ridica arma în contra Austriei şi a Habsburgilor, deci nici în contra majestăţei sale împăratul Frantz Ioseph. Ca un *elite* Hohenzolern nu şi-a putut călca cuvântul — îngâimă profesoara de limba germană cu emoţie în glas şi lacrimă în ptiviri.

— Un vrednic cârmuitor de ţară nu poate anticipa hotărâri, şi nici amesteca simpatii şi demnităţi personale în interese vitale ale ţărei.

— D-na Blăniţa se cunoaşte că sunteţi moldoveancă, sunteţi antidinastică. Insă cu toată pretinsa rezistenţă al majestăţei sale regelui, dorinţa lui s'a realizat?

— Dacă nu s'a realizat e meritul poporului. Totuşi articolul *doi* din codul penal condamna intenţia, şi asasinului nu e mai puţin osândit chiar dacă actul nu a fost săvârşit. Şi aici intenţia e cu atât mai de condamnat, de oarece se revarsă asupra unui popor întreg.

Iată-ne laşitatea. Trecem uşor peste chestiunile cele mai grave. Dumneata spui că *nu s'a întâmplat*, eu însă-ţi răcnesc *dar dacă s'ar fi întâmplat?*... Dacă eram mai mulţi mişei decât oameni de caracter!...

— Doamnă Blăniţă dar testamentul ma-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

jestăței sale regelui Carol cu 12 milioane dăruite țăreii... spuse d-na Șulț roșie de indignare ridicând tot mai înalt sulul de praf subt pașii ei.

— Da, a dat 12 milioane din 400 milioane stoarse toate din astă țărișoară în 47 ani prin negustorii de tot felul. In ce afaceri n'a fost amestecat. Nu și-a făcut decât interesele și pe ale țărei lui natale.

Dela cine a făcut reale fapte mari — iar nu specule — au rămas. Pe urma regelui ceeace rămâne încă viu e școala de slugărnicie și lichelism care ne-a muiat genunchii.

Cuza-Vodă a căutat să ne ridice de pe brânci cum ne târam în fața sultanului și în demnitatea lui de domn pământean a ridicat odată cu prestigiul persoanei lui, demnitatea întregului popor român.

— Doamnă Blăniță. Dați-mi voe să mă opun energic calomniilor cu care vroiți să întunecați glorioasa domnie a majestăței sale regelui nostru.

— Dați-mi voe, dați-mi voe — urmă ea cu violență — Cuza era din popor și democrat. Am putea spune, mai curând un șef de republică; pe când, majestatea sa regele Carol I von Hohenzolern, aristocrat sedecționat prin ascendența veacurilor.

Vedeți că nu se potrivește. E una dintre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cele mai strălucite şi mai ilustre familii, tot regi şi împăraţi de veacuri. Desigur majestatea sa regele nu a putut urma linia de conduită a unui Cuza.

— Da, a *unui* Cuza. Cuza unicul. Pe noi d-nă Şulţ nu ne îmbăta descendenţa ci faptele. Doar curtea Angliei nu e mai puţin aristocrată totuşi...

— La acest capitol ar fi multe de comentat — interveni d-na Panciu.

In Anglia iniţiativa privată *Vox popoli vox dei*, a slăbit autocratismul şi pe nesimţite l'a democratizat.

Deci, nu datorită curţei regale, Anglia e astăzi in fruntea civilizaţiei, ci datorită suveranităţei unui popor care *ştie ce vrea*, şi când vrea nu există stavile care să-l poată opri.

— D-na Blăniţa eu doresc să vă răspund d-tră direct — spuse d-na Şulţ, înaintând capul cum mergeau în rând, pentru a privi învrăjbit pe d-na Blăniţa aburită şi enervată sub părul ei alb.

— Cred că nu contestaţi, că majestatea sa regele Carol a menţinut respectul prin protocolul cuvenit unei curţi regale.

— Te rog să, nu confundăm respectul cu umilinţa d-nă Şulţ.

Profesoara de germană deveni palidă şi cu buza ce-i tremura spuse energic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— In alte țări curtea regală e ceva sacru, mai presus de opinia publică. Numai la d-tră o vedem comentată de orice aprecieri. Mă credeți, ar trebui făcută o lege pentru a opri acest sacrilegiu.

— Sacrilegiul exclamă d-na Blăniță. Dar curtea regală e o instituție susținută de stat și statul de popor. La noi regii și reginele sunt *părinții* de care ne povățuim când sunt la înălțimea lor, și devin *copii noștri* pe care-i mustrăm și-i silim să-și vadă de îndatoriri îndată ce-și pierd cumpătul depășindu-și atribuțiile.

Poporul nostru e inteligent, nu mai suntem pe vremea când Neron vroi ca Roma să fie în flacări și Roma arsă...

D-na Şulț enervată peste fire se reținu și cu blândețe spuse în semn de împăciuire.

— Mai bine să-i zicem „Dumnezeu să-l ierte", de oarece v'ați deranjat să veniți la înmormântarea majestății sale.

— Am venit fiindcă e tenul gratis. M'am folosit de înmormântarea regelui pentru ca să văd minunația *Curței de Argeș*. Noi care nu câștigăm ușor banul ci îl drămăluim pentru a ne cumpeni bugetul din micul salar, bine înțeles că ne folosim de astfel de ocazii, pentru îndeplinirea altor scopuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Doi târgoveți, care mergeau înainte, auzind îndărătul lor numai zarva, spuse unul ghiontindu-și tovarășul.

— Bre, le auzi? Fac a ploae — și râzând înăduşit o luară în marş forțat când auziră.

— Vai surioarelor! Haidem mai repede. Priviți ce furnicar se aține în fața vagoanelor. Nu mai ajungem nici mâne la București.

— Noi ajungem mai curând la Pitești, spuse d-ra Ciutea și toate, mai mult alergând urmau pe d-na Blănița care se și îngrămădea la ușa ezită a unui vagon.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

ncordare atletică sporește munca adâncind în cotloane meșteșugite tranșee ce ridic brazde de-alungul frontierei pe care se deschide granița Predeal. Lumea militară furnică eșind și intrând sub pământul ce-i ocrotește în tainițe.

Gioni Paclea împreună cu colegi supraveghea și zilnic se învrăjbea tot mai militar prin obligația serviciului, și'n acelaș timp umanitar stăpânind brutalitatea unora față de gradele inferioare. Colonelul poruncea aspru, însă executa cu tact și blândețe de oarece aceeași oameni erau la toate corvezele.

Din când în când amintirea Mariei îl răpea, îl ademenea, însă de scurtă durată — printre clipe — încruntat cum era zilnic prin ordine primite, ordine date. Dulcea amintire mai mult stă ascunsă și nu-l preocupă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

decât când, fumând, privește focul din sobă sau frumusețea peisajului iernei.

Clipe în care poezia sufletului îl abate ca o recreație ușurătoare atâtor încordări și asprimi silite de împrejurări.

Iarna e pe sfârșite. Priveliștea înfățișează măreție tăcută și pustie. Întunecimea pădurei de brad încremenise troenită până în ramurile late, pe ale căror palme întinse și negre se brăzdează straturi de omăt ce le apasă cu albă povară. Câte-un brădulet ce răsbătuse să-și încleștе ghiara rădăcinei printre crăpături stâncoase, pe coama prăpăstioasă, sta trufaș în singurătatea argintie a pietrei, pătată'n scoborâș de cete tot mai dese, până se împânzește cu întunecimea codrului.

Din desiș răsar turnuri și fațade de vile. Iarna le dă o înfățișare fantastică acoperite cum sunt de țurcane albe, împrejmuite de balcoane albe, înviorate de fumul coșurilor ce spun că sunt locuite.

Peste tot se așează lumea militară. Pârtii albe se înfundă prin troianul ce, pentru întâia dată, în acea zi cu soare, sclipește sub aurul rozelor.

Din depărtări se apropie crâșnind pe omăt, furgoane trase de câte șase cai, încălecați de soldați care-i mână astfel. După ele sănii înjugate cu boi. Caravane întregi, în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

încărcate cu ce brumă de hrană, haine, muniţiuni se mai aflau.

Tăcerea trezită până adineaore numai de viforosul şuer al crivăţului, e deşteptată din când în când de sonorul glas aramic al goarnei ce tălmăceşte multe ordine în înţelesul celor ce-i cunosc diferitele intonări.

Destul de des şuieră locomotiva ce trage peste graniţă vagoane încărcate cu cereale, vânduse Germaniei.

Dintre superiori se învrăjbesc.

— Un adevărat conflict *mon cher*. Cum se explică? Armata păzeşte numai frontiera nu şi graniţa! Ce fel de neutralitate ni se impune!...

— Guvernul înţelege neutralitate conchetând cu amândouă frontierele pe care le păzim noi. Graniţa e altceva, graniţa nu e politică, ci comercială. Pe acolo se poate trece fineţe diplomatice.

— Mai curând ne-ar trece arme şi muniţii. Intr'o eventuală ofensivă, surprinşi, garantez un fiasco complect. Cu ce ne aventurăm noi împotriva unei armate formidabil pregătită din toate punctele de vedere? Ei luptă cu invenţii ale căror ştiinţă se va tălmăci nouă prin moarte sigură. Puştile noastre, nişte beţe — tunuri dela 77, bat numai până la 4 kilometri; a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lor până la 12. Mitraliere, câte una ici şi colo, ca de sămânţă. Mai curând le-am arunca toate, ne-am desvăli pieptul şi *hai băeţi ce-o fi să fie*, vorba poetei.

— Ce să-ţi spun, mă înfior. Suntem pe pragul prăpăstiei. Nu aşteptăm decât ordinul să ne brâncească.

Ce generali în Statul Major!

Toţi cei de seamă eliminaţi, *fac-totum* e şarlatanul de Iliescu cu câţiva răsuflaţi. Mulţi dintre ei analfabeţi în chestie de tactică şi strategie. El nu vrea altul mai capabil decât dânsul şi greşeala a cărei consecinţă o să o sufere Brătianu e, încrederea oarbă pe care o are în Iliescu.

— Şi care trădează inferioritatea în care se simte ministrul de răsboi faţă de ministerul pe care-l ocupă în acest moment.

Poate cel mai solemn din istoria noastră.

Nu zic că Brătienii nu sunt inteligenţi, însă competinţa lor nu e de resortul militarismului, care-ar trebui să concentreze toate capacităţile noastre militare în acest ceas suprem.

— Să nu zicem vorba mare *mon cher*. Este o zicătoare. „Nici nu ştii de unde sare iepurele". Se poate să ieşim bine. Noi nu suntem decât subt vraja norocului. Nu ştiu de ce mi-a răsărit în minte anecdota lui Speranţă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bățul meu din Darabani
Care-l am de atâția ani
A fost băț, a fost biciușcă
Dar nici n'am crezut că-i pușcă.

Răsună un hohot de râs.

— Nu se poate mai apropos.

Intâmplarea e atotputernică. Ş'atunci să-i mai vezi! Ar crede, de sigur, că au avut puşcă în mână. A, iată şi rezerviştii. Mierlele noastre albe! Şi-au făcut siestă cuconaşii şi acum ies la *şosea*. Dacă ar fi pe seama lor — umanitarii — ne-ar dezorganiza armata. E ceva teribil ce luptă am încins cu ei. Auzi, umanitate, când războiul bate la uşă. Ce ne facem nene dacă nu ne ştie de frică trupa?

— Aşa e. Sunt stupizi intelectualii. Nu poţi da o palmă, aplica o pedeapsă că te iau în unghii. Ei vor să facă poezia războiului şi să înlocuiască ordinul prin *invitare*...

Din depărtare se apropiau tovarăşi, un scriitor şi un pictor bombănind.

—Iată stăpâniil Ştii cât îmi era de simpatic Vasilică Ciufu. Nu pot să-l mai sufăr de când îl cunosc ca militar. Ce zapciu mojic şi barbar. Observi cum denaturează caracterul şi mentalitatea viaţa de cazarmă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Aşa e. Parcă dacă i-ar vorbi liniştit şi fără de introducere... cu palme, n'ar pricepe?

— E ceva teribil să fii umanitar şi să asişti la şcoala militărieĭ.

— Ba încă să fii silit să o înduri. Şi cine ştie ce vom îndura şi noi pe viitor dacă intrăm. Ce inepţie e războiul nene. Cum ne-a paralizat acţiunea noastră de oameni liberi şi civilizaţi! De ce ne amestecăm noi în aste lupte zoologice bazate numai pe exterminare. Înţeleg să luptăm prin mijloace superioare, intelectuale—spunea pictorul revoltat şi desgustat.

— Întreabă nebunul furios de ce zdrobeşte, dărâmă, spumegă, se luptă cu zece braţe, care de abea îl pot reţinea... Şi la el puterea suprimă dreptul. Puterea e stăpâna lui atotputernică. Şi iată-ne şi noi gata de exaltaţie, noi care şi trăiam în nebuloasa viitorului şi care ne trezim deodată aruncaţi în cenuşa trecutului. Parcă nu-mi vine a crede. Cum noi să slobozim glonţul într'un om tot atât de paşnic ca noi, fiindcă aşa e porunca?

— Aşa e. Noi zeii luminei să stăm subt pământ ca cârtiţe. Să nu ne preocupe de cât ideia crimei săvârşită în chipul cel mai brutal şi laş, asupra inamicului născocit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de nebunii care cultiv războiul. Ce mentalitate creiază războiul!

— Ce bestie. Reînvie în noi toate instinctele ancestrale pe care civilizaţia caută, cu atâta râvnă să le nimicească.

Toate meritele intelectuale sunt supuse puterei atletice — bestialitatea. Biblioteca se închide minţei noastre şi nu se deschide decât arsenalul braţelor. Lumina se preface în înflăcărat incendiu, în care vedem cum se pierde atâta tinereţe şi inteligenţă.

E absurd.

— Adevărat. Războiul e ca şi *arena* poate face celebră orice nulitate graţie puterei atletice.

Sunt sigur că, Mihai, ţiganul nostru, voinic cât un Hercul, ne va disputa superioritatea. El va figura desigur între eroii neamului. Îmi spunea.

„Am să dau cu patu' puştei roată împrejurul meu. Doar braţe am nu şagă! M'am luptat cheptiş cu'n urs şi eu l'am răpus' pe dânsu. Or să cadă împrejurul meu ca' muştele...

— Iată creaţiunile războiului. Ucigaşi, bandiţi, tâlhari...

— Oare cum se face bre, că după atâtea veacuri şi atâta civilizaţie să rămânem tot slavii războiului.

— Vezi tu încă trăim în antagonismul a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

două lumi, diametral opuse. Creştinătatea adevărată, adică umanitatea, încă nu a învins păgânismul, imperialismul cu vechea şcoală: armata, războiul, cucerirea de cât mai mult teren, sclavia săracului, prin dominarea bogatului... Va trebui să lupte puterea intelectuală universală pentru suprimarea urgiei.

— Primo?

— Primo, recunoaştere republicei ca formă de stat cultural şi cârmuire serioasă. Sacrificarea tuturor şarlatanilor, care subt masca diplomaţiei subjug, unifică şi sprijin imperialismul. S'a trecut vremea comedianilor cu tot decorul bun pentru teatru şi pentru popor de bâlciu. Noi să luptăm pentru o formă de stat serioasă şi'n care nu egalitatea ci echilibrul ar asigura pacea. Al doilea:

De ce ne-am îndoi şira spinării de savanţi. De ce am numi, Sire, majestate, pe un om ca şi noi, de multe ori inferior. Asta e cultul proştilor, cultul zeilor, idolii păgânismului.

Deci trebue să fie suprimată magia, toţi să intre în rândul tuturora pentru a se alege dintre ei prin merite personale. Statul trebue să fie aşezat pe bază solidă şi poporală, iar nu aristocratică. Oricât de democraţi s'ar arătà monarhii ei vor lupta tot pentru întărirea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

supremației lor, pentru uzurparea dreptului mulțimei, pentru readucerea sclăviei și întronarea imperialismului.

— Și, când îți închipui că avem și noi atâți oameni culți însă fără de orizont. Ei găsesc că suntem bine așa cum ne găsim, și deci rămânem astfel cum ne aflăm. Ce poate însă să aducă ziua de mâine, rămânând astfel — un sprijin în reintegrarea altor imperii în decadență, acuma — și deci pe viitor, căderea tuturora în vechiul regim, asta nu-i preocupă. Pe bogătași îi preocupă averile lor, pe aristocrați averea și titlurile moștenite, și deci menținerea imperialismului din care fac parte. Burghezimea bogată și stupidă, aristocrată se asociază, duse de interese de modernism iar nu de principii, așa că să poată, ca omenirea să cadă iar în ceeace a fost, prin dibăcia șarlatanilor.

Ce frumoasă și morală ar fi o societate în care toată distincțiunea brutală a banului să dispară și între înși să nu fie altă distincțiune decât cultură, talentul, geniul și munca.

Vorbind ei se apropiase.

— Ce discutați așa înfocat. De când vă privim, — întâmpină un militar de profesiune care înaintase.

— Da voi? întrebă pictorul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Noi vorbeam de ale noastre militare.

— Şi, noi de ale noastre artistice. Pictura, muzica ,literatura, chestiuni sociale. Mergeţi şi voi la colonelul Paclea?

— Ca totdeauna. Oare ce veşti ne aşteaptă?—Şi cotiră o cruce de cărări albe.

— Acuma iar intrăm ca melcul în coaje. Între ei iar ne facem vajnici militari, şopti pictorul.

— Ce vrei am ajuns ca ursul. Nu jucăm de voe ci de nevoe.

Urmau şi ei şirul ca de cocoare pe pârtiele albe.

— Să trăiţi domnule colonel. Şi bine v'am găsit — cuvântau ei în timp ce, drepţi, alipindu-şi călcâele îşi atinseră fruntea în salut reglementar.

— Am venit să ne încălzim la sfatul şi ceaiul d-tră.

— Bine aţi făcut băeţi. Aci e clubul — spuse Paclea cu umor pe când sosiţii şi fugăreau priviri pe titlurile ziarelor răspândite pe mese.

Mai mulţi militari cu ţigări între degete şi'ntre dinţi se ridicară, strângându-le mâna.

— Vă rog urmaţi-vă convorbirea. Suntem fericiţi să vă ascultăm — spunea scriitorul, pe când ordonanţa le şi îndemâna ceaiul.

— După cât răsuflu jurnalele de astăzi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai mult cu coloane albe — se vede influența zăpedei — până acuma e liniște. E probabil că bulgarii ne vor lăsa în pace. In tot cazul, lor nu le vom declara, nici Germaniei, ci numai Austriei, de oarece obiectivul nostru e Transilvania — zise căpitanul Ciolan, scuturând pe o scrumelniță mucul țigărei.

— Numai atât inconvenient. Bulgarii cât și Germanii sunt aliații Austrici și nu prea ai sorți de izbândă — spuse Paclea ironic.

Căpitanul se înroși sfiit, pe când altul urma.

— E cert că bulgarii ne vor ataca, și rău fac cei dela putere că pun temei pe promisiunile lor pacifice. Sunt perfizi.

O să ne atace prin surprindere și grozav mă tem că o să le reușească. La sud ar trebui să ne fie obiectivul nostru.

— Inima are să ne târască mai lesne-de cât căumacca minte. Ofensiva are să se dea la nord și avem să rămânem în defensivă la sud. Inversul; numai fiind că avem zor să ocupăm Transilvania, și astfel închidem orizontul spre Salonic. Ar fi dezastrul — sfârși Paclea.

— Aveți dreptate domnule colonel, și eu cred că nenorocirea nu așteaptă decât sunetul mobilizărei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In afară de această presupusă greşală, cu ce pregătire militară ne avântăm?

— Şi cu toate că, cu toţii vedem ameninţarea victorioasă, totuşi parcă am fi în faţa fatalităţei necunoscutului. In faţa unui cataclism neînlăturabil. Vroinţa şi hotărârea zeilor. O mentalitate extraordinară, spunea scriitorul cu exaltare.

— O situaţie geografică excepţională — urmă Paclea potolind avântul antirăsboinic — totuşi împins de adevărul izbitor adause. Imprudent ar fi...

— Tocmai situaţiei noastre geografice, apăsă scriitorul.

— Da, am avea unul dintre cele mai lungi fronturi, cu forma cea mai defectuoasă şi dispunând de atât de puţin efectiv. Am putea spune la sigur că armata noastră nu va forma front strâns, ci va fi *presurată* pe toată frontiera, chiar atunci când Rusia ne-ar veni în ajutor, căci şi frontul lor ar fi imens de lung.

— Domnu colonel, eu cred că, ajutorul lor e greoi de urnit. Au atât de slabe mijloace de deplasare. Ce reţea de căi ferate. Şosele, nici nu se ştie de aşa ceva în toată Rusia.

Imperialismul îşi ispăşeşte păcatul. De frica revoluţiei au lăsat într'adins în părăsire, toate căile de comunicaţie, şi acum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

când îi zorește nevoia, se resimt în propriile lor interese imperialiste.

Cât de rău e să guvernezi cu putere absolută; să menții lumea în sclavie—spunea maiorul Vasiliu.

— Totuși când va fi deplasat, va constitui o mare rezistență. O jumătate de continent! — zise altul cu grije.

— E mare amestec de naționalități înlănțuite, așa că vor fi și mari desbinări prin trădare.

Parcă mă tem de alianța lor și politica dualistă a Brătienilor, care au devenit putere consacrată a organizației noastre, îmi întărește credința, insistă Vasiliu.

— Și ne resimțim — spuse colonelul Ghiorghiu, ridicându-se ca în protestare.

Atât Rusia cât și Germania au pierdut încrederea prin linia noastră de conduită.

Am aflat, cert, că în Rusia au sosit muniții din Franța, destinate nouă. Guvernul rus însă, fiind sigur că noi mergem cu Germania, le-a confiscat.

Germanii și ei la rândul lor, siguri că ne vom alia cu rușii ne trimit toate vechiturile lor. Așa fel până acuma arsenalul ne este foarte slab. Nu contăm decât pe baionetă. De câteori întrebi la Statul Major — vi s'a întâmplat și d-tră — ni se răspunde că munițiunile sunt pe drum.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Pe care drum? interveni altul.

— Nu te poți înțelege cu nimeni.

O adevărată babilonie. Dacă inamicul ar da ofensiva, nu vom fi decât carne de tun.

— Eu — zise Ghițescu — cred că ar fi mult mai prudent să ne aliem cu cel mai tare — în cazul nostru.

— Nu știu cum va decide guvernul. Realitatea e tristă, umilitoare pentru noi puterea armată, de oarece nu executăm prin propria noastră vroință, ci suntem siliți să ne adaptăm competinței guvernului. Deși ne este interzis de-a face politică, totuși îndurăm consecințele *partidului* politic. Bine înțeles, dacă ar fi fost ca votul armatei să-și *aleagă* șefii, desigur nu ar fi căzut norocul pe cei *numiți* de guvern.

Scriitorul hazardă cu ironie.

— Ce curios îmi pare. Suntem în fața războiului și încă nu știm care ne este inamicul.

— In taină îl știm — spuse Paclea. Brătianu are o convenție cu Înțelegerea, însă cum poate să o dea pe față în penibila situație de astăzi.

— Adevărat penibilă. Situația noastră geografică determină complicațiile din care nu știu cum vor eși. Căci, trebue să ne ho-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

țărâm, și de ce mijloace de luptă dispunem pentru a ne hotărî și maiorul Vasiliu urmă cu violență.

Iată, se împlinesc doi ani de când se dau lupte formidabile în apus. Cunoaștem mijloacele și invențiile lor titanice; pe când noi bieții nenorociți ne avântăm stând în tranșee, cu material disponibil pentru câteva luni. Pe urmă...

— Pesimistule! Ne vor sosi curând prin Rusia de îndată ce se va clarifica situația.

Și situația se va lămuri silită de Federația *Unionistă*. Acuma regele Carol, marele aliat al Germaniei nu mai e, și suveranii actuali au cu totul alte vederi, ei urmează voința poporului. America se arată atât de binevoitoare prin impulsul marelui Wilson și când toate statele de primul ordin s'au declarat aliatele Franței cred că matematicește calculând victoria finală e pe partea lor. Sunt convins... totuși până la victoria finală... și Paclea tăcu umplându-și gura cu fum.

— Da, aveți dreptate, toată demnitatea universală e în ajutorul Franței, care a atins sublimul pe câmpia dela Marna. Unde-și ținea Franța astă lume de eroi?... exclamă maiorul Sasu cu entuziasm.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— In tainele sângelui — răspunse căpitanul Dumitriu — şi'n fiecare zi se realizează din aceste surprinderi. Cine-ar fi crezut că'n doi ani, Anglia — antimilitară — va întrece în armament Germania care se pregăteşte de 40 de ani

— Da, s'a preparat pentru a-şi asigura — în înţelesul imperialismului — subjugând totul în favoarea ei. *Tacit* spunea că: barbarii când reduceau o ţară la solitudene ziceau că pe *acolo* era linişte.

Pentru kaizer pacea ar însemna cam aşa ceva, căci: *Deuch uber ales* ar fi moartea noastră a tuturora — spuse scriitorul şi pictorul adause.

—Câtă diferenţă! Ce admirabil e englezul: uman, gata de orice jertfă pentru binele obştesc. Ce minunat sun cuvintele lui Pitt:

— *Anglia se va mântui prin propriile sale sforţări, şi tot Anglia va mântui Europa prin exemplul ei.*

— Le-am cam dat de gândit germanilor. Nu şi-au închipuit că englezul poate fi şi soldat când vrea. Sportmanul însă e bun soldat prin supleţa mişcărilor.

— Intre toate — accentua pictorul — eroismul Franţei e nefntrecut. — Şi cum o credea lumea uşuratecă, fiind că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

uzează de mult spirit. Mai adaug şi străinii cari petrec la Paris pe socoteala reputaţiei ei. Totuşi de îndată ce situaţia a silit-o să devie gravă şi s'a scuturat de străinii plecaţi, s'a ridicat majestuoasă în puterea ei neaoşe, uimind lumea prin vigoarea rezistenţei, prin patriotismul naţional, care i-a adunat în jur simpatia întregului univers. intona dramatic Vasiliu, pe când Paclea transportat privea înainte-i rostind cu mândrie.

— A trezit o adevărată glorie în jurul ei. Aştept cuvântul lui Wilson, e francofil şi desigur va torpila Germania.

— Da, noi unde-am rămas colegi?—spuse deodată scriitorul. Faţa tutulora exprimă prin surpriză: jenă, zăpăceală.

— La Predeal colega, aşteptând inamicul fără de arme şi muniţiuni. Ai dreptate să ne aduci la realitate. Avântul sufletului îndrăzneţ se încălzea de gloria Înţelegerei. E defectul nostru: Ne interesăm; admirăm sau compătimim ce e strein, neglijând ce e al nostru — spuse maiorul Vasiliu, căruia scriitorul i se adresă alegându-se între ei.

— Cât de liniştiţi şi umanitari eram, până mai adineaore, până acum când simţ că mă desbin de *eu* cel bun şi blând.

Eram deprins să cuget cu câteva vea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

curi îndărăt. Inviu în mine îndepărtaţi străbuni. Începem a suge ugerul lupoaicei.

Devenim sălbateci în eroismul atletic — şi totuşi trebue s'o fac,—rosti el ca speriat de povârnişul în care se simţea alunecând. Cu groază vedea cum trece dela conştient la inconştient.

— Între fraze *civile*, ai spus una *militară* care-a atins sublimul — rosti maiorul Vasiliu. Aşa e, trebue să sugem ugerul lupoaicei, noi coborâtorii din romani. El ne va împuternici avântul, nouă cărora egoismul speciei, nu ne îngădue să ne ferim.

— Egoismul speciei. Legea naturei, maiorule, adică mai corect necesitatea naturei.

— Dar tot necesitatea naturei e şi exterminarea celui slab, celui mic de către cel tare.

— Suntem slabi în arme, suntem mici faţă de colosul în faţa cărui ne avântăm maiorule.

—Înţeleptul chinez Laoste verbeşte de arme vii şi arme moarte. Însă noi *armele vii* ce mai suntem pe lângă ceia ce numeşte el arme moarte.—Viitorul? Dar de câte veacuri aşteaptă lumea viitorul armelor vii, murind prin armele moarte.

— Nu e momentul să ne moleşim prin elan filosofic, toată poezia noastră e războiul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Colega nu poţi fi nici slab nici mic atunci când ai un suflet mare.

Curajul şi energia sunt arme puternice. Noi nu vroim să uzurpăm dreptul altuia prin cuceriri de putere, vroim însă să revendicăm drepturi uzurpate prin puteri absolute. Şi te rog să nu te moleşeşti în porniri umanitare, ci să te gândeşti necontenit că eşti militarul, care trebue să-şi plătească cu jertfa lui mărirea patriei. Gândeşte-te că eşti în faţa morţei şi vei vedea câtă putere şi virtuţi îţi vor învia această emoţie. Pentru mine unul, viaţa nu valorează nimic în sine, totul e în felul cum ne trăim viaţa, şi înaintea patriei jertfa ei atinge sublimul existenţei noastre. Nu zic ba. E minunată umanitatea însă e groaznică şi sclavie, şi până acuma, de ani, de veacuri nu învăţăm din tată în fiu decât dezrobirea întregului neam. Această idee a oţelit un militar în oricare suflet de adevărat român. Da, noi armata, noi întreg poporul român liber ne vom apăra demnitatea celor asupriţi.

Scriitorul vroi să întrerupă însă simţindu-se în inferioritatea creată de situaţie, tăcu ascultând elanul militarist a maiorului Vasiliu care urma.

Mai întâi să ne lămurim.

Ce ne cere războiul? Ne cere el ceva eterna nou? Ne cere jertfa vieţei noastre trecătoare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și al suferințelor fatale omenirei. Că mori mai de timpuriu că suferi de alte boli! acestea nu împiedică rostul neînvins al morței. Deci războiul e o anticipare prematură a morței. Să zicem — o epidemie, un cataclism, cutremur de pământ și am intra tocmai în ordinea neînlăturabilă ale fenomenelor naturei, diverse și perverse.

— Domnule maior. Cer cuvântul, d-tră vorbiți ca militar convins eu ca civil convins. Presupun doi adversari cari nu ajung la soluția dorită. Se iau la ceartă, răzbat în violență, se bat, se omor... și'n realitate — de când există instanțele judecătorești, nu acel rămas *viu* are dreptul suveran. In realitate și-au satisfăcut descărcarea energiei, fără a fi stabilit dreptul juridic. Intr'aceastá privință, și războiul modern a introdus modificări, care însă se încep după dreptul pumnului. Tratativele de pace încep după măcel.

Dacă însă s'ar înființa un *tribunal arbitrar*, care ca și instanțele judecătorești să fie ele absolute, desigur că diplomații siliți prin o dezarmare totală, ar ajunge la această concluzie fericită, ne având la îndemână măcelul omenirei pentru a se înțelege— pe urmă.

In viața socială am ajuns la oare-și care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rezultat de civilizaţie pe când în conflictele politice suntem tot în starea primitivă a bâtei. Tot instinctul, iar nu raţiunea domină, fiindcă politiceşte statul e tot în calapodul regimului din trecut..

Ei sfătuiau într'un colţ, ceilalţi se agitau în discuţii de ordin pur militar, în grija ce-i preocupa necontenit, faţă de marile evenimente ce se deslănţuiau în jurul ţărei, gata să o învălue într'o mişcare.

Se auzi telefonul.

O clipă se opri discuţia, prin veştile ce veneau de câteva zile, se presimţea pericol.

— Voinea — vezi tu cine e şi ce doreşte? spuse Paclea adresându-se unui sub-locotenent, pe când tăia cu foarfece mici pliscul ţigărei de havană. Dimitriu se şi ridicase stând înaintea lui cu scăpărătoarea aprinsă.

— Sublocotenentul se întoarse.

— Sunteţi chemat de urgenţă la Marele Cartier.

Toţi se ridicară ca în faţa unui act suprem.

— Ce-o fi? exclamă colonelul Paclea. Intrarea noastră în acţiune! Căderea guvernului! Un ultimatum!... Să vie îndată auto — rosti el poruncitor.

Toţi îl salutară cu respect şi eşiră pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rând. Paclea citea gravitatea momentului pe faţa fiecăruia şi'n inima lui.

— Oare ce e pe-acolo?

— Taina zilei de mâne.

— Oare de ce m'a impresionat aşa puternic — spunea pictorul şi alăturându-se de tovarăşul său se sprijini pe braţul lui urmând.

Oare ce va fi cu noi? Tu ai o superioritate fizică asupra mea. Vei putea dicta în cazul când ţi-ai pierde braţul drept pe când eu — *adio del passato!*

Păşeau greoi, care de care mai îngânduraţi, pe când în urma lor auto porni ca o săgeată spre Bucureşti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA TREIA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

După surmenajul de care suferise, Maria Paclea se simțea zilnic tot mai înviorată în prielnică viață dela țară. Însuși doctorul Criste o întovărășise aducând cu el vrafuri de volume literare și științifice, chezășia iubirei lor. Un monden ar fi pretăcut în buchete și cutii cu bomboane aceste daruri ale minței omenești. Doctorul Criste se ferea de orice galanterie seacă. Găsind un fond prielnic ce lincezia bezmetic; înșelat de câte vanități toate, căută să-l transforme, punând în valoare calități superioare.

Inainte de-a intrà în viața ei intimă, el o atrase prin intervenirea celor mai strălucițí scriitori, pentru a-și prepara terenul. Și Mariei, căreí citirea era crezul de dimineață, urma cu mai multă râvnă și interes cărțile de știință, noutate primenită lecturei de predilecție — romanul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

D-na Paclea citea cu interes şi asimila cu uşurinţă scrieri de filozofie, psichologie, biologie. Aceste trei înţelesuri prin care cugetarea a pornit dela abstrac la concret şi în urmă prin biologie va ajunge la realitatea cea mai săvârşită.

Lupta doctorului pentru a izola pe d-na Paclea la ţară fu anevoiasă şi totuşi isbuti prin argumentul atât de convingător dorinţei ei, anume, că dacă nu părăseşte oraşul nu va putea fi de folos, tocmai atunci când, se prevedea nevoie de fiinţe devotate umanităţei, cum era d-na Paclea.

Maria se hotărî, de oarece doctorul era trimis în străinătate pentru a aduce medicamente.

D-na Paclea sosi de timpuriu în acea altă lume — cu viaţa de ţară. Era vremea învierei naturei şi reproducerea speciei.

Pretutindeni giulgiul alb al omătului se topia, şi cu încetul din negreaţa pustie a pământului începe să răsbată viaţa câmpului şi al codrilor cu farmecul înmugurit.

Pluguri răsturnau brazda neagră, trase de câte şase boi, boureni. Câte-un plugăraş visător cântă pe lângă boi.

Trageţi voi boi dinainte
Că voi sunteţi cei cuminte
Trageţi voi boi din tânjală
Că voi sunteţi cei de jală

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trageți voi boi dela rudă
Că voi sunteți cei de trudă.

Codrul începe a se îmbrăcà și a cântà din frunză.

Păsările călătorite toamna în țări vărătice se întorc, pâlcuri, pâlcuri, începând cu vrednicie clădirea sau cârpitul cuiburilor părăsite. Rândunele pe subt streșină, altele, mai sălbatice în desiș.de codru. Vrăbiile care iernaseră ascunse prin poduri, umplu crângul, înviorându-l cu ciripitul lor vioi.

Își vestesc sosirea: *cucu* în glas sonor; *privighetoarea* doinind în triluri măiestrite pe înserate ca și *greerul* eșit din negreața pământului cu țiritul său jalnic. Sute de intonări se revărs în crâng. *Țarca* râde, *Gangurul* cu pene aurii, șuerà cântând, ca un voinic, *Gaița* se mândrește întru a îngâna graiul omenesc în concertul luncei, pe când înțeleapta *Cucuvae* sibila pădurei, păstrând din tainele netălmăcite ale firei, se ține c'ar fi tovărășia celui mai neînvins agent al naturei. Cântecul ei lugubru, sinistru, prevestește moartea și cuibul ei e durat în clopotnița bisericei.

Pe când marea prezicătoare cu adâncul ei trecutul de *atribut Pallas Atenei,* vestește moartea unora, din tainele naturei maternitatea fecondă pretutindeni. In curte și'n o-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

coalele depărtate, viaţa sporeşte zilnic. Cârduri de mieluşei la stână, viţei şi mânzi în ocoale pe când ograda roeşte de puişori.

De abea eşiţi din găoace, cei de baltă, aleargă la iaz, să-şi scalde fulgii de aur, şi să asculte concertul aquatic al broaştelor.

.. Cloşte croncănesc şi mândre adună cei doisprezece puişori subt adăpostul aripelor învoltate. Curcani, albi, îngânfaţi de ei înşăşi (ca prostul) deschid semeţi evantaiul, colorându-şi mărgelele roşu-vânăt, ce atârnă în chip de guşă. Se învoltă şi bufnesc cu indignare între celelalte pasări care nu le bagă în seamă trufia. Cocoşi nadoleni, nalţi în creste, bogaţi în bărbie, voinici în pinteni, ridic mândrul cap între găine, care bochetă, care bearcă, care creaţă... Printre ele în cele mai frumoase pene şi învoltate coade, ciugulesc smeriţi eunucii haremului—claponii.

Egoist, cocoşul caută să întoarcă cloşca în avantajul satisfacţiei lui, pe când gâşte privesc fudule din înălţimea gâtului şi legănat păşesc încet, cu aripi creţe, moştenite de bobocii ce le înconjoară. Ele pleacă la păscut ferite în cale, de orice ameninţare a copiilor care zădăresc cârdul cu vârful nuelei de alun pe când gânsacul lungeşte gâtul fâsâind şi se aruncă bătând cu aripa, cu clonţul pe cei ce îndrăznesc să se atingă de familia lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De prin tainițele pădurei, picherea sălbatică clocind în ascuns, iasă deodată înconjurată de puișori cu plisc și lăbuțe roșii, ofilind renumita frumusețe a gingașilor pui de curcă.

Printre lumea păsărilor, cățel, turme, dau târcoale sburdând în larg, pe când pisoi sprinteni se cațără pe trunchiuri până sus pe crengile pădurei, spre marea spaimă a veveriței ce se mistue în scorbură.

Cârduri de purcelușl cu râtul ca mărgeanul, cu picioruțele ca bețe, cu coadă în sfredel — cum îi cântă genialul Eminescu — aleargă grohăind, pe când dulăi mari și mitoși — straje de noapte — dorm adânc subt umbra pădurei.

Un cârâit solemn — alarmă dată de câte un cocoș năzdrăvan alungă puii spre cloșca ce speriată îi pitește subt aripi, pe când cei ce se aflu pe baltă se dau la fund. In zări plutește *Uliu*.

Adesea își dă drumul ca o săgeată, însfacă în clonț prada. Cârdurile rămân bezmetice cărăc cât aud țipetul răpitului, și își reiau toiul vieței de îndată ce nu mai aud durerosul strigăt.

Maria Paclea mondena de odinioară, era tot mai ademenită de frumusețea vieței naturei. Taine necunoscute ei până atunci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se află în Moldova, lângă pitorescul orăşel-Roman, încins de brâul limpedei Moldove şi al repedului Siret, în mijlocul cărora se înalţă tapşanul pe care l'a aşezat Roman-Vodă.

Se află pe moşia uneia dintre prietenele de şcoală cu care se întâlnise nu de mult după îndelung timp.

Doamna Tudor era încă tânără şi prin dorinţa de muncă dovedea sănătate. Soţul ei era mobilizat şi în lipsă, ea cârmuia greaua povoară a îndoitei gospodării; casa şi moşia.

Temperamentul vesel — calda-prietenie şi frumuseţea liniştitoare a naturei, se revărsau simţit asupra moralului d-nei Paclea, al cărei fire se limpezea.

Natura, maica prietenă a sufletului superior, o cucerea şi prin tainele ei, îndepărta mereu micimile vieţei mondene ce-o sdruncinase.

Se simţea ca la ea, în casa durată în îndemânatec stil oriental şi înzestrată cu tot confortul occidental. Zidită pe înălţime, se ridică de-asupra copacilor pădurice ce o înconjoară, şi care nu ajung în dreptul terasei ce o împrejmue, decât cu vârful, cum ee ridic din vale pe povârniş umbroşii ulmi.

De pe pridvorul umbrit de trandafiri, se grapănă curpene încărcate de frunze şi flori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

printre stâlpii albi ce-l împresoară, Maria Paclea privește cu nesaț frumusețea bogată și variată a peisajului, pe când auzul e răpit de țăiușul coasei ce culcă iarba din luminișuri tăinuite, ascultă farmecul neîntrecut al doinei șuerată de cosaș.

Visătoare, Maria privește în zare pe unde încă totul e viu în preajma secerișului.

Se așterne lan întins de grâu cu spicul copt, mărginit în depărtări de aurul florei soarelui, albastrul inului, verdele porumbului, adumbrit de lunci—limbi de păduri—răchite ce-și pleacă coame de argint, caută să soarbă din unda Siretului ce strălucе, șerpuește în zig-zag, până hăt departe, prin lanuri, stânjănite de zăvoiul tupilat subt dealuri.

Cuceritoare priveliște, smaraldul ulmilor, argintul răchitei, galbenul grâului, aurul floarei soarelui, negrul zăvoiului, sineliul dealurilor; câte-un pâlc de ceteni în luminiș, o rariște luminată în negura pădurei. Peste toate culmile Carpaților și în fund trupul oțelit din stânci uriașe, straja Moldovei; Ciahlăul.

Pe dreapta casei, peste vâlcele isvodite cu flori de câmp, mii și mii în lanul fânățului, se ridică, pe coasta de deal, satul. Căsuțele par de marmoră văruite proaspăt de sfintele Paște. Unele acoperite cu dranițe,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

alta mai sărăcuță cu stuhul tradițional și în vârful căruia își face cuibul oaspele verei. Cocostârcul.

Neregularitatea clădirilor înfățișează poezia peisajului pitoresc. Printre livede roditoare, ce înconjoară fiecare casă, colo, răsare acoperământul de stuh, ici se ivește o ferestruie deschisă, cu dalful ezit de oale înflorite. Mai hăt se arată o ușă deschisă în strunga pomilor, în care stă o bătrână cu furca în brâu, sporind firul din spuma caerului pe fusul plin, potrivit cu umezeala buzelor, atinse adesea de degetul ce pare în setat.

Mai pieptiș, pe coama dealului se înșir căsuțe subt țurcana acoperământului, privind cu cele două ferestrui de pe laturile ușei, peste pădure și șerpuirea arterei Moldovei.

Pare mai mult pustiu satul. Sătenii cu toți copii sunt la munca câmpului, în lanul de lângă pădurice. Ochii Mariei se opresc îndelung pe ei, văluriți până la brâu, de grâul ce cade în jurul lor pe ochiuri tunse subt strălucirea coasei.

Casincele verzi și roșii ca și altița, pestriță se mișcă în voluptatea brațelor, de-a valma cu bărbații, desprejurați, în cămașe albă și subt streșina lată a pălăriei negre. Pe când mușchii lucrează, sufletul le cântă;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

împuternicindu-i. Fetele tac şi ascultă pe când dorul se revarsă în inima lor. Supt umbra sălciilor, femei înfierbântate se odihnesc de muncă, alăptând pruncul, pe când cârduri de copii se joacă în pietrişul Siretului.

Câtă grije frământă lumea ce umple ogorul. Taina zilei de mâine e mare şi se simte în apucăturile vânjoase, grabă de a isprăvi cât mai curând, pentru ca să nu-i apuce pe câmpi *ceasul cel mare*.

D-na Paclea urmăreşte cu interes sporul muncei lor obositoare. Muncă săvârşită între două amurguri, de cum amije de ziuă şi până după asfinţit, cu singura odihnă, după cină, când adorm întinşi pe pământ, subt pletele răchitelor şi în răcoarele ce adie Siretul.

Maria Paclea, care se afla pentru întâia oară la ţară, într'această altă Românie, nu se mai putea sătură admirând viaţa simplă, plină de sănătate, adevăr şi poezie.

Ades seara, plimbându-se de-a lungul terasei, ascultă, în crâng fermecătorul *aleluia* în ciripit de mii de vrăbii, privea albine obosite intrând în stupi, fluturi împestriţând zarea cu vii culori, pe când din păşunele luncilor, ieşiau ridicând dimbul spre sat şi curte, vacele ce umplu văzduhul cu mu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

get — revărs de dor — după viţelușii cărora le aduc încărcată povara ugerului plin.

In fund peste Siret se iveşte stâna prin zare de foc. Colindase şi pe acolo Maria, stând de vorbă cu bacii şi desmierdând mioare. Auzise din snoavele bacilor învrăjbiţi cu lupii:

— *A venit lupu?*
— *Da cine iara să viz — preotu?*
— *A luat o oae?*
— *Da de iara s'o aducă?*

Maria asistase şi la neîntrecuta jale a înţercatului, când mieluşeii — deprinşi a paşte — sunt cârduiţi, şi'n bocet nespus de tânguios după ugerul mamei, pleacă, trimişi departe cu câte un ciobănel, împreună cu oile stearpe — blânde dădace.

Multe din aceste drăgălăşii aflase ea şi din sat unde se încuscrise cu o seamă de săteni. Toţi pruncii câţi se născuse de când se afla ea la ţară, erau finişorii ei, şi pe toţi îi numise Radu ori Ioan, aşa că, nu mai isprăvea de împodobit, cu flori panglice şi crişmă lumânările de botez, cu flori sadea pe acele de cununie.

Prietena nu-i arăta tainică mulţumire văzând cum zilnic se îmbunătăţea starea sufletească a Mariei, şi o hiritisea admirându-i droaele de fini când veneau — care după

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cununie, care după botez, să-şi vadă *năşica* şi să-i aducă plocon.

Maria Paclea intra tot mai cu plăcere în liniştea vieţei naturei şi al acelor fiinţe atât de aproape de tainele ei, încât trăesc de-a valma. Le admiră vânjoasa rezistenţă şi munca titanică: la coasă, la seceriş, la arie, când încep a treera cu maşina girezele adunate şi clădite în şuri de ei, şi tot de ei risipite cu încetul şi prefăcute; colo în movile de pae, dincolo în saci cu grâu.

Duminică şi în zile de sărbătoare când se lăsau de trudă muncei şi se adunau la petrecere, Maria, de pe privdor, îi apropia cu ochiana.

Tineretul primenit în haină de sărbătoare, învârte hora în jurul unui scripcar; negruţ, cu ochi scînteetori, cu haine ponosite şi pentru cât le trebuie horaşilor scripcarul înaripă veselia ce chiue, se vârtejeşte şi tresăltă în trupurile sprintene.

Bătrânii stau pe prispă, pe jos, privind pe copii cum se vârtejesc şi ei nebunatici.

Mai departe subt sălciile din faţa cârciumei, în jurul meselor, stau o seamă — mai mulţi bărbaţi decât femei,—cinstind câte-un palici de vin, adus în ulcior de cârciumar care are grije să umple paharele cât mai des.

Ea ascultă, mai întâi glasuri limpezi în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trecându-şi aleanul, pe când răzbea tăria vinului.

Cu încetul cântecele doinite încep a răguşi, lălăesc sunete până ce se preschimbă într'un fel de sbieret asurzitor şi acesta trăgănează cel mai îndelung.

Hora se isprăveşte, tineretul se împrăştie; care spre sat, ori câte doi spre luncile Siretului, şi nu rămân sotnici la locul lor până târzie vreme, decât aghezmuiţii din jurul meselor.

Când plecau, Maria făcea mişcări subt groază, văzând cum băutura nechibzuită îi preface în caricaturi—ne-oameni.

Vedea trupuri ţanţoşe pe picioare slabe ce bălălăiau de colo, colo, parcă ar juca un danţ. Cădeau, îi ridică cei cheflii, mai rezistenţi, şi astfel urcau spre sat, sbierând cu glasuri sălbatice, în care nu se mai cunoşteau frumoasele cântece prin care începuse cheful.

Maria îşi aduse aminte de înţelepciunea ce-o auzise tot la ei.

Vai de cap când nu mai sunt picioare. — Într'o seară, pe când d-na Paclea admiră de pe pridvor cum apunea soarele de pe creasta Ciahlăului, într'un ţarcalam ca sângele; moş Pintea, trecând pentru a primi dela curte porunca pe a doua zi, şi văzând cum Mariei îi apuse privirea în a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pus de soare, spuse ca o tainică proorocire.

Ii semn rău cucoană dragă.

Di o bucată di vremi, sfântu soari apuni tot cu faţa scăldati'n sângi.

— Şi ce semn să fie moş Pinte—întrebă d-na Paclea privind chipul mâhnit a bătrânului, cum îngrijat se uită în urmă-i, spre Ciahlău.

— Sămn rău. Sămn di răsboi. Iaca aşa apunè şi antărţ, când ne-o pornit băeţii în ţara bulgarului. Şi-ni aduc aminti, că tot aşa înbojorat căta soarili înapoi şi la 77 când am dat noi işti bătrâni chept cu turcu. Fereascâ dumnezăul — şi moş Pintea oftând îşi făcù cruce.

— Mare-i Dumnezeu, moşule. Ne-o trece âst val.

— Să te audă cel de sus, cucoană dragă, da tari mă tem că multi sămni anapoda să aratî. D'apoi cutremurili di pământ! Nu'i a ghini, nu... şi săteanul trecu.

D-na Paclea rămase gândind la mentalitatea augură a ţăranului. Ce isvoare de cultură are el: poezia poveştilor, legendelor religioase, şi ca ocupaţie agricultura. Cerul e stăpânul absolut. Norul şi stelele l'a făcut fatalist şi poet.

In jurul Mariei umbrele ţes vraja amurgului, ofilind culorile. Oglinda Siretului năluceşte. Se decoloră toate subt pete mari

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cernite, ce se îmbrejesc împânzind întreaga zare. Clipește un punct de aur în infinit; e seară.

Se întunecase în camere prin obloanele închise. Maria intră în spațiosul salon în care se deschideau patru uși largi.

Lămpile aprinse poetizează, lăsând și umbrei farmecul ei.

Nu e nimeni și d-na Paclea trece în odaia ei, parfumată de mănunchi din florile câmpului primenite de curând. Lampa cu petrol, subt abajurul învoltat și artistic, lumina mai cu seamă masa pe care stau cărți, reviste, *jurnale*. Vorbeau ades de activitatea colonelului Paclea. Indirect, știa că se află la Predeal și bănuia că e sănătos după toate ocupațiile de care svoneau jurnalele.

Ades citea și despre doctorul Criste, de la el însă primea știri directe. Îi scrisese necontenit din străinătate și acuma din București unde se află.

În ultima scrisoare părea că pierduse nădejdea de a obține un mic concediu, pentru a putea plecà la țară.

Maria începù să pipăe un gând pierzis sentimentelor ei, însă nu'i constată decât zădărnicia.

Toate atențiile lui cu rezultat negativ. O atracție artificială, la care nu lua parte întreaga ei ființă. O mișcare involuntară,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceva mecanic, durata prezenței lui. De îndată însă ce se îndepărta — totul reintra în monotonia obișnuită.

Intrând, d-na Paclea se așează lângă masă și o clipă se legănă în nehotărâre. Citirea sau scrisul? Pasiune nou.. Debutase prin *jurnalul* dus lui Gioni Paclea și al cărei parte întâi trimisă, fusese copiată de Marta Stefani. De atunci multe file sporise, și sporeau mereu de îndată ce faza războiului primenea situație nouă.

Zădărnicind nehotărâtă, privirea ei se opri pe plicul sosit dela Lia Deleanu, trezindu-i dorința de-ai răspunde: „Astfel mi-o apropii, îi vorbesc prietenește".

Deschide pe rând mai multe cutii parfumate și alege din formatul celor mai mari.

Prietenă,

Mi te tângui de lipsuri de care sufăr familiile militare aflate în garnizoană la Silistra și de mizeria ce îndură cei siliți să stea la Turtucaia.

Cred și eu că tocmai îndemânatec nu e când, din confortul în care erați deprinși, să vă aflați găzduiți în căsuțe cu tavanul tupilat și să așterneți covoare de Smirna, pe lutul de pe jos. Ce vreil Jertfă de ostași..,

Poate voi plecà și eu într'acolo, pentru câteva zile, să vă văd și să colind acele două

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

orăşele vechi româneşti de pe malul Dunărei. Mai cu seamă Silistra, cum mi-o descrii tu, cu cele mai multe case mici şi câte-un turc mare eşind tupilat pe o uşă scundă; cu minaretul Giamiei unde cântă Hogea rugăciunea. Câtă poezie în viaţa simplă!...

Am făcut haz de stindardul ţărei pe care fantezia ta, îl ţese atât de poetic. Roşul lanului de maci, galbenul celui de grâu, alături de undele Dunărei albastre. Vezi tu în ce comori îşi ţinea Silistra tăinuit stindardul lui Mircea cel Bătrân? Acum în voe fâlfâe de-asupra oraşului.

Mă întrebi ce se petrece la Bucureşti. Te plângi de neregularitatea poştei. Se simte deja dezorganizarea vieţei civile prin organizarea necesităţilor militare.

La Bucureşti am lăsat o activitate febrilă. Se fac mari pregătiri. Spiritele sunt încruntate — Dunăre. Se aşteaptă la o revoluţie dacă se mai prelungeşte criza mobilizărei. *Latinitatea* a ridicat ţara în picioare Se manifestă grandios în toate oraşele. Intelectualii noştri se întrec în cuvântări înălţătoare de suflet. Parcă nici odată mintea n'a fost mai strălucită ca acum când s'a lepădat de toate interesele josnice, de sectarismul partidului şi nu vibrează decât subt impulsul mişcărei sufleteşti.

Mă întrebi de *Măioara Ventura*. Steaua

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noastră dela Odeon şi-a regăsit, cu o gingăşie uimitoare, graiul părintesc. Ea ca şi *Georges Enescu* se produc mai în fiecare zi şi numai în scop de binefacere. Câtva a jucat şi *de Max* în Bucureşti.

Enescu s'a întors de curând din Franţa unde a cântat prin spitale înviorând răniţii, şi sporind mângăierea celor nenorociţi.

Mângâerel totuşi o simţ şi eu. Vine cu timpul. Azi o picătură, mâine alta şi isvorul timpului îneacă.

Cu toate acestea în limpezimea trecută se mai arată mirajul. Icoană ştearsă, moartă dar trăită, adânc de trăită!...

Mare isvor dătător de viaţă şi energie e munca. Am ajuns să dau însemnătate vieţei mele, de când văd de cât folos poate fi celor ce profită de ea. Ce citesc? O scriere foarte interesantă. Apare în fascicole. *Carnet d'une infirmière* de *Noelle Roger*. Câte stări sufleteşti în adâncul lor! Cât de aevea înfăţoşează spitalul cu răniţii şi viaţa lor intimă!

. . . . . .

Se auzi ciocnind la uşă. In acelaş timp: „poftiţi la masă". Maria lăsă condeiul şi grăbită începu a-şi amănunţi toileta de oare ce, pe când scria, auzise tropote de cai. Vecini veneau în cavalcadă, pentru a se reîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toarce în splendoarea nopţilor subt luna plină.

Era dimineaţă când ciocni în uşe.

— Marie!

— Sunt aci, intră Lucreţie.

— Te credeam în crâng.

— Astăzi sunt mai leneşă. De abia mi-am băut ciaiul. Dela cine e scrisoarea? întrebă ea când prietena îi arătă plicul.

— Dela mama. Scrie că copiilor le prieşte băile şi că vor să mai rămâe o săptămână. Tu ce crezi? Eu parcă încep a mă teme în nesiguranţa ce alarmă ziarele. Ştii Marie, parcă-mi vine să trimît trăsura mâne dimineaţă!

— Te-aş îndemnà şi eu.

— Mario dacă aş trimite-o astăzi?

— N'ai face rău.

— Chiar acuma — spuse d-na Tudor emoţionată de grija ce creştea în nesiguranţa răspunsului Mariei. Eşi repede, după ea şi d-na Paclea.

Peste câtva amândouă erau pe pridvor şi Lucreţiei Tudor i se păreà că ea însăşi înaintează, când văzù landoul cu patru cai înaintaşi trecând, urmat de căruţa pentru bagaj. Pe capră întovărăşeà *feciorul boieresc* cu scrisoarea în şărpar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu cât se îndepărtă trăsura cu atât se liniştea d-na Tudor.

Capetele lor alăturate formau un fermecător contrast. Maria Paclea mai mult palidă cu faţa ovală. Lucreţie Tudor grăsulie, albă, rumenă şi plină de viaţă în frumuseţea ei blondă.

Ele petreceau cu privirea trăsura ce se îndepărtă de-a lungul drumului. Zarea rămăsese o întinsă mirişte pe care păşteau turmele de oi.

Din lanurile de odinioară nu mai rămăsese decât câteva cozi ce se micşorau necontenit subt secerea şi coasa muncitorilor.

— Mâine îmi am puişorii pe lângă mine. Mario, păcat că nu ai avut şi tu copii. Neasemănată e dragostea de mamă. E preţuită însă numai atunci când însăţi eşti mamă.

— Nu cunosc divina dragoste.

Cât e de variată, nu numai dragoste în sine, însă şi felul de-a iubi Lucreţie dragă.

— Nu cunosc decât unul singur.

— Tu, tu mîroşi a tămâe ca sfintele. Cred însă că şi'n felul tău de-a fi, trebue să simţi deja modificări.

— Modificări pe care le-a impus natura; maternitatea, vrâsta, însă acelaş sentiment constant fiinţei.

— Cu acelaş ideal? Spune-mi drept. Pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cine iubeşti mai mult pe d. Tudor ori copilaşii?

Lucreţia tăcu o clipă surprinsă, apoi spuse.

E ceva. După ce ai copii dragostea între părinţi se revarsă şi se împreună asupra copiilor. Intre părinţi rămâne o afecţie şi cursul vieţei.

— Cu mine, cazul e cu totul complex. Aş puteà afirmà că am simţit iubiri diferite.

— Diferite persoane Marie, iubirea însă aceiaşi.

— Aceiaşi da. Acelaş fond însă subt alte interpretări. Cum nu cunoscusem pe altul înainte, Gioni a fost cel întâi ca dată.

Era frumos, frumos ca un basm subt coiful de roşior cu tunica înfocată. Mi-a fost nespus de drag Gioni, însă ceva provocat mai mult de viaţa conjugală. Pe urmă am simţit cum între noi se tot seapă abîsul. Pierdeam necontenit din acea comunitate de dorinţi şi de idei. La mine dor, la el plictiseală, la mine pasiune la el oboseală.

Deşi frumos, cum s'a mai păstrat încă, totuşi sufleteşte îmbătrâneà pentru vârsta mea pornită, eccitată şi însetată, însăşi de viaţa care murea între noi, am căzut în mreaja atrăgătoare a unei iubiri care corespundeà tinereţii mele. Voluptatea m'a în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vins. M'am pasionat fără a-mi puteà da seama.

Totuşi în 1913 când a sbucnit romanul îngropându-mă în el, nu mai simţeam urmă de senzualitate. Totul era limpede, ceresc. Parcă-mi plutea sufletul în nemărginire. Nu aş mai fi păcătuit, totuşi muream de dorul dragostei lui. Dorinţa ce n'am pomenit pentru Gioni, chiar atunci, când de curând căsătoriţi, era trimis în de-ale milităriei. Nu am simţit niciodată dorul, exaltaţia sufletească care m'a aprins pentru Radu.

A murit, şi o bucată de vreme, nu mi-am mai dat seama de nimic. Când am început a-mi da seama simţeam mustrare de cuget.

Dela Gioni mi-a rămas o nespus de scumpă amintire, dela Radu o nespus de tristă amintire.

Acuma iarăşi mă simt cupenind în faţa unui sentiment pe care nu-l pricep. Pot să jur că nu-l iubesc pe doctor, totuşi simt că nu pot trăi fără de inteligenţa lui. Intre noi e numai atracţie intelectuală. Alături de el cuget. Mă interesează din ce în ce mai mult prin tot ce-mi spune, tot ce-mi explică.

Cum luminează toate isvoarele ştiinţa! Câtă ştiinţă poartă în sine tot ce ne înconjoară şi cât de mare e omul când a descoperit secretul fiecărei plăsmuiri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lângă Gioni am petrecut, lângă Radu am simțit viața, lângă doctor cuget, devin o ființă. Îl aștept cu nerăbdare. Parcă mi-e dor să stau de vorbă, cu toate că îți jur și mă crede că sufăr chiar, simțind că nu-l pot iubi. Mi-e drag, însă, *je ne l'aime pas d'amour* cum ar spune Matilda Serao.

— Din toate cele ce spui, eu cred că ai face bine să te căsătorești cu dânsul.

— Și pentru ce m'aș mai supune acestui act, adică crez, când propriu zis, nimic nu mă mai leagă de societate.

— Pentru ce? făcu d-na Tudor cu'n aer demn. Îți regulezi situația socială. Doar între oameni trăim.

— Societatea! Pentru mine nu mai există acest decor teatral. Am văzut ce conține și ceea ce maschează. E atât de nedemnă cele mai de multe ori, încât, nu mai vroi să trăesc pentru societate, pentru aparență. Opinia publică îmi este indiferentă.

Deja, am trăit două vieți una conjugală, alta romantică, și acum pe această liberă de toate prejudițiile și atât de bogată ca ideal al vieței, nu aș mai înjosi-o cu aceiași sancțiune.

Acuma voi să-mi trăesc viața mea intimă, sinceră, așa cum o înțeleg. Până acuma am fost *păpușă-femee*, de acuma, încep a fi o *femee-ființă*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lăsați-mă să scap de omogenietate, de uniforma moravurilor sociale. Vroi să fiu absolut independentă. Vroi să-mi trăesc viața în acord cu mine însumi, iar nu să mă înjug convenientelor. In fine vroi să-mi trăesc viața normal, iar nu social.

— E adevărat Mario. Se cunoaște că ai alături de tine un om superior, care te ridică din mulțime, pentru a arătà mulțimei cât poate contribui, în binele social, o tovărășie vrednic înțeleasă. Și cred că te înșeli. Il iubești, însă cu superioritatea lui morală.

Se întrerupse deodată, auzind un auto ce se apropia.

Al vin iar mosafiri.

Ele se ridicară și Maria spunând — eu nu ies — dispărù în camera ei.

Peste câtva se auzì vuet. Mai multe voci. Ura o atrase repede lângă ușe. Alipì urechea. Părea vocea doctorului Criste.

Maria se îndureră. „Nu, nu mă simt în stare nici să iubesc nici să doresc. Surprindere plăcută; însă nici-o emoție."

Cineva bătù în ușă, apoi vocea d-nei Tudor cuvântă:

Marie, a sosit dl. doctor Criste.

Indată — răspunse d-na Paclea și pe când dădea o ochiadă în oglindă netezindu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și părul, luând pe umerii dalbi o eșarpă de mătasă ușoară împletită cu verde argintiu în salon d-na Tudor după întâmpinarea amicală prezintă pe doctorul Criste mosafirilor Burcă și Călinescu trecând cu vederea vehiculul care profită de intrarea în salon a mosafirilor pe care-i întovărășise la plimbare. Astfel, pentru întâia dată după ani decând slujià, se găsea și el în salonul cu lucruri de preț, moștenite dela rude care nu mai aveau nevoe în simplul locaș de veci.

Doctorul care la plecarea în străinătate, o văzuse mereu în alb pe d-na Tudor, rămase surprins găsind'o în haine de crep negru.

Ca om purtat prin lume, găscà necuviincios să treacă cu vederea fără a se interesà de rostul acelui veșmânt cernit.

— Când v'am părăsit purtați numai podoabe albe ș'acum...

Doctorul curmă fraza care continua din privirea expresivă, ce surprinsă, se opri pe negreața rochiei.

— Doctore port un doliu de admirație și respect. M'am cernit la moartea scumpei noastre suverane Elisabeta.

Ce ființă superioară din toate punctele de vedere; ca regină, ca soție, ca femee, ca artistă, scriitoare... în fine regretăm din tot sufletul cel mai scump mărgăritar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cu cel mai adânc regret am citit trista ştire chiar a doua zi după sosirea mea în Paris. Nu i-a supravieţuit regelui Carol de cât un an şi jumătate. Un timp de nespusă suferinţă după cât am auzit.

Regretul e unanim în Bucureşti. Surâsul reginei era expresia inteligenţei şi spiritului ei.

— In fotografia care mi-a dat'o astfel surâde. Priviţi, şi d-na Tudor păşi apropiindu-se de un dulăpior aşezat în vedere, făptuit din lemn de trandafir cu încrustaţii de sidef şi bronz. De-asupra-i se ridica o frumoasă oglindă de Veneţia, iar pe dulăpiorul aşternut cu o stofă de mare preţ stăteau în cadre artistic brodate, portretele reginei Elisabeta, şi al principesei-Maria cu autograful lor.

Bărbaţii în grup se apropiaseră privind portretele, admirând lucrul de mână atât de măestrit al cadrelor.

Surac, vehiculul privea şi el după ce ascultase şi în cugetul său tăcut, smerit, cât şi în stima sa creştea uriaş, stăpâna. Mierat îşi ziceà în taina gândului.

„Să nu ştiu până acuma că sunt în serviciu la o atât de ilustră stăpână căreia i-au dat capetele noastre încoronate fotografia cu inscripţie, scrisă de mâna lor suverană!

Surac rămase zăpăcit şi pe când ceilalţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se întorceau așezându-se, vehiculul rămase neclintit privind mereu ca la icoane frumusețea și mărimea coroanelor cu care erau împodobite suveranele.

Doctorul se ridică deodată. Maria apăru în prag.

A, câtă prefacere în bine! exclamă doctorul, deschizând ochii mari parcă nu o vedea îndestul. Fața i se învioră pe când îi sărută mâna pe care o strânse pasionat.

Nu te poți plânge de o pacientă ca mine. Am dus viața de program. Am săvârșit totul după prescripție — spunea Maria Paclea întinzând mâna și domnilor care sosise cu o seară înainte și mânase noaptea acolo.

— Ce mai noutăți pe la București? La țară suntem în întârziere, poștă nu mai avem spuse d-na Tudor.

— La București! Acolo se fierbe piatra cea scumpă și să vedem ce o să iasă. Am ajuns în momentul crizei și de când lupt pentru a obține aceste câteva zile fericite.

Vă aduc însă o veste *colosală*, kaizerul ne face cadou, așa, ca pentru *unzere rumenien*, toată Transilvania cu Unguri de-a bașca.

— A, generosul kaizer, exclamă hazliu d-na Tudor, apoi urmă: Fii serios doctore. D-ta trebue să știi multe — printre culise.

— D-nă Tudor! făcu Criste cu'n ton co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mic privind'o cu sprîncene ridicate. Ce e drept am mare admiraţie pentru artişti, totuşi între culise nu păşesc decât când vreunei artiste cochete, îi vine rău — din întâmplare... Şi acum se încep cu ton doctoral. La Bucureşti e mare mişcare, toţi şefii de partid îşi dispută superioritatea perspectivei lor politice, şi din punct de vedere patriotic, fiecare are dreptul la iluzia sa optică.

Un singur glas a tăcut.

Petre Carp germanofil convins a rămas învins de când a murit regele Carol; aşa că şi-a făcut bagajul şi a plecat la Ţibăneşti, mi se pare că împreună cu Sterea.

Marghiloman a rămas statornic în ideea lui prudentă situaţiei noastre. El crede salvarea ţărei prin păstrarea unei neutralităţi absolute.

Federaţia, vrea cu orice preţ războiu, intrarea imediată în acţiune, fiind siguri—în convingerea lor — că victoria finală e pe partea Înţelegerei.

Brătianu însă „care cunoaşte secretul zeilor", cam lincezeşte, cere nitică răbdare, aşteaptă momentul favorabil, adică arme.

— Dar regele, regele! exclamă revoltat Burcă cu'n gest teatral.

— Regele — făcù doctorul Criste, ridicând presupuelnic sprâncenile—cam se răsgândeşte şi el. După cât se aude dela persoa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ne intime — se crede că regele Ferdinand ar dori să urmeze politica unchiului său. Probabil a fost cea de pe urmă dorință a bătrânului rege. Totuși noul ambasador Sainte Aulaire lucrează titanic, e la cuțite împotriva lui *von den Buche* și *Czernin*.

Rusia ne-a trimis ultimatul, și se crede că regele va trebui să aleagă. Intrarea în acțiune alături de Înțelegere sau abdicare. Și e cert că Regina Maria nu va abdică, și cum are mare influență asupra regelui, de sigur îl va remorcà. Deci marea fericire, — războiul — se va realizà.

— Doctore spui lucruri atât de serioase pe ton ironic.

— D-na Tudor ironie e viața însăși, și tonurile sunt mreaja cu care o încurcăm. Și cei dela București sunt maiștri în ale încurcăturilor.

— Atunci, care ar fi soluția? Cum se crede că o să se rezolve problema noastră — spuse cu grije Călinescu.

— Poate... vom îndura și noi soarta Poloniei, — îngâimă doctorul.

— Cum să fim împărțiți? Foarte mulțumim! Vezi că tot cea mai prevăzătoare minte e a lui Alexandru Marghiloman, rosti d-na Tudor.

— Eu cred că e imperios nevoe situației,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un guvern național, zise Burcă tot mai îngrijat.

— Vezi Grecia e mai diplomată, rosti autoritar d-na Tudor.

— De sigur, când ai un Venizelos la îndemână! A la bonheur. Toate se întoro în bine. Mă tem însă că la urmă cetățenii greci să nu-și păstreze din vechile lor infirmități. S'ar putea să se întoarcă iarăși la regele Constantin, și lași, să disprețuiască pe cel mai ales fiu al Greciei actuale. Doar atenienii au întins cupa cu otravă celei mai mari personalități a lor. — Socrate — sfârși liniștit doctorul, scoțând țigara de havană și privind întrebător pe d-na Tudor, ridică ruloul de blonde foi.

— La țară toți mosafirii sunt ca acasă la ei. Cine vrea să fumeze e slobod. Doar ferestre și uși sunt deschise.—Și îndată toate degetele se pregăteau pentru însetata pasiune.

— Doctorul mulțumi și în acelaș timp scăpără luminiș spunând:

— Pe acolo Venizelos are de luptat cu regina Sofia. Colindă cazărmile și ține ca un fel de predică soldaților, în favoarea Germaniei. Amarnică femeie! o Xantipă a poporului grec. Mă rog vrednică soră a împăratului Wilhelm, deci, legitimă pledoarie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce intrigantă! făcu d-na Paclea.

Dacă intrau şi grecii, alta era şi situaţia noastră.

— Eu le justific prudenţa grecilor, adause Călinescu. Când ai trecut un războiu nu te mai bizui curând pe al doilea.

—Cum domnule Călinescu, făcù mierată d-na Tudor — doar la 1913 am mobilizat, şi acum ce avânt războinic s'a trezit în toată ţara!

— E o nuanţă d-na Tudor — şi care mi se pare, o să ne servească rău în toate. Atunci nu a fost decât o adevărată campanie, acuma însă — nu ştiu dacă ne dăm seama în ce urgie ne-am aventura. Şi odată băgaţi, mă întreb cine ne-ar mai scoate. Deja sunt doi ani decând bate tunul german la 15.000 metri, de când Taubele sbor la 4000 metri şi Zeppelinul la 6000, de când mor milioane de oameni armaţi cu cele mai formidabile invenţii... ale civilizaţiei... sfârşi doctorul cu ironie.

— Totuşi cred că vrând, nevrând, va trebui să intrăm şi noi. *Qui ne risque n'a rien* spuse Burcă netezindu-şi barba, lăsat în spetează comodă a jilţului.

— Se poate întâmpla să şi riscăm şi să nu dobândim decât ruine, dar aceasta e soluţia diplomaţiei, imperiale. Invingerea pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

teren, şi terenul nostru e blestemat de nenorocit prin situaţia lui geografică.

— Ei, ce-o fi să fie domnule doctor. Trebue să intrăm şi noi. Poate vom avea noroc. — sfârşi Burcă, reluându-şi fumatul.

— Noroc! făcu doctorul. — Dar oare care om integru ar fi mândru să fie fructul norocului. Eu nu doresc să fiu decât creaţiunea conştientă, rezultatul muncei mele, şi nici de cum profitul inconştient şi fără de nici un merit. Jocul hazardului.

— Cu toată frumoasa d-tale argumentare însă, cât de minunat ne-ar sluji norocul. Puterile ne sunt slabe.

— D-le Burcă — nu am avea nici un merit.

— Nu domnule Criste, însă, am avea noroc. Noi am trăit îndelung, cu turcii aşa că am devenit fatalişti.

— Şi leneşi — adause Cristea — urmând. Da — s'ar putea ca fatalitatea împrejurărilor să pună aureolă pe fruntea unor fiinţe care în realitate ar fi meritat streangul. Te mulţumeşti cu astfel de noroc?

— La nevoe e bun şi norocul — spuse Burcă mai potolit, apoi urmă.

Ce grozăvie şi războiul şi să nu poţi scăpa de el! Atâta cultură, civilizaţie, şi deodată toată munca intelectuală jertfită, sau denaturată în favoarea crimei. Războiul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

e negaţiunea civilizaţiei şi a umanităţei. O epidemie care distruge un organism.

— Atât cât vor domina imperiile cu diplomaţia şi toată organizaţia lor, omenirea va fi victima războiului. Cu drept a spus Tolstoi că războaiele vor înceta cu frontierele. Până în prezent cele mai multe popoare sunt un material brut de care dispun câţiva diplomaţi, şi mai cu seamă financiari şi industriaşi — apăsă doctorul.

— Mai cu seamă financiari. Miliarde în bani sunt încasate pe milioane de vieţi jertfite. Iată mecanismul real al războiului. Descărcarea produselor materialului militar din fabrici, zise Călinescu.

— Ce mentalitate primitivă şi să fie adoptată de întreaga cultură. Pleci om civilizat, uman, cult şi te întorci bestie, călău, brută, *erou!*

— Iţi aprob ideile d-le Burcă şi eroismul e mândru de creaţiunea lui plămădită cu mâini pătate de sânge strein, ochi injectaţi de cruzime, sentimentul împietrit de răsbunare. Ocnaş turnat în statue de bronz.

— Celebritatea cea mai strălucită! exclamă Călinescu cu indignare. Doctorul adause.

— Nu, încă nu ai eşit din Coliseu, şi arenă, gladiatorul e încă celebritatea cea mai admirată. In favoarea imperialismului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se abrutizează totul.—D-na Tudor interveni.

—Totuşi, din câte-am citit, constat că tot imperialismul selecţionează. Democraţia, care a debutat în lumea păgână cu însuşi Iisus Christos dizolvă puterea din care profita masa incultă a poporului. Distruge adevărata selecţiune înlocuind'o prin libertatea tuturor brutelor. Din astă vină, vedem degenerând totul. Astăzi prost şi inteligent ştiu carte, şi ades cel prost uzurpă dreptul celui inteligent şi demn prin mijloace reptile.

Nu e de ajuns numai cultura. E mai cu seamă nevoe de educaţie, căci partea morală o sădeşte aducaţiunea, şi fără de selecţiunea ei nu poate exista popor demn, om integru. Cartea le face un fel de cap prin memorizarea instrucţiei şi demagogia, se întinde. Conştiinţa însă, desvoltă distincţiunea şi de ea e nevoe în rostul vieţei noastre. Ar fi de trezit sentimentul *datoriei* ce avem către ai noştri şi către patrie.

— Doamna Tudor — spuse Burcă, îndreptându-se pe jilţ· şi parcă preparându-şi fraze pentru a nu displace gazdei, care-i displăcea înverşunat.

Dumneavoastră, ca mare proprietară şi descendenta unei familii, care a făcut fală ţărei, apăraţi dreptul creat de imperialism. E prea adevărat că formează o selecţiune,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

însă e o selecțiune în favoarea sa și totdeauna în dauna mulțimei.

— Și!... Ce-ți reprezintă d-tale mulțimea, domnule Burcă? O massă greoae, ordinară și proastă.

Cât sunt de răi țăranii, și rău faceți d-trăi dela orașe, că le țineți parte fără ai cunoaște. Tot ce câștigă duc la crâșmă.

— D-nă Tudor să-mi dați voe să vă clarific pretinsa lui stare vicioasă. Noi studiem totul nepărtinitori, ci patriotic, și umanitar.

Cine nu știe de sărăcia celor mai mulți țărani, și cât de rău se hrănesc. Un neam întreg în jurul unei strachine cu borș de buruene și câte-un drob de mămăligă fiecăruia. El socoate că s'a hrănit când mămăliga îi cade greu în stomah. Doar pelagra face pustiiri mari, și nimeni dintre noi nu e mai abitir să confirme aceasta ca d. doctor Criste.

— Da, e fapt, cu tot regretul, suntem siliți să aprobăm cele ce spune d. Burcă — și adresându-i-se adause — Urmați, vă ascultăm cu cel mai desăvârșit interes.

— Spuneam că mizeria în care e constrâns țăranul îl silește să bea pentru a căpătă o putere artificială, necesară muncei. Deci, silit de mizerie își ruină sănătatea lui și a generațiilor viitoare, pentru a puteă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dovedì munca titanică ce i se cere. Neglijenţa, indiferenţa şi abuzul unora l'a redus aci unde se află şi cred că nici un rol nu ar fi mai de seamă decât al proprietarilor să-şi civilizeze lumea satelor.

Civilizaţia va fi numai atunci, când toată această mulţime proastă va dobândì fiinţa prin cultură intelectuală şi morală — sfârşi Burcă cu ton oratoric.

— Sunt destui care au dobândit cultură intelectuală d-le Burcă, şi vedem rezultatul negativ: frauda, abuzuri, bande întregi de — selecţiunea instrucţiei fără de baza educaţiei, printre funcţionarii cari spoliază zilnic avutul ţărei, şi toţi sunt din pleavă. Nici un nume din elita familiilor noastre nu se amestecă în aceste înţelesuri fiind că, la noi nu e pospăială aparentă ci educaţie în adevăratul sens al înţelesului. Au conştiinţe clară. Caracter. Averile noastre sunt cinstite.

— Doamnă Tudor, — după cum am mai spus, nu uit familia din care descindeţi, însă constat că în afară de cazuri izolate, ccaul majorităţei numerice, nu aflăm decât nume de mahalagii sau ţărani în literatură, muzică, pictura noastră...

Talentele noastre geniale nu sunt selecţionate în *elita mondială*, cari să distingă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prin bune maniere. Sunt perfecţi oameni de salon.

— Şi cred că totuşi sunteţi siliţi să mai constataţi necorectitudinea prin numele care devin zilnic celebrităţile parchetului. Şi parcă am plecat dela ideea selecţiunei d-le Burcă, aşa că toate talentele pe care le admirăm sunt tocmai produsul selecţiunei naturale, iar nu al vulgarizărei ştiinţei, care în cele mai multe cazuri e denaturată de răii făcători.

—Ba tocmai, instrucţia selecţioneazâ.Fără de ea câte talente nu a acoperit pământul nostru, cum le acopere şi acum în Rusia.

— D-nă Tudor — urmă Călinescu care prinse firul prielnic. — Spuneţi ceva plin de adevăr. Imperialismul a denaturat tot rostul ştiinţei în favoarea bestialităţei lui, precum e cazul Germaniei.

— Trecem pe altă planetă, scumpa mea doamnă — spuse doctorul, ascunzându-şi surâsul în barba blondă.—Ne-am săturat de astă vechitură trăită, uzată în egoism, şi care se sbate în agonie. Prin imperialism omenirea trăeşte încă în desiş de codru. Rari numai, au eşit în orizont deschis. Totul ne-o dovedeşte zilnic, şi cu toate infracţiunile pe care suntem siliţi să le constatăm, cu d-tră alături, totuşi vigoarea inteligenţei, seva viitorului, e poporul. Până

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în prezent toate rezultatele imperialismului sunt rezultate negative.

In stadiul în care ne aflăm, zilnic vedem cum umanitatea se transformă. Curând cu toţii nu vom mai avea nimic omenesc. Asistăm la desvoltarea exagerată a voluptăţei. Putere senzuală prin elanul de-a ataca. Destrăbălarea cea mai desăvârşită ne aşteaptă.

Ideea războiului e o putere care absoarbe fără reflectare, o sugestie, o contagiune mintală, inconştientă, nervoasă.

Uşa templului şi a reculegerei s'a închis, scumpă doamnă şi poarta arenei stă deschisă. Gladiatorului nu i se cere decât curaj şi voinicie fără de scrupul. Legea exterminărei celor slabi, e principiu absolut al războiului — spunea Cristea, pornit dar se opri deodată, privind cu plăcere când Maria spuse:

— Războiul e o stare de mutism ancestral. Nu poate tălmăci decât prin mişcări externe. Prin acest elan îşi exprimă voinţa. Se exaltează şi creşte ca şi acele insecte care în timp de câteva ceasuri, se nasc, cresc, se reproduc, îmbătrânesc şi mor...

— Perfect — spuse doctorul privind-o cu plăcere, ca toţi care o ascultau şi adause:

Totul se rezumă în câteva acte şi cine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ştie, scumpa mea doamnă, dacă timpul acest mare nepăsător ce *trece şi tace* nu ne adună şi pe noi în aceleaşi desvoltări pripite, repezi, faţă de vecinicia ei.

Pe când se discuta, Surah vechilul moşiei nu se mai săturà privind, în jurul său, pe jos, prin cameră şi mai cu seamă pe pereţi.

Tablourile în ulei, parte membrii din familia d-nei Tudor, îi impuneau subt işlic şi giubea de mătase, blăniţa cu cacom, cu inele pe degete albe, pumnal bătut cu pietre scumpe de-asupra brâului verde.

Un episcop cu faţa şi barba albă ca omătul îl privea aspru cernit de camelancă, şi lui Surah, mai că-i venea să se ridice de pe scaunul pe care stătea săltat uşor, şi numai pe margine, îşi ridică picioarele sprijinindu-le numai în vârful cizmei, nu cumva să facă urmă în covorul roş, mare cât camera şi în care râdeau sute de culori stânse.

Surah mai mult privea, totuşi prindea şi cu auzul, dacă nu cu mintea.

De câteva ori fu gata să spue şi el ceva. „Ce dracul" totuşi toiul conversaţiei îl sili să păsuiască ispita.

Când însă doctorul isprăvi fraza, un moment se făcu tăcere, şi Surah îşi spuse că acum desigur era şi rândul lui. Incordarea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se tălmăci mai întâi prin a privi cu ochi holbaţi, ridicând sprâncenele ceea ce-i brăzdă fruntea mică roşie, ca tot obrazul ras şi buhăit. Surah ridică în aer cele zece degete răschirate, şi în fine zise cu glas puternic:

— Eu nu mai am nicio nădejde. Cred că e bătaia lui Dumnezeu pentru toate ticăloşiile oamenilor... şi Surah îndrugă mereu, pornit. Frazele erau anticipate de felurite gesturi şi mimică prin care se silea să exprime ceeace nu puteà lămuri în de ajuns cuvântul. Pe când ceilalţi zâmbeau ascuns, doctorul îl privea ţintă. „Un tip bun de studiat." Intr'aceste d-na Paclea se ascunse după foile unei *Illustration* pe când d-na Tudor, deprinsă cu pantomina lui, părea răpită, cu auzul aţintit spre drum. De odată se ridică vioi, şi repede eşi pe pridvor, sorbind cu privirea sunetul clopoţeilor echipajului ei ce se apropie. O urmă Maria, cât şi doctorul.

Ce zici nene. Cum îţi pare doctorul? şopti Călinescu pe când Surah eşia.

— Amorezat lulea — răspunse Burcă şi ridicându-se adause:

— Hai să facem o partie de şah.

— Cu plăcere.

Aşezau mesuţe între ei, înşirau pisele. Călinescu luase jocul roş, Burcă pe cel alb.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Amândoi amănunțeau piesele de fildiș cu admirație.— Culmea artei! zise Burcă.

Slobozind roată, roată fumul plin al țigării, Călinescu spuse preocupat.

— Mie îmi pare doctorul un auto montat, însă șoferul încă nu a pus mâna pe volan.

— Al dracului ești nene — zise Burcă râzând înăduşit şi aşezând provocător, regina adause — are frumos volan rochia cuconiței. Ce e drept frumoasă femee.

— Şi aventuroasă!—făcu Călinescu învârtind mâna în aer. Îți aduci aminte de Radu Vulpian? Pentru ea s'a împuşcat

— Aşi Să evităm primejdia.

— Acuma cade'n cursă bietul doctor, și după cât se vede și doamna...

— Deci nu ne mai interesează. Amândoi râdeau privindu-se cu înțeles, pe când Călinescu își ferea *regele* adunând nebuni.

— Ai auzit ciocoaică? Ce ajuns de judecată superficială au ființele astea. Auzi că averile lor moștenite sunt averi cinstite. A trebuit să tac. Cum să vorbești de funie în casa spânzuratului.

Averi cinstite! Boerii erau ei oameni de muncă?

— Tocmai — întâmpină Călinescu, a fi boer, înseamnă a sta ca un trântor și a primi totul de-a gata, muncit de o lume întreagă care era jertfită plăcerilor și corupției că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

torva. Cum astfel de oameni, care nu au muncit şi agonisit niciodată, au putut ajunge la averi de milioane, la cumulul moşiilor, împărţindu-şi ţara şi prefăcând poporul în robii lor.

— Desigur — întâmpină Burcă cu gura plină de fumul ce sorbise. Averea lor e stoarsă prin linguşirea domnitorului, iar aceasta prin abuz de putere către cei mici. Îi plăceà domnitorului o moşie, te chema.

— Imi place moşia ta păcătosule.

— Nu o vând măria-ta. Vodă-i aruncà o sumă cât de mică şi-i porunceà cu voce nazală — cum numai boerii aveau dreptul să se poceascâ.—Ieşi afară mişelule.—Astfel au fost luate cele mai multe moşii a micilor proprietari.

Şi acum, descendenţii acelor hoţi pe care i-a poleit trecutul, vin să ne vorbească de averile lor moştenite şi cinstite. Ar trebui să se răfuiască şi această uzurpare de drept public. Averea noastră a burghezimei se poate clarifica. Bunul nostru nu e răpit prin abuz, ci produsul muncei şi al economiilor noastre. Deci parazitul societăţei trebue să piară. Acesta corupe totul!

— Da, trebue să luptăm până în pânzele albe, zise Călinescu — mişcând *calul*.— Ar trebui să le iasă din minte bogătaşilor că ei reprezint elita, fiindcă sunt *capabili* de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lux, rămânând intelectualii, subalternii lor, fiindcă deocamdată banul dictează, el e armura în care se ascunde cele mai josnice mizerii sufleteşti. Numai atunci valorile reale se vor puteà fixa în adevăratul lor merit, când cumulul averei nu va mai înlesni autoritatea cu rezultat negativ. Pe acea pozitivă nu o creiază decât inteligenţa şi cultura.

— Adevărul categoric — spuse Burcă — ferindu-şi *turnul*. — Societatea bogătaşilor, sau mai bine zis *clică*, e un rest feodal, rezultatul abuzului de munca altora, şi doar şi acum fac stat în stat, şi chiar corup statul în mersul firesc. Nu vezi că nu poţi urmi nimic a cătărei de oarece prin motorul corupător al banului ei desbin calea cea bună şi prielnică mulţimei în avantajul lor.

Imperialiştii — mon cher, sunt cu drept cuvânt criminali deghizaţi.

— Numai socialismul le vine de hac. Socialismul e cămaşa de forţă a imperialismului şi toţi proprietarii fac parte din corlegiul imperialismului.

— E categoric — repetă Călinescu, pe când se oprise de jucat în avântul convorbirei care le răpeà atenţia.

Astă vară am colindat în judeţul Fălciu. Am tras în gazdă la o adevărată ciocoaică. Am vizitat şcoala. O mizerie! Două camere

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mici şi întunecoase, casă de ţară — în care un biet învăţător prigonit de proprietarul, care îl învinovăţea mereu că le strică capul ţăranilor — de abea puteà să-i lumineze întru câtva. Văd o casă mare şi arsă în mijlocul satului. Proprietatea proprietarei. Mă iau cu binişor pe lângă ea. Hazardez şi spun:

— Ce minunat şi încăpător local de şcoală ar deveni casa această reparată! Cât de mare ajutor a-ţi aduce civilizaţiei poporului, dacă a-ţi dărui-o pentru şcoală.

— Eu să dăruesc pentru şcoală? făcu d-na indignată, privindu-mă cu ochi duşmănoşi.

— Se vede că şi d-ta eşti un socialist, vei fi venit să aţâţi satul împotriva mea.

— Ferească Dumnezeu, cucoană Ilenuţa. Am hazardat o părere, ca dascăl cum sunt.

— Apoi să ştii că în casă arsă a fost cârciuma mea şi am s'o înfiinţez iarăşi. Ce-mi aduce şcoala d-tră, decât ruină averei mele.

Toate bestiile încep a avea idei, le umple capul cu măriri şi nu mai vor să-mi muncească moşia. Unde credeţi că avem să ajungem cu astfel de ţărani?...

Desigur aceste fiinţe judecă toată situaţia din punctul lor de vedere social. Acuma hai să începem jocul serios. Deci să fim atenţi.

Curând rămaseră tăcuţi cu încordarea concentrată pe piesele şahului, dintre bu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zele lor nu mai sporea decât fumul ţigărilor.

Afară mulţimea satului lucrà spornic, lucrà adunând snopi de pe câmpia tunsă, aşezându-i teancuri în carele ce scârţiau subt povară. Altele deşarte scoborau dâmbul cu oameni şi boi obosiţi de truda unei zile de vară.

Săteni şi sătence cu pieptul gol, dogorât de arşiţa soarelui, dădeau zor, din răsputeri, să ádune aurul stăpânului, să cureţe lanurile, pe care ca mâne puteau muri în luptă, necunoscuţi martiri, pentru alt stăpân:

Porunca oastei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

Doctorul Criste sosi obosit şi congestionat de muncă şi căldură; enervat de faza prin care trecea inteligenţa, exaltându-se în excitarea entuziasmului şi astfel pierzând mereu contactul busolei rezonamentului. O nevroză generală.

Aerul curat, liniştea de ţară îl înviorau şi tămăduiau. Era, parcă mai mulţumit de viaţa instinctelor, în mijlocul cărora trăia, şi care ştiau mai bine ce să facă pentru necesitatea vieţei lor, decât inteligenţa creatoare, ajunse la cel mai desăvârşit declin, prin artificialul ambiţiunilor oarbe.

Doctorul îşi luase concediu pe 15 zile.

Câte aveau să se răbojiască în viaţa lui intimă. Preludiu intona plăcut prin câteva partii de Tennis, o plimbare cu trăsura în lungul şi latul moşiei. Plimbarea mândriei proprietarului ce ţi se propune îndată după sosire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Doctorul era întovărăşit pretutindeni de d-na Paclea. Colindă mai mult pe jos.

Ridicau pieptiş dâmburi aurite de grâu, scoborau vâlcele în ale căror cute păduratice, murmură un pârăiaş spre care, însetate se apropiau girezile de vite, herghelia şi blânda turmă de oi.

Poezia dragostei se întăreà în mijlocul poeziei naturei. Conversaţia doctorului revărsà o adevărată comoară în mintea şi inima ei. Orice spunea d-na Paclea era întâmpinată de o reflecţie potrivită şi cel mai ades hazlie.

In vraful de jurnale adus de Criste, d-na Paclea observa rigoarea cenzurei.

— Mai multă hârtie decât tipar. Acuma e momentul când hirurgia se întrece cu cenzura. Răsboiul nu amputează numai fizicul bolnav, ci mai cu seamă moralul sănătos. Vai, câte capacităţi au căzut subt pana iartagan a unuia dintre idolii partidului.

Doctorul fu răsplătit cu o privire şi un zâmbet ce-i îndemânau gestul dorit. Sărutarea dulcei mâni catifelate.

In realitate, adică în intimitatea sufletească, doctorul se cam plictisea cu platonismul, totuşi speranţa unei vieţi trăite, îl silea să zădărnicească lincezând în curtenire galantă. Ar fi ştiut el întrebuinţà meşteşuguri... Maria însă refuza orice tratament,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu vroia să audă de medicamente. Ea nu se supunea decât regimului. Şi cu toate că impulsiv doctorul, ar fi satisfăcut cerinţa instinctelor, totuşi prevedea că ar riscà un fiasco printr'o reacţie artificială într'un organism cu modificări cum degenerase al ei. Doria mai prielnic să ajungă pe cale naturală aşa că, prin simpatia persoanei lui să poată trezi reacţia care ar fi însănătoşat'o deplin.

In ultima zi tovărăşia le fu adunată într'o cavalcadă până la Mirceşti — în vecinătate — unde Maria Paclea depuse pe mormântul marelui poet naţional *Alexandri*, o cunună din flori de câmp, în care nu lipsea nici *macul roş la faţă*. Ea împleti cununa subt impresia neîntrecutei poezii *Concertul în luncă*.

— Oare cine va cântà ca dânsul răsboiul în care păşim?

— Vor fi mulţi, scumpa mea *Donă* care vor avea *l'air mais ils n'aurons pas la chanson*.

— Numirea de *Donă* o surprinse plăcut pe Maria, şi satisfăcu pe doctor care, hazardase o mai intimă chemare.

Se îndrumau alături, în pasul cailor. Maria fără a face nici o aluzie spuse.—Nu fii răutăcios, avem multe talente şi talente mari.

— Nu zic ba, însă, sunt simbolişti şi'n

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

energia eroismului tonurile au nevoe să fie precise.

D-na Paclea şi doctorul Criste tăcură. Admirau Ciahlăul cum se alegea drob de argint în asfinţitul scăldat de boara aurie. Criste îşi apropiase calul, îi luă şi sărută mâna. Maria privea cu plăcere ochii ce-o atrăgeau, ascultă glasul şi mintea ce-o fermecau.

Doctorul era încredinţat ca în acele zile petrecute împreună se va lămuri dorita lui înclinare şi pe care aveau să o săi bătorească cu alai mare, a doua zi când era *Sfânta Maria*.

Doctorul şi poruncise în taină, taraf de lăutari la Roman, pe când d-na Tudor făcuse pregătiri culinare, şi trimisese să poftească vecini de moşie, cât şi prieteni din Roman.

Ei se apropiau în apus de soare fără aşi închipui, că acea noapte de 14 August 1916, avea să spulbere toate pregătirile, avea să sădească în suflete numai sentimentul datoriei către patrie.

Primejdia patriei avea să nimicească ori ce alt avânt.

Maria Paclea adormise. Se trezi însă. Ridică capul. „Mi s'a părut" îşi şoptea ea, când, discret auzi iar bătând în uşă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cine-i? strigă Maria.

— *Sună mobilizarea* — spuse doctorul.

Maria se ridică impresionată. Acele două cuvinte răsunau încă adânc în golul vieţei ei intime. Ascultă cu luare aminte. Auzi goarna sinistră ce creştea din depărtare şi căreia îi răspundeà micul clopot dela bisericuţa din sat. Părea mai tânguios şi jalnic ca oricând cu jalea ce duceà în fiecare casă şi în fiecare suflet.

— Plecăm? întrebă doctorul.

— Sunt gata îndată — rosti ea şi pripit începu a se pregăti. In jurul camerei se tot înmulţeau voci şi în gravitatea expresiei se simţeà revărsul grijei fiecăruia.

Imbrăcată, Maria aruncă ce putù încape in mica valiză de luat în vagon; celalt bagaj rămâneà la ţară.

In tot cuprinsul casei mişcare sufletească. D-na Tudor, simţi un alean, o sfârşire. O cuprinse o jale nespusă când auzi goarna şi clopotul. Soţul ei plecà şi el. De unde? şi unde? Nu mai primise veşti de o săptămână. Totuşi căută să se oţelească de oarece avea pe seama ei răspunderea întregului avut şi al copilaşilor ei, cărora, se pregăteà să le spună a doua zi că din acea sinistră noapte, în tot cuprinsul ţărei cât şi în viaţa tuturora se începuse o altă viaţă. Era una mai scumpă fiecăruia, viaţa celui de aproape

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi scumpă le erà şi lor viaţa în primejdie a. *tatei.*

După dureroasa impresie, reacţia o îmbărbătă, când privi în jurul ei, şi văzù că tot avântul trebuia să pornească dela ea.

Ştia că atât doctorul cât şi Maria erau îndatoriţi să plece de îndată ce va suna mobilizarea.

Curtenii se şi pregăteau de plecare. Satul întreg să pregătea de ducă.

D-na Tudor, împreună cu femeele ei, somnoroase, speriate, zăpăcite, înlăcrămate adunau din cămară, luând din mâna cucoanei ce alegea — feluriţe merinde aşezându-le într'un coşuleţ, „Cum le menisem!" îşi zicea Lucreţia Tudor, tăind felii din toate bunătăţile pregătite pentru a doua zi.

Alte curtence cu câte-un felinar aprins se scoborau în pivniţă pentru a trage în ulcior vin, pe când bucătăreasa pregătea tava cu cafele cu lapte şi felii de cozonac proaspăt.

D-na Paclea şi doctorul se aflau pe pragul dinspre hol, când Lucreţia Tudor cu o lumânare în mână, înconjurată de femeile încărcate cu bunătăţi, intră în sufragerie.

— Tremur toată — spuse ea, privindu-i îngrijaţi cum se arătau.

— M'a îngrozit straniu goarna şi clopotul, sinistre ca şi războiul. Doamne! doamne!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce jălanie printre oamenii mei. Sărmanii, se despart — copil de părinți — soție de bărbat — soră de frate — logodnică de mire... Ascultați suspinele lor. S'au îngrămădit în antreu.

Tăcură cucernic ca în fața unui altar. Ascultau smeriți tânguirile și suspinele femeilor rămase cu brațele întinse din cari se smulsese iubiții lor.

— Caii sunt și înhămați. Luați-vă ticnit cafeaua. Aveți un tren peste două ceasuri, așa că nu e nevoe să vă grăbiți. Doar până la Roman numai trei sferturi de ceas. V'am pus la trăsură paneraș cu merinde. Cine știe cât, și ce drum vă așteaptă! Noroc că o venit doctorul. Ce te făceai Marie dragă, singură pe așa prăpastie. Is încredințată că ai fi plecat ori în ce condițiuni.

— Grija ființei mele nu mă abate dela datoria de care mă leagă suferința țărei noastre — răspunse d-na Paclea.

Mai schimbară câteva fraze între care d-na Tudor, alergă să-și mângâe bietele femei ofelite.

— Surioarelor — le spuneà ea ca nici odată de apropiat — îs ca și voi stinghere. Nu știți, de când o plecat boerul!...

— O hi cucoană dragî, da toț mai feriți îs boerii, da a noștri sărăcuții, îi rădic greŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

osândei, îi is bogaţi gramadî ca lemnili pi foc.

— Nu judeci drept Marandă. Acum s'a trecut vremea când numai cei dela ţară înfruntau răsboiu. Azi şi cel dela târg ca şi cel dela sat merg de-a valma înaintea duşmanului.

— Şî ci am' ieu cu alţîi. Pi mine mă doarî de-a meu — spuse Maranda vărsând şiroe de lacrimi.

— Nu mai suspină aşa tari, că nu-i a bine Marando — o mângăie stăpâna.

—D'apoi eu la'ghini mă gândesc? Şî cum sî nu curgî şîroai di lacrimi din trupu meu, când ca mâni, din trupuşoru lui Vasili ari să curgâ şîroai di sângi.

— Putem plecà — şi doctorul urmă.—Se poate întâmplà să fie mai multe trenuri. De sigur că s'a schimbat orarul.

Maria îşi îmbrăţişă prietena, doctorul îi sărută mâna şi trecură la scară

Era răcoare; cerul senin, luna subt mreaja ţărcelamului ce-i sporeà lumina, trecuse de zenit.

D-na Tudor rămase în prag. Servitoarele ţineau lumânări aprinse în mână ca la înviere. Zurgălăii sunau, felinarele dela trăsură arătau drumul.

— Rămas-bun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Drum-bun — ura prietenă, care rămase în prag neclintită, până ce acele două lumini îndepărtate se pierdură în desişul pădurei.

Mai licăreau ici şi colo în şerpuirea drumului cotit, şi boltit de ramuri.

— Cât e de solemnă moartea — probabil fiind că e eternă — şopti doctorul.

— Te gândeşti la moarte? Ai dreptate. Parcă nu îndrăznesc să vorbesc în liniştea fioroasă ce mă înconjoară.

— Când ai războiul în minte ai şi moartea în suflet.—Tăcură amândoi. Fiecare torcea alt fir. Năpraznica schimbare de situaţie le schimbase şi pornirea. Ea, se simţea tot mai cuprinsă de sentimentul responsabilităţei. Se gândeà la ţele ce avea de făcut. El de asemeni, cu un adaos de mulţumire. Noua situaţie îu-l despărţea de *Dona Maria*, cum o numea acuma în intimitate.

Treceau prin sat. In toate căsuţele lumină. Ardea, poate lumânarea dela Paşte, pe care săteanul o aprinde în ceas de cumpănă. In umbra amijie a livedelor, îmbrejită de raza lunei, treceau pe lângă săteni ce se îndrumau şi ei spre oraş. In urma lor lângă zăplaz — pe prag — pe prispă... umbre... Umbrele sfinte. Neamurile lor. Se simţeau până în depărtare. Parcă-i ajungea suspi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nele. Cernit prohod... Se opreau sătenii privind îndărăt spre cei dragi, îndepărtând o clipă icoana morței ce le stă sotnică înaintea drumului.

In depărtare ardea focuri.

— Pe acolo sunt lagăre — lămuri doctorul, atrăgând atenția Mariei.

Zările de lumină se întunecară deodată. Trăsura intrase în pădure. Umezeala și întunecimea înfiorau. Cele două lanterne păreau straje ce-i întovărășcau. Atâta zare de viață.

— Auzi? E apa Siretului. Ne apropiem de pod. Te temi?

— Nu mă tem de natura ce rău poate ea face! Mi-e groază să nu ne iasă cineva în cale — răspundeà ea pe când răsună a lemn subt copitele cailor. Foșnetul apei și al pădurei păreau un monstru ascuns care se mișcà.

— Ce fioros e întunericul. Cum totul devine spectral. Dacă nu se ivea norul se ascundă luna...

— Al acuma dorești să dai cu ochii de lună! Își răsbună. Dș ce-ai numit-o eri seară — *cadavrul cerului*. Ce idee stranie, ai avut. De mii de ani poeții și-o întovărășesc ca muză și Dona mea...

— Să nu te miri doctore. Acum găsesc cadavre pretutindeni chiar și în seninăta-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca cerului. Şi, spre câte cadavre ne îndrumăm de-acuma!...

Iarăşi rămaseră tăcuţi, numai glasul vizitiului chema ades pe nume caii, le vorbeà „hai Voinicul — dii Ciobănel" ca o chezăşie a tovărăşiei lui prin întuneric. Focurile se iveau. Eşise din deşimea pădurei. Se apropiau.

Erau corturi şi în mijlocul lagărului ardea un foc mare.

In jurul flacărilor soldaţi, unul lângă altul, priveau gânditori lumina.

— Să fac prieteni cu focul — spuse doctorul.

— Sărmanii! Cine ştie câţi dintre ei vor mai rămâneà!...

Iar tăcură îndelung întunecaţi de grije. Glasul valului creştea în mătăsoasă sonoritate.

Acum trecem apa Moldovei, zise doctorul, pe când vizitiul lăsă domol mersul cailor pe lungul pod. Se aflau în loc deschis. Moldova curgeà în milioane de lumini smulse cereştei luni, şi înmulţită la infinit.

— Numai apa mai susţine viaţa în liniştea mormântală a naturei. Parcă am trecut prin o lume care s'a sfârşit — şopti Maria.

— Vinovată e starea noastră sufletească. In alte condiţii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ingândurată Maria nu răspunse, tăcù şi doctorul.

Se apropiase de oraş. Aceiaşi beznă pe la case, cu toate că mişunà lume de umbre. Ghiceai casele în care locuiau militari. Numai acolo era lumină. Vizitiul mânà la pas, printre lumea ce năsădeà drumul. Un târgovăţ spuneà într'o ceată de săteni.

— Aice bre, o fost frumos. O' tras clopotele la Episcopie şi o companie de soldaţi cu steagu în frunte o colindat uliţele cântând vesel. — *Deşteaptă-te române.*

In piaţa gării, ca şi pe peron, mulţime de ţărani. Cei mai mulţi prefăcuţi în soldaţi cu traiste pe umăr. Unii mâhniţi înjurau, blestemau: *Să nu mai ajungă să pătrezească cel ce-o aprins răsboiul.*

Tineretul părea nerăbdător să plece şi toţi mişunau ca un furnicar răscolit. „Cât de fioroasă e toată astă lume de militari" — îşi ziceà Maria Paclea, strânsă în mulţimea lor... Işi îmblânzeà însă gândul. „Doar sunt tot ei, sătenii de odinioară, totuşi schimbaţi prin uniforma ce are menirea de a prefăce, creştinii în păgâni". Nu mai plecau să sape ogorul dătător de viaţă ci, plecau să sape morminte. Plecau să săvârşească cele mai urgitoare cruzimi subt pavăza umanităţei.

Maria Paclea, aşezată pe micul ei cufăr,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îl aşteptă pe doctor, care se dusese să ia informaţii despre plecarea trenurilor spre Bucureşti. Apărù în preajma ei.

— Dona Maria — ştii că trebue să ne întoarcem în oraş. Până mâine la 10 ore, nu pleacă decât trenuri militare, şi, de sigur nu vom aşteptà până atunci pe peronul gării. Din fericire vizitiul a întâlnit săteni şi-a zăbăvit cu ei de vorbă. Nu se află ţipenie de trăsură pe piaţa gării.

— Haidem — spuse d-na Paclea cam plictisită. Peste câtva erau la otel, fiecare în camera sa, cu grijile zilei de mâine, zădărnicită şi îndepărtată, cu toată graba cu care au fost plecaţi.

Maria se lăsă pe pat. Nu putea însă adormì, şi când în spre ziuă aţipi, un murmur lugubru o deşteptă.

Se repezi la fereastră.

Mii de săteni în pâlcuri, mâhniţi, vorbeau şi se tot îngrămădeau în cârd ca oile. Curând se adunară alte cete, aceştia îmbrăcaţi, şi tot astfel curgeau râuri spre gară.

D-na Paclea deschise fereastra încetişor. Privi pe furiş. Doi inşi, încă în port de sat, obosiţi, hăt de pe unde ajungeau pe jos, se cinchiseră subt fereastră şi Maria auzindu-i vorbind, asculta.

— Mări frati dragî, da n'am avut parti sâ prăznuim batâr zîoa de azi; oi zî di ho-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dihnî, şi de-aşa mari praznic. Di cum am isprăvit cu munca câmpului — parcă ni şî pânde hultanu — o şî sunat trâmbiţa iadului. De-acù înainti s'o isprăvit cu noi. Nu mai sîntem a noştri, da a lor. Cini ştii câţi ne-om mai întoarci pi la vetrili noastri şî chiar di ni-um întoarce, ni-um întoarci lefteri ori... ferească Dumnezău şi pe duşman...

— Un Dumnezeu ştie — răspunse celalt cu grai tot atât de mâhnit. Mă gândesc când s'or hi sculat azi dimineaţî copchii noştri şî n'o mai dat di noi, sărăcuţii... Glasul se înecă.

— Aşa-i cumătre Ghiorghi — cum ni plâng acu cei rămaşi în urmî; şi înaintea noastrî ci-ni mai aşteaptâ?...

— Ci sî ni aştepti fărtate decât asprimi, bătăi, jiug... Doar am mâncat pânea cazarmii... Di-um chică în palma duşmanului, iar, la ci sî ti aştepţi: schilodiri, bătăi, moartea. Tot noi plătim gloaba.

— Maria se plecă pe fereastră şi văzù doi săteni de vârstă mijlocie. Ei mâncau şi vorbeau. Aşternuse între dânşii o petecă curată pe care erà un drob de mămăligă rece, câteva cepe, un pumn de brânză şi fructe. D-na Paclea căută în paneraşul cu merinde, scoase câteva ouă, o bucată de curcan, prăjituri, pâne albă şi le învăli în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tr'un jurnal. Își așează pălăria, își trase mănușele, luă pachetul și eși. Trecând pe lângă ei, înmânà pachetul și auzi *mulțumim* pe când ea mergeà înainte, așa ca în bobote. Simțea nevoe de aer și mișcare, ș'acum se ducèà unde vor duce-o ochii.

Aerul totdeauna răcoare în Roman din cauza mișcărei celor două râuri, înviora. La răspântie, mulțimea adunată, lămurì după înfățișare că, acolo se află piața Episcopiei. Târgul erà făcut de mai multe femei decât bărbați. O seamă de sătence stăteau pe la locurile lor obișnuite cu ce aveau de vândut. Unele bătrâne, altele tinere. Pe lângă ele copii mâhniți se țineau — de poala lor, cum s'ar fi temut *să nu o piardă și pe mama.*

D-na Paclea se alătură de două, care stăteau de vorbă în picioare.

Ochii le erau carne vie din care mereu curgeau lacrime.

— Cini știi di l'oi mai vide cumâtră. Parcî ni s'o rupt inima din mini și după dânșu când o plecat, da di copchilași m'o dat gata. Doamni cumătriță, să-i hi văzut, să-i hi auzît ți sî rupe inima nu alt ciava. Parcî boccau după mort — ducă s'ar pe pustii și pi cordri — răcneau cât li ține gura văitându-se — „Tătucuța nostru, oari s'a mai întoarci mămucî!—Și femeia urmă tot tân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

guios după ce-şi şterse ochii cu poala pestelcei albe.—Amu copchii îs mărişori, înţăleg şî di ghini şî di rău. Di eri o început a tângî. Vezi niata parcî li spune inima. Nicî n'o vrut sî audî di mâncari. Vai de sufletu meu! Parcî mă ardi un pojar ici în furca cheptului.

D-nei Paclea i se umpluse ochii de lacrime, îşi ziceà: „Aceste fiinţe îşi dau seamă de gravitatea situaţiei. In ele se arată adevărata fire. Sunt îndurerate de cruzimea ce vor întâmpinà ai lor. Nu făţărnicesc o stare nefirească împrejurărei. Vorbe goale şi umflate ca pe la oraşe. Maria se alătură de ele.

Doar nu mor toţi nevastá dragă — le şoptì ea, pentru a îndulcì vădita suferinţă.

— Ei cucoanâ mé, aiestea-s vorbi dulci şi migdali amari. Ştim' şi noi spunì cuvinti di mângâieri — şi iar privi în ochii sângeraţi ai tovarăşei care spunea:

—Ni ie bărbaţii, ni ie flăcău...O pustiit satili. I'o râdicat pi toţi. Vai di noi ci prăpastii sî abati pi capu nostru!...

D-na Paclea vedea pretutindeni aceiaşi mâhnire împietrită în felurite alte chipuri.

Doctorul îi răsărì în cale.

De când te caut Dona meal Se apropie ora plecărei. Am' luat tot bagajul dela otel. Să ne urcăm repede în trăsură. Clopotele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bisericei zidite de Ştefan cel Mare vesteau liturghia. Femei bătrâni, copii, tinerii gata de plecare, intrau pentru a se închina şi a îndura lui Dumnezeu mila în prăpastia spre care plecau ai lor.

La gară o îmbulzeală sălbatică. Lumea sosită în Moldova pentru vară, se năpustea să plece pe la casele lor. Egoismul începea a-şi arătà ghiarele ca în ultimă speranţă. In fiecare ins nu mai trăia decât instinctul conservărei Incepeà să domine starea primitivă. Se striveau. Fiecare doreà să se afle cât mai aproape când va sosì trenul. Doctorul Criste se aşeză pavăza. O lăsă pe d-na Paclea la spatele lui spunându-i „*noblesse oblige*". Lângă ei ordonanţa se aţinea cu bagajul. In jurul lor: strigăte, insulte, ţipete disperate. Săreau unul peste altul. Omul nu mai era decât un mijloc de sprijin sau o piedică aruncată din calea celui mai voinic.

Trenul intră în gară. Conductorii şi santinele răcneau „*la o parte*", pe când norodul se mişcà în flux şi reflux, împins de cei de la spate, ş'apoi de cordonul militar, daţi îndărăt.

Se ridica murmur de gemăte. Copii înăduşiţi, bătrâni leşinaţi, şi nimeni nu dădeà nici o atenţie în nerăbdarea de-a se urcà în vagon.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Doctorul stă neclintit. Vagoanele de-abea mişcându-se, treceau oprindu-se chiar în momentul când Criste se afla în faţa unui vagon de clasa I-a.

Voinicește se agăţă cu amândouă mâinele de bară. Se urcă. Maria se ţinea de haina lui, ca un copil dela ţară. Urcat întinse mâinele, o atrase la el, răzbì şi ordonanţa cu bagajul.

Intr'un compartiment singure două locuri. Se aruncară.

Insfârşit! exclamă doctorul pe când d-na Paclea obosită de emoţie se lăsă palidă în fundul stranei.

Pe peron răsună grozăvia unei revoluţii. Peste puţin tot culoarul era năsădit de lume. Stăteau în picioare pentru a puteà încăpeà cât mai mulţi.

In compartiment se urmà liniştit conversaţia între cei ce veneau mai de departe.

— Ce fel de mobilizare domnilor fără a se convocà Corpurile legiuitoare. Ştiam că vom fi aliaţi cu Rusia, aceasta cred! că nu ne autorizează de a urmà şi conduita absolutismului ţarist.

— Aveţi dreptate — interveni altul.—Sunt extraordinari cei doi moştenitori, fiindcă, orice s'ar zice, avem de îndurat consecinţele faptelor celor cu adevărat mari. Şi consecinţa regelui Carol e Ferdinand, iar a lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ion Brătianu e în dublă față Ionel Vintilă.

Fericită consecință, spunea unul, pe când altul sbiera cu fața congestionată.

E revoltător. Auzi Iliescu, comandantul supreml In ajunul războiului înlocuești tot personalul experient cu câte mediocrații toate. Oamenii lui de gheșefturi.

— Da, e extraordinar cum ne aruncă în prăpastie. Auzi hall Brătienii își iau răspunderea războiului! Să vede că nu-și dau seamă de gravitatea situației noastre.

— Ba își dau prea bine seama că în războiu majoritatea numerică primează și cum înțelegerea și-a afras aproape tot universul, e de așteptat ca victoria finală va fi a noastră — spuse liniștit un liberal.

— Adică să privim și să judecăm drept — se ridică un tachist.

Războiul e meritul Federației, ei au ridicat avântul.

Doar până în ajunul morței regelui Carol, tot cortegiul Brătienist a fost germanofil, singur Emil Costinescu rămase busolă viitoare. El din primul moment a dorit intrarea noastră în acțiune alături de Înțelegere, așa că îl putem privi ca Federalist și ar fi fost momentul ca toată inteligența să-și dea mâna în fața pericolului național, și laolaltă într'un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

guvern național să-i sporească cât mai mult mijloacele.

— Aș ce vorbești d-ta domnule, partidul e înaintea oricărui interes, au ajuns la un sectarism îngrozitor. Eri auzeam discutând un conservator cu un liberal.

— Ei și d-tră la 1913 ne-ați invitat să facem parte din guvern, acuma și noi vom face războiul fără de d-tră.

— Auzi hal—sbieră din cuioar un ins buruenos la vorbă — da ce închiriază casa lui tată-su, ori moșia mini-sa. Doar țara asta e a tuturora, și toate partidele trebuiau să fie la cârma țărei. Vorba boerului. Cei mai de seamă generali nu fac parte din Statul major.

— Desigur interveni altul — doar de aceștia are nevoe kaizerul care indirect trage sforile paiaților noastre până ce ne-om trezi trași pe sfoară.

— Ai dreptate dumneata, crișnim subt ghiara Germaniei și cred că tot ei vor trage beneficiul din inventarul politicei noastre nesocotite.

—Federația a agitat naframa roșie în fața taurului și bieți de noi fi vom îndură lovitura coarnelor.

— Cu toată iluzia unora — începù un domn bătrân cu voce strânsă — eu însă mă tem de un fiasco complect. Observați

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la punctele cardinale, prin care se manifestă războiul.

— Domnilor se îndârjì altul care ascultă de pe culoar.— Oamenii care intru în arenă sunt hotărâți, curajoși, nu șovăesc amețiți și fricoși ca jidanii.. Mă credeți, răsboiul e o binefacere organică, ridică moralul până și în cel mai păcătos.

— Ridică mai cu seamă acțiunile bancherilor și spoliatorilor. Șlăvește vanitatea nebunilor și sporește numărul nenorociților. Pentru a salva prestigiul casei Habsburge vor trebui să moară milioane de vieți; sute de mii de inteligențe și talente rodnice perdute. Iată unde duce imperialismul cu tot cortegiul său de eroism și nebunie.

— Totuși domnule, numai răsboiul e soluția definitivă a neînțelegerei.

— Intre dobitoci. Intre ființe care nu au destulă pricepere și calm, pentru a se înțelege; ci recurg nervoși și impacienți la aparatul vechei școli: militarizmul-răsboiul... Dacă însă tot acest mecanism al regimului vechiu, putred de vechiu, ar fi nimicit de poporul care îi îndură povoara; de sigur s'ar găsi alte soluții. S'ar înțelege *inteligent* iar nu bestial — diplomația imperialistă, căci, cu toate că multe state și-au schimbat firma, fondul a rămas sălbatic, atât că toată rețeaua diplomatică e aceiași.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Suntem în horă şi trebue să jucăm — spunea altul, unui vecin.

— Da, domnule. Nouă ne trebuesc oameni de inimă iar nu filosofi. Da, trebue să jucăm hora în jurul Carpaţilor noştri, bretele noastre oţelite să încingă dragul trup al cetăţei Carpatine. Să-i vedem ridicaţi în inima ţărei noastre

— Mic — ca Moldovan — strigă unul de pe culoar — îmi sângerează inima după Basarabia noastră. Presupunând că ne-ar fi revenit şi Bucovina...

— A Basarabia!... Alianţă cu Rusia ne-a tăiat aripile. Cine-ar puteà sperà să se smulgă vreodată ceea ce-a răpit uzurpatorul, stăpânul unei jumătăţi de continent. Iată beneficiul imperialismului. Ţarul ne-a venit, ce e drept, în ajutor la 1877; însă şi a luat Basarabia, în schimbul independenţei noastre. Ne-a dat Dobrogea, însă câte miliarde ne-a costat...

— E mai trist de noi — rosti alt glas disperat.—Ne mai pomenit de trist pentru noi Ardeleni şi cei din Bucovina. Vom fi siliţi să ridicăm arma împotriva fraţilor. Moldovenii batîr vor merge laolaltă.

— Ei domnule! Cine ştie cum se va întoarce roata şi dacă acei care răd acum strigând *Eureka*, cum sbiară kaiserul, nu vor plânge mâne pe urma gloriei lor. Cine ştie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dacă mâne nu vom râde noi în hohot mare răsunător până la Tisa.

— Cine ştie — îngână vecinul potolit — dacă nu vom fi şterşi de pe harta Europei, ca stat.

Unul murmură. — Inconştientă îndrăzneală!

In compartiment înăduşeà căldura. Maria Paclea se ridică şi dădù în jos fereastra. Privind afară rămase uimită de şirul lung al umbrei vagoanelor încărcate cu miile de umbre ale soldaţilor grămădiţi până şi pe acoperişul vagonului.

Umbrele lor treceau lin peste: lanuri de curând cosite de ei — peste păduri ce le-a umbrit odihna şi în care le-a răsunat doine, peste râuri ce le răcorise încordarea muncei, pe lângă sate unde nu mai rămăsese nici care de flăcău...

La toate staţiile se urcau mereu ostaşi, iar după ei rămâneà pustiul şi jalea, în femei, bătrâni, şi copilandri.

In staţiile mari trenul erà primit cu alai de către autorităţi şi lumea oraşului ce striga: *Trăiască viteaza armată română. Ura-a-a. România mare.*

Şi trenul plecà în salve ce sbucneau privind soldaţii de pe acoperiş cari la rândul lor cu cei năsădiţi în vagoane răspundeau prin: chiuit haiducesc, după vechiul obiceiu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un murmur plecà cu trenul. alt murmur se tot stângea în urmă.

De prin lanurile tunse, bătrâne, cărora biserica le încredinţează facerea prescurei, văzând cum se apropie trenul cu steagul ţărei fâlfâind pe gâtul maşinei şi oastea de pe acoperişul vagoanelor alergă, lăsând culesul *fir cu fir* ale rămăşiţelor de grâu rămase după seceriş — singurele din care se face pânea pentru naforă.

Unele măicuţe bătrâne îngenunchiază în preajma trenului, bat metanii şi toate fac cruce ca în faţa catapiteazmei cu sfinţi martiri. Printre lacrime privesc sus la tren, apoi mai sus în cerul dătător de îndurare şi nădejde.

La o staţie un tren sanitar. Maria îi atrase atenţia doctorului, care se întăritase şi el în discuţie vrăjmaşe.

— Curând vor fi pline şi noi printre ei — şopti doctorul, care se ridicase alipindu-şi capul de al ei în pervazul ferestrei deschise.

Ce curent! Nu mai stà la geam. In toate părţile deschis şi s'a cam răcit. Aşează-te pe locul meu. Eşti mai aproape de ferestre. Totuşi mai la adăpost.

Pe când schimbau locul, Maria ascultă un tinerel care stând în picioare în pragul uşei rostea enervat.

Ceva mai neîmpăcat ce inconştientul nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se mai poate Pe când Brătianu stătea în neutralitate, urla, nu altceva voința războinică, ș'acuma când încep a simți ce înseamnă un răsboi, iată-i că se ridică ca paloșe împotriva celui ce le-a satisfăcut voința.

— Dar tânărule, da și au dreptate cei care se ridică. Și eu unul am dorit răsboi pentru mântuirea tuturora românilor, însă, vezi, noi discutăm aci, nu intenție ci modalitatea.

— Domnilor, nu e modalitatea ci partidul, vă asigur. Pe când în Franța, la sunetul mobilizărei nu a mai fost castă ci numai *Franța*, nu a mai fost partid, ci numai patria, la noi, în momentul cel mai grav, chestiunea partidului preocupă politicianii. Nu spun că liberalii nu au făcut greșeli însă tot liberalilor care au creat România modernă care-au săvârșit opera pozitivă a țărei, tot lor li se va datora și România mare. Conservatorii ar dori perpetuarea unui trecut momifiat, nu mai sunt decât miliției politici.

— Băete dragă vorbești din etuziast și noi din experiențe. Ești violent noi rezonabili. Iți închipui că generalul Iliescu e un mare savant. Noi te încredințăm că e pur farsor

— Cum puteți numì forsor, un om atât de capabil și savant înainte de ai cunoaște valoarea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vocele fură strânse în uralele, manifestanţilor de pe peronul gării unde se oprise trenul, şi până în noapte aceiaşi întâmpinare pretutindeni.

La Buftea se făcu un neobişnuit de lung popas. Sbucneau protestări. Conductorul palid se ţesea de colo colo, fără a răspunde. Zăpăceala lui dădeà de bănuit celor conştienţi. După mai bine de o oră trenul se mişcă şi lumea se potoli.

La Chitila, în pragul Bucureştiului acelaş popas. Nimeni însă nu mai protestă. Se înţelese pricina zăbavei de adineaorea, după urgia pe care o vedeau de-asupra oraşului.

Radiatoare mişcau uriaşe raze albe pe întunecimea cerului. Proectate din cele patru forturi ce întăresc Bucureştiul razele lungi cât atmosfera căutau în toate direcţiunile.

Deodată două fâşii uriaşe rămaseră în cruce şi între ele răsări ca un sul de aur, Zeppelinul capturat. Peste câteva clipe se vedea explozia ghiulelelor în preajma Zeppelinului descoperit.

Părea sabia lui Democles de-asupra oraşului martir.

Ochii se aţintise cu groază pe monstrul aerian. Mulţi se gândeau şi la cele nevăzute de ei; bombele aruncate de sus si care făceau explozie printre ai lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria Paclea urmăreà cu atenţie. Ca spectacol atingeà sublimul. Sulul de aur prins în cleştele razelor alunecà îndărăt, pe dungă de lumină ce orbea cârmaciul paralizându-i orice mişcare.

Cu groază în voce se auzeà:

— S'a isprăvit viaţa noastră de toate zilele. S'a început războiul şi numai acum simţim urgia despre care citim de doi ani.

Zeppelinul eşise din orbita oraşului, pe când reflectoarele căutau mereu până în adâncimi de spaţiu. Peste câtva, trenul intră subt bolta gării.

Lumea se scoborà buluc.

Un adevărat convoi lugubru mişunà în beznă. Câteva lanterne ale conductorilor desluşeau din distanţă în distanţă şi astfel se puteà feri de clitucile bagajelor aruncate unul peste altul, şi printre aceste mormane nedefinite: femei, copii, care scânceau, picioare goale ce se trăgeau din calea îngustă a trecătorilor.

Nenorociţi sârbi, refugiaţi, aşteptau plecarea mai departe.

Toate glasurile se topise într'un murmur dominat de vocea comandantului gării care striga: „Toată lumea să evacueze gara". In umbulzeală, la licărirea unei lanterne, doctorul se găsì alături de un militar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— A, colonele, mergem alături ca doi streini!

— De unde te întorci doctore?

— De la țară. Sunt cu d-na Paclea, și adresându-i-se ei.

— Colonelul Stroiu.

Maria răspunse salutului, pe când Stroiu spunea:

Vai de om! Ce călătorie! Doar am ajuns într'un vagon de marfă, ba încă fericiți că ne-a făcut loc niște bieți oameni. Eram de toate categoriile cot la cot.

— Te așteaptă auto?

— Al meu nu. E rechiziționat. Pentru noi militari superiori însă, sunt totdeauna auto ce așteaptă la gară. D-na Paclea e invitată ca și dumneata.

— Chiar pomană, domnule Stroiu în ceasul ăsta de așa mizerie.

In piața gării aceiași beznă. Bucureștiul era în cea mai neagră întunecime pentru a se feri de duhurile rele ce sburau noaptea de-asupra lui.

Voci strigau cu disperare. Trăsuri, trăsuri! Nici un răspuns. Nu se pomenea nici un mijloc de transport.

Domni și doamne din lumea elegantă își înșfăcau coletul pe spinare, sau duceau în părăngă cufărul. Cei mai de departe și cu bagaj greu, se așezau pe trotuar. Curând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toată piața era plină de lumea așezată pe bagaje așteptând trăsuri ori zorii zilei.

Câteva sirene de auto se vestiră și militarii adunați se împărțeau.

Maria și doctorul în tovărășia mai multor miltari ce se agățase și ei, nepoftiți, plecară.

Cu cât se apropia cu atât groaza celor văzute dela Chitila, și cele auzite prin gară, o năluceа pe d-na Paclea. Își ziceà cu grije: „Sărmana Profira oare o mai găsesc în viață"?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III.

Luxul, veselie, petreceri, delirul şi exaltarea bogăţiei se stâng. Incepe era tristeţei şi a mizeriei.

Mijloacele de comunicaţie scad zilnic, numai beneficiază decât militarii.

Cercetaşi, pe ale căror tinere feţe se imprimă seriozitate matură, cât şi soldaţi, aleargă în toate părţile; nu mai răzbat cerinţelor urgente.

Pe pieţe, adunat, în jurul iluştrilor din trecut, norodul sfătueşte îngrijit...Se apropie mereu pe lângă' măreţele stane, parcă-ar dorî să le vadă înviind şi să se scoboare între ei, înţelepţii zilelor mari.

De pe strade laterale se îndrumă spre gară numeroase convoiuri de străini aşezaţi în ţară: turci, bulgari, unguri, germani, cu femei, bătrâni, copii; bogaţi ca şi săraci, sunt cuprinşi în aceiaşi turmă şi duşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

subt escorta baionetei, pentru a fi izolaţi în Bărăgan.

Auto sanitare, aleargă dela un spital la altul, pentru a găsi loc răniţilor.

După câteva zile de luptă nu mai ajung spitalele pregătite de Crucea Roşie şi să înfiinţeze ad-hoc prin localuri de şcoală.

Publicul e cuprins de frigurile jurnalelor, se aruncă sălbatici pentru a citi *comunicatul*. Veştile sunt bune din Transilvania unde se luase ofensiva; dela Dunăre însă se lăsă tăcere îngrijitoare.

Se ridicau voci în mulţime.

— Bine că înaintăm în Transilvania, acolo e ţinta noastră firească, cât despre Cadrilater mai cuminte erà să nu-l fi luat. O sămânţă de discordie.

— Altul răspundeà.— Să nu ne facem iluzie. In Transilvania înaintăm, fiindcă încă nu am întâlnit nici o rezistenţă vânjoasă; cât despre Cadrilater, cu sau fără, tot aceasta era intenţia bulgarilor de oarece obiectivul lor e *toată Dobrogea*.

— Şi dumneata crezi? — se sumeţea o voce.— Eşti prea pesimist.

— Domnilor, ascultaţi-mă, am fost în cadrele armatei în tinereţea mea şi mă cred cu bune vederi militare. Eu cred în *incapacitate* războinică, totul e răsturnat împotriva noastră. In loc să ne ţinem deschis drumul spre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Salonic — singura linie de comunicaţie cu Occidentul, şi deci să dăm o viguroasă ofensivă la sud; din potrivă toată atenţia noastră e nordul. Astfel procedând curând ne vom surprinde blocaţi, şi nu vom mai aveà pe unde primi muniţiuni, căci, de sigur, prin Rusia nu vor mai ajunge până la noi. Au nevoe şi ruşii. Auzi plan la Iliescu să întărească numai patru puncte la sud: Turtucaia, Silistra, Cernavoda, Hârşova.

— Şi ce-ţi trebue mai mult domnule — întonă autoritar o voce. Ce sunt bulgarii înaintea armatei noastre! Când ne vor vedea îi sleim. Noi suntem pui de lei domnule? strigă insul din şcoala entuziaştilor, care pleacă la răsboi ca la vânătoare.

— Soldatul, da, are vigoarea leului — răspunse liniştit celalt — însă trist e că turma-i dusă de cerbi—cum sună proverbul persan.

— Domnule, dumneata îi vezi cu coarne de cerb, eu cu urechi de măgari, — se revolta altul — Domnilor, se transportă armata dincolo de Dunăre şi nu sunt pregătite şăice pentru poduri în caz de eventuală evacuare.

— Ce evacuare domnule. In planul răsboiului nostru nu există plan de retragere fără de care armata e sacrificată. Nu avem decât planuri de ofensivă. Singuri Averescu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cristescu şi Culcer au înaintat planuri şi de retragere. Statul major din care ei nu fac parte le-a respins. Probabil au fost privite ca de *rău augur*.

Până şi cei mai îndureraţi zâmbiră, alţii râdeau cu hohot, pe când insul urmă.

— Nenorocire domnilor. In astfel de cumpănă, cu astfel de oameni la cârmă. Auzi! au dat ofensivă la nord fiindcă consider deja pierdută partea dela sud.

La ce bine să ne aşteptăm noi oameni care nu plecăm la războiu cu condeiu în mână. Mă înfioară când mă gândesc că frontul nostru e de 1.200 kilometri. E mai lung de cât cel anglo-francez şi decât cel rusesc pe care luptă milioane de soldaţi, înarmaţi de războiu.

Noi dăm lupta de 23 densitate de divizie pe 52 kilometri dispozitiv în cordon. Cel mai defectuos. Poate fi rupt ori unde şi nu poate reacţionà nicăeri.

Armata a treia în Dobrogea are front de 550 kilometri şi nu dispune decât de 9 divizii. Deci o divizie pe 55 kilometri.

— Dar ruşii, ruşii aliaţii noştri ce fac? Unde sunt? răcni o voce cu disperare.

— In Dobrogea apără Constanţa. Sunt 50.000, număr limitat de Statul Major pentru ca să nu se producă *invazie rusească*.

Se vede că e un sistem de economie stra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tegică. Alimentare dozată în minimum Aud că în Cadrilater în punctul unde se dau luptele cele mai înverşunate, se procedă tot astfel. Se bagă în foc câte-o companie şi când s'a istovit, bagă la rând alta...

Spunea un rănit, că dela Turrucaia s'au cerut ajutoare Silistrei şi Constanţei, vestind primejdia în care se afla. Li s'a răspuns telefonic că *nu au ordin* dela Statul Major. Adică dela Bucureşti, căci de acolo se conduce războiul, războiul care e o chestiune de prevederi imediate, locale. Aşa fel cele câteva regimente sacrificate, se vor luptà sărmanii mai mult cu vigoarea musculară. Ce arme, ce tunuri avem pentru a puteà face faţă mulţimei duşmane încărcată de mitraliere şi tunuri grele?...

— Cât de prevăzător,—spuse altul—era planul generalului Culcer, care a comandat la început corpul armatei întâia în Oltenia. Preconiza ideea părăsirei Olteniei şi astfel scurtarea şi stabilirea frontului de apărare pe Olt. Imediat a fost îndepărtat ca suspect. Ce vrei? guvern fără de experienţă şi perspectivă militară. Nu au avut curajul—tocmai atunci când se cerea mai mult curaj. Argumentau ei „Să părăsim o parte *atât de bogată!*... Cât de mică părticică de pământ nu trebue părăsită duşmanului..." şi curând, mă tem că va venì părăsirea între-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gei Oltenii și Muntenii, de oarece nu se ia în seamă forma convecsă a frontului.

— Adevărat nenorocire. Se prea poate că trista demnitate proorocia să se împlinească. Un lucru care nu e făcut la timp, aduce altul prea de timpuriu cum o să se întâmple în Rusia.

Pe la sfârșitul lunei Septembrie când comunicatele începeau să pregătească lumea pentru dezastru ce creștea în Dobrogea, la ministere, funcționarii se îngrozeau zilnic prin telegramele ce treceau—modificate însă pentru public.

Urgia dușmană năvălea tot mai crâncenă, zdrobitoare, asupra oștirei române tot mai împuținată, slabă și descurajată.

Autoritățile din Cadrilater din ce motiv de prudență nu se știe — însă încurajau populația funcționară alarmată, să steà pe loc. Probabil se temeau de panică și erau siguri de situație.

Năprasnic însă năvăli inamicul în puterea armelor împingând armata română.

Funcționarii auzind urgia care vifora tot mai aproape, eșiau în ultimul moment, și ades numai cu copilașii în brațe, alergând să-și scape sau să-și piardă viața la Dunăre.

Tot mai amenințătoare urla urgia. Cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tremura cerul, şi pământul. Nenorociţi fugari se înghesuiau pe malul Dunărei. Cei sprinteni respirau în voe ajunşi să se îmbarce în micele vapoare şi luntre; alţii cari ştiau să înoate, se desbrăcau de tot ce aveau pe ei şi se aruncau în valuri. Faţa Dunărei era numai capete. Înotau din răsputeri; pe când, cei rămaşi pe mal, ne ştiind înotă, aşteptau cu o nerăbdare necunoscută altora, întoarcerea bărcilor şi vapoarelor. Frica îi sălbătecì. Se brânceau. Işi rupeau hainele unul altuia pentru a pătrunde la bărci. O seamă cădeau în valuri şi... cine să le mai vină în ajutor? Câteva locuri câştigate de alţii.

La spatele lor detuna, pârâiau puştele ca trăsnetul. Nimeni nu îndrăznea să se uite îndărăt; le tremura carnea, simţeau fiorul morţei.

Inamicul venea potop, înainta vrăjmaş asupra Turtucaei, şi prăpădului îi mai ţinea piept câteva regimente menite peirei.

Nu se mai auzia decât, goarne, comande, şueratul gloanţelor, clănţăneala mitralierelor, explozia obuzelor; răcnete, sfâşietoare gemete. Nu se mai vedea decât foc, fum şi sânge. Curgea din capete sparte, zdrobite. Trupuri cu capul sburat mai făceau câţiva paşi atât le era de imprimată mişcarea în şira spinărei. Obuze detunau în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tre soldaţi, schijele deschideau carne vie. Intr'o clipă unii rămâneau orbi, alţii cădeau rămaşi într'un picior. Sbura mâna cu puşcă cu tot pe când din aer cădeau bucăţi de cadavre. In crengile pomilor rămâneau înfipte capete îngrozitoare.

Vălmăşagul ajunse om la om. Se luptau piept la piept, întărtaţi în cruzime.

O bombă culcă adesea doi duşmani încleştaţi alături. Moartea stângea ura şi duşmănia, iar umanitatea eterniza în gestul lor încremenit, îmbrăţoşarea frăţească.

Multe ordonanţe, răniţi şi ei, fugeau cu superiorii lor grav răniţi pe spate, alţii îi duceau în părânga unei păture, în care adesea îşi dădeà sufletul eroi martiri.

Ofiţeri tineri, copilandri, văzând că nu mai e nici o scăpare, decât să cadă prizonieri, îşi descărcau revolverul în tâmplă.

In vălmăşagul urgiei, duşmanul ajunse pe înalta creastă a dâmbului pe care se ridică Turtucaia. Femeile bulgare simţind sprijinul armatei lor, eşiau opărind cu apă clocotită, scoţând ochii şi schilodind răniţii români, rămaşi pe urma armatei ce nu mai puteà ţinea piept. Căderà sprevălită. Nu le mai rămase alt liman decât prăpastia Turtucaei, iar jos adâncimea Dunărei.

Împinşi îndărăt, cădeau de-a valma: tunuri, chesoane, cai şi oameni. Nechez du-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reros, răcnete sfâșietoare, detunături înfiorătoare. Singură Dunărea mai era scăparea, cu, sau fără de viață. Se aruncau cu duiumul: unii pe cai, alții pe bivoli, încălecau scânduri; un toboșar scăpă aruncându-se pe tobă. In jurul lor se împurpura apa. Printre mulțimea capetelor se făceau goluri subt focul ce-i vână dela spate.

Dincolo de Dunăre, lumea care mai rămăsese în sate și Olteniția, alerga în preajmalor cu învălitori și haine.

Din mulțimea ce eșia din valuri, un tinerel despregiură de pe goliciunea trupului său stindardul regimentului al X de infanterie pe care astfel îl scăpase. Era sergentul plutonier N, Roșculeț.

Până în adânc de noapte se auzi de dincolo de Dunăre dureroase răcnete, și ca în fața unui îndepărtat naufraj, nimeni nu-i putea ajută decât, cu inima ce le plângeà. Îi aduseșe în triumf la Capitol și acuma erau aruncați de pe stânca Torpeiană.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

Zilnic Dunărea oglindea flacările orăşelelor bombardate, fără a le puteà veni în ajutor. Curgea greoae, tulbure, între mălurile ei învrăjbită. Din depărtări în depărtări, în orăşele, se sprăvăleau, căzeau: turnuri de biserici, ziduri, faţade de case cu câteva caturi, ce sguduite de explozia obuzelor, se năruiau la pământ. Prefăcute în ruine păreà că, sufăr şi ele ca şi cei fugari care din depărtare le priveau, cum cad din picioare.

De pe tot malul Dunărei populaţia înspăimântată, luase ce-a putut cuprinde în grabă pornid spre Bucureşti fără a ştie, căci în capitală băntuià groaza Zeppelinului şi ale Taubelor. Alarma devenise zilnică, şi se repeta şi noaptea şueratul îndelung, sinistru al sergenţilor de stradă, clopotele tuturor bisericilor care urmau, vestind că îngerii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

morței se îndrum spre țară. Albele colombe poetizau cerul, dar înspăimântau pământul. Adăpostul cel mai căutat erau pivnițele de beton armat; hrubele lor erau refugiul ceasurilor de primejdie.

Bucureștiul devenise un infern prin sgomotul tunurilor ce băteau zi și noapte în luptă aeriană. Victimele se numărau cu miile. Se alarmau și răniții. Crucea Roșie hotărî evacuarea mai multor spitale în Moldova. Tot într'acolo plecau persoane nevoase și avute. Alți țintuiți de interese sau sărăcie îndurau infernul aeroplanelor ziua, și al Zeppelinului noaptea. Devenise spăimântător. Zilnic fugeau orășenii de moarte; armata zilnic trecea spre frontul morței.

In vălmășagul de groază, o veste reînvie nădejdea. Soseau Crucea Roșie franceză și engleză. Aduceau medicamente.

Mai îmbucurătoare însă fu vestea sosirei generalului Berthelot, viteazul întâei rezistențe dela Verdun, însoțit de 25 militari. Statul său major.

De departe inteligența aliaților vedea că românii au abuzat de ei înșăși, și acum trimeteau ajutor țărei în pericol.

Spitalele gemeau de răniți. Maria Pașlea funcționă la spitalul Brâncovenesc în secția răniților ușor. Ofițeri care alături de soldați trăsese cu pușca neîntrerupt, până când ar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ma înfierbântată le arse mânele. Pe cei mulţi trebue să-i hrănească. In veghe, ascultă cu interes sfatul răniţilor în secţia soldaţilor. Toţi erau mâhniţi de înfrângerea nemeritată. Intărtaţi împotriva unor superiori se învrăjbeau. Vorbeau numai de trădare, pentru aşi justifică situaţia lor.

Vezi bre, că iar, cu ochi şi cu sprâncene. Când eram numai numai să punem mâna pe o poziţie ori inamic, sună retragerea.

— Aşa-i, zise altul. Da şi noi dela o vreme nu mai cătam în coarnele gornistului. Il lăsam să latre cât o pofti şi ne căutam de treabă.

— Firește că fuse trădare. Ne lăsară bezmetici, ajunserăm să ne aşezăm noi înşine în linie de bătae.

— Cum să nu fi fost trădare — se întona altul — doar pe toţi ne-a strămutat dela locul nostru. Pe cel dela câmp la munte, pe cel dela munte la mare. Eram' bezmetici. Nu cunoşteam locul de subt picioarele noastre.

— Vai de om — oftă altul — de ce ne-o fi băgat neică în foc când nu aveam' arme la fel cu ale duşmanului. Cum s'ar lovi. Eu dau în tine cu pumnul, tu dai în mine cu măciuca. Se potriveşte? Ei cu şărparele pline de arme, noi cu piepturile goale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei că noi, câne cânește, am scăpat măcar cu viața. Da lui bietu Ghiță cum i-a sburat capu dintre noi. Doamne păzește!...—și făcându-și cruce cu mâna bandajată adause cu grije. Da oare pe cumătru Ghiorghe l'or fi ridicat. Ii luase amândouă picioarele.

— Ei bre, așa-i la răsboi, cad oamenii ca popicele. Și de am cădea pentru folosul celor din trupul și sângele nostru. Cu adevărat frați, neică suntem noi țărănimea că nu ne-am amestecat sângele. La târg bre parcă nu's făcuți tot de-un tată așa se pizmuesc. Vezi, nouă ne-a mers rău fiindcă am avut comandanți străini. Pe la alte regimente aud că ăi mari s'au purtat cum se cuvine. Pesemte erau de-ai noștri. Zice mă că l'o adus și pe dom maior Botez rănit. Vezi n'o scăpat. Iți aduci aminte când s'a făcut nevăzut în fumul obuzului, și cum, când s'o nimicit fumu l'am văzut în piciori și făcându-și cruce.

— Că avea de ce-și face. Trecuse moartea chiar pe alături.

— Doamni bre. Și cum eram noi cu inima curată la început — zicea altul — Iți aduci aminti cum nu vream să tragem în bulgari. Ziceam că-i păcat, că doar și ei aveau copii.

— Așa-i bre. Ii credeam cu omenie, cres-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tini ca noi şi când colo ce haite sălbatice, mai dihai decât unguru.

— Ba ferit'o sfântu. Tot nu-s ca unguru. Acela-i varga lui Dumnezeu.

— Doamne bre — cuvântă unul fumând ţigară — dacă am fi avut şi noi împroşcători d'alea... Cum le zice mă Nae?

— Mitraleze, aşa le zice. Aud că ne sosesc şi nouă.

— Ian ascultă, mă, — să ridică altul mai tămăduit. Citesc în ziar şi parcă de tine e vorba. Zice că: *pe când toţi inşii fugeau subt ploaia de proectile, sentinela noastră grănicer, rămase neclintit păzind podul de peste Vodiţa.*

— Chiar eu. Vezi vorbeşte şi de noi, da fără nume. Să poftească să mă vadă cu capul rănit, cu trupul ciuruit. Da. Am stat neclintit. Eram sentinelă—spuse el cu mândrie.

— Mai zice — urmă însul citind — că grănicerul nostru a stat neclintit ca sentinela din Pompeia.

C'apoi dacă o fi şi ăla ca şi mine de rănit, vai de capul lui.

— Parcă numai tu ai stat subt ploaia de proectile. In front nu ne stăteau deasupra aeroplanele duşmane ca ciorele, şi ne pisau de nu mai ştiai din ce parte să te fereşti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei ce-aţi suferit voi pe lângă noi cei care-am luptat în Dobrogea — începu altul — schiopătând prin sală. Noi bre am fost între două focuri: *duşmanul* şi *setea*. Parcă simţ şi acuşi — când îmi aduc aminte — pojarul ce-mi ardea în gâtlej. Pic de apă. Afurisit loc pe unde ne aflam. Duşmanul în faţa noastră. Pas de te mişcă. De odată zăresc în depărtare un dovleac, şi cum stăteam pitit, îl arăt tovarăşilor. Îl sorbeau cu ochii şi dânşii ca şi mine, dar cum să te apropii?... Tranc, şi te culcă un glonte. Noroc că se luaseră după noi şi copii de trupă. Cât ne-au ajutat micuţii! Am chemat pe unul din doi, pe cel mai mărunţel. I-am arătat căpătâna dovleacului cum răsărea dintre tufari. L'am desbrăcat cu pielea goală, părea şi mai mărunţel; şi ca şopârla; hai, hai pe' pântece ca vânătorii, până ce-a ajuns la dovleac. Tot de-a culcat l'a retezat de pe curpăn, şi tot pe pântece târâş l'a adus ca furnica.

Nouă ne curgeau balii nu alta Crăpă fierea în noi de sete. Parcă prinserăm pe Dumnezeu de-un picior când am văzut între noi dovleacul. Repede l'am tăiat felii. Unde să ajungă la setea atâtor guri!... Sugeam cât sugeam şi ni-l smulgea altul, mai însetat. Bucăţile care erau istovite, alţii le luau de bune. Unii sărmanii, ca Pavăl al Pe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trei a şi murit de sete. Răcnea cât îi ţinea gura. „Apă că foc mă arde". Ducă s'ar pe pustii şi pe duşmani, că multe am îndurat.

— Noi de apă n'am lipsit. In Carpaţi curg nişte isvoare de te seacă la inimă de reci ce sunt.

— Ce-am suferit, am suferit, numai de ne-ar da pământ.

— După răsboi ne dă, cu bună seamă, Doar şi regele şi cei de lá putere, şi dom gheneral Averescu ne tot făgăduesc pământul strămoşesc pentru care pătimim atât.

— Mă tem că „la lauda mare să mergi cu sacul mic". Ne-om alege poate tot cu cei trei coţi de pământ de lângă bisericuţa din sat.

D-na Paclea colindă toate salele, ascultă şi simţea vrednicia acestor oameni care-au îndurat toate suferinţele pentru un ideal: stăpânirea pământului strămoşesc.

Zilnic le scria pe acasă. Nici unul nu se tânguia de mizeria îndurată, ci era ademenit de speranţe în viitor. Păreau îndureraţi, nu de răni, ci de retragerea umilită, de lipse de arme, şi.....

Sunase ciasul de *primire*. Curtea era plină de sătence şi copii lor, care ajungeau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de departe pentru acel ceas, când se puteau întâlni şi vorbi cu ai lor. Prin săli mişcare; unii intrau, alţii eşiau.

Maria Paclea în secţia ei, citea un jurnal când îşi-auzi numele. Ridică ochii şi o văzu pe Florica Serea, care venea repede către ea.

— Marie am venit să-ţi vestesc că Gioni e rănit. Se află în sala de operaţie.

— Da! făcu Maria devenind palidă. — Ţine-mi tu locul — şi dispăru.

Ca o nălucă trece coridorul. Lumea rămâne cu ochii după ea. Păre ceva suspect. Ajunse în faţa sălei de operaţie pe când uşa se deschidea. O infirmieră eşi, ducând un lighian plin de sânge din care eşia un picior tăiat.

Mariei i se opri respiraţia. Inima-i svâcni cu putere, până subt tâmple, ochii se păinjănesc, i se moaie picioarele. Nu îndrăznea să intre cu toată dorinţa ce-o neliniştea. „Îi tăiase piciorul?—Acela fusese piciorul lui Gioni?... Totuşi trebue să intru" — îşi zise ea împuternicindu-se, când o altă soră de caritate se arătă pe prag.

— D-na Paclea? Colonelul a fost operat. I s'a sustras gloanţe otrăvite din braţ şi picior.

Maria respiră. Simţea ca un fel de linişte. Întrebă în ce-sală se află şi se îndrumă re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pede. Uşor deschise uşa. Sirag de paturi în care zac operaţii. Ochii ei cercetaşi căută şi mari, se opresc pe chipiul galben a lui Gioni.—Doamne!...

Incet, ca o umbră se apropie şi se aşează pe scaunul dela picioare. Ochii setoşi nu se mai deslipesc de el. Şopteşte. „A cărunţit bietul Gioni. Rumeneala obrazului e paloare. Ochii parcă sunt mai înfundaţi. Ce vinete orbitele! Fruntea-i pleşuvă totuşi vii sunt vinişoarele încărcate de sânge. Cum se prelungesc de vizibil pe osul frunţei. Parcă vorbeşte fruntea lui Gioni."

Ochii amănunţesc fiinţa ce fusese a ei. „Braţul şi piciorul sunt în bandaj. Doarme Gioni, doarme aşa cum a dormit atâţi ani alături de mine."

Privirea ei se opri surprinsă, pe mâna stângă. In deget strălucea veriga logodnei lor. Uşor o atinse. Era tot al ei, Gioni. Căzu pe mână, sărutând'o, scăldând'o cu lacrime.

Colonelul Paclea se trezi buimăcit încă din ameţeala morfinei. Simţea dragoste lângă el. Nedumerit privi femeia.

Maria ridică fruntea şi plecă ochii. Gioni tresări. Pe faţa lui se mişcau gândurile pe care nu le putea rosti. O privi înduioşat şi strângându-i mâna, şopti: Maria.

Inchise iar ochii şi în luptă de a ţinea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cât de strânse pleoapele, Maria simţea cum lacrime întoarse picurau pe inima lui biruită. După câtva subt o boare ce-i mai strălucea în ochi, o privi îndelung, duios. Îi atrase mâna la buzele ce tremurau şi cu graiul de altă dată, spuse: In astă haină Marie, parcă eşti o icoană îmbrăcată cu argint.

„S'a înduioşat", gândi Maria, emoţionată pe când îi curgeau râuri de lacrime, rosteau mai mult decât cuvinte. Colonelul adause: „Maria mea, puia mea, dă-mi să beau ceva răcoritor."

Fără a cuvânta, cu gingăşia ei obişnuită, se aşeză uşor pe marginea patului, alături de el, îi cuibări capul în braţul ei săltându-l încetinel, luă ciaşca cu lapte de pe mesuţă şi privindu-l cum sta alipit pe sânul ei, apropie ciaşca de buzele lui arse. Gioni bău. Maria puse ciaşca la loc şi lin îi scăpătă capul pe perină. Se aşeză iarăşi pe scaunul dela picioarele lui.

— Marie, numai tu să mă îngrijeşti — şi iarăşi Paclea închise ochii.

— Numai eu Gioni. Numai eu... (Numai eu, numai eu — răsună în adâncul suferinţei lui Gioni).

Printre ofiţerii cari se aflau în aceiaşi cameră, unul mai palid şi mai schilod ca altul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

câțiva știau de cele petrecute în familia lui Paclea, așa că urmăreau cu interes și discreție expresia, mișcarea fiecăruia, pe când se prefăceau că dorm, în liniștea în care se revărsau taine sufletești.

Ușa se deschise cu sgomot.

Maria crezând că Paclea doarme, privi într'acolo cu asprime. Apăru doctorandul care aștepta pe prag. Criste înaintă pentru vizită obișnuită. Doctorul apăru, distins în halatul alb. Nedeprins cu prezența d-nei Paclea în acea secție, se apropie, și mirat șopti:

— Dona Maria, aci?...

— Te rog să mă schimbi de cameră. Vroi să-l caut numai eu pe Gioni.

Subt privirea surprinsă a doctorului, Maria plecă genele, ascultând cuvintele în care se trăda emoția.

— E d. Paclea? L'am operat adineore...

Maria se grăbi să adauge: Îl vom îngriji amândoi.. Așa-i doctore? Îl vei vindeca curând.

— De sigur — urmă el, stăpânindu-se — Frontul are nevoe de astfel de superiori.

O detunătură îi sgudui, sgudui întreaga clădire. Ușa se deschise, o infirmieră îngrozită întră palize...

— Ce este?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— O bombă a căzut chiar aci în curte.

De afară pătrundeau răcnete, gemăte. Doctorul şi asistentul eşiră alergând spre locul nenorocirei. Bomba din aeroplan, căzuse în apropierea unui grup de răniţi, care stăteau de vorbă cu ai lor, sosiţi de prin sate.

Numărul răniţilor se înmulţise, şi câţiva alături de copiii lor, zăceau sfărmaţi într'o baltă de sânge.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

Fereastra camerei doctorului Criste era deschisă. In clipele de odihnă privea cu drag stana de marmoră a minunatei *Domniţa Balaşa,* întemeetoarea locaşului de o-erotire a suferinţei. Parcă veghiază ca o streajă în mijlocul vastului pătrat al *Aşezămintelor Brâncoveneşti.*

Secularа grădină ce înconjoară biserica, începuse a păli. Subt suflarea vântului tomnatec podoaba frunzelor brumate, se vârtejesc pretutindeni. Ajung până şi în mica odăiţă unde ca obosite, cad: pe masă, pe cărţi, pe scaune, pe doctorul Criste lungit pe pat cu braţele încinse căpătâi.

Işi odihneşte fizicul şi echilibrează moralul.

Bombardarea aeriană ajunsese zilnică spăimântătoare. Ii îngrijea pe toţi. In spital se ţinu consiliu şi se hotărî plecarea spitalului Brâncovenesc în Moldova.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In acea zi starea sufletească a doctorului e complexă. Se luptă o sumă de griji şi presupusuri....Şovăia însăşi conştiinţa. O parte din orizontul gândirei se întunecă. Doctorul constată că: „sensibilitatea e accesibilă la maximum de fericire, natura omenească însă e refractară durerei şi nenorocirei, curând nu o poate îndura." Îl îngrijea şi lipsa Donei Maria. De două zile nu se arăta. Criste se hotărî ca, după vizita bolnavilor, să meargă să o vadă pe Dona Maria.

De câteva zile în viaţa reală se strecora o stare aparentă. Sosirea năprasnică a colonelului îl lovi, îl dezorientă. Paclea cădea în curmezişul drumului tocmai când doctorul răsbătuse să-şi croiască o potecă în luminiş.

Ce mai am de făcut! strigă simţirea. Era prea umilitor pentru un om inteligent şi cult.

Ce am de făcut, iată misterul acelui gingaş. „A fi sau a nu fi". El însă îşi opunea vroinţa sentimentului. Era atins în braţşa lui de doctor. Sufleteşte l'ar fi sfâşiat, totuşi conştiinţa impunea să caute bolnavul, să scape viteazul. „Dacă îl îndrept se reîntoarce pe front!—S'ar putea însă să nu se întoarcă ş'atunci?"

Subit aparenţa liniştită, în odăiţa în care intrau mereu frunze spulberate, doctorul combină sume de proecte. Imaginaţia era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bogată de mijloace psicologice, reale, nu era imaginația fantastică a poetului care-și lasă frâul pe coama năzdrăvanului Pegaz. Criste căuta în realitatea vieței mijloacele și asociația factorilor corespunzători ideei, pentru a putea ajunge la soluția dorită.

Cât de măestrit își întocmise el planul, pentru a însănătoșea pe iubita lui Dona Marie. Alese modalitatea cea mai reușită; sugestia. Desvoltare a cât mai multă energie cerebrală pentru ca fluidul comunicativ să poată provoca reacția.—„Dacă și putea să-i provoc reacția în chip natural de sigur că aș însănătoșea-o. „Dacă aș abuza de puterea mea fizică?"... Se opri însă ca în fața unui obstacol. Puterea lui însăși îl dezarma. Știa prea bine că toate parfumurile sunt pe bază de mosc și că toată iubirea are ca motor senzualitatea. Totuși mai știe că, e mare diferență între consecințele unei iritații, și acele ale unei reacții. „Bine înțeles Dona Marie nu mai e în întâia manifestare; senzualitatea poetizată, deghizată, metamorfozată, ci, în a doua cu consecințe patologice. Dona Marie cade în neurastenie. La ce trebuia să intervină factori naturali.

— Iubirea poate fi trezită prin senzualitate—nu e vorbă—și prin care aș ajunge tot numai prin sugestie...

Iată o teză interesantă pe care doctorul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dorea să o desvolte cu mediul său Dona Marie, pe care o atrăgea zilnic şi de care se simţea tot mai atras.

Ce avea de făcut! „Dacă i-aşi vorbi lui Paclea ca medic, ca psihiatru. De sigur nu ca Don Juan. Ca om de ştiinţă îmi pot permite mult şi totuşi, rămânem aceiaşi; indiferenţi unul de altul. Indiferent!... dar, trebue să fac tot ce mi-e cu putinţă pentru a-l însănătoşea, pentru a-mi întări piedeca. Voi căutà însă să o evit cât mai prudent, pentru a scăpà pe Dona mea de o nouă jertfă şi pe mine de jertfa întregei mele vieţi sufleteşti". Doctorul se hotărî să-i vorbească lui Paclea pentru a avea măsura ordinei de idei. O bază de la care să-şi poată plecà îndrumarea.

Hotărât se ridică şi o clipă-l zăpsi foşnetul ce stărni mişcarea lui.

Privi în juru-i.

„A, frunzele toamnei! Se aşezase şi pe mine".

Işi scutură halatul alb de pe care căzù la picioarele lui un crâng întreg. Eşi.

Numeroşi cercetaşi se grupau în sală. Copilandri înrolaţi pentru servicii auxiliare şi al căror devotament vorbeà de însuşiri sufleteşti ale nouei generaţii. In lumea atât de albă a spitalului ei înviorau aspectul. Brâul lat, roşu, făldurea cămaşa largă, de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

culuare şi pantalonul scurt cădeà pe genunchiul gol. Spunea unul, doctorul ascultă.

Când am intrat, sergentul de stradă fluerà cu disperare. Intreb — de ce fluieri? Taubele sunt alungate.

— Dau alarma de liniște — răspunse el.— Un hohot de râs tinerese fi înveseli, zâmbi şi doctorul care se opri câtva între ei.

— A, iată şi nenea Gogu!... de unde răsăriși?... strigau mai mulți, unul sublocotenent, însă cu cât se-apropia, toți rămâneau tăcuți privindu-l.

— V'a întristat ochiul artificial. O mică modificare. Purtam monoclu şi acesta e monoclul războiului.

— Hai să facem haz şi de durerosul spirit.— Nimeni însă nu zâmbi.

— Pot să-i pierd pe amândoi, numai să *aud* că suntem victorioşi.

— Victorioşi!... exclamă unul trist.

— Pesimistul de Petrache ne indispune mereu. Eu cred în victoria finală. Acestea nu sunt decât fluctuațiunile războiului. Rușii merg bine. Brusiloff s'a înfipt adânc în Bucovina

— Sărmana Bucovină — jeleà altul. Belgia noastră călcată când de ruşi când de austriaci. Vai de bieții bucovineni!

— Da e dureros, însă să ne aducem aminte de cuvintele întăritoare pe care le-a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rostit *Sorino*, într'un magestral discurs, despre țara noastră. El spunea: *România păstrează amintirea nobilei sale origini și care a găsit, în dreptatea cauzei sale, vigoarea de-a învinge extraordinare dificultăți ale situației*. Deci scăderile prezentului ne vor oțeli pentru ridicarea valorilor morale în viitor.

— Bravo! exclamă doctorul, cuprinzând în vigoarea brațului umerii copilandrului pe care-l privi cu admirație.

— Răsar atâtea idei admirabile! — întîmpină altul — Lloyd George a zis că: *Nici un războiu până acuma nu a atins proporțiile acelui de față care este o catastrofă cum nu a mai fost alta dela potop încoace*.

Doctorul, deși mulțumit de cele ce asculta, totuși silit de obligația serviciului se îndepărtă, intrând în sală.

Zilnic observa particularitatea de a nu auzi nici un rănit văitându-se. Toți sufereau în tăcere. Unul mai ușor rănit sta în picioare cu un jurnal în mână. Râdea. Râdeau cu toții.

— Bravo băeți, îmi place să vă găsesc veseli.

— Puteți râde și dumneavoastră domnule doctor. Enescu a fost bărbier.

— Cum? Bărbier!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tocmai acuma citeam camarazilor. S'a dus să cânte răniţilor la spitalul dela Icoană. Sosise un transport de ruşi, care de care mai bărbos. Directoara era disperată. Nu era cine să-i bărbierească. I se plânse lui Enescu, care îndată se prinse să-i radă el şi cum totul era la îndemână, marele nostru Enescu, a bărbierit pe rând toţi inşii. Pe urmă când a luat arcuşul, ruşii au prins a se miera de un astfel de bărbier.

Doctorul râse cu humor.

— E neîntrecut Enescu nostru ca violonist, patriot şi umanitar.

— Mai află ceva d-le doctor, dăunăzi când ne-a cântat nouă, doi infirmi, unul de mâna dreaptă, celalt de stângă, cum stăteau alături, şi-au împreunat mânele tefere instinctiv şi au aplaudat.

— Aplaus de viteaz. Cel mai sublim din cât de sgomotos ar fi altul — spunea Criste trecând printre paturi.

Surorile de caritate prezentau buletinul fiecărui bolnav.

Criste trecù alături în sala unde se află şi Gioni Paclea. Doctorul păsul, lăsându-l să fie vizitat la urmă. Acolo, nu mai era rănitul de care îl lega umanitatea, ci zăcea o fiinţă, care inconştient se înfipsese dureros în viaţa lui intimă. Ghimpele lui Achilleon! Cum avea să se mântue de el!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ajunse şi la colonelul Paclea. Îi atinse pulsul şi trăgând scaunul de subt el se aşeză cât putu de aproape.

Colonelul îl privi cu bunătate, ne-bănuind că cel dela care atârna viaţa sau moartea lui, era înverşunatul rival.

Gemu.—Ranele mele greu se vîndecă!...

— Totuşi le voi vindeca colonele. Sunt însă răni mai primejdioase pe care nu le pot vindeca.

— Faci o aluzie doctore...

— Da colonele. Intru în subiectul care m'a oprit aci. Nu te vei formaliza de felul meu de a fi. Omul de ştiinţă devine imediat intimul cazului ce tratează. Căută să se identifice pentru ai surprinde secretul, adică cauza finală. De sigur nu mă vei taxa de pedant. Nu fac o scuză ci o justificare. Între farsorul diplomat al saloanelor mondene şi omul de ştiinţă e o diferenţă. Cred...

— După cât înţeleg vrei să-mi vorbeşti de Maria, de nenorocirea ce ne-a despărţit. Acuma însă, iată-ne iarăşi împreună. Eami va fi cârja. Un biet Oedip mustrat de cuget ea o Niobee care-şi plânge nenorociţii pe care-i vede murind.

— Domnul meu; constat câtă diferenţă e între prizma ştiinţei şi orizontul neţărmurit, vag, al poetului. Vroi să-ţi vorbesc des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lușit. Cred că și dumneata îi dorești binele de oarece, inconștient, însă ai contribuit la răul de care sufere. Trecutul s'a stâns ca fapt, nu însă și ca consecință. Admit ca cineva să facă o greșeală, însă, a reînoi actul e o crimă. Dacă ai iubit-o, înțelepciunea ce ți se impune, și ca vrâstă și ca situație este înlăturarea egoismului.

Colonelul simți adânc tăiușul, și căută să treacă ușor.

— Aventură, o fantezie prinsă în goana nebună a snobismului.

— E prea adevărat d-le Paclea, însă trecutul nu mă interesează decât pentru clasarea consecințelor și de care ești responsabil.

Colonelul palid, deschise ochii mari. Doctorul citea starea sufletească pe expresia figurei lui.

— E trist domnule Paclea, însă, e adevărul. Ca și acuma, *atunci* când te-ai însurat cu o copilă nu ți-ai dat seamă că insul, nu moare odată cu soțul și că tinerețea are dreptul la viața voluptății.

— Doctore sunt încă atât de bolnav... și Paclea închise ochii, pe când doctorul Criste îi deschise mai mari ca de obiceiu, privindu-l cu indignare. Paclea șoptea stâns.

Las timpului să dispună cum va voi.

— Domnule Paclea, știința nu e fatalistă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ea are menirea tocmai de a lupta cu natura, a preveni răul, ai stârpi manifestările dela început. Ştiinţa nu lasă timpului prefacerea în ruină, atunci când i se poate opune. Colonele *înţelegi* — spuse el aspru — trebue să te porţi astfel încât că o desrobeşti de fiinţa d-tale.

— Ce desrobire! Maria mă iubeşte... şi eu o ador...

— Cred că nici odată nu ai fost mai înşelat ca acuma. Doamnei, îi este *milă* de dumneata şi... are o mustrare de cuget, ne justificată, cum li se întâmplă la femeile care nu sunt deprinse a rezona. Şi, e o mare asemănare de fond în mentalitatea d-tră. La d-ta imperativul militar: „Am zis şi trebue să se execute, fără de nici un scrupul." Doamna, bolnavă, crede şi credinţa ei devine realitate. Eu însă intervin şi te asigur că *bolnava mea* e încă în criză nervoasă de care sufere. Cât despre pretinsul d-tale amor, te pot asigura că e similitate — spuse el apăsat — miraj — nu mai e de cât cerebral, înşelător. Voluptate topită în amintire; tiraj bun pentru vise. La dumneata nu reacţionează puterea vitală a instinctelor asupra creerului, ci creerul prin amintiri o încearcă însă e în neputinţă de-a reacţiona voluptatea. Şi doctorul simţind

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cum cuvintele lui îl loveau unul după altul, schimbă tonul și adause prietenos.

— Această paranteză a fost deschisă și închisă în surdina în care i-a stâns vibrarea. De acuma urmează iarăși doctorul care te va căuta cu cel mai desăvârșit devotament. La revedere.

Colonelul tăcu. Îi era cu neputință să poată articula ceva.

Camarazii din sală, văzând cât se animase convorbirea celor doi, pentru a le înlesni șoaptele atât de rostite prin expresia figurilor, căutase să vorbească tare unii cu alții. Când doctorul eși toți reintrară în tăcerea ocupațiilor stingherite: citire, șah, tric-trac...

Colonelul rămase lovit, sguduit. In minte-i scăpărau licăriri. „Ce-a spus doctorul e trist dar drept. Oamenii de știință, pozitiviști, știu să gândească. La ei logica e fond. Totuși constat că mă doare, și zadarnic, de oarece nu pot împiedeca presimțirea. Dacă ar fi el *acela*!... Ce mai umbră fac eu între ei. D'oar o pată...

M'am însurat. Pentru ce?... Ca și bătrânul Faust am voit cu orice preț să-mi mai trăesc tinerețea măcar o clipă.

Pasiunea creiază culmi și deschide orizonturi, rezonamentul însă menține echilibrul. Doctorul mi-a vorbit la timp.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In fundul trăsurei, subt covăltirul ridicat doctorul Criste pare satisfăcut.

Işi descărcase năduful ce îl frămînta. După atitudine, colonelul Paclea, promitea o deslușire înțeleaptă.

„In orice caz, mi-am făcut datoria ca doctor şi dacă va fi nevoe, voi lupta până la limită, pentru ca această infamie să nu se mai repete."

Cristea se găsea prada unui nou avânt. Până la Maria Paclea, femeea nu-l atrăsese decât ca necesitate şi hazardul îl slujise...

„Ce se petrece acuma în adâncul eului meu atât de zdruncinat de emoţiile dătătoare de idei, pornite în desvoltarea unui nou orizont. Iată taina minunei.

De sigur, până la Dona Maria, nu am' întâlnit stăvila, aşa că satisfacţia s'a topit în mod brut. Cu Dona Maria aflu o rezistenţă şi iată-mă prins în metamorfoza voluptăţei ce transformă, modifică, poetizează, devenind iluzie... iubire... Totuşi constat şi o parte morala. Poate cazul patologic. *Poate?*... e prea puţin pentru cceace simţesc. Frumuseţea?.... Au mai fost multe.„ şi doctorul îşi zise cu grije. „Eram' atât de stăpân pe mine însumi, independent ş'acuma... iată-mă strâmtorat de dorinţă.

Trăsura şi ajunsese. Criste se scoborî şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

privi cu amabilitate când Profira deschise uşa cu un surâs amical, cum i-ar fi spus. „Sunteţi prietenul casei."

— Cuconiţa e bolnavă? şi prinse a se desbrăcà de palton, ajutat de cameristă.

— Nu-i este indemână. E în pat.

Doctorul ciocni în uşă şi intră.—A, Dona Maria e bolnăvioară! Nu zadarnic te îndemnam să te odihneşti. Prea te-ai obosit săptămâna trecută.— Criste sărută pasionat mâna.

Cum merge sănătatea lui Gioni doctore dragă?

— Fac posibilul să-l îndrept şi imposibilul să-l pun cât mai curând pe picioare. Frontul are nevoe de militari, ca dânsul. Şi de ce se plânge Dona Maria?... sfârşi el, mai apăsându-i mâna pe buzele lui calde.

— Mi-e cu neputinţă să pot deslușl.

— După respiraţie am bănueli. Te rog să-mi îngădui să ascult inima. Ea îmi va spune totul. Prietena şi vitrega noastră cea mai destoinică.

Doctorul se aşeză pe marginea patului, îşi alipi obrazul pe sânul plin şi cald. Maria se lăsase între perinile parfumate. Ritmul inimei armoniza cu poezia sufletească ce vibra în toată fiinţa lui. Vigoarea tinereţei, în spirele calde îl copleşea tot mai inconştient. După câtva, doctorul ridică capul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cam a lene. Faţa i se înpurpurase, ochii străluceau subt puterea fluidului ce-i umplea de lumină. Părea un senin de apă, în care străluce soarele când privi adânc în ochii iubitei. Aceleaşi două făclii aprinse în fundul adâncimilor întunecate. „Oare când voi putea preface acele lumini, galbene, funebre. Cât aş dorî să văd irisul plin de vigoarea sănătăţei."

Doctorul gândea privind însetat toată fiinţa ei ce-i stă atât de aproape. Tenul alb, părul brun, trăsăturile fine, gâtul, pieptul.

— Dona Maria e obosită şi enervată. Am să prescriu cât mai rare vizite în secţia unde se află colonelul.

— E prea adevărat. Sufăr văzând în ce cumpănă se află. Când ai trăit alături atâţi ani şi l'ai iubit!

— Speram că te-ai convins că nu mai e nici urmă de amor, ci tragedia amorului care te intoxichiază.

— Totuşi doctore dragă, mă simt foarte îngemănată de el. Ca de un tată...

— Ca de un tată! A la bonheur! Insă în puterea cuvântului.

— De sigur. Viaţa între noi nu mai poate dura, decât ca prietenie. Prietena tuturora care vor aveá nevoe de slabele mele servicii. După pace, mă voi hărăzi orfanilor de război, pentru a-i îndrumà pe viitor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi din mine, ce-o să aleagă Dona Maria, din mine nenorocitul orfan peste care trec ca fiori de moarte cuvintele indiferente, şi Cristea privind-o cu puterea-i albastră, îi ţinu îndelung mâna pe buzele lui calde.

— Doctore, prietene scump. Cât de rău îmi pare văzând că, fără de voia mea am trezit o atât de puternică şi sinceră iubire, căreî însă nu-i poate răspunde, decât părerea de rău. Nu mai pot iubi doctore dragă, Cine ştie, poate mai târziu... Imi eşti drag ca sufletul însă, ca prieten...

— E tocmai iubirea la care răvnesc. Iubire înţeleaptă sănătoasă. Totuşi *trebue să iubeşti*... şi doctorul se oprl în faţa paloarei ce-o învălul deodată, pe când ochii ei galeşi căutau aiurea. Priveau peste realitatea în care se afla, şi şoptindu-şi în gând cu desnădejde, ca un ecou „trebue *să iubesc*" se adâncea tot mai cucerită în pasionatul ei amor. Sărutările fierbinţi, cuvintele fermecătoare... „Cum mă simţeam toată *a lui*". Trebue să iubeşti, îngână ca privind doctorul. Ii părea ca un gheţar ce te răcoreşte în timp de arşiţa, însă care te inghiaţă în timp de iarnă.

— Doctorul meu, mă simt vecinic singură, singură şi în mijlocul mulţimei... şi lângă cea mai gingaşe iubire. Nimeni nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai poate face nimica iubirei mele moarte. Nimeni, şi nici eu singură.

Maria tăcù, doctorul privea îndurerat cât de timpuriu căzuse iarna peste atâta tinereţe. O iarnă care zăpseşte trandafirul încă în floare. Culorile lui râd în agonia ce le îngroapă frăgezimea subt giulgiul rece. Murea în ea şi mugurul îmbobocit de o clipă. Maria urmă.

Mă simt cucerită de o prietenie eternă, fără de care nu mi-aş mai înţelege rostul. Când îmi vorbeşti, îndepărtezi totul în jurul meu, şi, zi cu zi, din cele duse nu se mai întorc. Speră doctore, căci şi eu sper, şi numai în astă speranţă mai găsesc mângăere.

— *Statu-quo*— şopti el— plecând pleoapele.

— Doctore, nu găseşti că în ceasul ăsta e o crimă să ne întreţinem de sentimente intime, egoiste. Gioni e în primejdie, în primejdie e tot ncamul nostru care geme, şi pământul ce se cutremură de biruinţa duşmanului care ameninţă cu cotropirea lui

— Ai dreptate. Iertare. O clipă, a sbucnit inconştientul, tinereţea. Natura şi-a reluat drepturile. Se credea învingătoare. Imi dai mult Dona mea. Imi dai tot ce-ţi cer — prietenia — însă o prietenie atât de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

strînsă, încât să nu se poată strecura nici o umbră între noi.

Se auzi soneria.

— Cineva — spuse plictisit doctorul.

— Va fi primit numai dacă e intim.

— Cât aş dori să fie cineva strein.

Ciocni la uşă. Doctorul se ridică. D-na Serea intră, privindu-i cu bunătate.

D-na Sereal — îngăimă doctorul, curtenitor cu mulţumită aparenţă, şi pe când prietenele se îmbrăţoşeau cu drag, doctorul sorbea cu ochii buzele ei în sărutare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

Pe când Dobrogea rămăsese virană; pe când bulgari şi turci ocupau Cadrilaterul, în Transilvania armata română ajunsese departe. Parcă se ridicà văile să le facă punţi, se prăbuşeau dealuri să le înlăture piedeci, se despicau munţii, pentru a le iuţi marşul în trecerea lor triumfală. Şi pe când în depărtare, bubuia tunul inamicului în retragere; pe când populaţia maghiară şi sasă, alergà căutând adăpost prin desişul codrilor seculari, prin cutele munţilor silhui, prin văgăunele stâncelor; în Braşov ca din tăvniţe eşiau pe piaţă mare, adunându-se în cete, români neaoşi. Eşiau să se lumineze la soarele libertăţei, să se încălzească la dragă frăţie, al cărei alipire o aşteptau de veacuri. Dor trecut cu sângele supt din sânul mamei, trezit de doinele şi poveştile bătrâne în mintea copilandră, dor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce i-a oţelit inima flăcăului în faţa nedreptăţei maghiare, dor ce sbucnea adesea în răsbunare, cu toate că ştiau că, va fi înecată în bălţi de sânge — sângele lor. Şi iată că în faţa celui mai mare act istoric, toţi se întrebau dacă nu era vis cele ce se petreceau în jurul lor, căci cu greu se deprinde robitul cu ideia libertăţei.

Cel întâi care duse solia mântuirei în cutele stindardului, ce-i fâlfăie în mână, fu colonelul Daivari, însoţit de ofiţeri şi soldaţi călări ca şi el. Stindardul fu înfipt în piaţa mare şi în jurul acestui simbol al libertăţei, se adună norodul ca fermecat şi aiurit.

Se culcaseră robi, se trezeau stăpâni.

Din mulţimea românilor ce inundase piaţa Braşovului, în faţa oştirei române, răsună un glas, care, parcă ar fi înviat şi morţii lor de o mie de ani, când doctorul Baiulescu, cel întâi prefect român rostea cu căldură.

— BINE AŢI VENIT, *strigăm noi cei de un sânge şi de o lege, puţini cât am mai rămas în acest vechiu centru de cultură românească — Leilor Carpaţilor, care — în câteva ceasuri au răsbit pe o întindere de 400 kilometri munţii Carpaţi crezuţi de neînvinşi.*

Iar dacă nu v'am putut primi cum am fi dorit şi dacă, multora dintre noi care,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

v'am văzut intrând triumfal în Țara Bârsei ne-a secat glasul și am stat uluiți și înmărmuriți—iertați-ne. Prea mare e minunea care se desfășoară de câteva zile în fața ochilor noștri sufletești. Prea grandioasă și neîncăpută e schimbarea, ai cărei martori istorici ne-a fost dat să fim, și prea crâncene au fost suferințele, pe care le-am îndurat până în clipa Învierei.

Stam și azi încă uluiți. Nu găsim cuvinte să dăm glas bucuriei înăbușite de suferințele seculare. Ne ștergem din nou ochii, și tot din nou ochii plânși și înpăinjăniți întrebându-ne. Se poate? se poate!... .

Cuvintele vibrau în tăcerea cucernică; emoția sguduia sufletul fiecăruia.

Impinși ca de o tainică putere; ostași, târgoveți, țărani laolaltă porniră spre delurosul urcuș al înaltului masiv Tâmpa. Prin desișul trunchilor albi, umbriți de smaraldul crângului ce potoată lumina de afară, călcau de-a lungul plaiului, zidit cu măestrie în spirale. Lungul șir trecea viu de veselia cântecelor. Ajunși pe culmea ei detronară pe acel care domina și sgomotul se contopi laolaltă; vesela căutare și lugubrul huruit al statuei lui Arpad aruncat în prăpastie. Pe ruina stanei fâlfâi stindardul și în bătaia soarelui, culorile de curcubeu rosteau: *„S'a răzbunat după furtună."*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ş'atunci ochii de stăpân desfătau privirile de sus din înălţime.

Pe o latură se înpânzeşte Braşovul micşorat dela 400 metri. Acoperit cu olane roşii se împrăştie în raze adâncindu-şi clădirile în strâmtoarea cutelor unui deal potrivnic. Partea veche se întinde netedă la poalele Tâmpei, înconjoară un deal pădurit pe al cărui vârf răsare peste ziduri Cetăţuia; apoi se trage spre lumina şesului pe al cărui prag se opreşte. Dincolo e ţara Bârzei, cu lanurile ce se aleg mozaic în pătrate cât cuprinsul ochiului, straturi smălţuite de lumină ce poetizează realitatea, răsfrângând numai culori deosebite.

Munţii falnici, tupilaţi de depărtare, apar ca dealuri la poalele cărora strălucesc sate.

Pe celalt povârniş, se întrece măreţia munţilor silhui, întunecaţi de desimea bradului, de-a lungul cărora trăesc cele şapte sate atât de strâns legate între ele încât dau iluzia unui oraş mare. Frumuseţea privelişţei e sporită de *Piatra Craiului* marele stâncos ce închide orizontul. Şerpuiesc în oţelul plumburiu irugi adânci.

Pe când în Braşov se sărbătorea cucerirea Ţărei Bârsei, oastea românească îşi înainta valul peste tot cuprinsul frontierei, înaintând înspre Sibiu, pe când o parte şi res-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pirau răcoarele munţilor din Ţara Făgăraşului.

Năvăleau cu o dragoste seculară spre cetatea milenară rămasă în picioare, înconjurată de un larg pătrat, din al cărui prăbuşitură va fi oglindit-o odinioară Oltul, apărând-o cu apele ce au fost abătute din drum de mâna celor de odinioară.

Astăzi, în verdeaţa prăbuşiturei mai lincezeşte o vinişoară între salciile din jurul zidului, pe când falnici stejari înconjoară muchea naltă a basinului cu'n brâu de răcoros umbriş. Un alt pătrat de case cu un rând, vechi despărţite una de alta numai prin poartă închid cetatea veche.

Munţi înalţi şi mai mult pleşuvi cercuesc uriaşa poiană.

Poveştile lor îndelung au păstrat din dâra de odinioară; astăzi s'au ridicat alte fălnicii, şi prin graiul cărora aflăm că: Făgăraşul este baştina Basarabilor, întâei descălecaţi în provinciile ciscarpatine, unde Radu Negru, întemeeiază *stat* pe aşezământ latin, coloni aduşi de 20 veacuri de împăratul Traian.

Durată pe vremea împăratului *August*, dărâmată apoi e reînviată de *Claudiu* pentru a fi distrusă de năvălirea barbarilor huni. Răsare iarăşi din negura timpului ca locaş iernatec marelui domn

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Radu Negru. Moare şi învie de-a pururi ca şi neamul colonilor romani, al căror viţe se răspândi dela Nistru la Tisa, pe malul Dunărei şi al Mărei Negre.

Tot în aceste tăinuite ziduri a locuit soţia şi copii lui Mihai Viteazu, pe când marele domn, năzuind închegarea întregului popor român — şi pe care-l adună o clipă — se lupta vitejeşte cu oarde barbare. Pe atunci domnitorul însuşi se războia de-a valma cu ostaşii, şi de-a valma cu Mihai Viteazu se războiau cei *doi cerbi* apărând cu ramurile falnicelor coarne, stăpânul călare între ei, cu paloşul în dreapta.

Mândrul cap domnesc căzu de mâna vrăjmaşă a lui Basta pe câmpia dela Turda şi titva în goliciunea osului e păstrată, ca moaşte sfântă la *Mănăstirea Dealului*, lângă Târgovişte, vechea capitală.

Toate aceste cucernice amintiri înflăcărà sufletul, şi privind măreţile ziduri se perind în amintirea fiecăruia trecutul ţărei cu gloria eroilor martiri.

Pe când unii înfăptuiau istoria ţărei, alţii erau nerăbdători să o citească, în coloanele ziarelor, unde urmăreau serbările ce se dădeau armatei române în Transilvania.

Cu o emoţie cucernică se citi *Ordinul de zi*, prin care se cerea decorarea sau răs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plata faptei a două viteze copile dela țară, din Ardeal — una de 15, alta de 18 ani.

Ele eșiră în preajma unui detașament ce lucrà independent pentru a-i lumină pe unde se află dușmanul. Cum îi vedeà gata să treacă Oltul — ele sfătuiră să nu se avânte prin acel vad. Ar fi căzut între dușmani.

Colonelul ascultă cu luare aminte. Trimise patrule și curând veștile aduse adeveriau prevestirea

Călăuziți de fetițe, soldații au mai suit Oltul vreun kilometru. Acolo, tinerile care mergeau înaintea oastei, s'au aruncat în valurile largi ale Oltului, și după ele trecu și armata.

Intrebate de colonel ce-ar dorì să le dea? ele cerură câte o pereche de opinci, de oare ce ale lor rămaseră în valuri.

Pe când zi cu zi, veștile sosite din Carpați răsunau crescând, pe atât scădeau cele sosite de la Dunăre și Marea Neagră. Dușmanul subt zalea celei mai formidabile armuri, năvăleà în putere, mâncând pas cu pas câte o bucată din țară. și din armata rămasă prizoniera lor.

Ziua de 22 Octombrie 1916, fu o zi cernită; căzù Constanța și inamicul înainta spre cel mai puternic zăvor al țărei — podul de peste Dunăre și bălți, filigram de oțel, du-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rat de inginerul român Saligny, în trei răstimpuri şi lungi de 4087—75 metri.

Era un doliu ce îndurera întreaga ţară. Pretutindeni ochi plânşi. România pierduse cel mai scump odor, creiat de ea, şi în mijlocul căruia, sta ca o faţă, stâna ilustrului străbun — Ovid.—

Exilat de împăratul August din vina vestitei frumoasa Iulia, poetul cântă Marea Neagră şi muri plângând pe malul ei, departe de dorita Romă. Ş'acum o lume întreagă plângea oraşul lui Ovid.

Din depărtări apusene însă, se pregăteau dureri şi mai mari ţărei. Verdunul atacat a doua oară scapă graţie celor 40 de divizii pe care inamicul le năpusti deodată asupra armatei române ce înaintase până în inima Transilvaniei.

Astfel armata română prin riscul ce-l făcù înaintând ne-înarmată, scăpă Verdunul şi ilustra a doua victorie franceză.

Comunicatele până atunci strălucite începură a pierde din vigoare. Publicul tot mai deprimat citea despre *„forţe superioare inamice, care silea armata română să se retragă în poziţiuni mai sigure."*

Presiunea devenea irezistibilă, situaţia se agrava mereu şi pe când în Bucureşti lumea se alarma, în Oltenia şi începu panica şi fuga.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In ziua de 23 Septembrie st. v. armata începù să se retragă din Transilvania, subt năvălirea forţei numerice copleşitoare. După o retragere vertiginoasă, în scurt timp, armata cu cai şi tunuri se aflau iarăşi pe vechea frontieră. Cum? Numai ei ştiul...

In Bucureşti nu se mai dădea însemnătate zilnicei bombardări aeriane. Groaza ce sleia şi măduva din oase, era înaintarea inamicului în ţară. Pe când se dădeau lupte titanice în Oltenia, sosi prin Rusia generalul Berthelot, care plecă direct spre front cu Statul său Major.

Vestea avù o reacţie, un fel de chezăşie pe viitor. Intărea ideile şovăitoare. Totuşi publicul deprimat, nu mai era în stare să reacţioneze prin entuziasm. Asemenea cu nofragiatul care prins în largile fălci spumegânde, zăreşte barca salvărei lui, privea tot românul către generalul şi Statul Major francez, aşteptând salvarea.

Inaintarea inamicului stârni panica pretutindeni. Unii ţintuiţi de afaceri, ori sărăcie, îngropau în pământ ce brumă aveau mai de preţ, şi pregăteau tainiţe prin beciuri pentru fecioarele lor — ca în vremea begeniei, pe când turcii călcau ţara, jefuiau averile şi necinstea femeia.

Uimiţi şi bezmetici în faţa necunoscutului, aşteptau; potopul sau pronia cerului. Cei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mulți împricinați în cauza aliaților, căutau să fugă, și toate drumurile nu mai duceau decât în Moldova.

In trenuri se asfixiau, se striveau.

De pe coperta vagonului supra încărcat, cădeau între șine cei de pe margini îmbulziți. Pe subt poduri acoperite sburau capete ca trunchiate de secure; iar pe ferestrele vagoanelor erau aruncați copii asfixiați, cari în lungul drum cădeau în descompunere. Și nenorociții părinți se supuneau mulțimei, ce le răpeà cadavrele din brațe. Pe la stații scoteau din vagoane persoane moarte ce rămâneau pe peron. Un bătrân nebun când, ajuns la stația unde avea să se scoboare, și cum se despărțise de fiicele lui ne-având toți loc în același vagon, află că, trenul la o stație, în miez de noapte, s'a despărțit în două, așa că formase cu celelalte vagoane un alt tren.

Tren care fusese poate aruncat pe o linie laterală, ca multe trenuri căzute astfel pradă dușmanilor.

Figurile deveneau sălbatice prin groaza morței de care fugeau, groaza morței la care se expuneau. Și tot trenul, ca un alai funebru fugea de un necunoscut spre alt necunoscut.

Nimeni nu mai putea rezonà. Răsboiul, panica și nebunia sunt viguroase mișcări

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nervoase inconştiente. Un singur gând domină fiecare fiinţă, *să fugă*. Să fugă cât de departe de urgia ce-i ajungeà din urmă. Erupţia unui vulcan care le tot acoperea urma, acoperind cu totul pe cel obosit.

În ajunul de 23 Noembrie 1916, pe când armata ce mai rămăsese, începea să se retragă subt paza generalului Prezan, o parte din populaţia ţărei şi mişuna bezmetică pe drumuri, sosind din fundul Olteniei şi cei mai mulţi pe jos, iar cei rămaşi în oraşe şi fără sprijinul armatei ce-i ocrotise până eri, alergau la azilul bisericelor. Preoţi în odăjdii îngenunchind în faţa altarului. Lumea umplea încăperea, îngenunchiau şi în jurul bisericei. Ridicau braţe, îndurând, năluciţi, pronia cerului, singura nădejde ce le mai rămase pe pământ, de când nu mai aveau pe nimeni; de când se depărtà armata de apărare, de când tunul duşmanului răsunà tot mai aproape.

Detunăturile ameninţau, îngrozind populaţia şi pentru a nu fi distrus Bucureştiul, în câteva ceasuri, se alcătul un minister Ad-hoc cu Petre Carp şi Alexandru Marghiloman.

Educaţia cosmopolită din ţară înlesneà orice alcătuire. Rămase acest partid să ocrotească teritoriul ocupat.

Bucureştiul întunecat de atâtea nopţi, de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

când cu bombardarea aeriană, se lumină deodată la ordinul impus.

Umiliți aveau să primească inamicul ce înaintă pe o parte, pe când pe cealaltă, lumea nehotărâtă până în ultimul moment. fugeà pe toate barierile, umpleà drumurile ca un front imens, cărui sporeà necontenit afluenți; orașe și sate ridicate în fuga nebună.

Statul englez pentru a împiedeca căderea petrolului în serviciul inamic, plătl două miliarde, și stăpâni, dădură foc sondelor de la Câmpina, Băicoi, prefăcând suprafața de kilometri în *jeiseri* de foc. Ardeau și numeroasele urmele uriașe cu depozite de petrol din jurul Ploeștilor înspre care se îndrepta sute de mii de fugari. Bombe inflamante căzuse pe sate.

Noaptea se înfățoșea iadul pe pământ. Satele ardeau în lumina galbenă ca facle funerare, pe când în urmele uriașe ardeà petrolul în neclintita lumină albă.

Dinspre orașe și sate se adună pozderie de umbre. In lungul drum, de prin păduri, subt lumină și detunături, alergau speriate cârduri de capre, lupi și câte vietăți ale pădurilor... țipând și țișnind besmetice printre lumea ce mișună. Se învălmășeau în spaimă nebună cu trăsuri, auto, căruțe, care cu boi, oameni călări, cei mai mulți pe jos,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mânând înaintea lor turme de oi, cai, vite cornute ce sbierau, nechezeau, mugeau ca subt presimţirea unui potop.

Săteni priveau în urmă, cum se ridică în flăcări, căminul şi avutul lor.

Adesea, convoiul se împiedeca de cadavre. Copii, care în panică nebunise şi-o luase razna peste câmpii. Murise de foame, de frig şi oboseală. Unii erau sfâşiaţi de lupi. De multe ori se oprea şi convoiul pentru a îngropà în zăpadă câte un copil sau bătrân care căderà mort.

In zarea Ploeştiului fumul petrolului cernea. Imbrăcà în doliu jertfa lor.

In zări năluceau toate formele. Armata rusească, cărei guvernul îi deschisese zăgazul, curgeau în râuri, alergau spre Bucureşti. Cavaleria goneà grăbită 200.000 de ruşi într'acolo de unde se bejeneracau fugarii.

Fioros le fu când deodată apărură pe câmpia albă, subt lumina urmelor îndepărtate, călăreţii pe cari îi crezură duşmanul. Unii căzură morţi, alţii se împuşcau, cei mulţi se adunau în jurul cercetaşilor, mii plecaţi în exod, pe jos, de oarece trenurile nu mai răzbăteau să încarce spitalele cu răniţi şi autorităţile.

Bătea o singură inimă în sute de mii de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

piepturi, şi sute de mii de priviri aţinteau aceiaşi spaimă.

Nălucele se apropiau, sburau în sinistrul tropot al cailor şi subt zăbranicul de fum ce slăbeà lumina. Numai când groaza ajunse la exaltare, când fură faţă în faţă, se lămurì că erau aliaţi.

Cavaleria rusească îşi urma grăbită cursa, pe când convoiul îşi urmà drumul mai domol, simţind că un zid de apărare se ridicà în urma lor.

Zi şi noapte mergeà într'una un popor întreg prin răceala toamnei ce-şi întărea asprimea. Călcau prin zăpada ce crâşnea, călcau prin foşnetul de frunze moarte, peste părae îngheţate, subt stol de corbi care cerneau pădurea goală, şi croncănitul lor jalnic ţineà ison durerei mulţimei.

In lungul drum, trenuri sanitare îi ajungeau şi întreceau. Cale de kilometri trenuri treceau pe lângă aceste alte fronturi din care se ridica un murmur lugubru, gemăt adânc. Gemătul întregei omeniri care suferea pretutindeni aceleaşi dureri.

Trenurile treceau, ca nepăsătoare, de oarece, locomotiva de abea duceà povoara răniţilor.

In unul din acele trenuri se afla spitalul Brâncovenesc, îndrumat către Galaţi unde — se credea — că va fi la adăpost. Ajun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gând însă, găsiră aceiaşi panică. Dunărea era iezită de vapoare, pe când frumosul Brateş îşi vălurea în aceiaşi linişte undele albastre.

D-na Paclea şi dr. Criste se scoborâră, pentru a avea informaţii precise. Pretutindeni însă vedeau pregătiri de plecare, de oarece generalul rus Sirelius, care apărà Galaţul, desfundà Docurile, împărţind populaţiei sărace tot depozitul de grâne, pentru a nu le lăsà inamicului.

Cum se îndrumară spre Dunăre, ei întâlniră o lume de toate vrâstele, care suia dâmbul în josul cărui, pe mal, se ridicà monumentala clădire *Docurile*. Mii şi mii, bărbaţi, femei, copii, până şi cel mai mic ducea şi el povoara unei legături cu grâne în mânuţele încordate; povoară al cărei volum creşteà cu puterea purtătorului, ajungând până la sacul ce încovoia spinarea subt greutate. Părea un furnicar care-şi adună brana pentru vremi grele.

Trenul sanitar poposì câtva, lângă oraşul de baştină a marelui domnitor Cuza, apoi primind ordin de plecare spre Iaşi, porni.

In staţii poposeau îndelung, pentru a înlesni trecerea grăbită a trenurilor militare, încărcate cu ruşi.

Se brodiră în acelaş vagon prietena d-nei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Paclea, Florica Serea şi soţul ei era grav rănit la un braţ.

Se învăluiau iar în tristeţea nopţei, petrecută în vagon, unde, numai îndemână nu le era răniţilor. Paclea şi Serea erau aşezaţi în rafturile de sus, fiind alţii mai vătămaţi, cari aveau nevoe de mai apropiată supraveghere.

Gioni Paclea de şi nu puteà dormi, totuşi închise ochii pentru a-i ferì de coperişul ce-i erà atât de aproape. I se păreà că stă într'un sicriu, aşezat în întunecimea unui cavou, subt licărirea de candelă. Adesea auzia gemătele camarazilor, şoaptele Mariei şi ale doctorului. Era încredinţat că, între ei nu se mai puteà ridicà el. Serea îi şoptise cam acelaş înţeles. O clipă se încumetase — pentru a-şi ferì umila situaţie — să-şi ceară strămutarea în altă secţie. Curând însă se răsgândi, aducându-şi aminte că tot aceşti doctori făceau serviciul în toate secţiile.—Tăcù. Nu avea decât un liman: vindecarea şi plecarea aiurea, cu aceiaşi durere în suflet.

Infirmierii se pregăteau de veghe, făcând cafele negre.

Maria, Florica şi doctorul şoptiră până târziu. D-na Serea fu cea întâi care adormì. Capul i se plecă şi se oprì pe perină de lângă ea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria tăcù. Se prefăceà că doarme pentru a înlesnì odihna doctorului El însăşi nu puteà adormì, totuşi închise ochii, pentru a se găsì mai îndemânatec cu el însuşi. Şi iarăşi lupta sentimentului şi a judecăţei începeau. „O tinereţe pierdută. M'am îndrăgostit de un cadavru. Nu cred să mai pot învia viaţa, cu toate că prin atitudinea ei, pricep că Paclea mi-a ascultat sfatul. Zadarnic însă. Nu-i vom puteà reconstituì viaţa şi sănătatea. Şi doar eram pe cale de a o convinge, de a o învinge când... A ce nenorocire! şi pentru ea şi pentru mine, chiar şi pentru deznădăjduitul de Paclea. Parcă mă doare simţind că nu va mai fi a mea... cu toate că nici a lui... De sigur o tinereţe pierdută.

Oare ce se petrece în viaţa ei psihică, atât de lipsită de energie şi vroinţă?...

Totuşi săvârşeşte cu atâta regularitate datoria de care s'a legat. Da. Cuvântul *regularitate* e precis, absolut în cazul ei. E repetiţia unui substrat inconştient. Nu mai e nimic; spontan, viu impulsiv; în fine voluptate; ci o stare de repetare a obiceiurilor trăite care îşi urmează cursul în mod mecanic. Obişnuinţa care a devenit necesitate ca şi Paclea care bătrân a devenit, *necontenit acelaş*, ea prin oboseală nu mai poate reacţiona."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

E o asemănare. Dar eu, cum de m'am încurcat în aste sârme ghimpate. De sigur dorința mea nu se va realiza ș'atunci... Rămân ca și medicul care știe că sufere de o boală incurabilă... nu mai puteà scăpà. Și doctorul o clipă simți o deprimare morală, o jale, un alean, deodată însă simți impulsul unei puternice reacțiuni. Subt aparență calmă în care parcă dormea, ființa lui întreagă strigà pasionat: „O iubesc! Speranța însăși care mă îndeamnă e pulsul stărei mele psihice."

Ușor, Maria desprinse pleoapele, parcă-i era frică să nu-l trezească până și cu acea mișcare. Rămase privind interesantul cap, plecat fără de vlagă, pe piept. Fruntea singură vorbea prin expresie.

Statura naltă și voinică se cinchise pe strâmtoarea unui capăt de pat. D-na Paclea îl privea cu drag, totuși se gândea și se resgândeà căci zilnic se simțea lângă Paclea ca lângă patul unui bolnav. Incepea a o sfii ideea de a duce viața împreună. In ultimul timp Gioni se făcuse hursuz, enervânt, cicălitor... de necunoscut... Totuși se simțea silită să-i mai dea tot ce mai puteà jertfi pentru a se descărcà de povara conștiinței.

„Am 36 de ani. Sufletește însă am mult mai mult. O bătrână care nu-și pare vrâsta..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

D-na Paclea vroi să zică „nu mai pot iubi", însă în acelaş timp simţi că a cugetat stingher de întreaga ei fiinţă...

„Oare-aş mai puteà iubi"?... îşi zise ea cu grije dar şi cu plăcere. Se descurajă însă, iar. Vibra ceva, însă nestatornic.

„E Gioni, e doctorul"? Maria se sbătea cu gândul frământat de necunoscutul ce se arătà tot mai aprig, şi în potriva căruia simţeà că nu se poate înarmà.

— *Bârnova.*

De afară se auzi strigătul conductorului.

„Bârnova" — repetă Maria. — „Deci în pragul Iaşului."

Se ridică, privi prin geam. Era ziua mare. In depărtarea sură, Iaşul săltat pe dânburi şi prăbuşit în vâlcele se desbrobodea din marame albe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA IV

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

Iaşul, vălurit pe dealuri, viere crestate cu Cetăţui, şi desbinat prin dâmburi pădurite, răsare ca de marmoră, întrecut de turnuri tupilate, minuni ale artei bizantine, unele săpate ca dantelă în piatră şi aurite până la temelia clădirei.

Iaşul, cu falnic trecut — făuritorul unirei şi al tuturor ideilor mari — cu geniile sale turnate în bronz şi sculptaţi în marmoră, rămas'a şi astăzi oraşul muncei. Bogătaşii s'au strămutat, alergând la Bucureşti sau în străinătate, pentru a se întrece în lux şi petreceri, lăsându-l în simplicitatea şi distincţiunea lumei viitorului. Lume care cugetă şi munceşte pentru binele obştesc, lume care are ca program zilnic „munca" şi în a căror viaţă petrecerea e primită ca o recreaţie.

Liniştitul Iaşi până şi în pavajul asfaltat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deodată se găsì năvălit de o lume cu totul străină pornirei sale culturale—lumea războiului—fugarii din: Oltenia, Muntenia, Dobrogea, rămase toate virane.

După 59 de ani, Iaşul se găseşte vremelnica capitală a ţărei, nu ca odinioară, de sine stătătoare, ci o capitală ce sângeră încununată de spini.

Părea elastic Iaşul, atât îşi lărgeà încăperile, pentru a adăposti o populaţie împătrită, care zilnic se aşezà în tot cuprinsul Moldovei. Era raiul pe pământ, ferit de bombardare aeriană, departe de front şi adăpostit de Rusia. Se strâmtorau pretutindeni. Curând şi locuinţele particulare nu mai aveau ca mobilier decât paturi pentru refugiaţi, iar localurile instituţiunilor publice se prefăceau mereu în: ministere, spitale, cazărmi. O zarvă ca de bejenie. Lumea năvăleà, mijloacele scădeau, se simţea criză.

Incepea a se premeni şi personalul spitalelor, care, până la năvălirea refugiaţilor cu lumea doctorilor adunaţi de pretutindeni, funcţionase strălucit conduse numai de femei din Iaşi. Au lucrat cu o râvnă şi devotament care întrece datoria, apropiindu-se de jertfă doctorile: *Tereza Savini-Castano, Eliza Puşcariu, Eliza Lambrior Olga Conta, Lucia Borcea, Eugenia Docman, Cornelia Kernbah, A. Macarovici*...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Personalul se primenea, pe când trenurile sanitare se ţineau lanţ, descărcând nenorociţii, transportaţi dela gară în: auto-sanitare, tramvaiul amenajat, în căruţe, pe targă. Convoiuri de gemăte treceau zilnic lăsând dâră de sânge pe stradele ce păreau râuri de oameni.

Armata rusească sosea de peste Prut pe o sumă de poduri aruncate de pe un mal pe celalt. Mii şi mii treceau necontenit spre gară cu bucătăria fiecărui regiment ce fierbeà în cazane după ei, trase de un cal. Căruţe de echipe se înşirau cu sutele. Goarne, comandă, cântecele săltăreţe în cor de mii de voci răsunau zi şi noapte.

Intâiul popas răspândì mari dezordine, prin localurile cu rafturi pline de sticle, şi pivniţe încărcate cu butoae. Autorităţile prevăzătoare, hotărâră să le sacrifice, şi se dădù cep spirtoaselor. Atunci erau de privit închinătorii lui Baccus, cum cădeau în brânci şi pe patru labe de-a lungul troiuarelor — atât ruşi cât şi dintre români — sorbeau dulcele nectar, ce amestecat cu murdării, curgea râuri. Când secă şi această ultimă picătură, ei se retraseră în pivniţele în care mai rămăsese, mirosul tărei. Se îmbătau platonic. Toate celelalte simţuri se topise în miros. Nu mai erau decât nări. Mulţi luptând, prin voinţă, deveniră oameni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

normali, mulţi însă muriră pe lângă butoaele goale, lipsiţi de obişnuinţa ce devenise nevoe organelor viciate.

Pe când prin subsoluri se petreceà tragedia din care beneficia societatea, tot prin Rusia — singura eşire ce mai rámase — soseau: Crucea roşie Franceză şi Engleză, mai târziu sosì şi cea Americană, cât şi Villiam Scott primit cu entusiasm. El porni pentru a împuternicì prin destăinuirea zelului cu care se lucrà în America pentru salvarea cauzei dreptăţei

Intr'o lună, au declarat răsboi, au votat miliarde, au introdus serviciul obligator, au încuviinţat plecarea unei armate expediţionale în Europa. S'au apropiat de Japonia, a mişcat întreg noul continent deplasat, pentru a-l aşezà pe axă solidă. Construiau 1000 vapoare de răsboi, înrolând dela început 10.000.000 de oameni, şi luând 70.000 tone din vasele germane capturate, le puseră în serviciul umanităţei.

In jurnalele Americane se citeau admirabile linii: *Am trebuit să intrăm în răsboi, fiindcă nu am vroit să lăsăm Franţa să ardă ca pe un rug luminând lumea.*

La Londra, Asquith nu mai puţin înălţător de suflet cuvântă:

Intru cât mă priveşte spun că: Decât să rămân martor tăcut, ceea ce-ar însemnà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

complice de bună voe, în fața acestui triumf tragic al puterei asupra dreptului, al brutalității asupra libertății, mi-ar plăcea mai curând să văd ștearsă din istorie, această țară pe care o locuesc.

Tot ce mintea omenească avea mai înălțător se revărsà în scrieri și cuvântări; tot ce suflarea omenească avea mai viu și mai doritor de viață murea pe frontiere. Toate erau vii și cruzimea războiului se învestì cu o formă religioasă.

Pe când în interiorul țărei, femei se sbăteau în crâncene dureri dând luminei noi vlăstare prin iubire; pe front, bărbații se sbăteau și ei în supremă încordare, omorându-se unii pe alții, schilodindu-se, urându-se subt denumirea de *inamici*. Eroul se apropie de martirul creștinității. Valoarea vieței lui se rezumă — în suferință și moarte prematură.

Se aprindeà rugul jertfei pretutindeni. Cel mai vrăjmaș era hărăzit Franței, totuși ea era înconjurată numai de prieteni, care zilnic micșorau asprimea, pe când rugul aprins României era înconjurat de dușmani care îl ațâțau din toate părțile.

Totul se prevestise: dezordine în mișcări, dezordine în cugetare, momentul suprem...

Brătienii care-au executat războiul cât și Federația care l'a provocat se îngropau de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vii. Nicu Filipescu murise în durerea morală a întâei înfrângeri, pe când Tache Ionescu, alături de inteligenţele grupate în jurul său — suflete îndurerate — căutau să ridice moralul celor mulţi care cu toată amputarea cenzurei ameninţau: guvernul şi suveranii.

Neculai Iorga — prodigioasa memorie— adună tragedia lumei din trecut pentru a oţeli prezentul şi astfel salvă chezăşia viitorului.

Regele Ferdinand simţind gingăşia momentului, după toată jertfa familială pe care o făcuse înduplecat de regina Maria, avù generosul gest făgăduind împărţirea *Domeniilor Coroanei,* ţărănimei: iar liberalii—cu toate că inimoşia lor era în afară de situaţie, votară exproprierea şi votul universal...

Vraja lăsă indiferent spiritul alarmat. Nimic nu puteà înlăturà durerea prezentului cu prăpastia ce se deschideà tot mai ameninţătoare prăbuşind inima ţărei prin foc şi sânge.

Totuşi licăreà scânteia dătătoare de viaţă. Fundul cutiei Pandorei e însăşi sufletul omenesc, aşa că fiecare sperând că vor venì şi alte vremuri, căutau să se liniştească, să se aşeze de iarnă. Cei dela putere cât mai în voe, refugiaţii cât mai strâmtoraţi. Nu mai rămase loc nici pe la numeroasele vii ce în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

conjoară Iașul. Peste tot se înghesuiau — se striveau. Răniții în spitale zăceau câte cinci în două paturi de-a curmezișul. Lipseau: medicamente, pansamente, In multe spitale se operà fără de cloroform. Lipseà mai totul... rămas dincolo de Milcov.

In acest haos și vălmășag teroarea creștea. Inamicul înainta mereu și curând armata română ce mai scăpase, năpustì pe puntea dintre Prut și Siret. Atât rămăsese țara liberă.

Se simțeà criză alimentară. Lumea se gândeà cucernic la vechile scripturi al cărei rost se întemeià. *„Doamne dă-ne nouă astăzi pâneu noastră de toate zilele."*

Unii exploatau, alții în mizerie neagră despoiau morții, pe care-i desgropau pentru a le lua haincle calde, pe când, umanitari se sacrificau, tot ce aveau dăruind.

Intre mii de alese care-și jertfise căminul și familia pentru căutarea răniților, trei figuri dominau prin situația lor înaltă, făcându-și datoria, *Regina Maria*, d-na *Maria Moruzi* președinta Crucei Roșii din Iași, d-na *Olga Sturza* care-și luă asupra ei orfanii de răsboi, dăruindu-le un vast local.

Frigul începeà a sgribulì drumeții. In ziua de 6 Ianuarie 1917, se întârtà o iarnă vrăjmaș de viforoasă. Rușii, parcă adusese cu ei și iarna siberiană. Mizeria creștea cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cât se întărea gerul. Pe lângă lipsa de hrană, de haine, se ridică lipsa lemnelor de foc, ceeace sporeă îngrozitor tifosul exantematic. De pe front se aduceau mai mulţi bolnavi, decât răniţi.

Pasurile Oituz şi Uz erau zădărâte necontenit de inamicul ce se opinteă la frontiera Moldovei.

De dincolo nu mai pătrundea nimic. Totul dispăruse, era într'adevăr *ceia lume*.

Se aşteptă zi cu zi ruperea frontului cu toate că zilnic se întărea gerul, şi omătul creşteă mereu. Liniştea se întindeă pretutindeni cu giulgiul iernei. Acopereminte albe, pomi albi, strade albe, cer alb. Mulţimea se luptă cu zăpada ce le troenea paşii pentru a mai prinde câte ceva din prăvăliile şi băcăniile ce lichidau totul, ne mai având de unde se aproviziona. Curând în tot cuprinsul Iaşului nu mai exista nici o prăvălie, nici o băcănie. In toate acele localuri se aşezau cazărmi cu ruşi şi români.

Aprovizionarea fu dată în seama armatei, care rămase atotputernică şi ca parte administrativă.

Oamenii ajungeau la instinctele animale, alergau toată ziua după hrană şi căldură. Stăteau ce asuri întregi în picioare, tremurând înzăpeziţi, codaşi râuri, pe la depozitele armatei. Pe lângă ei în sunetul zur-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gălăilor, treceau sănii cu lumea veselă care petrece ori unde şi ori când.

Cârduri de militari francezi şi englezi, nedeprinşi cu astfel de peisaj se luptau, şovăind prin omătul ce nu mai e nici apă, nici pământ. Ruşii deprinşi cu asprimea iernei, dădeau ceva siberian peişajului. Ades prin zăbranic de fulgi în care parcă tremură toată atmosfera, se prevedea nenumărate căruţe, cu cai păroşi, înconjuraţi de aburul lor, cu ruşi bărboşi, feţe geruite, ninse. Umblau trainic, ştiau călcà omătul, îmbrăcaţi în cojoace calde, cu căciule îndesate până peste urechi. Treceau în lungi convoiuri ducând şi povoara zăpedei ce se aşterneà peste toţi şi toate.

Din vina lipsei de mijloace de transport, regimente de ruşi colindau pădurile învecinate întorcându-se (ca smeii din poveşti) cu catargul pomilor pe spinare, şi copii mahalalei auzindu-i cântând alergau să privească *ruşii*, apoi iar se întorceau la joacă, dându-se de-a săniuţa pe povârnişul stradelor laterale, sau durând omul de omăt cu ochi de cărbune şi lulea în gură. Mişcarea le ţineà loc de căldură şi joaca de hrană.

Pe stradele principale însă, ostaşi români, cu mantale subţiri, încrustate de rugina sângelui erau evacuaţi din spitale, pe drumuri, de oarece locul din spital era ocupat de al-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tul mai nenorocit. Se aruncau şi moaşte sfinte ca ori care oase în nevoile tristei situaţii. Era umilitor să întinzi mila vitejilor invalizi cerşind de-a valma cu cerşitorul de rând. Gloria ţărei, era stindard prefăcut în *prapor* funerar cu chipul martirilor schilodiţi. Ades frigul punea capăt, iar zăpada acoperea pentru vecie nenorocita ruşine.

In sate mureau cu miile. Sate întregi au fost exterminate de tifos exantematic. Totul se organizase în vederea frontului şi oraşelor. Cine se gândise la sate! Cine depusese la primăriile rurale, medicamente, etuve şi pentru acei nenorociţi rămaşi în voia soartei.

La cimitirul din Iaşi se ridicau mormane de cadavre; morţi de răni, de boli, de foame şi frig... Nu mai ajungeà lemnul pentru sicrie. Se rechiziţiona zaplazuri care aveau măsura şi care mai rămăseseră ne rupte şi ridicate de populaţia înfrigurată.

Căruţe încărcate cu oameni găsiţi înghe-ţaţi, aruncaţi unul peste altul, se înşirau. Năvala cea mare erà la cimitir. Numeroşi cioclii nu răzbăteau să îngroape. Cortejile se succedau. Ici urmat de români, dincolo de ruşi. După sicriul unui ofiţer sârb, o singură fiinţă: ordonanţa schilod, mergeà în urmă între două cârje.

Căruţe încărcate cu sicrie, duse de câte un rus *mâhnit;* sicriul erà doar toată dis-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tinctiunea eroilor morți. Clopotele nu mai sunau, ar fi vestit cumpăna vieței. Ingerii morței ar fi sburat de-asupra orașului. Clopotul ar fi strigat: *„Feriți-vă creștini de urgia păgână."*

De-a lungul stradelor laterale sute de cai stăteau în șir legați de grilaje. Sute de ruși obosiți și fără de adăpost înfiorau noaptea, iezind în stradă, culcați în zăpadă, adunându-se unul lângă altul ca oile. In întunecimea oarbă a stradelor, câte-un auto proectând de departe lanternele, înfățișa cele mai spectrale tablouri, din obișnuitele, văzute ziua. Case, pomi, biserici înzăpezite erau fantastic durate. O altă lume; lume de basmu. Pe lângă șosele pretutindeni cadavre: cai, boi, iar pe șosele cârduri de recruți bezmetici. Primeau ordin de plecare la regiment cu ce *are pe el*. Cei mai mulți plecau în zdrențe cu câte-o bucată de mămăligă în traistă. Mergeau turme, răzbiți de ger, rupând zăpada până la genunchi cu picioare mai mult goale. Mergeau zile întregi. Păreau convoiuri de condamnați. *Pohodul na Sibir* al marelui Alexandri redeștepta icoana vie.

„Din când în când un ostenit, jos cade părăsit..."

Ajunși unde-i ducea ordinul aflau că, regimentul lor plecase, și deci, tot cu ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aveau în *traista goală* porneau prin vifor spre alte oraşe pentru a află aceiaşi ştire. Drumul Golgotei punea crucea în locul stindardului. Dintre aceste convoiuri soseau şi la Iaşi, săteni bezmetici, şi ca rătăciţi, se îndrumau pe toate stradele, băteau la toate uşile după adăpost. Lumea îngrozită de tifosul exantematic adus mai cu seamă de soldaţi, cu toată durerea, însă, învingea instinctul conservărei.

Începeau a muri doctori şi infirmiere. Cea de întâi din misiunea franceză fu d-ra Genevieve de Gondel, şi curând Iaşul şi ţara se îndurerâ când se răspândi ştirea morţei d-rului Cluni. Printr'un devotament extraordinar ajunsese să scape 80 la sută. Căzù însă victimă cu mai mulţi colegi şi colege. Străini iubiţi care venise să lupte şi să moară pentru ţara ce le-a sărit în ajutor. Murise o pleiadă întreagă, şi tot ce încuibă capitala Moldovei ca inimă şi inteligenţă se îngrămădeau, dorind să ia parte la cel de pe urmă convoiu al străinilor care se jertfiseră pentru iubirea ţărei lor depărtate.

Era impresionant de funebră biserica catolică cu raclele acoperite de cununi înflorite: *d-rul Cluni, Georges Dubois, d-ra Filip, sora Antoinette* şi soldatul *Legret*.

Miniştri ţărei, ambasadorii streini, pro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nunțau mișcătoare cuvântări pentru acești frați cu drept cuvânt de *cruce*. La urmă generalul Berthelot pronunță un ilustru *In memoriam* încheind în demn militar.

Popoarele vrednice de a trăi nu-și plâng morții, și acei care cad pentru cauza nobilă nu vor să-i plângem. In jurul cenușei lor rămâne ceva nemuritor; amintirea pildei pe care a dat-o. Sângele vărsat în comun pecetluește alianțele mai bine decât tratatele, și prietenia care se leagă în plăceri și în serbări nu e nici odată atât de adâncă și atât de puternică, precum e acea care se naște în doliu și în suferințe. O voi sfinte femei și viteji soldați care ați primit moartea pentru ca Franța să fie mai frumoasă și mai iubită, odihniți în pace în acest pământ frățesc.

Aproape este ziua în care va trebui să trâmbițe idealul pentru care v'ați luptat și cele două drapele tricolore care fâlfâie unul lângă altul, asupra sicriului vostru nu vor puteà nici odată să se despartă pentru că acopăr cu fâlfâirea lor onoarea și datoria.

Emoția răsbeà până la lacrime. Doctorul Criste cu grije șoptì d-nei Paclea în tăcerea ce stăpânea mulțimea.

Cine știe dacă nu-i voi urma-și eu.

Cine știe — răspunse ea îngândurat, pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vind figurile galbene împodobite de frăgezimea florilor.

— Să prea poate să stăm şi noi asemenea... şi fraza rămase neisprăvită. Răceala morţei şi căldura cuvântărilor o impresionase.

Amintirea răscolea adâncuri dureroase.

— Noi putem ieşi înainte. Se apropie ora vizitei — spunea d-rul Criste, pe când printre lumea iezită îşi făceau loc. In uşă d-na Paclea se opri deodată. — A, Gioni! Surprindere totdeauna plăcută In el era trecutul şi fericirea anilor frumoşi.

—Te-ai însănătoşat Gioni? Tot la vie stai?

Colonelul surprins şi el plăcut de cea mai dragă înfăţişare şi mulţumit de năprasnica întâlnire îi sărută mâna şi strângând amical mâna doctorului, spuse:

Sunt încă convalescent. Graţie îngrijirei voastre mi se întremează sănătatea. De ce v'aţi strămutat dela spitalul Brâncovenesc? Am trecut să vă văd, *recunoscător* însă cu câtă părere de rău am aflat că, sunteţi la un spital atât de nenorocit şi primejdios!

— Doctorii nu sunt aleşi pentru cei fericiţi. Era nevoe. Au murit atâţi colegi, şi streini şi de ai noştri! Nu mai dovedin cerinţelor.

— Insă... Maria... îngăimă Paclea.

— Datoria de care m'am legat... Sunt băr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bătoasă, nu fii îngrijat Gioni. In ce parte e via la care locueşti?

— La Copou. O poziţie splendidă cu toate vederile din jurul Iaşului — spuse colonelul şi în acelaş timp fură împrăştiaţi de lumea ce eşiă din biserică pentru a face loc pleiadei convoiului funebru. Doctorul şi Maria păşiră repede şi se urcară în auto, îndrumându-se la spitalul lor din *Villa Greeral* de unde pornise şiragul sicrielor ilustre. In drum auto ajunse şi întrecù o căruţă cu racle negeluite ce ridică dealul Răpedea tot spre Villa Greerul, unde erau aşteptate.

Maria ca şi doctorul tăcuţi şi trişti rămâneau tot mai îngânduraţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

Iaşul devenise: morbid, spectral, o catacombă. Pe strade nu mai răsună decât: marşul funebru şi sinistrul solo al goarnei. Cernì inima ţărei vestea morţei doctorului Stuart Champbell din misiunea engleză. Lucrà cu cel mai călduros devotament tânărul de 30 de ani.

Printre agenţii naturei, moartea era suverană. Cu ea se încordà vrăjmaş viaţa pe toate fronturile şi frontul român era greu încercat. Mărăşeştii părea un răcnet, Mărăşti ecoul. Oituzul gemăt Uzul ecoul.

Ţineau piept cu încordare atletică echipaţi cu tot ce adusese francezii, care luptau de-a valma, perfecţionând mereu tactica ei, care se luptaseră doi ani în ţara lor. Murise mulţi alături de români cal locotenenţii Verney şi Texin, contribuind prin sacrificiul lor la victoria finală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe câmpia Mărăşeşti ca şi pe acea a Marnei armata germană era atât de compactă încât multă vreme, morţii rămâneau în picioare strânşi în blocul mulţimei. Se adeverea subt alt aspect celebrul strigăt francez, *Debout les morts!*

In faţa celei mai formidabile puteri ce se învrăjbea de-a lungul Moldovei, generalul Cristescu, simpatizat şi admirat de Berthelot întărise frontul titanic de neînvins. Pe înălţimi se înşirau semeţ cât zarea, frontul negru de tunuri ce priveau ameninţător spre inamic.

Iarna era grea, totuşi, în diferite sectorii luptele se înverşunau producând panică. Lumea oficială cât şi bogătaşii francofili căutau să plece *„coute que coute"*, pe când refugiaţii politici fără de mari mijloace se îndrumau spre Cherson, menit să devie capitala vremelnică a României, în caz de evacuarea: armatei, guvernului şi curţei regale.

Refugiaţii săraci, lefegii, obosiţi de atâta enervare, sfârşiră prin un fel de indiferenţă.

— Până aci am venit. De acuma fie ce-o fi, înainte nu mai mergem. Mai grozav ca exodul petrecut, nu putem îndura. Şi cine ştie ce-i aşteaptă şi pe cei care nevoiţi se risc. In Rusia se aude că ar fi revoluţie şi mai bine în război decât în revoluţie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mai bine murim în țara noastră.— Și unii pe alții încurajându-se prindeau a se îngriji de-ale hranei, lemne. Cât puteau căpătà, cât puteau furà, căci mizeria reduceà conștiința Instinctul de conservare era mai puternic decât principiul. Bogătași înșăși cădeau în ispită, trăiau viața de toate zilele a nevoiașului: privațiuni, mizerie, umilință... Privilegiați erau numai militarii, mai cu seamă cei dela aprovizionare. Eleganți, circulând în auto, mulți deveniți militari, se îmbogățeau pe seama celor de pe front: rufoși, murdari, cu haine pătate de sânge, cu stomacul ades lipit de coaste cum s'a constatat în multe autopsii la Iași.

In vălmășagul în care se amestecà și ce e bun și ce e rău, fiecare căutà să-și scape viața.

La consulatul francez erau mii de cereri pentru pașapoarte fără ca nimeni să poată știe dacă va ajunge la locul destinat, sau va rămâneà troeniți prin pustiul Siberiei, alergând în Japoniá, ori cufundați de submarine, îndrumându-se spre apus. Plecau zoriți fără de nici o busolă, pe când alții ticniți așteptau, sperau că rezistența ce îndârja armata, va oțeli frontul pe care încercà să-l rupă inamicul

Ca mulți convalescenți și Gioni Paclea așteptà să se simtă în deplină sănătate,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru a se reîntoarce pe front. Era încă la via dela Copou. In salonul cald, para focului se învoltă tot mai aprigă în gura sobei. Ceaiul fumegă în ceşte, două, aşezate pe o mesuţă, alături de geamul mare ce dă pe terasă. Gioni Paclea aşteptând stăpânul viei, în tovărăşia căruia bea ceaiul în toate de-amezile, fumă havana, privind pacinic de pe înalta culme, dincolo de valea prăbuşită, la dealurile albe cu podoaba cetăţuelor, cu căsuţele vielor împrăştiate. Gândul Mariei îl durea. „Ea are un tovarăş, pe când eu, părăsit, uitat jertfă"...

Cineva ciocni la uşă.

— Intră — rostì colonelul şi zâmbì aşteptatului care intră spunând cu entuziasm

—Veste extraordinară colonele. Marele colos dela nord se mişcă. Jurnalele, bine înţeles, nu pomenesc, se tem de contagiune, însă am aflat prin persoane care fug de acolo la noi. Revoluţia sbucnită, creşte mereu.

— Revoluţie... E deci adevărat! rosti Paclea privindu-l cu ochi înăspriţi cum ar fi privit un duşman.— E grav. De când?...

A luat caracter oficial din ziua de 28 Februarie. S'a iscat vrajbă între Dumă şi coroană.

Cauza?

Se zice că amânarea şedinţelor Dumei,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

până la Aprilie. Imperialiştii vor să-i împiedice activitatea In Petrograd armata fraternizează cu Duma. Se fac manifestaţii. Dacă reuşeşte ne vine înapoi, Basarabia noastră. Ce fericire! şi insul scurt gros şi pleşuv, gesticula plimbându-se cu neastâmpăr şi vorbind elocvent.—Cine-ar fi cutezat să se gândească la aşa ceva, pe când ne aliasem cu imperiul. Ah libertatea!...

— Dumneata vorbeşti şi te exaltezi cu inimoşie, din punct de vedere sentimental, eu însă mă îngrijesc din punctul meu de vedere, militar. O revoluţie în acest moment ar dezorganiza tot frontul. Am rămânea descoperiţi la nord.

— Frontul se menţine colonele!

— Incă se menţine. Nu se ştie însă ce poate aduce ziua de mâne. Republică şi răsturnarea vechiului regim ne-ar fi de mare folos, însă în timp de pace. In condiţiunile actuale ne-ar îngreuia. S'ar puteà — şi e fatal — să suferim consecinţe chiar nenorocite. Am capitula.

— Nu zic ba — răspunse insul, rămas în loc, cu degetele în jiletcă şi privind în jos. Poate am mai avea de îndurat, dar închipueşte-ţi că scăpăm de colosul dela nord, şi tot odată de politica lui Petru cel Mare, —Dardanelele—şi în al cărei ţintă suntem de-a pururi învăluiţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Frumos şi drept tot ce spui, însă ai mică meteahnă, eşti pasionat şi deja toată politica e primenită în iluziile dumitale. Stai să vedem ce s'o alege. De câte ori începuturi bune degenerează sau sunt brusc oprite. Ce oameni vor răsări între ei...

— Ce oameni! Cei mai admirabili ai Rusiei. Un tânăr avocat din Petrograd, Kerenski face acută propagandă revoluţionară. El e pronia Rusiei viitoare. Se spune că Ţarul Neculai ar fi detronat. Revoluţia se aprinde înverşunată în toată Rusia. Şi în Grecia se aşteaptă la detronarea regelui Constantin. Jonnart, trimisul extraordinar al Franţei, va încredinţă puterea celui care o merită.

— A, Venizelos! spuse Paclea şi rămase privind în zare.

— Totuşi şi un Venizelos are de luptat cu o femeie.

— Nu luptă cu o femee, ci luptă cu autoritatea unei regine, chiar proastă dacă ar fi. Spiritele uşoare care nu cred decât în decor şi paradă, i se vor prosterna.

— E teribilă, însă să fim drepţi, e sora kaizerului şi luptă pentru fratele ei. Se spune că intră prin cazărmi şi ţine cuvântări. Se teme. Cealaltă dela nord, tot germană lucrează şi ea cu Stuermer. Se spune că prin el se intervertesc ordine de atac

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în ordine de retragere. Şi parcă s'ar potrivi cu atitudinea lui Brusilof. Vom mai vedea. Acum să ne bucurăm că aliaţii debarcă enorm de multe trupe la Salonic. Se spune că Sarail va fi înlocuit cu Franchet d'Esperay.

— A la bonheur! Acum centrul de gravitate va deveni Salonicul. Numai ofensiva dela Salonic ne poate salva.

— Mult au ocupat germanii, spuse insul îngândurat: Belgia, Serbia, o parte din Franţa, din Rusia, *trei sferturi* din ţărişoara noastră,—accentuă el cu disperare.

— Acestea nu sunt decât ocupaţii vremelnice, fluctuaţiuni, nu cuceriri. Superioritatea lor constă că au intrat in luptă pregătiţi. Observă cum aliaţii noştri intru pe rând şi nepregătiţi. Rusia, Anglia, Italia, Grecia şi noi cei mai nepregătiţi. Acuma însă America o să încoroneze sfârşitul. Wilson, el o să dea *„le coup de graçe"*.

— Da — spuse proprietarul mai împăcat—marele Wilson, el e stăpânul lumei. Un adevărat Atlas. Ţine, nu pe umeri, ci cu mintea lui, universul.

— Da, el e salvatorul cauzei latine. De sigur va cădea Germania căci oricât de puternică în prezent, totuşi nu dispune de cât de producţia unei singure ţări şi din care e silită să-şi alimenteze şi aliaţii nevol-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nici, pe când Înțelegerea pe lângă propriile lor industrii mai au la dispoziție și uzinele Statelor Unite, ale Japoniei. Așa fel debitul nu se poate compara.

Oricât de harnici și vânjoși luptători, tot aliații vor închina steagul înțelegerei.

Ei vorbeau, sorbeau ceaiurile reînoite, fumau, priveau pe fereastră. Aceleași mișcări repetate în fiecare zi și la același ceas. Sirena unui auto mugeà tot mai aproape.

— Vine cineva. Dacă e domn îl primim aici.

— De sigur, răspunse colonelul, pe când stăpânul casei eșia întru întâmpinare. Curând însă deschise iar ușa și d-na Serea intră. Înfățișarea ei dădeà de bănuit. Paclea și simțea vestea rea.

— Ce este d-nă Serca? Parcă nu îndrăznesc... Palid și emoționat aștepta ca d-na Serea să-și prefacă gândul în cuvinte.

— Fii liniștit. Nu te atinge direct. Doctorul Criste se află bolnav de tifos exantematic, e *grav de tot*, și sunt trimisă de doctori care știu că ai multă înrâurire asupra Mariei. Ei te roagă să mergi cât de curând să o iei de acolo, s'ar puteà și ea molipsì.

Din palid Gioni se făcù roșu, ochii îi străluceau. Indată — răspunse el și îm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

brăcându-se grăbit, eşi împreună cu d-na Serea.

— Pe mine mă laşi în oraş, acasă la noi. Te duci aşa ca din întâmplare să o vezi, şi dacă o poţi răpi *din ghiarele morţei*, pot zice; ia-o cât de curând, înainte ca doctorul să moară. Scăparea nu mai e cu putinţă. Sărmanul, iar o victimă a datoriei.

— Sărmanul — îngăimă el apoi tăcu, şi d-nei Serea îi vorbeà mai mult tăcerea lui.

— Bietul doctor cu cât devotament te-a căutat şi vindecat.

— M'a îngrijit cu cel mai distins devotament — rosteà el cu un grai în care parcă îşi sileà simţirea să răspundă cuvintelor rostite.

Regret *un om*, căci a parte simpatia comună, însă constat că e, un om integru în puterea cuvântului. Şi Paclea se mângăia, văzând că, cuvintele răzbătuseră să-i deştepte simţirea.

Auto vâgăia cu iuţeală pe povârnişul stradei Copou. Peste clădiri, în depărtare, se zărea, pe brâul dealului înalt, clădirea spre care sburau şi în care se petrecea drama ultimelor ceasuri.

In oraş se oprì la casa d-nei Serea mumă, Deşi faţada erà în stradă, totuşi intrarea era dosită de livada ce se îndesa spre fund. Paclea se scoborî, ajută pe Florica Serea, o con-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

duse până la uşa ce se deschise înveselită de gemenele care rădeau năvălind în braţele deschise.

Colonelul se urcă şi printre lumea ce furnică, auto ajunse iarăşi în larg spre celalt capăt al oraşului, pe întinsa şosea Socola. *Cetăţuia* semeaţă pe creasta dealului, şi *Galata* pe o înălţime mai tupilată, rămâneau la dreapta, pe când în faţă se ridică ca un munte, înaltul deal *Răpedea* cu păduri, prefăcute de iarnă în spini. Lăsând şesul Prutului la stânga, intra subt spinii pădurei, albe de promoroacă, suiau urcuşul spre *Vila Greerul*.

„Imi pare rău că moare bietul doctor, însă mă împacă ideea că Maria va fi iar a mea. Căldura unei prietenii, unei iubiri!... Sunt convins că de îndată ce doctorul va dispăreà mă voi ridicà tot eu peste trecutul ei, trecutul nostru. Pe cine mai are ea pe lume? Ca şi mine. Pe nimeni. Îi impun. Va trebui să o iau repede şi cu destulă autoritate. Sărmanul doctor! Mi-e milă de tinereţea şi puterea lui de muncă. Câtă energie necesară celor mulţi se pierde. Conştiincios. Putea să-mi scurteze zilele, totuşi m'a îngrijit, sărmanul! Om distins." Gioni Paclea parcă se simţea măgulit de el însăşi văzând că umanitatea îi prefăcea pornirea, pe când auto şi intră în sinistra

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

curte — superba şi atrăgătoarea reşedinţă de vară de odinioară. In faţă, dealuri indepărtate răsar întrecându-se, pe când Iaşul pare ca de fildiş troenit de albeaţa imaculată.

Un doctor eşi înaintea lui.

Bine-ai făcut că te-ai grăbit să vii coloncle. Doctorul, sărmanul mai are de trăit *poate* câteva ceasuri.

E deja în agonie.

— Dar Maria, Maria! rostì colonelul cu disperare.

— E lângă Criste, nedeslipită. De două zile nici nu doarme, nici nu se hrăneşte. S'ar puteà îmbolnăvì. Caută să o ademeneşti de aci cum ştii şi pentru totdcauna.

— Să-intru eu la bolnav?—spuse Paclea cu sfială.

— Nu. Mă duc să-i vestesc sosirea d-tale. Ii voi spune că ai venit să o vezi, şi odată ieşită, noi toţi doctorii nu vom mai lăsa-o să intre.

— Atunci?...

— Intru — şi doctorul dispărù.

Lui Gioni Paclea îi bătea inima. Simţeà un fel de sfârşire, când deodată apărù Maria, palidă, mâhnită, obosită.

— Gioni!

— Da Gioni. Am venit să te văd Marie. Nu-ţi face plăcere?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cum să nu-mi facă plăcere, însă cu bună seamă nu știi că, bietul doctor e grav bolnav. Grozav mă tem. Aș pierde cu el, cel mai bun, cel mai sincer prieten.

— Nu te alarma Marie, doar toți bolnavii de astă epidemie nu sunt meniți peirei. Poate e mai greu de mine. Una dintre răni s'a deschis iarăși și-mi lipsește căutarea ta. Ființa ta la căpătâiul meu.—(Maria părea zăpăcită, surprinsă dureros între aceste două datorii sacre). Am venit să-mi încerc norocul să te rog cum nu se poate mai îndurător, să vii cu mine, să nu mă lași pe seama altora, tu care m'ai căutat cu atâta vrednicie; tu și bietul doctor.

— Ai venit să mă iei?... însă,... doctorul — îngăimă ea nedumerită.

Doctorul nu mai are nevoe de îngrijirea dumneavoastră, suntem destui colegi—spuse unul dintre ei adunați în ceată pe pragul ușei. Doctorii francezi priveau cu pietate expresia durerei fără a înțelege cuvintele.

— Totuși, mi-e cu neputință... Mi-e milă... Dacă deschide ochii și nu mă mai vede.

— Nu cred să-i mai deschidă.

— Cum? Nu crezi!.. și Maria palidă șovăi ametită. Paclea o cuprinse în brațe.

— Gioni! strigă ea și căzu cu capul pe pieptul lui.

Un schimb de priviri se petrecură între

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

doctori şi colonel, pe când Maria ridicând capul, spuse îngândurată.— Să-l mai văd.

— E prea târziu — rosti un asistent care eşia atunci între ei.

— A murit!—răcni Maria, privindu-l cu groază în ochi.

— Chiar acuma. Credeam că doarme.

Maria făcu o mişcare bruscă, pentru a păşi spre uşă. Doctorii îi opriră calea.

— Nu se mai poate...

— E îngrozitor, îngrozitor!—se văita ea cu disperare.

— E mai îngrozitor pentru mine — şi cuprinzând-o iarăşi în braţe, urmă.—Eşti a mea scumpo, vino cu mine — pe când capu-i palid căzuse pe umărul soţului ei, el o silea şi păşeau ajutaţi de doctori. Unul îi aruncă pe spate rotonda blănită şi o urcară în auto ce şi plecă.

Paclea o cuprinse în braţele lui desmierdătoare, pe când ea îşi ascundeă faţa pe pieptul lui.

— Ce prieten am pierdut! De ce m'au alungat doctorii, de ce m'ai luat de lângă dânsul? Să nu-l mai văd!

— Cum poţi crede că aş fi atât de barbar, barbar ca şi atunci, dacă te-aş fi părăsit lăsându-te lângă corpul scumpului nostru prieten, de oarece nu-mi era învoit să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rămân acolo. Judecă şi tu cum era să te las singură şi ce rost mai aveai lângă acela care nu mai suferă, care nu mai există.

Mâne ne vom face toată datoria de prieteni. Ne vom informa unde va fi aşezat şi vom merge să-l vedem şi să-l acoperim cu flori. Nimeni însă nu poate cumpeni dragostea şi prietenia mea. Din toate valurile vieţei tot eu sunt stânca care rezistă furtunei, ce-o macină, şi o ştirbeşte zilnic. Aibi milă de mine. Nu mai plânge. Durerea ce suferi pentru altul în braţele mele, mă răpune. L'ai iubit atât de mult Marie?!...

— Iubit! E greu de pronunţat acest cuvânt când îi cunoşti cuprinsul. Pot jură că nu l'am iubit de loc, însă mi-a fost nespus de drag. Intre noi era ceva cu totul intelectual. M'am ataşat cu atât mai mult, văzând că în ultimul rimp al boalei tale, mă îndepărtai cu atâta indiferenţă.

— A sosit ceasul mântuirei. Mă dureà grozav, Marjuca mea, da eram convins că, tu îl iubeşti cu adevărat şi-mi ziceam că nu am nici un drept să-ţi reîncep nenorocirea. Ştiam că eşti în stare de orice sacrificiu pentru ami redobândi afecţia. Din astă vină, pentru aţi înlătura povoara jertfei, pe care erai gata să faci, m'am purtat astfel de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aspru cu tine. Iţi arătam numai ghimpii, rozele erau ascunse în sufletul meu. Ce-a fost e deja trecutul, ş'acuma să nu te mai desparţi de singura ta fiinţă.

— Gioni greşala mi-am izbăvit-o de mult. Acuma îmi pare nespus de rău de o prietenie. Iţi jur Gioni în toată puterea conştiinţei mele că, numai tu ai fost adevărata mea iubire. O simţ. Inelul logodnei noastre nu l'am scos din deget. Simţeam că logodiţi am fost pentru totdeauna. Nu-ţi pot destăinul mulţumirea, când întâlnindu-te rănit, am văzut în degetul tău veriga mea, chezăşia zdruncinată o clipă.

— Pe noi ne-a despărţit lumea şi legile noastre canonice. Sufletele s'au iubit de-a pururi. Iţi aduci aminte când ne-am logodit duduia mea, scumpa mea — spunea el, sărutându-i mâna şi veriga.

Maria pătrunsă de gingăşia momentului lângă acest om atât de lovit din vina ei, îi strânse mâna şi cum' o apăsa pe piept, se plecă şi sărută şi ea veriga din degetul lui Gioni, şoptindu-i:

— Imi aduc aminte. Uite în astă clipă parcă totul în mine îşi aduce aminte.

Pe când Gioni Paclea căută, prin amintiri duioase să ademenească fiinţa ce fusese a lui, Maria îndurerată se simţeă silită să se ascundă subt masca făţărniciei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intrebuinţà cea mai dibace artă pentru a-i lăsà iluzia lui Gioni. Răspundeà cu vorbe alese şi aceleaşi desmierdări, pe când era sfâşiată de durere.

„Gioni a spus că-mi arata numai ghimpii, pe când rozele erau ascunse în inima lui. Eu îi arăt rozele, pe când ghimpii se afund tot mai adânc."

— Gioni urmă. Erai ca o floare fetiţo, cu coadele lăsate pe spete, cu rochiţa albă deschisă pe frăgezimea pieptului tău. Cum te-ai împurpurat deodată, când ţi-am prins în jurul gâtului lanţagelul cu crucea. Cu ce ochi m'ai privit!

— Cât mi-ai fost de drag Gioni, şi-au rămas răbojuri adânci. Din ele — simt că mai pot dura temei vieţei noastre.

Vorbeau invocând trecutul ce le înviora viitorul. Îi cucerea viaţa trăită. Lângă Gioni, Maria regăseà vechile ei obiceiuri şi credinţe. Nu avea nevoe de început nimica nou; încercare de-al cărui fiasco se încredinţase. Cu Gioni lăsa o obişnuinţă pentru a o primeni cu alta mai trăită.

Auto trăgănat scobora poetica şosea de pe dealul Răpedea. Din depărtare Iaşul creştea înaintea lor, vălurit pe dealuri albe.

Intrară în mugetul sirenei, ce-şi croia drum printre trăsuri şi lume, şi curând se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aflau pe urcușul dealului Copou. Eșiră în câmp.

Căsuța lor se zăreà așezată parcă pe temelie de troian și înhorbotată de crengile spinoase ale pomilor încărcați de promoroacă.

Maria se apropia cu aceiași jale de noua ei locuință, cum se despărțise de depărtata vilă în care părăsi — silită de împrejurări — nu ființa, ci cadavrul ființei lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Pe când de pe frontul răsăritean se retrăgea o jumătate de continent; pe frontul apusan înainta un continent întreg: America.

Pe valurile oceanului, răsărea un nour încărcat de fulgere şi trăsnet. Uraganul înainta acoperind valurile cu întunecimea vapoarelor uriaşe ce fumegau spirale negre în nerăbdarea de-a ajunge, acolo unde le atrăgea arşiţa mândriei umilite.

Piloţi americani îmbarcaţi, aşteptau cu neastâmpăr să deschidă aripele aeroplanelor şi în stoluri de sute să sboare aruncând potop de trăsnete, peste urgia ce se abătuse asupra Europei.

Pe când în apus se vânzolea întrecerea cruzimei între naţiunile prinse în ghiara războiului, spre răsărit se urzea în taină profundă trădarea faţă de Înţelegere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ţarul Neculai al II-lea, influenţat de soţia sa Alexandra care lucra în ascuns cu Rasputin şi Stuermer, apropie acordul cu kaizerul în favoarea unei păci separate între Rusia şi Germania.

Pe cât de tainic se lucra, tot atât de fin se spionà de englezi, care surprinseră mişcări suspecte Ţarului, şi de care au fost apoi deplin convinşi.

Astfel Înţelegerea mijloci — celor mulţi doritori de libertate şi care complotau de mult — îndemânări pentru a scăpà de jugul ţarist detronând trădătorul lor, şi indirect salvară România care avea să fie împărţită şi contopită în ţările peste care domneau uzurpatorii. Şi se descleştă ancora ruginită care ţineà în loc libertatea.

Sguduiri la intervale, de mult vesteau că în adâncimile poporului rusesc clocoteà vulcanul. Ceasul mântuirei sună. Cuvintele cuviosului Simion răsunau pretutindeni.

„Acuma sloboade Doamne pe robul tău, căci îmi văzură ochii mântuirea noastră”.

Sbucnì revoluţia şi ca un vulcan care se formează aruncă toată cupola în aer. Se cutremură o jumătate de continent, se prăbuşì ţarismul, se dislocă toată periferia, când mărinimosul popor — eliberându-se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prin robusta lui încordare — dezrobì şi toate naţionalităţile subjugate de ţarismul uzurpator.

In dezordinea şi dezorientarea ce domnea, se lămurea consecinţa abuzului ţarist, care se slujise de popor ca şi de dobitoace.

Părea o durere a mulţimei ajunsă la saturaţie.

Sbucnea revolta într'un om simplu, dar care ştie ce vrea.

Sclavia era zdrobită prin afirmarea mândriei poporului din care pierise frica şi înjosirea, şi'acum de sine stătător, săvârşea aşezarea mai multor republice pe temelie democratică, trecând peste cadavrul ţarismului care se svârcolea în cea mai dureroasă agonie.

Martirizaţii din Siberia, care până atunci nu avură drept răsărit decât: torţe aprinse, facle funerare ce luminau: *Auto-da-fe-ia* inchiziţiei ţariste; deodată revăzură lumina libertăţei. Negurele se topeau şi soarele dreptăţei revărsă lumina-i asupra tuturora.

Anarhia domnitoare a câtorva familii de exploitatori, care conduceau lumea rusească, subt knut şi baionetă se revărsă anarhic de dureros împotriva autorităţei ţariste, şi uriaşa mişcare aduna toată puterea în lăuntrul ţărei. Izolată cum se afla, României nu-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai rămase decât răcnetul şi disperarea strânsă ca şi Laocoon de doi şarpi puternici. Frontul dela nord era ameninţat. Moldova rămânea ca o clădire căreia i se dărâmau zidurile. Situaţia Belgiei şi a Serbiei.

— Pe când în Rusia, în dragoste frăţească naţionalităţi diverse, sărbătoreau libertatea tuturora, aruncând stârful stăpânului, pentru a-l înlocui cu cârmuitor; românii de dincolo şi dincoace de Carpaţi erau atraşi de aceiaşi vrajă. Din Bucovina răsună tânguios glasul ofiţerului Corneliu Voronca în strigăt:

„*Ranele noastre sunt pete ruşinoase. Suntem duşi cu sila să luptăm împotriva fraţilor noştri.*"

In Chişinău, capitala Basarabiei eliberate, preotul Simion Murafia desfăşurând stindardul ţărei, rostì cu căldura nobilului său avânt:

— *Ne credeaţi morţi, dar nu am murit ci am dormit.*

Se adevereau cele spuse. Supt piatra grea ridicată, ca şi Lazăr, zăcea vie Moldova de peste Prut.

Un entuziasm nebun cuprindeà norodul. Toate naţionalităţile se înfrăţeau întru a sărbători neîntrecuta *libertate*. Intreaga suflare a republicei Basarabiei era adunată în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frumoasa capitală împodobită cu stindardul României. Orășeni, preoți și plugari ei cei întâi care-au cerut să se unească cu plugarii de pe celalt mal al Prutului, sărbătoreau frăția libertății.

Pretutindeni inteligența rostea cuvântări înălțătoare. Peste tot bătea inima în căldură frățească. Femei plângeau, copii stăteau smeriți, preoți cu capul gol și în odăjdii făceau cruce în fața stindardului României. Se îmbrățișeau de-a valma în sunetul muzicelor și al uralelor ce umpleau văzduhul Moldovei de peste Prut ce se rezlețise independenta, cârmuită de *Sfatul Țării* care aduna înțeleapta inteligență a republicei.

In acel moment hain de critic, cu trei părți din țară ocupată de inamic, nimeni nu se putea bucura deplin.

Se adeverea minunea din poveste: *Un ochiu râdea pe când celalt plângea.*

Totuși se lucra pe capete pentru întruparea Basarabiei în configurația României și minunea avea să se înfăptuiască în anul 1918, care va rămânea cel mai strălucit an din istoria neamului, căci prin 1918 s'a răbojit veleatul închegării pentru vecie al întregului popor român cuprins în patria visată de veacuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Printre persoanele oficiale, care plecau pentru a pune la cale unirea şi întregirea Moldovei, se strecurară şi soţii Paclea.

Ceasul era cucernic. Micimile sufleteşti ale sectarismului de partid dispăruse şi cu dragoste şi râvnă se pregătea tot mai strâns, sporirea ţărei.

Vestea desmembrărei Rusiei înflăcără tot mai viu pe cei împricinaţi în cauza dreptăţei, şi atunci din adâncimile Siberiei începură a se îndruma spre ţară foştii prizonieri. — bucovineni şi transilvăneni, sloboziţi de ruşi.

Ajungeau în trenuri lungi, din lungul drum, printre troene, pentru a întări frontul dela nord ce începuse a slăbi.

In Chişinău, li se făcu grandioasă şi caldă primire.

Preotul Murafia fu acel care le înmână flamura tricoloră ce se sbăteà uriaş şi falnic după o sută de ani peste frumoasa capitală a Basarabiei, şi peste sute de ani de-asupra capetelor fraţilor de peste Carpaţi. Doar sunase ceasul când pentru întâia dată se pregăteau să lupte şi ei pentru dezrobirea ţărei lor.

Şi, i-a fost dat tot Iaşului să săvârşească şi să pecetluiască opera marelui domnitor moldovan Ioan Cuza.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Exproprierea urma împământenirea, şi unirea tuturor provinciilor române se înfăptuia pe urma unirei celor două principate ce mai rămaseră libere.

Piaţa unirei, în mijlocul căreia se ridică falnica stană a lui Alexandru Ioan Cuza şi cu genialul Mihail Cogălniceanu alături de trei miniştri, devenise *salonul naţional*. Hora unirei sălta în jurul mărinimoaselor figuri, de către foştii prizonieri ce sosiseră din Siberia. Cu flamura dată de Murafia înainta mergătoarea, cortejul pleca spre stana celui mai strălucit domnitor războinic — Ştefan cel Mare.—

Inaripaţi de aceste figuri fruntaşe ale neamului, plecau, cu toate că de-a lungul frontului românesc domnea încă cea mai desăvârşită linişte.

O lume de admiratori, se îmbulzea încă împrăştiindu-se. Asistase la întâia solemnitate a prizonierilor din Siberia, care porneau pe front.

Norodul ca în timp de nesiguranţă se alegea în grupuri sfătuind.

Un sublocotenent tinerel şi spân, trecu salutând un grup, şi superiorii răspunseră cu un respect neobişnuit pentru subalterni.

— Cine-i mă? Prinţul moştenitor? Nu prea văd de departe. Aşa salut!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Aşi făcù, celalt cu o mişcare în sfârcul gurei. E *vitează noastră*.

— Cum? o femeie?... Insul rămase cu capul întors după tânăra fecioară oprită de o soră de caritate. *Caterina Teodoroiu* purta: manta lungă, botfori, aşa că se pierdea forma convenţională; rochia. Mergea alignând şi se sprijinea pe un baston de abanos cu mânerul de argint dăruit de generalul regimentului în care luptasc.

— Parcă nu-mi vine să cred...

— Ba să-ţi vie. E o viteză de admirat. A fost rănită în mai multe rânduri, şi în urmă grav la amândouă picioarele. De abea de câteva zile a eşit din spital după luni de suferinţe. E o cercetaşe, căreia i-a murit doi fraţi în războiu, şi cum nu mai avea pe nimeni pe lume, s'a înrolat într'un chip clandestin şi a luptat de-a valma cu cei mai viteji. Spune că vrea să-şi răzbune fraţii, singura ei iubire.

— E o figură interesantă.

— Cred şi eu. Să aibi curajul să intri în foc, sub cel mai grozav bombardament, care a existat decând se dau războaie! Şi doar e o mână de femee. Se vede că e plăzmuită numai din nervi. Uite, are semnul rănitului de două ori.

— Mă credeţi — zise altul — e mai onorabil semnul rănitului decât decoraţiile pur-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tate ca pe tava de serviciu slugarnic pe multe piepturi de adevărați lachei.

— Auzi drăcușor de fată — spunea altul privind încă după ea. — E a doua fată de la Cozia.

— Asta e fecioara dela Jiu.

— E frumoasă? se interesa un tânăr.

— E viteză, eroină! Prostule.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA V

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

In apus culorile cărţilor diplomatice se prefăceau în roşul sângelui şi crima cea mai penală era să-ţi declari umanitatea internaţională. Martirii erau naţionali. Numai femeile care-i îngrijeau; ca şi Antigona, nu mai puteau distinge între *fraţii inamici*.

Omul se transformă. Cruzimea impusă învia bestia. Ideia războiului şi instinctul conservărei, exalta eroismul, adună rezervele puterei, resursele energiei.

Se înfăptuiă metamorfoza omenirei. Totul retrogada, devenea compact, omogen, şi, pe nesimţite, omul se oţelea, îl împietrea rigiditatea morţei, şi atunci milioane de fiare sălbatice înaintau înverşunate spre neantul războiului...

Fioroase de tragice erau veştile ce arătau icoana apusului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fioroase de tragice erau veştile ce oglindeau icoana răsăritului şi românii rămaşi stingheri în izolarea lor, adoptase subt presiunea împrejurărilor, un fel de linişte, bucurându-se de cele ce se petreceau în Basarabia.

Se sileau să se amăgească în iluzie, că inamicul nu va mai lua ofensiva pe frontul român, de oarece, de şase luni îşi retrăsese trupele dela Mărăşeşti, Mărăşti, Oituz şi Uz.

Ca o pronie se aşteptau din apus veşti ce sburau prin aer fără fir. Incepeau a învia speranţe. Dezastrul italienilor care duceau luptă titanică pe crestetul şi în văgăunele Alpilor se îmbunătăţi. Generalul Cadorna îşi redobândeă netăgăduita sa autoritate sdruncinată o clipă prin fluctuaţiunile războiului.

D'Annunzio care ridicase Italia prin strălucita sa elocvenţă, acum se ridica în aeroplan pentru a puteà cuprinde cu setea ochilor străbuni, frontierele Imperiului Roman.

Şi în ţară majoritatea erau optimişti. Sperau înfăptuirea Daciei-Traianc, având licăriri de nădejde. In pacea vremelnică, lumea căuta adăpost împotriva căldurei ce învăpăia cu arşiţa.

Cu toate că mai toată ţara era cotropită de inamic, totuşi republica Basarabiei lărgise

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Moldova cu: dealuri horbotate de vii, umbrite de păduri, cu şerpuirea Nistrului şi malul scăldat de talazurile Mării Negre.

Familiile militarilor se aşezau prin sate vechi moldoveneşti, cuprinse şi primitoare. Se aşezau şi în colonii germane şi bulgare spre marea, şi cu surprindere plăcută au dat şi de-o colonie de elveţieni francezi cultivatori de vii în satul Şaba (Chabot).

Maria şi Gioni înaintaseră până pe malul mării, şi se opriră pe frumuseţea reniei de la Budachi în apropierea faimoasei *Cetatea Albă*, care priveşte cele de pe urmă valuri ale Nistrului, pierzându-se în Mare.

Admirau frumuseţea şi sperau întruparea în ţara neaoşe, mai sporind astfel o renie pe singurul mal latin din jurul Mării Negre.

Albesc câteva ochiuri pe întinderea calmă, întunecată spre apus. Zăbranicul cernit însă se risipeşte şi tot mai limpezi se aleg val de val, pe urma refluxului întunecimei ce se retrage dintre albastrul mării şi seninul cerului. Spre răsărit, o boare de lumină, apoi un sul de aur ce se tot întinde câi răsăritul.

In astă dimineaţă, rumenă şi liniştită, marea răsună, freamătă, tresăltând în unde. Gioni şi Maria privesc uimiţi pe când,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cât para unei făclii soarele răsări de-asupra mării. Tăcuți păreau cucernici în fața nemărginirei și a neîntrecutei frumuseți a răsăritului. Peste capetele lor ciripesc Pescarii, în fața lor cântă valul din albăstrimea căruia țâșnesc, sus în aer, negrii Delfini.

Sufletul soarbe neînțeleasa vrajă ce fermecă prin tainele ei atât de apropiate de întunericul ființei, și atât de departe de înțelesul minței.

— Ne-a răpit frumusețea mării. Și uitasem că Constanța nu mai e a noastră. Când îmi închipui... că poate...

— Nu pierde nădejdea. Fii optimistă. Prin astă prismă tot te alegi cu ceva, măcar indirect. Ca pesimist nu-ți rămâne de cât desnădejdea și neantul.

De tovărășia ta însăși nu am disperat, și iată-ne iarăși împreună. Să sperăm că la anul vom fi la Constanța.

— *La anu!* îngână ea stâns, și în cugei urmă: „Cine știe ce va mai fi până la anu." Uite Gioni, spuse ea vioi — deodată mi-am răsărit în minte de Profira. Probabil prin asociația de idei. Ne întovărășea totdeauna la Constanța. De sigur nici visează de cele petrecute, și că o să ne primească împreună, acasă.

— Are să fie o adevărată sărbătoare pentru dânsa, cum a fost și pentru mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ţin la ea ca la o prietenă. E deja cineva din familie. Cât mi-e de cu putinţă. In urmă nu mai rămăsesem decât cu încrederea ei.

Oare-or fi devastat duşmanii şi la noi? Aud că prin multe case—ale francofililor mai cu seamă—nu au mai rămas nimic de cât pereţii goli. Ai dreptate Gioni să fii optimist. Să-mi fac iluzie că vom găsi totul. Profira e o femeie energică a ştiut să lupte cu împrejurările.

— Cum aştept să ne găsim iarăşi la noi acasă, Măriuca mea.

— Doamne Gioni, ce stare sufletească! Acum când a trecut vârtejul, când m'am desmeticit, mă întreb ce-a fost? de oarece dragostea mea adevărată eşti tot tu. Cu toate astea cu câtă părere de rău mă gândesc la bietul doctor! Sărmanul! Ce conversaţie plăcută şi instructivă. Gioni, scumpul meu, datorită lui, mă alipesc acum mai strâns de tine. M'a deprins să iubesc inteligenţa, să o caut, să o silesc să se desvolte, să trăiască vie în toate actele vieţei mele. Şi, acuma iarăşi lângă tine, simţ diferenţa. Nu mai sunt mondena, care-şi făceà un cult din exteriorul ei. Acuma, sunt femeie în puterea cuvântului. Adă-ţi aminte Gioni, ce convorbiri aveam noi odinioară, pe apucate, cât ne învoiau obligaţiile so-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ciale. Îmi admiraï frumusețea, toiletele, flecăream spirit ușor, apoi ne pierdeam în lumea în care ne țeseam necontenit și care ne lăsa doar libertatea de-a ne odihni oboseala zilelor trăite numai pentru vanitate.

— Așa e Puia mea, acuma vedem clar. Ne-am irosit viața în nimicurile unei lumi de nimic. O lume care trăește în frigurile de-a se îmbogăți și în delirul de a face lux. Acum trăim cea mai frumoasă viață; viața simplă și sinceră. Ai dreptate Maric. Incep a stimà cu deosebire amintirea doctorului Criste. Ce diamant a scos din cărbunele ascuns de odinioară.

— Gioni — m'ai făcut să zâmbesc când trebuia să lăcrămez. Ai asociat o amintire atât de sacră unui joc de cuvinte veninos.

— De sigur — spuse el glumeț — sărutându-i mâna.—Doar regina Cleopatra s'a îmbătat de cel mai puternic venin. Fiecare l'am gustat. Acum e deja trecutul și noi iată-ne ființele viitorului.

— Cine știe ce ne mai aduce ziua de mâine Gioni, dragă. Ce crezi tu? Oare se vor mai încinge lupte pe frontul nostru?

— Probabil. Germanii în goana proviziilor caută să cucerească Rusia și nu e greu să domeni haosul ce se întinde zilnic dincolo de Nistru, și de sigur nu ne vor cruță. Noi însă, vom rezista.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Astă dată, te întovărăşesc Gioni. Am să servesc în cel mai apropiat cort îndărătul frontului.

Pe când vorbeau, servitoarea, o ţărancă rumenă şi oacheşă aşeza ticnit; faţa de masă, ceşte, zaharniţa, pâne, unt, aduse şi ciainicul.

— Poftim la ciai, ci doar sfântu soari ti di nouî suliţi — şi ochii mari bardaci, priveau soarele ce umpleà cerul de lumină, pe când Gioni privea la al său scos din buzunar.

— Tocmai nouă ceasuri. Ne merg bine ceasorniccle Ilincă, — spuse el glumeţ.

In depărtare lunecau câteva corăbii subt pânza albă.

— Priveşte Gioni. Ce frumuseţe!

— Şi să te am alături duduia mea.

— Şi eu mă simt, parcă la adăpost lângă tine. Fericită, dacă-aş spune, ar fi poate minciună. Trecutul năluceşte neconţenite umbre. Nu-mi îngădue voiciunea energiei în care stă fericirea. Vezi Gioni *tu* ai ajuns să fii mai tânăr decât mine.

— Fiindcă *eu*, nu te-am iubit decât pe tine. A fost o eclipsă—spuse Gioni şi pe când râzând adăugă — şi umbra pământului eclipsează soarele, Marie zâmbind şi ea privea soldatul care aduceà zilnic corespon-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dență. Mână grăbit murgul ce părea și mai mic încălecat de falnica statură.

— E Ilie. Sunt nerăbdător să citesc veștile de astăzi. După cele de eri, parcă nu mă aștept la bine.

— Ce mai veste ne aduci Ilie?

— Să trăiți dom colonel, azi vă aduc și o telegramă.

— O telegramă?—Deschise plicul. E cifrată.—Grăbit intră în odae unde avea alfabetul cifrat. Maria îl urmă. Privea cifrele enervată. Nu le cunoșteà noul înțeles. Paclea căutând mereu își tălmăcì curând cele câteva rânduri — apoi distrat.— E iscălită de însăși generalul Prezan.

— Se ia ofensiva? întrebă ea speriată.

— Da și plecăm.

— Când.

Gioni o privi preocupat, apoi către ordonanță.— Calul ți-e voinic Ilie?

— Voinic, doar îi cal moldovinesc, fugi di mănânci pământu.

Gioni Paclea scrise câteva rânduri și înmânând plicul spuse privindu-l în ochi: Să te duci la comandament la Cetatea Albă.

— Să trăiți — și soldatul dispărù dând pinteni calului. Mâneca stângă goală de braț se sbătea în aer.

— Plecăm imediat ce ne vine auto. Să pregătim.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tăcuți ei începură aşi adună lucrurile. Iliucă lăcrima ajutându-le. — Doar m'am fost diprins cu niavoastră.

Curând mai tot puținul ce aveau cu ei fù împachetat şi amândoi eşiră.

— Să mai privim marea Gioni. Să ne mai desfătăm în frumusețile naturei. Cine ştie ce infern al războiului ne aşteaptă. Cu ce frumusețe ne ademenește natura în templul ei, isvor de poezie, de reculegere şi pace, şi când îmi închipui că trebue să o părăsim pentru a intrà în Colizeu privind numai cruzime şi sânge...

In depărtare marea se întindeà tot mai liniştită, şi în feston, uşor de spumă mureau undele pe nisipul auriu al reniei întinse.

— Nu găseşti Gioni, că Marea Neagră are ceva oceanic, în nestatornicia ei atât de năprasnică?

Gioni nu răspunse, ci cuprinzând-o strâns în brațe, parcă-i destăinuia grija zilei de mâne.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

Pe strada Lăpușneanu ce devenise artera respiratoare a Iașului monden — mulțimea — care trecuse adesea dela sentimentul învingătorului la acel al învinsului— mișună iarăși în oarbă neștire. Câte-un spion prostit în haine se strecora, deschizând raze în suflete ofelite. Prin cel de pe urmă sbor avântat de către îndrăzneții aviatori: *Robert de Flaire* și *Drăgulinescu*, se află că în apus, generalii *Foch* și *Petain* luasc o viguroasă ofensivă și că în curând și generalul Franchet d'Esperay va lua ofensiva la Salonic.

Vestea produse o reacție în parte de public, căci la Salonic se hotărea soarta idealului eclipsat, pe când baza se cumpănea încă la Mărășești și Mărăști, unde armata română, echipată de războiu, prin materialul adus de francezi și englezi, aștepta să sbuc-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nească, ceeace mocnea pe tăcute dincolo de front. Aşteptau să-şi redobândească prestigiul militar. In acest interval superiorii români aveau de furcă cu ruşii, care, ademeniţi de interese personale, provocate de revoluţie, iscau dezordine,. fugind să lupte în ţara lor, pentru interesele lor proprii.

In Iulie 1917 liniştea frontului se tulbură deodată. Spioni, aduseră vestea, că inamicul primea iarăşi mari transporturi de oameni şi muniţii. Deci era sigură ofensiva lor.

Cu toate că din punct de vedere strategic frontul era formidabil întărit, de către generalul Cristescu, totuşi grija creştea. Prin debandada infanteriei ruseşti se pierdea unitatea frontului, cu toate ordinele canonice militare executând pe cei fugari.

In ziua de 11 Iulie inamicul dă o viguroasă ofensivă la Mărăşti şi numai atunci, generalul Averescu se arată în strălucita valoare militară, rezistând în defensivă până ce inamicul obosit încetă atacul.

Urmă un răstimp, în care debandada rusă devenea tot mai îngrijitoare. Generalul Cristescu care comanda la Mărăşeşti avù o mare neînţelegere cu comandantul rus Ragoza. Acesta se plânse şi Statul Major român luă comanda generalului Cristescu, care pregătise tot terenul şi dădeà cele întâi atacuri.

Din umbra tăcerei în care lucrase la re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

facerea armatei, răsări generalul Eremia Grigorescu, care cerù comanda şi luă asupra-i răspunderea frontului Mărăşeşti.

Din ziua 24 (6) Iulie urmă ofensiva. Regimente înoite şi echipate înaintau, brazde, brazde, în faţa unui sul de fum, scut prin care-i apără artileria rusească, singură rămasă fidelă la postul ei, pe când infanteria lăsa multe strungi în front.

In zidul nebulos, licăresc miliarde de scântei şi pătrund limbi lungi de foc. La un moment dat, aerul e val de foc şi val de sânge pământul.

Nu mai are fiinţa decât urgia uraganului ce clocoteşte detunând aerul şi sguduind pământul. Ici se ridic movile, îngropând de vii companii întregi, dincolo se prăbuşesc gropi adânci, pe când copaci falnici smulşi cu rădăcina sbor în aer.

Atmosfera roşie e pătată de clăbuci compacţi de fum negru.

Urgia însă ca în nepăsare trece înainte lăsând în urmă mii de viefe tinere ce se svârcolesc în dureri.

In vălmăşagul ce ca un flux înaintă mereu cu tot frontul, subt bombardamentul cel mai formidabil ce s'a văzut vreodată, în faţa milioanelor de gloanţe, de ghiulele, ce curg potop dinspre inamic, un glas de femee strigă cu energia întregului suflet de eroină:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Inainte băeţi, nu vă lăsaţi sunteţi cu mine", şi se aruncă în fruntea companiei, urmată prin ploae de gloanţe, de trupă, până se pierdură în negura fumului compact.

Pe tot întinsul frontului se luptau voinicii cu încordarea unei puteri supra-omeneşti.

Regimentul 32 *Mircea* a rămas de pomină. Şi-au lepădat: raniţa, casca, bocancii, uniforma, tot ce le stingherea mişcările deprinse în larg, şi numai cu arma în baionetă au pornit la atac, împotriva inamicului cuirasat, şi pe care l'a pus pe fugă, căci, odată pe câmpul de luptă ei nu se mai simţeau ca la plecare: copil, soţ, tată, frate, ci laolaltă trăiau mai puternic în sufletul ţărei lor.

Dintre aceştia rămaseră mii pe câmpie în urma frontului ce înainta.

Printre personalul *Crucei Roşii*, ce se împrăştia peste tot pentru a îngropà rămăşiţele eroilor scoşi: dintre sârmele ghimpate, din şanţuri, de subt roatele tunurilor sfărmate; câţiva tineri — cadavre vii — căutau mereu păşind atenţi printre: leşuri hidoase, hoituri de cai, capete stinghere, căşti de fier pline de creeri, picioare, braţe, unele deja falange goale, strâng încleştat arma; măşti de faţe ce se descompun, bălţi de sânge printre cadavre barboase, pline de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

insecte; fețe istovite de crâncena luptă neîntreruptă zi și noapte cu aceiași martiri.

Ei caut mereu *Fecioara* care căzuse în fruntea companiei lor.

O găsiră întreagă, cu fața la pământ cum căzù cu mai mulți tovarăși în jurul ei.

Camarazii o luară pe brațe și plecară privind cu jale în urmă la ceilalți mulți camarazi, căzuți pe câmpie, unde nu mai domnea decât tăcerea funebră. Cruzimea și moartea încetaseră, singură *mila* revărsà peste tot câmpul luptei cucernica-i lumină.

In depărtarea aceluiași front, subt fagii din Poeni, acei câțiva camarazi rămași din compania în al cărei frunte murise Ecaterina Teodoroiu, duc sicriul învălit în stindardul țărei.

Camarazii plâng ca copii, copila de 19 ani, palidă prin sângele scurs. Ochii ei mari s'au închis în cel mai formidabil bombardament.

Părul tăiat scurt se resfăța pe perina de frunze, chipiul stà pe pieptul *Fecioarei dela Jiu.*

Camarazii i-au săpat groapa, au udat-o cu lacrime lăsând-o în urmă, să-i cânte crângul prin freamăt de frunze, și păsările să-i ciripească cucernic *aleluia.*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Pe când lupte înverşunate, pe viaţă şi pe moarte, se dădeau pe frontul Mărăşeşti, încins de duşmănie, în oraşe lumea se frământă aşteptând cu oare-şi care grije vestea ce avea să servească de temelie României mari.

Ingrozea însă numărul răniţilor şi gravitatea rănilor provocă suferinţă tuturora. Se aduceau nu numai răniţi, ci şi cârduri ce nebuneau, cât şi istoviţi de oboseală. Dintre superiori sosiţi se adăposteau pe la rude şi prieteni. Istovit, şi Gioni Paclea fu retras de pe front. Cu toată voinţa însă nu mai putù rezistà. Se aciuise cù Maria la d-na Serea, aducându-i veste bună dela soţul ei.

Cum se află de sosirea soţilor Paclea, cunoştinţele se grăbiră să-i vadă şi să audă prin graiul lor, de cele ce se petrec pe front.

— Ce să vă spun! In jurul tău geme şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aerul; se cutremură pământul subt tine, şi ochii nu văd decât cruzime. Ah! cele mai grozave cruzimi. Nu mai puteam îndurà, nu mai îndurà mila atâta cruzime. Eram prea aproape de front, aşa că, a sosit şi Gioni la timp, în halul în care-l vedeţi.

— Il vedem generall! rostì Corbu, privind figura istovită, pe când Paclea spunea:

— Gradul îmi încheie trecutul. E ca şi o decoraţie, de oareçe, nu mă mai pot servi pe viitor. Nopţi întregi de-a rândul nu am dormit, alături de generalul Grigorescu. E o zale, un granit. Nu mai e om ci supra-om, şi supra-oameni au devenit toţi oştaşii noştri. Adevăraţi *Sinei*, cum caracterizează poporul omul-putere.

— Nu cred că Mackensen, spărgătorul de fronturi, să poată birul. Câmpia Mărăşeşti e câmpia Marnei, şi cu siguranţă va fi şi poarta Verdun, „On n'y passera pas".

Paclea aprinse ţigara, toţi tăceau aşteptând cucernic, el urmă:

— Numai acum se poate aprecià valoarea armatei noastre, acum când e echipată răsboinicește. Vitejii noştri soldaţi, iubiţii mei mor resemnaţi ca Dacii şi se luptă cerbicos, înverşunat, fără de cruţare, ca Romanii. Berthelot cât şi reprezentanţii Japoniei sunt uimiţi de bravura soldatului nostru cât şi de capacitatea superiorilor noştri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Domnule general, spuse Corbu, care stă alături, cu brațul încă bandajat — acum vor cădea și multe acuzări de care suferă unii camarazi. Armata echipată nu „à la general Iliescu" și deci la înălțimea ei, va spune că altă vină nu au acuzații decât intrarea în acțiune nepregătiți.

— *A fost* cineva mai presus de noi care e răspunzător de această *nepregătire*. Nepregătire premeditată din patriotism — nu e vorbă. Acum a închinat steagul însă și a ispășit prin moarte „*mea culpa*" rostit cu îndârjire un magistrat în vârstă.

— Știi că prin lămurirea d-tale — și care e adevărul cel mai trist —, i s'ar putea deschide o portiță de salvare și lui Iliescu? E știut că aliații ne-au zorit intrarea. Constatăm că, cel de sus, a lucrat fin, pentru a ne sili să mergem cu imperiul germah, așa fel, încât la un moment dat — momentul suprem și pentru regele Carol, care nu se aștepta la o așa surpriză din partea poporului cu care făcuse ce vroise — *Cezarul* — ne-am găsit deodată fără de arme...

Nu găsiți și d-tră straniu, când Germania și Austria inundau piețele noastre cu industria lor, să nu ne trimită și material de războiu, să nu ne trimită și arme, de oarece pregăteau de 40 de ani? Deci Iliescu...

— Iliescu — domnul meu — nu cred că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ar puteà trece portița din cauza bagajului *milionar* — prada războiului, cuceririle sale eroice. Nu are decât astă meteahnă. Se spune că, de când a fost mazilit, trăește la Paris în lux de milionar.

— Domnule, ai spus adevărul. Se spune — accentuă Corbu.—

Convorbirea fu brusc întreruptă.

Se ridicau.

Ce s'a întâmplat?

Vuetul stradei îi aduna în ferestre. Părea o revoluție ca mișcare, totuși expresia vocilor lămurea o satisfacție nebună.

Printre *urale* se lămurea, *Victoria de Mărășești*. Părea că nebunise poporul când citi pe geamul otelului Traian — unde se lipeau telegramele:

Victoria dela Mărășești, germanii sunt bătuți de armata română. Mackensen e biruit de generalul Eremia Grigorescu.

Dumeriți după înțelesul mulțimei, brâncirà ferestrele. Lăutari soseau cu duiumul mulțimei, cântând Marseilleza, pe care o intonau laolaltă mii de voci, cu tot avântul entuziasmului. Sbucnea strigăte prelungind: Ura-à-à! *Trăiască armata română!*"

„Insfârșit! — strigă Gioni Paclea cu satisfacție.—Gloria lui Mackensen s'a înecat în Siret." (Căzù obosit pe un scaun). Ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

păcat că nu am putut rezistă până la victoria finală.

— In sfârșit! rosti Maria Paclea — s'a curmat cruzimea și măcelul. Când am văzut durerosul spectacol de pe front, și când văd pe acesta de pe stradă!... Cred că, oricare ființă conștientă rămâne ne-om după ce-a privit un câmp de luptă în vigoarea luptei. Câtă cruzime în comandă și cât devotament în supunerea oarbă a trupei! Câți sacrificați doamne!...

— Bine Mariel Tocmai acuma în pragul victoriei, tu te ridici să mustri...

— Victorie? Victoria sălbăteciei și a cruzimei. Mi-e plin auzul și ochii de jalea tuturora. Pentru mine victorie va fi atunci când elita inteligenței, după încordarea cea mai viguroasă a minței ar învinge prin convingere, stabilind echilibrul. La astfel de victorie râvnesc, iar nu la acestea stoarse din durerea martiră a omenirei sacrificată, silită să lupte cu cele mai infernale invenții, degradând astfel și știința în favoarea războiului.

Aceste porniri sunt demne fapte de ucigași, iar nu de civilizați. Vă întreb la ce bun a ajuns instrucția, la ce servește: inteligența, morala educației când tot dreptul pumnului e ales să facă dreptate.

— Așa e — apăsă un domn bătrân.—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Noi trebue să luptăm pentru stabilirea echilibrului, în noi înşine, în societate şi în stat. Are dreptate glasul femeei. Ea e mai aproape de umanitate şi pace. In ea maternitatea — sursă eternă de structură — canalizează, prin iubire necontenit căi umanitare. In noi, denaturează şi corupe, structura de voluptate virilă, agresivă. In cauzele permanente ale naturei bărbăteşti e ţesut fermentul războiului.

Trebue răsturnată educaţia. De ajuns cu domnia bâtei păgâne, să ascultăm cuvântul dreptăţei. Numai educaţiunea pacifică ne va modifica firea. Prin lumina dătătoare de viaţă ne vom civiliza sufletul iar nu aparenţa.

— Sunt convinsă, d-le Pop, că èra nouă a omenirei nu va începe decât prin zdrobirea brutalităţei ce concentrează putere, denaturând echilibrul.

Ce să vă spun? Privind: războiul, militarismul şi tot cortejul brutalităţei de nedescris pentru a vă înţelege, *voi bărbaţii* nu vă pot decât plânge sex tare. Vă plâng, adică plângem împreună noi femeile, fiind că în voi îşi are ea: copil, frate, soţ, tată... Da, sunt convinsă că faţa lumei se va schimbă prin intervenirea femeii. Ea trebue să se arunce între sălbateciî luptători.

Să se afirme luptătorii de idei şi principii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sănătoase, savanți cu bază culturală și vederi largi să cârmuiască țările, iar nu nebuni care nu au ca temei decât arbor genealogic, la umbra căruia cresc destule ciuperci otrăvitoare.

Numai atunci, când aceste monstrozități păgâne, clocite de autocrați; creere degenerate prin libertatea abuzului, boli ereditare, ca în familia regilor Bavariei—consacrați tronului de turme de nerozi,—vor intrà în rândul tuturora, numai de atunci va începe adevărata civilizație.

Pe viitor noi femeile, vom căuta să luptăm din răsputeri pentru a distruge forța brutală a trecutului, introducând pacinicul echilibru.

Să nu mai rămâe urmă de fabrici de arme. Să nu mai existe om care să vrea răsboi. Iată marea misiune a femeei pe viitor, dar pentru aceasta ea trebue să aibă demnă tovărășie a bărbatului civilizat... în puterea cuvântului *civilizat*.

— Draga mea Marie — întrerupse Gioni — vorbești admirabil. Păcat că te-am auzit prea puțin...

— Suntem fericiți — se ridicau glasuri, pe când generalul urmă:

— Pentru mine e o surpriză, deprins cum sunt să te cunosc tăcută și rezervată.

— Imprejurările, cum ți-am mai spus Gioni. Iți aduci aminte la Budache când îți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spuneam că, în ființa mea de acuma, mai trăește doar umbra icoanei mele din trecut. Și sunt mândră târând-o după mine.

Inainte nu cunoșteam decât viața de salon și un anumit cerc de persoane, cercul pururea în petreceri și în care trăia partea mea rea și lincezia partea bună.

De când împrejurările mi-au arătat viața atât de vie a mulțimei, cu durerile, mizeria și resemnata înțelepciune, de atunci am început a cunoaște adevărul a prețui ființa și munca, iar nu parazitul și decorul. Mă întreb, conștientă cum mă simt acuma cum m'aș mai putea întoarce la viața din trecut.

Maria se întrerupse. Mai multe persoane intrau, pe când d-na Serea cu muma și soacra ei, pregăteau cele cuvenite pentru ciai în sofragerie.

Două fetițe — același chip — privind cu ochi ca viorele, și cu părul bălai lăsat în voe, se arătară pe prag.

— Poftiți la ciai.

Gioni se sprijini cu drag de brațul Mariei și tot câte doi păseau alături.

După întâmpinarea umanitară a d-nei Paclea, convorbirea urmă numai asupra luptelor și victoriei dela Mărășești din punct de vedere militar și patriotic.

Femeile, între ele preschimbau eroismul în umanitate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

In tot cuprinsul țărei nu se mai vorbeà de cât de „*victoria dela Mărășești, de eroismul neîntrecut al armatei române*. Cu toate acestea chiar bravii generali erau siliți să constate că, cu toată lupta câștigată în cea mai glorioasă isbândă, cu tot prestigiul armatei redobândit, totuși, în mijlocul frontului cum se afla Moldova, ea rămăsese ca o poartă pe laturile căreia dispăruseră pereții. Revoluția rusească atrăgea tot mai mulți aderenți de pe front, așa că, Moldova era amenințată să fie încleștată pe amândouă laturile ei.

Nu se mai puteà rezistà; victoria dela Mărășești erà finalul. Răsboiul se oprì isbit de situația tirană. Berthelot mai făcu câteva proecte de rezistență, însă, studiindu-le cu generalul Prezan, șeful Statului Major, cât și întreg corpul de generali, se convinseră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de zădărnicia procetului şi-l părăsi. Umilitor de trist însă nu mai rămase decât alternativa: *pace separată cu inamicul sau capitulare*.

Trecuse, fierul roş, umilind şi secătuind până şi cenuşa din vatră în Oltenia, Muntenia şi Dobrogea. La rânduiala ei încercată, Moldova avea de ales, şi cum oamenii politici erau siguri de victoria finală a aliaţilor lor, pentru a nu fi jefuită şi cotropită şi Moldova, se hotărî pacea vremelnică.

Inamicul zorea, simţindu-se stăpân pe situaţie. Jurnalele francofile dispăreau zilnic, de bună voe, pentru a înlătură cenzura germană ce se anunţă. In ultimul număr al ziarului „România" mai apărea încă spre uimirea tuturora ordinul de zi iscălit de colonelul Pomponiu cu data de 24 Aug. 1917.

ORDIN DE ZI

„In timpul ciocnirei de eri noapte, pe Dealul Secului, a căzut în fruntea plotonului său, lovită în inima-i generoasă, de două gloanţe de mitralieră, voluntara Ecaterina Teodoroiu, din compania 7-a.

Pildă rară a unui cald entusiasm, unit cu cea-mai stăruitoare energie, aceea, pe cari unii au numit-o cu drept cuvânt „Eroina dela Jiu", şi-a dat jertfa supremă, lipsită de orice trufie, de orice deşartă ambiţie,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

numai din dragostea de a apără pământul țării aceștia, cotropit de dușmani.

Ecaterina Teodoroiu a fost la înălțimea celor mai viteji apărători ai țării sale, pe cari i-a întrecut prin puterea, cu care își înfrângea slăbiciunea femeiască, știind să dovedească vigoarea bărbăției de trup și de suflet și calitățile întregi ale unui ostaș îndrăzneț, neobosit și plin de entuziasmul de a se face folositor cu orice preț.

Aceea care a luptat ca un viteaz din alte vremuri la Tg.-Jiu, aceea care și-a desfășurat o energie rară împotriva „morței albe" care a secerat pe camarazii ei bolnavi de tifos exantematic, pornise din nou în luptă cu un avânt renăscut, cu nădejdea că va contribui și ea la opera cea mare a răzbunărei, la a cărei pregătire a luat o parte activă.

A căzut înainte de a ajunge la țelul acestei revanșe.— Și-a dat viața cu simplitatea eroismului adevărat, nu pentru a obține apoteoza de vorbă, ci pentru că așa cerea inima ei, pentru că așa credea sufletul ei, că i se împlinește datoria vieței.

Aceea care-n vitejia-i comunicativă a murit în clipa când se descoperea, spre a-și îndemna ostașii cu vorbele: „Inainte băeți, nu vă lăsați, sunteți cu mine", are drept din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

clipa aceasta la cinstirea veşnică a tuturor Românilor.

Pentru dragostea-i de ţară, pentru simţu-i rar al datoriei, pentru energia şi avântul cu care şi-a împlinit, ceea ce socotea misiunea ei, până la jertfa supremă, o citez la ordin de zi pe Regiment, dând-o ca pildă tuturor ostaşilor."

Lăcrimaseră toţi ochii, citind măreţul ordin de zi.

Fiecare se gândeă la jertfa făcută, la strălucita victorie, chezăşia, piatra fundamentală a României mari.

— Deocamdată însă, tot acest idealism pe al cărui prag se-aflau, era umilit de realitatea în care se găsea ţara, ameninţată de-a fi călcată pe insula mică — Moldova — ce mai purtă numele de România liberă.

Se sperà totuşi în izbânda finală a aliaţilor cu toate că în Rusia, războiţii prinşi în cuirasa rusească, se tot alegeau în matca naţionalităţilor ce-i împărţea. Se reîntorceau fericiţi că nu mai sunt numiţi ruşi şi că vor trăi de sine stătători.

Părăsirea frontului eclipsa rezistenţă, totuşi mişcarea colosului dela Nord avea să prepare viitor sigur României prin schimbarea mentalităţei, care zdrobea politica imperială a lui Petru cel Mare, ce trecea ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moştenire urmaşilor: cucerirea Dardanelelor — şi spre care — puntea — era menită să fie ţara românească acoperită de ţarism.

Revoluţia cu forme empirice începuse a împărţi ideile, adunând tot mai mult în inima ţării pe toţi împricinaţii marei cauze a libertăţei subjugate.

In acel moment hain de critic, izolaţi din toate părţile de aliaţi, românii îndurau drama sufletească a momentului care era tot atât de dureroasă ca şi tragedia războiului îndurată. Blocaţi nu aveau altă alternativă decât: *„Pace separată cu inamicul sau capitulare"*.

Momentul era solemn de trist, miniştrii păreau convalescenţi după o grea boală. Misiunile streine începură a se îngrijea de oarece atât prin Odessa cât şi pe la Riga. Germanii puteau pătrunde, învăluind astfel Moldova, şi în care erau ameninţaţi să fie prinşi. Curând generalul Berthelot svoni de plecarea lor de oarece altă eşire nu aveau decât prin Rusia.

Situaţia se agrava zilnic, germanii începuse a debarca la Odessa, când Berthelot, ceru protecţia lui Lenin. Acesta garantă trecerea misiunilor streine pe tot parcursul, frământat de războiul civil, cu condiţiune să se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grăbească de oarece Lenin prin un manifest declară că, *Rusia nu mai poate urma lupta și că împreună cu Ukraina se declar gata să încheie pace separată cu Germania.*

O astfel de hotărâre impusă de împrejurări locale, creia o situație perversă României, care cu toată dorința potrivnică, se simțea târâtă spre umilință ca și misiunile streine constrânse. Peste câteva zile, misiunile erau gata de plecare de oarece germanii amenințau că vor învălui toată Moldova, că le vor tăia drumul, ieșindu-le înainte prin Petrograd și Moscova. De fapt erau încă departe și misiunile căutau să se strecoare cât mai curând. Li se pregătì un tren cu adevărat blindat, înarmat cu tunuri, mitraliere, muniții, serviciu sanitar. In mic tot ce le trebuia pentru o eventuală întâmpinare a inamicului, în lunga călătorie ce aveau de colidat, făcând ocol prin Rusia, unde frământările războiului civil înlesneau intrarea germanilor.

Toată suflarea Iașului alergà să salute steagul francez ce se înfășura, pe când, generalul Berthelot, ilustrul cetățean român, care ajută la reorganizarea armatei române, cu ochii în lacrimi, cuvântă în muzicala limbă franceză mulțimei ce-l ascultà, năsădindu-se în fața trenului.

„In nenorocirea României sunt obligat să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vă părăsesc. Plec cu inima în suflet. Văd în ce condiții înspăimântătoare vi se cere să capitulați. Văd bine drumul spinos al calvarului României, el este însă aproape de sfârșit. Văd luminalul pe care dușmanul îl face să lucească, pe când ei zâmbesc!

România să nu-și piardă speranțele. Trebue să vedem cu toții un cer mult mai senin. Fiți siguri că n'a spus încă ultimul cuvânt. Franța și aliații nu recunosc și nu vor recunoaște niciodată această pace rușinoasă. Fruntașii țărei mele și-au făcut toate rezervele asupra grelelor condiții ce vi se impun, acum când ați rămas izolați de marii voștri prieteni.

Va veni ziua când, se vor adună reprezentanții popoarelor în jurul mesei, unde se va semna pacea lumei. Atunci cu o trăsătură de burete, Franța și aliații săi vor șterge umilirea și vor răsplăti toate dureroasele jertfe ce faceți pentru cauza cea mare. Atunci vor veni zilele frumoase pentru marea Românie.

Ofițerii mei plecând cu mine, lasă în România prieteni mulți și duc cu ei atâtea sentimente frumoase și profunde pentru țara unde au trăit zile grele. Ceilalți rămași pe vecie în pământul țărei voastre, fac o sfântă și eternă legătură între România și Franța. Nu voi putea ascunde, câtă de dureroasă îmi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pare plecarea din România. Nu vă pot ascunde, că plecând duc cu mine, în inimă, o parte din generosul suflet al României care, soarbe până la fund paharul nenorocirilor.

Români, nu vă zic adio ci la revedere, cu toată speranța și încrederea în vremea dreptei cauze."

Trenul se mișcă încet, lumea îl urmă strigând: ura, Trăiască Franța. Trăiască generalul Berthelot.

Trenul dispărut, mii de persoane se reîntorceau pe câmp, de oarece trenul pregătit anume, nu pleca din gară ci dela o mică haltă afară de oraș.

Mulțimea tristă, părea un convoiu ce se întorcea dela o înmormântare. Miniștrii cu fața descompusă păreau cadavre vii. Autoritățile cât și lumea cu stare se urcară în auto și trăsurile ce-i așteptau, pe când mulțimea se trăgăna, cuprinsă de frică necunoscutului.

Cu ochii în lacrime ordonanțe priviră până ce, la o cotitură dispărură amabilii lor șefi francezi, care-i salutau.

Un murmur de voci în care fierbeà grija. Mulțimea se alegea în grupuri, reîntorcându-se în oraș.

— Simpatică figură, ce zici? Cât era de mișcat sărmanul. A lucrat din răsputeri să poată realiză ceva pe frontul nostru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Era prea târziu. Totul era minat de mult de germani. Ne bizuiam pe o aparență șubredă și ne-a fugit pământul de subt picioare. El a rămas trăsnit când a ajuns pe front și a văzut cu ce material de război ne-am avântat, și cu ce organizație!

Sunt disperat — a zis — văzând că trebue să vă organizez sub foc.

Acum s'a văzut armata de auxiliari preparată de regele Carol. Aci dresaj, cu arsenalul în Germania. Ș'acuma echipată ca decor de teatru de marele general Iliescu et companie. Devenise deja celebru în revistele franceze...

— Și ce organizație — insistă altul. S'a minunat Berthelot când i s'a dat cifra de 250 ofițeri în Statul nostru major. *Cum a exclamat el — tot 250 avem și noi: pentru armata noastră de câteva milioane de oameni!* Și mon cher i-a curățit dela Marele Cartier, pe rudă, pe sămânță. Acolo se încuibaseră parazitii. A trimis vreo 100 pe front. Lucrau la câte nimicuri toate, *protejații*, lucrări care — spunea generalul — în Franța sunt săvârșite de invalizi și femei. Acuma prin Berthelot am văzut ce trebuia să facem!...

— Da, acum se vede și valoarea strategică a generalului Culcer. Îți aduci aminte cum stăruia să se părăsească Oltenia, jus-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tificând astfel îndreptarea liniei frontului. Imediat i s'a luat comanda. Cum să părăsească guvernul o bucată din țară. Sentimentalii!

— Ş'acum!

— Acuma am părăsit şi Oltenia şi Muntenia şi Dobrogea. In fine am rămas pe astă părticică ca pe un ostrov. Aşteptăm salvarea — Salonicul.

— Şi cu toate neajunsurile tot am avut victorii. Sărmanul Dragalina! Ce păcat! El a fost cârma eroismului, când cu faimoasa victorie dela Jiu în trecătoarea Lainici. Divizia lui a fugărit şi sdrobit falnica divizie bavareză poreclită *Sburătorii* — calul lor de bătae. I'au colindat pe toate fronturile pentru lovitura de grație.

— Destul de umilitor coifului, mândru! Auzi mon cher, să fugă ruşinaţi în faţa baionetei noastre!

— Adevărat umilitor. Vezi tu, cât au fost forțe egale, ai noştri, nu numai că au ţinut piept, cu ce bruma aveau, dar au şi biruit. Numai când inamicului i-au sosit întăriri, iar noi am rămas cu *una* în faţa a trei divizii; de sigur că era greu de luptat, considerând şi mijloacele noastre de rezistență.

— Fire-ar al dracului de. revoluție, ca ne-a slăbit frontul. Cei mai mulți fug. Se întorc mai toate părțile anexate în Rusia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe cine să condamni? Unde e Rusia? Ce au subjugaţii să mai lupte în afară? Un haos!

Un haos era şi în mintea fiecăruia, dar mai cu seamă în a acelora care-şi luase asupra răspunderea războiului în care — cu toate jertfele — tot ameninţa peirea.

Momentul era dezastros, guvernul, faţă de alternativa ce i se impunea de către inamic se dezorientase, îşi pierdea echilibrul umiliţi. Nu putea trata pacea ruşinoasă ei care declaraseră războiul, şi pe când guvernul se sbătea în nenorocita situaţie, publicul aclamă pe generalul Averescu, care, prin purtarea sa cavalerească pe front, faţă de trupă, devenì idolul mulţimei, dobândind cea mai strălucită popularitate, pe care-a putut-o avea un om în România.

Astfel generalul Averescu formă un guvern sub preşidenţia sa şi plecă la Bucureşti pentru tratativele de pace.

Cu toată bunăvoinţa marelui patriot şi cu toate că fusese coleg de studii militare cu Mackensen, el nu obţinù decât deziluzie. Şi generalul Averescu văzând că propunerile sale sunt atât de pângărite de către inamic, demisionă după scurt timp, şi cum germanii ocupaseră totul, rămase la cârmă ministerul din Bucureşti. Se spera că Alexan-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dru Marghiloman — care tot timpul ocupației jucase cel mai antipatic rol, va dobândi condițiuni mai favorabile. Totuși în chestiunea tratativelor, conduita germanilor rămase aceiași. Răpeau toți munții și o parte din țara de șes, plus sume enorme — despăgubiri de războiu...

Marghiloman văzând că nu are mai mulți sorți de izbândă, trăgăna, întârziind încheerea păcei rușinoase, de oarece prin vești ascunse se știa că bulgarii se retrăgeau de pe front și că pretinsa victorie trâmbițată de comunicatele germane — singurele știri autorizate — se clătinau.

Totuși prezența lui Marghiloman mlădie puțin asprimea inamicului.

Moldova rămase ne-îngenunchiată, ne jefuită... I se trimise o singură comisiune de control care țanțoșe își exercita misiunea cu toate că era întâmpinată de populație „*ca și cânele într-u joc de popice.*"

Cu cât însă se prindeă firul cu restul țărei prin trenurile ce circulau tot mai dese, cu atât se pierdea cu aliații. Apusul rămase în întuneric.

Situația liberalilor cât și a lui Tache Ionescu — care în urmă colabora cu guvernul, cum a colaborat și cu alte guverne, atunci când se reclama capacitatea sa — se resim-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţeau. Imperialismul german umilise pe toţi şi pe cei mai demni.

O mâhnire generală întunecă frunţile. Regele şi Regina Maria plângeau; se gândea la ruina dinastiei; Regina se mai gândea — poate — la şarpele mândrei Cleopatra.

Tot ce-i suflet românesc se cutremura auzind veştile triste ce veneau de la Bucureşti, cu pretenţiile inamicului în pacea separată. Se îngrozeau la ideea că, România va rămâneà provincie germană şi că toate aspiraţiunile vor rămâneà *visul cel mai trist*.

De luni întregi românii zăceau subt zăbranic cernit, citind cu inima sângerândă, comunicatele cu vâlva strălucită a victoriei germanilor.

Deodată însă tresăriră. Pătrunse o rază de viaţă când brusc căzù temperatura comunicatelor falşe. Începea a se vorbi de *forţe superioare ale inamicului şi de retragere conform planului*.

Sbucnì din mulţime strigătul — *germanii sunt învinşi* — şi cu o contagiune uimitoare se împrăştia vestea încălzind toate sufletele ce reînviau la viaţă.

Din taina ce ne întunecà, apusul învingător pregătea să ne străbată o altă rază şi nĭprasnic tresărì tot sufletul românesc când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se vestì că trupele aliate se aflau la Dunăre cu generalul Berthelot, în fruntea lor.

In opt luni, decând plecase ofilit, din România îngenunchiată, el făcuse aproape ocolul pământului, pentru a se reîntoarce să ajute ţara care îi sărise în ajutor Franţei şi pe care, silit de grave împrejurări, o părăsise în mâna duşmanului.

Moldova întregită deja prin întruparea Basarabiei sbucnì într'o manifestaţie de nedescris. Clocoteau stradele, plângeau, se îmbrăţişeau, se exalta toată fiinţa în fericirea tuturora de-a vedea iar între ei pe cel mai scump prieten al României la cârma armatei de salvare.

Germanii sosiţi în Iaşi se mistuiau, plecau în ascuns, umiliţi ca vai de ei, pe când guvernul Brătianu Federaţia, cât şi curtea regală, pitiţi şi ofiliţi, prindeau iarăşi vlagă.

Şi iată că aceiaşi, care adineoare, umiliţi în mândria lor, văzură (cum potrivit sună versul marelui Alexandri):

Vin şi Hunii, vin şi Goţii.
Vin potop, potop cu toţii...

priveau acum din înălţimea mândriei lor cum:

Fug şi Hunii, fug şi Goţii
Fug potop, potop cu toţii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din desimea codrilor Moldovei se arătă iarăș. *Zimbrul,* simbol care împuternicise chezășia țărei pe toate pecetile hrisoavelor din trecut.

Bucovina prin dese sfaturi la Cernăuți înmugurea dorința alipirei mormântului dela Putna, tovarăș mândriei neamului, ca și amintirea cucernică a morței în efigie a domnitorului Grigore Ghica, căzut odată cu înstrăinarea Bucovinei.

Zilnic armata cuprindea tot mai în larg cerc întreaga orbită a țărei întregită, nu însă cu aceiași liniște și înfrățire ca în Moldova cu slavii liberatori.

Aliații și armata română, se contopiră. Inamicul fugea pe capete pentru a nu fi blocați în țara unde se începu vajnic războiu întru cucerirea Transilvaniei.

In Alba-Iulia se și manifesta pentru alipirea țărei, sporind din mii în milioane de voci. Și hrisovul fu chezășit cu sute de mii de răni, peceți roșii închizând mântuirea neamului.

Armatele răsbeau iarăși prin cele șapte trecători — arcuri de triumf. Setea răsbunărei seculare întărită a dat de-a dreptul răzbătând printre stânci, pe subt codri, peste râuri, înaintând ca uraganul peste urgia maghiară ce sângerând în gemăte se tot retrăgea răpusă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Armata se află necontenit între două zone. Dincolo de front: ţipete, gemăte, schilodiţi, îngropaţi de vii, cu ochii scoşi...alţii aruncaţi în temniţa dela Seghedin-Siberia, în care erau aruncaţi transilvănenii.

Cum trecea însă valul armatei, şi brazde, brazde ţara Ardealului rămânea în ţara liberă, se prindeau în horă şi sărbătorì strălucite, se înălţau în cinstea generalului Berthelot, armatei aliaţilor, ostaşilor şi superiorilor români cu care se înfrăţea cel mai cuoernic dor secular.

Femei bătrâne şi moşnegi îngenunchiau în calea generalului francez, dus în vechiu alai românesc.

Carâta cu şase cai înaintaşi acoperiţi cu velinţe de preţ şi încălecaţi de surugii cu haine arhaice, care chiuind pocneau în aer harapnice sumătoare.

Mii şi mii: femei, bărbaţi, copii îmbrăcaţi în strălucite haine de sărbătoare, în care albeaţa pânzei, culorile cusăturilor, revărsau, cât ochiul poate cuprinde feeria jocurilor româneşti în răsunetul muzicelor ce umpleau văzduhul.

Falnicii Carpaţi, părtaşi sonorei veselii, se ridicau mândri în inima ţărei răspunzând prin ecourile lor, fericirei neamului întreg.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

Americanii, care indirect servise cauza României, își afirmau acum direct altruismul generos trimițând milioane prefăcute în alimente și îmbrăcăminte, venind în ajutor nevoiașilor: cu stomacul svântat și corpul în zdrență.

Soseau și în Iași americanii, pentru a repartiza în tot cuprinsul Moldovei întâmpinând astfel mizeria rămasă — pe urma războiului.

Maria Paclea se înrolă îndată, pentru a spori ajutorul, colindând împreună mahalale cât și sate învecinate.

Iașul se decongestiona mereu. Fericiți, refugiații se reîntorceau acasă și în România Mare. Mulți soseau din Cherson și Odessa; unii convalescenți, eșiți din spitalele românești ce fuseră trimise în Rusia.

Și cât de mândri și fericiți trecură prin Basarabia — cea de întâi întrupată României — ocupată de armata trimisă de guvernul Brătianu, sub conducerea generalului Broșteanu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O seamă—refugiaţi în Iaşi zăbăveau, mulţi zăceau în spitalele de care gemeau toate oraşele din Moldova.

Familiile: Serea, Deleanu şi Nerva, cu rude în Iaşi şi numeroşi copii, mai rămaseră pe loc. Dorul casei însă îi zorea. Începură a se pregăti de ducă. Soţii Paclea zăbăveau şi ei cu toate că Profira le scrise că a luptat voinicește şi că scăpase cele mai multe lucruri afară de arămărie.

Profira termină scrisoarea: „Nici nu se putea să nu-i bată Dumnezeu pe duşmani, doar ne-au ridicat toate clopotele de pe la biserici şi le-au prefăcut în tunuri"..

D-nei Paclea nu-i mai făcea nici o impresie cele pierdute. Casa ei era peste tot unde putea veni în ajutor mulţimei nenorocite. Rămăsese tot la Florica Serca şi acum se pregăteau de-a valma pentru a pleca împreună a doua zi de dimineaţă.

In salon sporea animaţia, pe când în sofragerie samovarul — ca de aur — clocotea în abur.

Cele două mame, supraveghcau rostul bagajului împachetat de ordonanţă. Ele roboteau mereu şi printre picături se desmierdau îndrăgostit cu nepoţii de care aveau să se despartă curând. D-na Ulmea era în vârstă, frumoasă încă, subt părul brumăriu coafat cu multă măestrie. D-na Serea bă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trâna, adoptase ultima cochetărie a moldovencei — dantela neagră.

Atât mumele cât şi Florica erau mulţumite de rana ce-l îndurera încă pe Serea, reîntors după două zile de luptă din Ardeal. Îşi ziceau cu oare-şi care satisfacţie: „Astă ultimă rană, poate, l'a scăpat dela moarte, fiindcă l'a silit să părăsească frontul."

Florica Serea împreună cu prietenele ei intime, lucrau haine pentru orfanii din răsboi, din stocul adus de americani. Tăcute ascultau toiul convorbirei, împăcate în suflet, de oarece şi ele îşi făcuseră datoria în zile de cea mai grea cumpănă.

Bărbaţii sfătoşi ridicau tonuri semeţe. In emoţia ce-i stăpânea, Deleanu uitase piciorul amputat cât şi Nerva braţul. Entuziasmul eteriza avântul eroismului în uriaşa mulţumire de-a fi şi ei printre acei care, prin jertfa fiinţei lor, au contribuit la întregirea ţărei şi a neamului. Nu puteau însă, ierta partidelor politice care începeau iarăşi a se desbina prin învrăjbiri şi trufie.

— ... cu toate că noi am îndurat toate mizeriile şi am fi putut sucomba sacrificaţi în dezastrul întâi faze a răsboiului, şi cu toate că, în urmă, echipaţi răsboineşte — nouă ni se datoreşte reînfăptuirea vechei Dacii, totuşi partidele politice îşi dispută dreptul gloriei. O să vedeţi — sunt cam prooroc —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

curând luptele partidelor politice vor desbina ce-am adunat noi la un loc, vor semăna discordia şi în ţinuturile alipite, vor perverti în corupţie toată frumuseţea sentimentelor de astăzi. Înţelepţeşte ar fi, ca acuma, după acest val trecut, toţi şefii de partid, în faţa marilor necesităţi să-şi zică: *„de astăzi nu mai avem partid, ci numai patrie."*

— Aşi făcu Deleanu — au şi început cu sectarismul partidului, şi josnice calomnii. Mă rog, ei sunt totul, au eşit cu *Magna cum laude*. Noi am rămas literă moartă.

— Ai dreptate. Ades, un geniu în viaţa lui de mizerie nu a fost încununat decât de spini, şi numai după moarte, alte generaţii, i-au încununat cu lauri fruntea de marmoră. Târzii vor fi laurii noştri, căci doar noi am îndurat privaţiuni, noi am stat ca şi cârtiţa în umezeala tranşeelor, de noi s'a izbit toată urgia, pe când diplomaţii după ce ne-a rostit — *Inainte bdeţi* — s'au retras, locuiau în cel mai desăvârşit confort. Ba mulţi şi-au adus la Iaşi şi... metresele... Pe când zâmbetul anima figurile, Serea rosti — relevezi capitolul principal, căci, noi suntem înfăptuitorii României Mari, iar diplomaţii trag avantaje partidului şi vor avea destule motive pentru a spori sgomotoasc discursuri parlamentare. Până acuma, noi militarii, am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fost măziliți de a face politică. Cu votul universal însă, cine știe cum ni se va denatura vederea clară de acuma. Au și început a se sfâșia, îl răfuesc pe Marghiloman... ați citit?...

— Vorba lui Serea, noi care până acuma nu am avut drepturi politice și deci nefiind *înlăuntrul afacerilor de partid* ci privind ca spectatori, putem judeca faptele fără de patimă. Căci dacă plecăm din punct de vedere politic-*ideea*, ne învrăjbește dacă plecăm însă din punct de vedere *patriotic*, toți suntem fii țărei noastre.

Diferența de perspectiva politică în criza extremă a momentului suprem. Iată motivul desbinărei. Vă întreb însă, dacă un om integru și-ar putea închipui măcar că: un Carp, un Marghiloman, un Stere — fiind că nu au fost francofili — nu sunt nici buni români. Au avut altă perspectivă politică, cunoșteau nepregătirea noastră, cât și puterea formidabilă a inamicului și de care ne-am isbit în chipul cel mai tragic în întâia fază a războiului.

— Totuși generale, e un punct gingaș. Să ne aducem aminte de cuvintele lui Napoleon cel mare. *„Când inamicul e pe frontiera țărei, toată populația trebue să fie cu guvernul.*

— Vorbe frumoase Delene. Unde era fron-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tiera țărei? Când a intervenit Carp, și Marghiloman, tunurile germane începuse a amenința Bucureștiul, pe care l'ar fi putut face praf cu populație cu tot. Credi că și Marghiloman a avut momente frumoase. Se căutăm să-i vedem clar și pe acei învăluiți în ceață și Nerva întoarse capul pentru a sorbi din țigara, pe care i-o îndemână soția lui, de oarece, și degetele de la mâna dreaptă erau bandajate.

Tot prezenței lui Marghiloman i se datorește faptul că Moldova nu a fost cotropită.

— Și cine știe—accentuă Delcanu—dacă cotropită de inamic mai rămânea a noastră Basarabia.

Nerva urmă — a simulat o pace diplomaticește ceea ce-a întreținut un lung armistițiu. Nu știu cum credeți voi, eu însă aș dori ca, în aceste zile atât de mari—să credem că tot românul simte acceași bucurie în norocul ce a avut.

— Ai vorbit cum nu se poate mai înțelept. Cât de bun ar deveni omul și cum s'ar prinieni totul în bine, datorită numai acestei podoabe a minței — *Înțelepciunea* — spuse Marta Ștefani, tristă cum era mereu, de când aflase că soțul ei era prizonier, și că îndura mizerie și umilință. Ea lucra ajutând Mariei, care zorea să termine niște rochițe pentru orfelinat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ai dreptate d-nă Ştefani. Şi de astfel de oameni avem nevoe, oameni care să gândească înainte de-a vorbi, iar nu pătimaşi cari vorbesc înaintea minţei — glăsui generalul privind-o cu admiraţie.

Intr'aceste Florica Serea eşia ades, supraveghind rostul. Pentru acea zi ciaiul era servit mai seţos.

Cu toate că compătimea jalnica stare a prietenilor, totuşi în inima ei era mulţumită că Ionel scăpase teafăr, era aproape lecuită rana şi se fericea că în curând o să se afle în casa şi rostul ei; cu soţul avansat şi copilaşii dragi.

Florica, după o raită, reintră surâzând cu drag Liei care lucra alături de tovarăşul ei aşezat în fundul sofalei.

Ascultau. Serea rostea cu elocvenţă: am intrat nepregătiţi... ne-au pornit nepregătiţi. Franţa şi Belgia erau şi ele nepregătite, însă au fost surprinse. Totuşi o generaţie care a dovedit curaj iar nu frică, o generaţie care poate spune că: *a doua victorie franceză la Verdun* e datorită *numai* României, o generaţie care n'a şovăit ci a riscat totul, cum am riscat noi, pentru înfăptuirea idealului naţional, să credem că e o generaţie care a deschis larg orizont ţării.

— Da, aşa e. Am pierdut mulţi oameni şi ca tinereţe de muncă, şi ca inteligenţe;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

însă am dobândit idealul; dorința realizată România Mare.

Sărmanii — urmă Paclea — ce păcat că nu au trăit tocmai ei, care-au luptat pentru acest ideal, alături de Tache Ionescu. Ce oameni de seamă am pierdut: Nicu Filipescu, Delavrancea, Istrati, Neculai Xenopol, eminent economist, mort ca ministru al țărei, tocmai la Tokio.

—Fratele lui mai mare stărue încă. Bietul Alexandru Xenopol! Și el e cu un picior în groapă, totuși, e mare satisfacție pentru istoric. A văzut realizat cel mai înalt desnodământ, apoteoza visului secular. E întâiul și singurul care-a luptat cu condeiul tot atât de vrednic ca și armata întru redobândirea drepturilor istorice. Poate sunt cele de pe urmă ale lui articole consacrate întrării noastre în acțiune alături de înțelegere.

Deleanu tăcu, se întrerupse. Toți priviră cu plăcută surprindere când pe prag se arătă viguroasa statură a lui Paltin. Capul frumos părea întinerit prin mișcarea sufletească, cu toate că barba cât și pletele erau albe. El intră și întinzând brațele către amicii săi rosti cu avânt:

— Însfârșit s'a înfăptuit minunea frați!

Bărbați ca și femei se ridicară înaintea venerabilului bătrân, singur Deleanu, palid, rămase neclintit în fundul sofalei.

— S'a înfăptuit — cuvântă Serea — gra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţie Înţelegerii şi mai cu seamă celui mai strălucit dintre stăruitori, Wilson.

— Da, Wilson — repetă Paltin — şi adause cu entuziasm. El e acela care a spus că *frontiera Franţei va fi frontiera lumei întregi.*

— Ce fenomen curios — spuse Nerva preocupat de ideia ce-l frământa.— Acuma toată puterea intelectuală a lumei e rezumată în patru mari capacităţi: Wilson, Lloyd George, Clemenceau, Orlando.

— Cele patru puncte cardinale ale busolei politicei mondiale — răspunse zâmbind blajin buzele roze a lui Paltin.

— In ce frumos apus va dispare Clemenceau! Să-ţi închei bilanţul octogenar în astfel de aureolă! Dar şi tu marele nostru frate: bătut, scuipat, înjurat, martirizat de sbirii unguri în temniţa din Seghedin, spune ce-i pe la noi? Soseşti din Braşov?

(Pe când rosteau, privirea ageră a lui Paltin alunecă pe infirmitatea prietenilor săi primeniţi ca şi Paclea în civili. Fără a face nici o aluzie el se aşezase lângă Deleanu a cărui mână rămase îndelung strânsă cu drag în palma caldă a lui Paltin).

— Ba sosesc din Oradia Mare şi plec înainte să apuc să-mi văd măcar odată fraţii de peste Prut cât şi pe cei din jurul mormântului lui Ştefan cel Mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Doamne, ce fericire!... De necrezut... Să ne putem mişca slobozi dela Tisa, până la Nistru, parcă am umbla prin aer... fără de nici o piedică.

Mă întrebai ce-i pe la noi?... Fraţilor, e ceva de ne mai pomenit, un revărs sufletesc, pe care nu-l puteţi simţi şi nici pricepe voi, aceştia de dincoace, copleşiţi de libertate. E un revărs al momentului. E numai al nostru: asupriţii. Chiar generaţia noastră viitoare nu-i va mai simţi farmecul, fiindcă nu ea va fi fost mucenica îndurătoare a suferinţei şi umilinţei de care ne-am scuturat. Cartea le va spune multe; le va grăi de toate faptele mari, însă ceeace simţim noi, eşiţi din suferinţa ghiarelor, nu vor simţi ei care vor fi crescuţi în libertate. Boala a fost grea, dar trupul viguros a stăruit şi iată-l iarăşi trufaş, scuturând povoara omidei.

— Ai dreptate frate scump — cuvântă Paclea. Vorbele tale sunt revărsul cel mai cald al înfrăţirei. In voi e puterea şi vrednicia neamului, în voi care de veacuri luptaţi şi vă alegeţi tot neaoşi dintre barbarii păgâni.

— Ascult cu smerenie înţelepciunea care m'a cucerit mai mult, fiind că ea formează caracterul. Voi v'aţi învrăjbit între voi pentru vanitatea partidului politic şi ambiţii personale. Noi fraţi, nu mai avem astâmpăr

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de veacuri, ca apa, în pururea luptă pentru a ne putea întări mereu prin noi înşine. Ah! câte grozăvii şi umilinţe am petrecut până la astă vârstă, dar însfârşit, mi-a fost dat să-mi vadă ochii minunea.

— Ce suflet mare se oglindă pe faţă şi în vorbele tale frate mai mare — spunea Nerva privind cu drag frumosul chip.

— Il simt ca nici odată de mare. In sânul meu bate acuma inima unui popor întreg. Totuşi simt o stranie bucurie... amestecată cu jale... parcă simt trecând săgeata fericirei printre durerile troenite de veacuri...

Pe aici pe la voi nu e nimic, toate manifestaţiile ce se fac, par un decor de teatru. Dincolo la noi, e viaţă. Fiecare suflet îşi trăieşte fericirea, se îmbată de farmecul libertăţei. Jucăm hora printre cadavre, cadavre de-ale noastre, peste care a trecut valul armatei, împingând urgia ungurimei turbată.

Am ajuns să divinizăm pe generalii: Berthelot, Holban, Mărdărescu, Rusescu şi eu mai cu seamă pe Moşoiu. El mi-a eliberat Bihorul meu. El e al nostru.

Se întrerupse. Toţi priviră în uşa care da în antreu şi care se ezi deodată cu copii familiilor întrunite la Serea. Veniseră rânduri aduşi de aceiaşi trăsurică, cu un cal, şi acum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

adunați, în costumul național, înconjurau pe Steliana oacheșe și smadă, o minune în port de sat. Avea aerul grav, formând piramida grupului. In ascuns — pe bătăite — făcuse repetiția cu copii mărunți, așa că ridicând degetul pe care-l așteptau cu toți privind-o, ceata sbucni într'un singur glas. — Poftiți la ciai.—

Steliana se înroși. Ii reușise. Părinții zâmbiră primind cu drag naivitatea inconștientă și privirile lor se alegeau admirându-și mai cu seamă copilașii lor din grup.

Ceata sburdalnică și sbură din ușă, așteptau în capătul mesei unde aveau să se așeze pe urma tuturora.

Din salon se ridicau pe rând. Cel mai greoi fu Deleanu, sprijinindu-se într'un baston de corn, pe când celalt braț îl trecu strângându-l cu drag pe al soției lui.

Masa albă cu poale lungi cusute artistic în răbotce, era încărcată cu: felii galbene de cozonac, cu farfurii pline de prăjituri de casă, cu aurul mierei, cu dulceața de caise. Pahare goale ridicate pe picior subțire, așteptau să le curgă în potir chilimbar și rubin, ce se prevedea prin garafi de cristal ispitind pe cei înțărcați de mult de astfel de bunătăți. Ceșle așezate pe marginea mesei abureau ciaiul fierbinte.

— Odobești, Cotnar și atâtea bunătăți!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De mult nu mi-au mai îndulcit limba.— Vor fi luni întregi decând nu am mai eşit din fasole, cartofi şi prune — spuse Paltin cu năduf.

— Când ai soacră vieră şi mare gospodină să nu vă mieraţi că, în vreme de aşa mizerie pentru cei mulţi, nouă ne-a mai rămas câte ceva din economii, pentru a prăznui ajunul plecărei noastre, şi ziua devine şi mai aleasă având între noi un fruntaş al neamului, pe fratele Paltin.

Glasul sonor al bătrânului atrase privirea tuturora.

— Priviţi icoana noastră cea mai sfântă şi eternă.—Toţi se adunau, copii se îndesau şi ei privind harta ţărei întregită, cu frontierele noi tivite de ei şi Steliana cu un brâuşor tricolor. Atârna mare între două ferestre plină cu ghivece înflorite.

— Aşa e, frate Paltin — spuse Serea, trecându-şi braţul pe spetele cam aduse.

— Noi suntem trecători, ţara noastră însă rămâne eternă, astfel cum am rotunjit-o noi.

— Câte bogăţii ascund şi câte frumuseţi arăt Carpaţii noştri!... Uite aici —, şi degetul părea setos, arătând stăpânirea străbună.— Aici avem cea mai mare mină de aur din Europa. Triunghiul ăsta, e de 55 chilometri pe bază aproximativ de 33 — Zlatna-Abrud.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De acuma poporul nostru nu va mai pune:

Munții noștri aur poartă
Noi cerșim din poartă'n poartă

Serea îi sărută obrazul jilăvit de-o lacrimă.

— Ce fericire, ce mândrie pe noi! Carpații în mijlocul țării!—rostea Paltin și cu toții se așezau în jurul mesei.

Singur Deleanu se așezase mai curând, într'un' jilț comod, de oarece încă nu era pe deplin înrudit cu piciorul artificial. Între meseni un trist copil — bietul Nerva, — singurul hrănit de îndurerata lui Irenă.

Soții Paclea ca în totdeauna alături, se brodise în fața hartei României Mari. Priveau cu drag icoana; era și din ei înșăși ceva în măreția patriei.

Gioni istovit de oboseală și vârstă, Maria sfârșită prin suferințele ce-o zdrobise, simțeau că nu mai au resurse pentru a-și reconstitui viața lor intimă, totuși se întrețineau mereu de rostul viitorului, interesându-se de: *Orfanii de războiu, Invalizii — Văduva luptătorului — Inițiativa împotriva războiului*... și cu câtă dragoste simțeau trezindu-se resurse noi, ce le deschideau raze spre muncă—singurului sentiment ce mai trăia viu în ei: *umanitatea*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sat pustiu [1]

Şucrând îndelung, locomotiva opreşte în şiragul întins al vagoanelor. Lumea ezită prin culoare şi agăţată pe scări aşteaptă cu nerăbdare staţia la care aveau să se coboare.

La un singur vagon se aţâţă mişcare. Ies buluc: bărbaţi, femei, şi cum le-ar fi frică să nu-şi piardă locul, se năsădesc în preajma scărei vagonului, gata să se urce de îndată ce se va coborî infirmul.

Doi camarazi coboară un tinerel care caută scara cu singurul picior, pe când doi de afară, atârnaţi cu o mână de bara de fier, îl sprijină ajutându-l.

Tot trenul e numai capete şi toţi ochii sunt aţintiţi pe invalidul căruia îi potriveau subsuori viitoarele camarade — cârjele. Îl îndreptă mica desagă ce atârna pe spinare, uşoară: c'un rând de primenele şi ceva merinde.

Locomotiva şuieră, urneşte, în timp ce coborîţii se urcă pripit. Cei rămaşi în urmă aleargă, se agaţă, sar pe scări, până ce pe peron nu mai rămâne decât Vasile Bujor.

---

1) In câteva sate din judeţele Iaşi şi Bacău, populaţia a fost complect distrusă de tifos exantimatic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nerăbdător, porneşte pe lângă cladirea staţiei. Eşit pe drumul mare, caută să-şi croiască paşii după avântul dorului ce-l înflăcăra. Umbra sta întinsă, uriaşă, alături. Vasile o priveşte cu mulţumire. Par'că vede un prieten vechiu. De când nu mai avuse vreme să se uite la dânsa... Pierise din lumea lui.

„Haidem, bre, tu Bujor, eu Vasile, să ne îndemnăm la drum, cu câte-un picior şi două cârje. Ceilalţi din sat or fi ajuns înainte, ori o rămas în urmă".

Vasile Bujor înviorat de a se afla în preajma satului îşi vorbea, vorbea cu tovarăşa ce se mişca vie lângă el.

— Să pornim, bre Bujor, hai să ne întrecem, ştii ca pe când eram copii.

Vasile zâmbi, privind umbra ce'l îngâna, când: îşi sculpă în palme şi le frecă una de alta. Luă ochii de pe ea, privi în depărtare, se oţeli în puterea braţelor, înfăşcă cârjile între mâinile vânjoase, le întinse cât putu de înaintat, se avântă ca'n sbor de scrânciob ajungându-le vârfurile.

Mergea repede, repede ca niciodată, repede după cum îl zorea dorul. Se şi zărea crângul şi vârfuri de case.

— Acuşi mi-i văd. Or plânge cât or plânge şi s'or deprinde şi ei cu mine cum m'am deprins şi eu cu schilodenia mea.

Tinerelul gândea mai mult la paşii lui. Ii silea să cuprindă cât mai mult înaintea lui. Incepu a se înteţi mirarea, nu zărea ţipenie de om; batăr un câine să-l latre. Nimeni?...

Unde sunt vacile de pe sub şoproane, pasările din bătătură, oile satului care la ceasul acela se apropiau de stână. Unde-s?

Au pierit. Le-a rechiziţionat?...

— Doar numai pe la leneşi se vedea aşa prăpăd, căzând în ruină totul în jurul lor. Dar la Vasile la Coândrea, la Balan al Saftei-l tot neamuri de oameni hăr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nici, harnici de par'că trăia în jurul gospodăriei lor şi cele neînsufleţite, şi-acuma...

Vasile se tot bătea cu gândul, dar păşea înainte, când, numai din fundul zării se înfiripezi din aburul colbului un călăreţ.

Se apropie. Vasile Bujor se opri, se sprijini pe stânga şi cu dreapta îi făcu semn. Călăreţul — un jandarm aspru a cărui uniformă îi schimbă însuşirile sufleteşti, de oarece-i îndemână porunci ce vâjâiau ca sfârcuri de harapnic.

— Unde-s ai noştri... La câmp?... îngână Vasile.

— Ba la biserică, rosti hursuz însul şi, privindu-l îndurarerat dădu pinteni calului, grăbit să ducă ordinul.

— Toţi la biserică?... Astăzi e Vinerl şi nu-i sărbătoare...

Pasămite se face un parastas. Mă duc şi eu; doar casa mi-i dincolo de biserică. Poate o fi şi Maranda şi copiii...

Viteazul păşea, totuşi cărjele începură a se hăi subţiori. Slăbea din puteri. O presimţire năsdrăvană îi tulbura sufletul. Tresări oprindu-se o clipă când singurul glas ce-i lovi dureros auzul, fu al cucuvaei...

— O doamne! Numai atât glas să aud în satul meu până acuma! De-aşi ajunge mai de grabă să-mi văd copilaşii, nevasta, părinţii, sătenii.

Tunerelul iar se opri, ştergându-şi faţa de sudoare.

Privea în dreapta, privea în stânga. Casele părcau pustii. Unele cu uşa deschisă; chiar trupuri moarte.

— O fi călcat şi satul nostru duşmanii. Cine ştie ce s'o fi abătut şi peste ai mei...

Cu cât se apropia de bisericuţa cu uşa întredeschisă, i se tăia puterea.

„Nimeni, nimeni!..."

Când fu în preajmă, îl lovi dureros sumedenia crucelor din jurul bisericei. Toate noi. Cele mai multe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nejeluite, făcute din crengile llvezei ce făcuse umbră fericiților, — acuma stau goale înăduşite de buruene.

Rămase în pragul uşei. Nu îndrăznea să intre. Tăcerea îl ştie pe loc... După un răstimp se hotărî. Lovi cu cârja puternic, disperat, şi uşa se trăsni sgomotos de părete. Lumina năvăli deodată şi în palida melancolie a asfinţitului par'că-i spunea: „Priveşte, nu e nimeni!".

Vasile tresări în faţa icoanelor ce se înşirau în catapeteasmă tupilate. Sfinţii neclintiţi cu ochii lor cuminţi şi liniştiţi par'că-l priveau... căutau să-l înputernicească...

— Numai voi a-ţi mai rămas în sat?... Toţi sunt la biserică, toţi sub cruci! — răcni Vasile, şi galben, şovăi între cârjele ce-i lunecau subsuori, piciorul i se îngemunche şi căzu pe pragul uşei.

Asfinţitul se scălda în lumina caldă şi razele topite măsluiau minune de viaţă pe chipul blajin al icoanelor. O singură candelă veghea smerită în lumina-i cât un grăunte, printre sulițele razelor ce se topeau lăsând-o biruitoare între umbre ce mai mijea palida lumină.

Soarele asfinţi sub zăbranic de aur peste dealuri împurpurate, peste păduri negre, în murmurul ciripitului. Aleluia sărei.

Vie nu e decât natura în acest cuprins, în care munca omului se năruie zilnic. Casele pustii, biserica cu clopotul ce părea sugrumat de funia lungă ce atârna. O singură viaţă mai licăreşte sbătându-se în durere pe pragul uşei bisericei... Amurul vieţei lui Vasile Bujor.

Oare cine-i?... — îşi zise moş Toma cutremurându-se, când din depărtarea de unde se apropie, văzu căzând un om în pragul bisericei.

Moşneagul era singurul rămas în satul pustiit de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

istov de neîndurata boală, tifosul exantematic. El se îndrumase să-şi vadă de candela pe care o menise să ardă până ce, cu cei întorşi din război, se va porni iarăşi viaţa satului şi rostul bisericuţei părăsite.

Se apropie. Vede un trunchiu de om cu faţa la pământ, suspinând între două cârje culcate lângă el...

— Cine eşti băete?... Ridică-ţi capul să te pot cunoaşte.

Trupul tresări şi capul se ridică, întorcând către moşneag faţa scăldată în lacrămi.

— Vasile Bujor! Tu eşti!... — şi se cinchi voind să-l ridice. Se încumetă zadarnic; nu-l mai ajuta puterea bătrâneţei şi nici pe Vasile puterea istovită.

— Moş Toma, ce prăpastie s'a abătut pe ai noştri?...

— Cu adevărat prăpastie. În sat n'o mai rămas ţipenie de om.

— Copilaşii, nevasta, Doamne, Doamne! — răcni Vasile şi glasul răsună sălbatec în tăcerea închisă a bisericuţei oarbe.

— Toţi câţi s'or mai întoarce cu viaţă, n'or să mai găsească decât morţi, în satul nostru.

— Şi cine a adus molima, cine? — răcni Vasile înecat de dureri.

— De-ai noştri, săracii, fără să ştie, trimeşi de cârmuire... Să-ţi spun cum s'a început, că sfârşitul îl vezi şubt cruci...

Crângul nu mai ciripea; Vasile înecă suspinele şi'n tăcerea adâncă, moş Toma, cu faţa pământie, cu plete şi barba albă, gârbovit de anii ce întrase în făptura lui, rămase în picioare lângă Bujor culcat la pământ, privind singurul mugur de viaţă ce licărea pe masa altarului şi care-i părea mai luminos decât întreg revărsul zilei.

Moş Toma începu ca în rugăciune.

— Ca vai de noi eram mâhniţi pe urma plecărei voastre, da ne mângâiam că iar aveţi să vă întoarceţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toată ziulica ne rugam aici, cu părintele Gheorghe; Dumnezeu să-l ierte şi să-i fie ţărna uşoară că mult ne-o ușurat grija cu rugăciuni, cât o trăit.

Trăiam la un loc, cu nevoile laolaltă, mai strâmtoraţi ca alte dăţi. Am suferit de foame, de frig... Ne-a luat jandarmii vite, merinde, pasări, alte o pierit; da noi tot nădăjduiam că aveţi să scăpaţi de focul duşman şi vă aşteptam acasă.

Da numai ce-o vînt jandarmu cu o hârtie dela Primărie în mână şi după dânsu cu'n cârd de oameni; care de care mai galben, slabi ca strigoii, istoviţi de răsboi şi de spital. Erau ridicaţi de pe boala rănilor şi cum nu mai încăpeau în spitaluri ni-i trimetea că-i ţinem noi cu câte un leu pe zi, până s'or întrema şi or putea pleca pe acasă ori la front.

Toţi suferise de răni şi operaţii şi noi cum să nu-i primim, doar erau de-a noştri! Ne-am zis: s'or culca şi ei unde ne adăpostim, şi din puţinul cât avem ne-om înfrupta cu toţii... Şi de-atunci în fiecare zi lasătă de Dumnezeu ne tot veneau cârduri, leşuri pe picioare Sara părea şăzătoare Toţi ne strângeam pe lângă dânşii să le ascultăm chinurile şi sbuciumul neîndurat a răsbolului.

Când s'o isprăvit cu cârdul răniţilor — ştii pe atunci când era linişte şi se refăce armata — numai ce a început a ne trimite tot felul de bolnavi. Jandarmul zicea tot ca mai înainte — nu mai încap în spitale. Ei, rândul acela o fost ca o ciumă, prăpădu care ne-o pustlit satu. Fiecare cum intra într'o casă, parcă intra moartea. Ii secera pe toţi dela mare până la cel de ţâţă. Aşa ne-o murit şi toţi ai mei, o murit şi toţi ai tăi, o murit toţi ai noştri cu cari ne-am trezit pe lume şi am trăit o viaţă întreagă.

— Doamne, iartă-le păcatele şi să le fie ţărna uşoară — sfârşi Moş Toma, făcându-şi cruce.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Licărirea candelei tremura în întunerecul bisericuței din care adia miros de tămâie.

Bătrânul privi tinerelul, pleoapele însă se deschideau tot mai largi cum le-ar fi cerut mai multă încredere ochii. Mâna pe care Vasile își sprijinise capul se lungise și capul căzuse pe brațul întins.

Moș Toma se înfioră, privind în ochii deschiși, și'n care zăcea împietrită durerea omenirei întregi.

— O murit săracu Vasile... Sărac să fie de păcate. Dumnezeu să-l ierte! L'o omorît durerea cuvintelor mele... Cum mai putea trăi și pentru cine, pentru ieste două cârje?... Am să-l durez dintrânsele cruce pe mormânt. Cea mai sfântă cruce la căpătâiu unui mucenic din satu nostru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rana cea mai dureroasă

Hăis-ia... îndemna flăcăul Şandru, stând pe coama carului, învârtind deasupra boilor biciuşca cu mâna stângă de oarece dreapta îi rămăsese departe, hăt la Mărăşeşti. Giuncanii vineţi de colb şi oase de slabi, îşi purtau umiliţi mândria puterei; sulițele coarnelor mari şi încordate. Ei nu duceau ca odinioară, pe când erau graşi, rotunzi, albi şi puternici, ci trăgeau din greul jugului povoara carului cu dîjma bătăliei.

Se întorceau sătenii în sat, nu însă: sprinteni, rumeni, întregi cum au fost plecat, ci: galbeni, greoi, care de care mai retezat, mai schilodit.

Stăteau alături: fraţii de sat, fraţii de arme şi de durere. Stăteau adunaţi pe aşternut de fân ca o grămadă de carne, cu câteva picioare, câteva braţe, faţa fără de un ochiu, priviri oarbe, iar dintre ei pe cealaltă coamă a carului stătea arătarea: om o fi?...

In jurul carului ce scârţîia şi el a jale, cei scăpaţi teferi, cu destui tovarăşi cu: degete ciuntite, cu ochiu scos, cu mâneca goală, umpleau drumul; unii cătări pe oasele înşirarei a unei gloabe, alţii pe jos cu traista în băţ.

Pe îmbrăcămintea lor: ruşoasă, murdară, strălu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceau decorații, pe când în traistă duceau sărăcia. Au avut însă grija să se bărbierească unul pe altul înainte de plecare. — „Cât de cât să semănăm a oameni!".

Se apropiau. Satul se ivi în depărtare. Inima începea a se svâcni pulernic. Dorul înaintaș iuțea pasul sprinten. Ușor ca pasărea sbura, strecurându-se: printre muchi de deal, trecând peste dumbrave. Se pierdea, rătăcit, când satul se pitula ca o taină. Apoi, iar ca o pasere măiastră care sosește din depărtări, plutea pe deasupra căulând să ghicească din cârdul caselor, gata să se lese dornic pe cuibul părăsit.

Graiul nu mai cuvânta. Nu se mai auzea decât pieptul, oftând sau suspinând. Dela o vreme unul cuvântă:

— Cum ne așteaptă cei de acasă și Doamne! cum or să ne vadă. Vai de mine!...

— Vai de noi toți — îngăimau pe rând schilozii osândiți pe viață.

Cu cât se apropie cu atât durerea îi scormonește mai sângerând.

— Doamne! Cum ne întorceam odinioară, car după car, tologiți în mirodenia fânului cosit de noi. Unii cântam, alții șueram doina de alean. Adormeam în visu dragei sufletului și gîuncanii, agale hai, hai... ne duceau singuri acasă.

O tăcere adâncă, cucernică ca o rugăciune, îi impietri. *Acasă*, câtă nemărginire în acel neînsemnat cuvânt, altădată.

Se tot apropia satul. Dorul zorea; durerea stânjănea.

Gheorghe a Safței începu să se vaite: „Doamne, Doamne, cu ce ți-am greșit? Ce-am să mă fac fără de picior. Toată viața să umblu pe toiagu cârjăr?

— Ce m'ai face și eu, că am să le port căputate pe amândouă dela genunchi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De mine-i mai de jale, bre. Am rămas un buștean. Dacă dorii ne-ar fi putut îngădui până ce veneau din străinătăți; zice că, ne-o poroncit picioare și brațe

— Vai de om. La ce folos? Înșelăciune pentru ochii altora. Poți lucra cu dânsele? Strae de șărbătoare. Înțăleg dacă ni le-ar putea pune pi-a noastre, la loc, așa cum iaram întregi când am plecat . Of! ce dureros ne uităm unii în alții... Ce m'oi face, Doamne!

— Ce m'oi face și eu, rămas fără dreapta — spuse Șandru, și jalnic începu a se tângui ca'n bocet: — Oare unde mi-o rămas brațu meu oțălit ca fieru; brațu meu care: ară, greblă, adună, țînea în cârcă prunci, strângea la sân dragoste. Brațu meu care a apărat moșia, brațu meu drept cu degetuțele pe care le împreunam în treime și-mi făceam cruce în fața Dumnezairei tale... Doamne, Doamne! . — și glasu-i pieri înecat de lacrimi...

— Da cu, păcatele mele, ce m'oi face fără de vederi. Grea-i vieața făr de ochișori Acuș ajungem în sat; or să mă împresoare copilașii mei, nevasta, și eu numai cu buzele să mi-i apropii și'n brațe să-mi simt fericirea oarbă... Ia vezi, pe noi ne-o încercat cuvântul din evanghelie: *Doamne, nu da omului cât poate răbda!* — Și orbul, îndreptat către lumina soarelui, adaose: — Ochișorii mei nu te mai văd, doar căldura ta mă dogorăște, sfinte soare, dătător altora de lumină.

Toți lăcrămau. Cei care erau în stare își făceau cruce. Șandru vroi și el; îl năbuși însă plânsul, când încumetându-se să-și facă cruce, simți mișcându-se sfârcul umărului.

— Vol ca voi! — strigă Florea cu desperare. Vol măcar aveți față de om, da de mine-i mai de jăle. Arătarea satului am să fiu eu, Florea făt-frumos ca din poveste. Doamne, bre, căt mi-o sângerat inima

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Chiteam că-s stricat rău la faţă, după cum mă auzeam vorbind fornăit, după dureri, când mă canoneau bieţii doftorii, doar mi-or sămălui macar înfăţoşare de om, dacă nu asemănarea mea... N'oi uita, bre, cât oi trăi, când, isprăvit de mânele lor, mi-o dat drumu, şi eu nerăbdător m'am uitat la mine. Ţânduri am făcut oglinda. M'am spăriet. Nu mă dumeream ce văd. Eram îngrozit de mine.

— Doamne, Floreo — curmă Stan — dacă s'ar îngrozi tot aşa şi omu rău de dânsu, poate n'ar mai fi războae.

— Şi eu aş fi rămas cu feţişoara mea, albă ca spuma laptelui, cu ochişorii mei ca mura câmpului, cu perişoru meu ca pana corbului, cu mustăcioara mea ca spicu grâului... Mamă, mamă!... — Florea oftă, apoi urmă îndurerat: — Unde-i flăcăul cel frumos de la care se învrăjbeau fetele? Umblau cu farmece pe la baba Ileana vrăjitoarea, cu rugăciuni la Maica Domnului făcătoare de minuni, şi'n câte vrăji toate erau menit anume, de mândrele horei, în ajun de Sfântu Vasile şi la Bobotează. Doamne rău mă doare!... Ce osânde pori pe umeri. De m'ar cunoaşte batăr mămuca. Doar numai doru ei m'o mânat în sat. Cu atâta dragoste rămân, cetelalte, milă şi jale...

Tăcură... Gândul fiecăruia se sfâşia şi de dorul ce se sbătea în suflet şi de grija povoarei ce duceau acasă prin fiinţa lor ne om

Treceau printre lanuri cu apicul rar şi scund; ogor de abea dovedit de: bătrâni, copilandri şi femei. Siretul strălucitor se furişa printre rachiţe arginţii ce i se plecau ca'n metanie cucernică

— Cât năduf şi putoare ne-o umplut sufletu: gaze asfixiante, holeruri, sânge... Parcă-mi intră până în adânc de suflet aroma florilor, răcoarele Siretului, privelişţea luncilor noastre...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mie mi-i mai drag primăvara — întâmpină Zamfir. Parcă-ți sporesc puterile, colo, când întoarce plugu brazda. Pământu bre, minoasă a viață.

— Păi cum să nu, dacă-i dătător de-atâta viață, — spuse Șandru.

— Ian! Iar se iveşte satu...

Toți ochii se cârduiră într'acolo. Sâmburele de unde se răsfrunca țara era doar satul lor.

Florea se alipise la spatele lui Șandru. Parcă-i zulipsea fața frumoasă și rămasă teafără. Scoase un hârb de oglindă și mișca mica rotungime pe toată trăsătura, tânguindu-se: — Ian priviți! Un ochiu, dincolo batâr să-mi înșăle fața cu unu de sticlă n'o putut. Nasu?.. Aista-i nasu meu cel drept și frumos!.. Obrajii parcă-s hărăpștiți de vârci. Pesemte dâra pe unde m'o cusut. Doamne, Doamne, cum de nu ți-o fost milă de tinerețea și frumusețea zădărei tale. Să-mi fi luat mână, picior, da să-mi fi lăsat fața. Cine are să se mai apropie de mine!...

— Floreo doar ai și tu pensie — îl mângâie altul.

— Așa-i, noi ișt trunchețti avem cel mult 60 de lei pe lună, dar cei cari s'o înbogățit pe osânda noastră, ce bune pensii și-o mai făcut. Zici bre, că s'o deschis restauranturi pe la orașe, cu proviziile noastre. Bine îi-o mers. Au fost și ăoșiți, sânt și decorați ca și noi, fiindcă o înlesnit din provizille noastre pe la cei la putere, și acu din ceiace erau mai sleiți la noi, s'o înbogățit deodată ca din poveste, și ce le pasă! Nu le zice nime, nici dute'n colo. Is chiaburi și au trecere. Mitucsc în dreapta și'n stânga și trec înainte.

Ții minte Gheorghe, când ne întorceam dela luptă, câți mai rămâneam; trudiți, flămânzi, și găsam de abea cu ce ne zămări?

— Cum să nu-mi aduc aminte, când pântecosu de plutonier, cu mânele în șolduri și cu chipiu pe ciafă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ne întâmpina cu: Da ce toți v'ați întors? — Și cum am început a ne întoarce mai puțini, scădeau porțiile că ne culcam și flămânzi.

— Așa-i, bre. Bătae de joc nu alta. Tâlhărie ca la codru mare. Noroc că l'o curățat o ghiulea. Cu celălalt o mers omenește, altfel ni s'ar fi lipit și nouă pântecile de coaste, cum s'o găsit la mulți morți de-ai noștri. Nu-i vorbă, cum am rămas mai bine mu-ream. Ce ne slujește pensia! Mai bine n'o mai a-veam. Mai bucuros slujeam rob toată viața, da să fi rămas întreg. Banii să-mi ție loc de dragoste?...

— Floreo, da ție de dragoste îți zburdă?...

— D'apoi de ce să-i zburde tinereții la 35 de ani. Doar acu-s în toiu puterii, și așa cum sânt, doar s'o rîșîpesc numai la muncă ca'n ocnă.

Pe când se văicărea, unul de colo își aduse aminte.

— Oare și-o fi venit în fire Stănică? Dela noi din sat numai el a rămas nebun. Vezi, o fost slab de cap. L'o nebunit urgia tunului și detunăturile.

— De la noi, numai el, sărăcuțu, da de peste tot la un loc, gem casele de nebuni. Ce-i de făcut, ne-om îndura soarta, doar Isus Hristos a suferit pentru o-menirea întreagă. Din cum am fost ne-am putut pre-face, da de acu înainte doar în țărnă, când ne-or rănji oasele goale.

— Așa-i spuse Șandru, noi sântem jărtfiți. Da vezi niata, înainte vreme trupu țării era schilodit, împărțit. Acu noi sântem schilozi, da țara noastră s'o întregit la-răși. O venit la loc așa cum o fost pe vremea străbuni-lor, pe când Decebal și Traian. Acu bre, tiii... cât de departe's granițele! Nici cu gându nu poți cuprinde lungișu și curmezișu țării. Pe-o muche ne curge Nis-tru pe cealaltă Tisa și drept în inima țării se ridică strașnică cetatea Carpaților.

— Frumos ai grăit, bre Șandrule. Se cunoaște că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ai învățat carte. Tu trebue să fi cetit... Oare ne-a dapământ?

— Ne-om duce să-l videm pământul copchiilor noștri, așa din car, cum sântem unu L'om cuprinde numai cu ochii și sufletu.

Iar... satu... Iar răsărea și cei călări, împinși de dor mânau, parcă ar fi mâncat pământul de înaintea lor. Un zăbranic des se ridica pe urma copitelor. Boii cârmiră deodată la stânga.

— Li-i sete giuncanilor, — au suferit și ei de foame, iar priviți-i — spuse Șandru.

Boii și erau lângă treucă lungă, îngustă și adâncă, scorburită în veacurile unui stejar. Sorbeau apa răcoritoare Din șipot (țărâia o vinișoară de isvor îndrumată pe o șindrilă spăvălită din muchea dâmbului spre treucă. Fântâna se ridica pe ghezde, între două răchițe pletoase ce-și destrămau argintul frunzelor. Din înălțimea crengilor, cumpăna cu ciutura în cârmă și bolovanul în coadă stătea sus deasupra ochiului fântânei.

— Pe noi cine ne adapă? — spuse un nenorocit din car.

— Dintre cei cari au brațe — spuse Șandru — Florco tu ești mai aproape.

Fără a cuvânta, Florea aruncă ciutura în fântână, brațele vânjoase luptând o ridicau. Cei din car priveau cu jind, cum se purta el sprinten, și cum apucase ciutura, trăgând-o voinicește pe ghezdele.

Gurele însetate, așteptau, ca lăstunii în cuib, treucuța cu care Florea luă apă din ciutură.

Când eram și noi ca dânsul: sprinteni, cu brațe, cu picioare. Tineri suntem și acu, da la ce ne slujăște decât să oftăm și suspinăm. Dacă nu-i sănătate, nu-i tinerețe.

In acelaș timp Florea cuvânta amărît. — De câte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ori treceam pe aici, înainte de a slobozi ciutura, mă uitam în apă ca'n oglindă, aşa-mi era de drag şi mie chipul meu. Da acu am aruncat ciutura înainte, am sfărâmat limpezimea, să nu mă mai vadă în halul în care m'am întors acasă.

Vorbind cu lacrima în ochi şi înecat de lacrimi, el îndemna trencuţa gurilor ce-şi răcoreau arşiţa. Cei mai mulţi erau şi departe, aproape de satul de al cărui prag nu-i mai despărţea decât dumbrava care şi mistuise înaintaşii.

Şandru trăgând boii de giug, cârmi carul cu morţii vii şi cu'n *hois-ţa*, îndemna spre răcoarele ce adie crângul. Sări iar pe coama carului.

— Noi, Zamfire, ajungem în satul nostru cei din urmă!

Răcoarele pădurei, răcoreala apei ce le alinase pojarul, îi învioră, şi'acum prin zovoiul umbros cărărit ici pici spre deal, colo carare în luminiş, înaintau pe drumul lat, brăzdat de vârcele roatelor. Strunga pădurricei se deschidea tot mai luminată în faţa satului umbrit de livede.

Deodată inima celor din acel sat le svâcni puternic. Din depărtare alergau spre ei: femei, bătrâni, copilandri şi copilaşi. Umpleau zarea. Înaintaşii se şi îmbrăţoşau cu ai lor, pe când cei ce nu întâlneau pe ai lor între cei sosiţi, porneau în preajma carului ce înainta greoi. Apropierea prefăcu în jale bucuria cu care se avântase. În urma carului cârdul boccia ca după mort, pe când copilaşii sărise în car şi se îmbrăţoşeau cu *tătuca*.

Florea cu câţiva vecini rămase cei din urmă, să le boocască prohodul. Stăteau hăt la celălalt capăt pe unde avea să treacă carul înainte, de a eşi din sat. În drum, fete alergau din unghere depărtate să-l vadă pe Florea, dragul lor dorit, şi întâlnind în drum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spaima, se holbau la ele speriate. Femei însărcinate se opreau; își aminteau că sunt grele, făceau cruce peste pântece ca să nu nască copilul măsluit în ce-o înspăimântase.

Ochiul întristat a lui Florea, vedea trecând pe lângă lutul lui, mândrele satului, mândrele care bocise după el, la plecare, ș'acuma... Ce mai rămăsese? Doar groaza ce se risipea în preajma lui și în mintea tuturora. Deodată ochiul străluci plin de viață și de iubire, In depărtare, la cea de pe urmă căsuță, își vedea mama, mămuca lui iubită, cum stă pe prispă, pieptănându-și cosița albă ce strălucea ca argintul în raza aurie. O copilandră care alergase înainteă lui îi vorbea ,Bătrâna, ridică deodată capul și fața-i smadă cu ochii îngroziți rosări între caerele albe. Se ridică dintr'un salt, își lipi mâna streșină deasupra ochilor, privind în zare. Privea țintă. Părea împietrită.

— I-o vestit fata că ne-am întors. Se gândește la mine. Îi îngrijată. Parcă se teme să păsască de frică c'oi lipsi din cârd.

Ceilalți intrară pe la casele lor. Florea cu ochiul ațintit pășea tot mai încet și se opri în preajma bătrânei a cărei privire înspăimântată rătăcea pe chipul lui. Pe buze îi tremura întrebarea ce nu se putea închega în grai. Toate măruntaele tremurau în stana de piatră. Florea, se mai apropiè. Inima-i bătea cu putere, pe când glasu-i îngăimă:. — Sărut mâna!

— Cine ești? Îmi aduci veste rea?

— Is un nenorocit — spuse glasul fornăit. —Schijele mi-o sfărmat fața.

— Ninorocit între ninorociți! Da Florea meu, trăește... ori... poate„ Doamne, Doamne!„

— Trăește — răcni el.

— Da? cuvântă ea deodată și se liniști„. Da unde-i? O venit cu voi? Unde-i? — și trupul ei porni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fără de sine. Florea se brodise în preajma ei şi-i ațîna calea.

— De ce-mi ațîi calea? Îi schilod? Lasă-mă să mă duc. Îmi arde sufletu în mine de doru copilașului meu.

— Nici graiu nu mi-l mai cunoaşte, îşi zise Florea, când o cuprinse în braţe, strigând cu desperare: mamă!...

— Florea?... răcni bătrâna.. Florea, fătul meu, Doamne, Doamne! ce-mi văd ochii!... Să fie el... Să fii tu copilaşu meu? De copilu meu să mă îngrozesc!

— Eu îs Florea, mamă.

— Nu, nu eşti. Nu te pot întru nimic cunoaşte. Tremurând ca se lăsă fără sine pe ghizdelele fântânei, lângă care se afla, sprijinită de braţele lui, apoi, grămadă se făcu şi ei la picioarele ei, murmurând înecat de lacrimi:

— Eu îs Florea, mămuca mea...

— Nu-ți cunosc nici glasu.

— Mamă, nu mă căta acu, să mă vezi cum m'ai născut tu. Acu îi-s necunoscut ca atunci când stăteam colea în pântecele tău. Şi, nu mă iubeai mămucă?

— Ba te iubeam — şopti glasul, tremurând.

— Cunoşteai cum am să fiu la faţă?

— Ba.

— Da mă simţeai că-s copilaşu tău. Carne din carnea ta.

— Cum să nu...

— Apoi tot aşa iubeşte şi acuma pe băiețu tău nenorocit. Dumnezeu cârmuitoru lumii cereşti m'o plăzmuit frumos ca lumina, da cârmuitorii celor pământeşti, m'o pocit, bun numai întru mucenicj. Nu mă simți ca atuncea, mamă, — răcni el cuprinzându-i mijlocul şi lăsându-şi capul în poala ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ba acu te simt, te simt da... ca o oarbă...

Pohoi de lacrimi se desfundă deodată. Braţele-i se ridicară ca şi ochii spre cerul senin şi plin de lumină. Mai strigă de li se cutremură fiinţa: Doamne, Doamne!.. Ca'n binecuvântare îşi lăsă mânele pe capul fiului ei. Podoaba pletelor albe îi acoperi pe amândoi.

Părea o răchită argintie plecată în metanie cucucernică pe cel mai iubit mormânt.

— Ba acu te simt... da, ca o oarbă..

(S'a observat în toate spitalele că nici un rănit, oricât de schilod, nu era mai nenorocit decât acel căruia îi era faţa sfărâmată).

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932